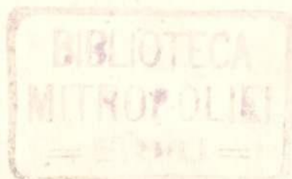
REVISTA TEOLOGICĂ

ex. 4

SERIE NOUĂ, Anul I (73), Nr. 4, IULIE—AUGUST, 1991

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

Pag.

STUDII ŞI ARTICOLE

SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

VIAŢA BISERICEASCĂ

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

REVISTA TEOLOGICĂ

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI

4

SERIE NOUĂ, Anul I (73), Nr. 4, IULIE—AUGUST, 1991

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

CENTRUL MITROPOLITAN SIBIU, STR. MITROPOLIEI, Nr. 24

Studii și articole

AUTORI PATRISTICI ÎN SPAȚIUL CARPATO-DANUBIAN PÎNĂ ÎN SEC. AL IX-LEA

Astăzi, istoriografia românească în general și cea bisericească în special, afirmă cu certitudine pe baza izvoarelor și descoperirilor arheologice unitatea și continuitatea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic și adevărul că Ortodoxia românească urcă pînă la începuturile formării poporului român, la a cărui viață spirituală a participat cu toată ființa ei. Deci, formarea poporului român se împletește cu pătrunderea creștinismului apostolic și patristic în teritoriul daco-roman, fapt al cărui efect este acela că structura spirituală a daco-romanilor și a urmașilor lor este creștină. Pe vechea evlavie a geto-dacilor de care vorbesc Herodot, Strabon și chiar și unii autori creștini ca, Clement Alexandrinul și Sfîntul Grigorie de Nazians, s-a grefat profund credința creștină, a cărei căldură și adîncime s-au folosit de zestrea spirituală anterioară.

Răspîndirea creștinismului pe teritoriul carpato-danubian s-a datorat misionarilor individuali veniți din Răsăritul profund creștinat, ori din Sudul Dunării, misionari în frunte, foarte probabil, cu Sfîntul Apostol Andrei, ucenicii acestuia, ucenicii Sfîntului Apostol Pavel și trimișii unora din marii Părinți ai timpului. Aceștia propagau neoficial o credință și o atitudine de viață prin cuvîntul și pilda lor proprie, printr-o experiență redînd convingeri pe care nimeni nu le putea clinti. Era o credință liber acceptată, neimpusă de nimeni, cum au fost cazuri în istoria diferitelor popoare europene. Încreștinarea aceasta, nu prin metoda globală sau a forței, ci cu blîndețe, cu dragostea nezdruncinată a Evangheliei și cu răbdare, a durat cîteva secole, fiind un proces lent, îndelungat, unit cu viața obișnuită a poporului.

Astfel creștinismul intra în însăși plămădirea poporului român, se făcea una cu el, devenindu-i progresiv normă de viață morală, îndreptar spiritual, tărie de susținere, toate concretizate în atitudini și fapte înregistrate de istorie și de apariția de comunități cu toată aparatura: ierarhie, administrație, bazilici, baptiserii etc., a căror existență și funcțiune se văd sub persecuția lui Diocletian și Liciniu, fapt ce implică anterioritatea apariției lor, deci înainte de începutul sec. IV, lucru confirmat de inscripții.

Inscripțiile descoperite în spațiul carpato-danubian, adică în ținuturile locuite de daco-romani, sînt argumente atît ale continuității strămoșilor noștri pe aceste meleaguri, cît și mărturii ale purității credinței ortodoxe. Un număr important de inscripții au fost descoperite în Scythia Minor!

Varietatea de ocupații și de neamuri a populației din Scythia Minor, prinse în inscripții: clerici, juriști, funcționari, ostași, împărați, greci, latini, geți, capadochieni, sirieni, palestinieni etc., arată caracterul creștinismului prezent la toate nivelurile în această provincie. Conținutul inscripțiilor cu caracter religios, mai ales funerar, este confirmat și uneori completat de acela al operelor teologice ale Sfîntului Ioan Casian, Dionisie cel Mic, Ioan Maxențiu și ale unor episcopi Teotim I, Ioan, Teotim II, Paternus. Teologi, episcopi, oameni de toate categoriile și nivelurile credeau în același Hristos care le era „lumina",[1] „Mîntuitor",[2] „Pantocrator".[3] Teologia inscripțiilor, aproape toate funerare, este populară dar ortodoxă: Bise-

---

1 Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din sec. IV—XIII descoperite în România*, Academia de Științe Sociale și Politice, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București 1976, nr. 49, 1; 50, 1; 91, 1; 94 b, 1—2.

2 *Ibidem*, Inscripția nr. 173.

3 *Ibidem*, nr. 150, 1.

rica este socotită sfîntă și catolică-universală, se cere mila lui Dumnezeu pentru cei morți, se manifestă nădejde în înviere și bucurie pentru viața veșnică, se elogiază martirii, se fac rugăciuni pentru odihna celor adormiți sau pentru ajutorarea cetății reconstruite.[4]

Prezența foarte frecventă în inscripții a formulei „Maria naște pe Hristos", repetă hotărîrea Sinodului de la Efes (431), subliniind solidaritatea Ortodoxiei din Scythia Minor cu un sinod ecumenic, la care a participat și Episcopul Timotei de Tomis, menționat și într-o inscripție.[5] Frecvența mare a acestei formule (de 19 ori) în inscripția din Scythia Minor,[6] după anul 431, adică în perioada intensă de formare a poporului român, și după aceea, indică însă o împropiere categorică a acestui adevăr dogmatic de către generațiile de daco-romani „sciți", începînd din secolul V, inclusiv o continuitate neîntreruptă a populației între aceleași hotare, unde era practicat cultul Maicii Domnului.

În Scythia Minor, ca și în celelalte provincii din spațiul carpato-danubian creștinismul este atestat pentru secolul al IV-lea și prin numeroase morminte, mai ales în, sau aproape de marile centre ale acestei provincii. Spre deosebire de mormintele păgîne, mormintele creștine sînt orientate vest-est.[7] Aceeași este situația și pentru mormintele din cîmpia munteană, unde s-au descoperit de curînd, de către arheologii noștri, și tipare de cruci aparținînd secolului al VI-lea.[8] Incepînd din sec. al IV-lea, dar mai ales din al V-lea, se găsesc bazilici, unele din ele impozante în marile centre; Tomis, Tropaeum Traiani, Callatis, Histria.[9] Cele cca. 30 de bazilici descoperite în centrele amintite din Scythia Minor, inclusiv capelele martirilor, denotă frecvența marilor sinaxe cultice sau liturgice a pregătirilor baptismale și adunărilor euharistice.

În jurul unora din aceste bazilici se găseau organizate episcopii în frunte cu cea de la Tomis, devenită autocefală destul de devreme, se pare, și al cărui episcop Paternus, semnează spre 520, ca mitropolit o scrisoare din Constantinopol, adresată episcopului Romei. Cei 9 episcopi, cunoscuți ai Tomisului, sînt știuți, primii doi ca martiri, iar ceilalți, în general, ca mari personalități, atît în interiorul Scythiei Minor, cît și în afară. Începînd din vremea domniei împăratului Anastasie I (491—518) care prin diverse lucrări întărise limanul dunărean, apar după Notitia episcopatum (ed. De Boor) încă 14 episcopi în Scythia Minor, plus Mitropolia de Tomis: Tomis-mitropolie, apoi episcopii la Axiopolis, Capidava, Biponos, Conpros, Nicomidia, Desos, Salsovia, Halmyris, Tropaeum, Zeldipa, Dionysopolis, Callatis, Histria, Constantiana.[10] Aceste 15 episcopii erau tot atîtea centre spiri-

4 I. Barnea, *Creștinismul în Scythia Minor după Inscripții*, în „Studii Teologice" VI (1954), nr. 1—2; Inscripțiile nr. 28, p. 101; nr. 42, 53, p. 105, 107; nr. 45, p. 105—106; nr. 54, p. 107; nr. 23, 24, 25, p. 100—101; nr. 40, p. 104.

5 Em. Popescu, *op. cit.*, nr. 25, 1, dacă inscripția se referă realmente la acest Timotei.

6 *Ibidem*, nr. 139, 1; 140, 1; 141, 1; 142, 1; 143, 1; 144, 1; 187, 1; 243, 1; 316 b, 1 etc.

7 Petre Diaconu, *Un cimitir creștin din secolul al IV-lea descoperit în Mangalia*, în „Glasul Bisericii", XXIII (1964) nr. 7—8, p. 721.

8 Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială din partea centrală a Munteniei în sec. VI—VII e.n.* în „Studii și Cercetări de Istorie Veche", tom. XVII, nr. 4, 1966, p. 674 ș.u.; Constantin Preda, *Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea e.n.* descoperit la Olteni (r. Videle, reg. București) în „Studii și cercetări de Istorie Veche" (tom. XVIII, nr. 3, 1967, p. 515—518).

9 I. Barnea, *Roman-Byzantine Basilical discovered in Dobrogea between 1948—1958*, în „Dacia", Seria Nouă II, 1958, p. 331—349.

10 I. Barnea, *Din istoria Dobrogei, vol. II, Romanii la Dunărea de Jos, Perioada Dominatului* (Biblioteca Historia Romaniae), vol. IV, Ed. Academiei R.S.R., București 1968, p. 450—480. Pentru analiza pe larg a celor 14 episcopii plus mitropolia de Tomis, în Scythia Minor, a se vedea: Em. Popescu, *Contributions à la géographie historique de la Penninsule Balkanique aux V-e — VIII-e siècles de notre ère*, Dacia, N.S., 13, 1969, p. 403—415; Idem, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—VIII*, p. 137.

tuale, care au continuat viaţa ortodoxă a credincioşilor locului, pînă la începutul sec. VII. Ele au contribuit la ocrotirea poporului, la destrămarea adusă de desele invazii, au ferit pe credincioşi de erezii. În acelaşi sens au lucrat una sau mai multe mănăstiri din Scythia Minor, care au ocrotit, pe măsura posibilităţilor lor, poporul de calamităţile barbare, cum o făceau mănăstirea Albă în Egipt, sub Ava Şenute, cum o vor face Blachernae la Constantinopol şi mănăstirile din Ţările Române — mai tîrziu, sub invaziile otomane, tătare şi ale altora, adăpostind adesea de la voievod la boieri, pînă la ultimul nefericit, în faţa cataclismelor care pîrjoleau ţara.

Într-un astfel de climat favorabil, se explică apariţia unor personalităţi marcante în Scythia Minor, care au pus în relief ţinuta şi rolul creştinismului din epoca lor, prin poziţia, activitatea şi relaţiile pe care le-au avut. E vorba de un număr de episcopi şi de monahi care s-au făcut apreciaţi în ţara lor şi în alte părţi în sînul Bisericii.

1. Episcopi din Scythia Minor

O puternică contribuţie la răspîndirea şi consolidarea credinţei ortodoxe a daco-romanilor au adus-o episcopii de Tomis, dependenţi canonic de arhiepiscopia de Constantinopol, care, probabil, îi hirotonea şi-i trimitea aici. Aceşti episcopi au predicat sau au apărat Ortodoxia cu dîrzenie şi dăruire pînă la martiriu, cum a fost cazul cu Evangelicus, Efrem şi Tit, sub persecuţia lui Diocleţian şi Licinius. Unii au participat la Sinoadele ecumenice I, II, III şi IV, unde au şi învăţat dar au şi apărat Ortodoxia. Nu cunoaştem numele episcopului care a participat la Sinodul I, dar Eusebiu al Cezareei, care era de faţă, precizează: „nici scitul n-a lipsit din ceată".[11]

Episcopii de Tomis s-au impus însă ca ortodocşi nu numai în sinoadele ecumenice, ci şi în lucrarea din propria lor eparhie. Semnificativă în acest sens este atitudinea episcopului Bretanion, capadocian de origine, care în 369, primind vizita împăratului Valens, care era arian, şi cerîndu-i-se de către acesta să intre în comuniune cu arienii, a vorbit împăratului cu îndrăzneală despre hotărîrea Sinodului de la Niceea (325), pe care el nu o putea călca şi a părăsit biserica cu toţi credincioşii lui, lăsîndu-l pe împărat singur. Simţindu-se înfruntat, Valens l-a arestat cu porunca de a fi exilat, dar ulterior, a dispus rechemarea lui, temîndu-se de revolta credincioşilor pe care îi ştia bravi şi necesari imperiului prin poziţia locului, stînd acolo ca un val de apărare împotriva barbarilor de la margine.[12]

Acest eveniment este confirmat şi de Teodoret al Cyprului. Episodul lui Valens cu Bretanion la Tomis se va repeta aproape identic, peste cîţiva ani, cu Sfîntul Vasile cel Mare, la Cezareea Capadociei, avînd acelaşi rezultat.[13]

Un alt episcop tomitan, cu un rol important în disputele teologice care au precedat şi urmat Sinodul II ecumenic (381), de la Constantinopol, a fost Terentie (Gherontie). El trebuie să se fi impus prin cunoştinţe teologice deosebite şi printr-o frumoasă Ortodoxie, fapt care-l determină pe împăratul Teodosie I cel Mare să-l însărcineze cu nobila misiune de a supraveghea dreapta credinţă în oraşele din Scythia Minor.[14] Episcopul Timotei de Tomis a luat parte la lucrările Sinodului III Ecumenic de la Efes (431), unde s-a pronunţat contra ereziarhului Nestorie, semnînd cele 12 Anatematisme ale Sf. Chiril al Alexandriei şi unde a cunoscut direct pe acest mare Ierarh şi teolog, cum şi pe alţi membri ai Sinodului, al căror spirit ortodox l-a transmis Scythiei Minor. Episcopul Alexandru al Tomisului, deşi din cauza hunilor nu a putut participa la lucrările Sinodului IV Ecumenic,

---

11 *Despre viaţa împăratului Constantin* III, 7.

12 Sozomen, *Istoria bisericească*, VI, 21, *P. G.*, t. 67, col. 1345 AB.

13 Cf. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Bucureşti, 1979, p. 307.

14 Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 134.

de la Calcedon (451), a semnat un an mai tîrziu actele acestui Sinod.[15] Se pare că el a fost prezent și la un sinod din Constantinopol, la 449, dar a refuzat participarea la Sinodul tîlhăresc de la Efes, din același an.

La cererea împăratului Leon I (457—474), de a se pronunța asupra hotărîrilor Sinodului de la Calcedon, Episcopul Teotim II răspunde în limba latină: „noi nu știm ceva mai mult decît cele ce Sf. Duh a învățat prin gura atîtor Părinți. De aceea, Prea Bunule Împărate, și eu și toată Biserica lui Dumnezeu, așa înțelegem și, cu consimțămîntul nostru, confirmăm prin credință și mărturisirea noastră evlavioasă, hotărîrile Sfinților Părinți".[16] Nu avem știri despre participarea vreunui episcop de Tomis la Sinodul V Ecumenic de la Constantinopol (553), dar s-a păstrat, din această epocă o scrisoare a Papei Virgiliu către Valentinian, episcop de Tomis, în care acesta e lăudat „întrucît credincioșii lui nu s-au lăsat tulburați de zvonurile referitoare la cele Trei capitole, ci au ascultat de sfaturile păstorului lor...".[17]

Deci, e lesne de sesizat că Valentinian trecea în ochii lui Virgiliu drept un Ierarh cu greutate în materie de ortodoxie.

Dintre ceilalți episcopi ai Tomisului demni de menționat sînt și Teotim I, Ioan și Paternus. Teotim I, „scit" de origine, „comat" sub raportul clasei sociale, adică daco-roman de clasa a II-a, era o personalitate marcantă, învățat, autor al unor opere sub formă de dialog și vestit prin evlavia și suferința vieții sale, fiind uneori și taumaturg.[18] El era prieten cu Sfîntul Ioan Gură de Aur, care, în anul 399 i-a trimis misionari pentru „nomazii sciți de la Istru", adică pentru huni de care am semnalat deja. Teotim a făcut misiune ortodoxă cu puternice rezonanțe, chiar printre huni, care-l numeau „Zeul romanilor", ocrotindu-și poporul în fața acestor barbari. El a apărat pe Sfîntul Ioan Gură de Aur, în fața Sf. Epifanie și a predicat o filocalie care l-a impresionat pe Sfîntul Ioan Damaschin, determinîndu-l să citeze în Sfintele Paralele, buchete frumoase de texte din opera ascetică a tomitanului.

Episcopul Ioan, probabil urmaș al Episcopului Timotei (după 431) a participat intens la disputele hristologice ale timpului. După Marius Mercator, scriitor latin care a trăit un timp și la Constantinopol, Ioan a scris tratate de referință contra nestorianismului și eutihiamismului, apărînd cu dîrzenie ortodoxia, cum reiese din cele cîteva mici fragmente păstrate și publicate în colecția *Corpus Christianorum*, Series Latina LXXXV A.[19] Episcopul Paternus, care apare în documente ca primul mitropolit al Scythiei Minor, s-a opus formulei teopashite a călugărilor sciți. Atitudinea lui Paternus era ortodoxă, mai ortodoxă decît a călugărilor sciți, care deși sprijiniți de împăratul Justinian, n-au putut impune punctul lor de vedere teologic, în gîndirea trinitaro-hristologică a vremii.[20]

Acești episcopi-părinți, misionari și în bună parte teologi au cimentat convingerile ortodoxe ale credincioșilor și conștiința romanității și au constituit piloni adînci de continuitate a credinței de-a lungul generațiilor care s-au succedat în timpul arhipăstoriei lor. Ei erau hirotoniți episcopi pe viață, cu toată zestrea lor de credință, forță morală și energie misionară. Ei nu fugeau de dinaintea învadatorilor, iar prin succesiunea apostolică ei împleteau lanțul indestructibil al continuității.

---

15 Pr. prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 3030.

16 Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et a amplissima collectio*, vol. VII, col. 545 ABC.

17 *Acta conciliorum oecumenicorum*, Tomul V, vol. I, Ed. Schwartz, edit. de I. Straub, 1971, p. 195—196.

18 Sozomen, *op. cit.*, VI, 21, *P. G.* t. 67, col. 1345; VII, 19 col. 1476, A; Socrate, *Istoria bisericească*, VI, 12, *P. G.* t. 67, col. 701 B.

19 *Ioannis Tomitanae Urbis Episcopi Opuscula, Cura et studio Fr. Glorie*, Turnholti, 1978, p. 234—239.

20 Pr. prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 308—309.

2. Sfîntul Ioan Casian, Dionisie (Exigul) cel Mic şi Ioan Maxenţiu — Profil istorico-doctrinar.

Documentele vorbesc, printre alţii, despre trei scriitori care ne-au lăsat pagini originale de teologie sau traduceri de opere teologice din limba greacă în limba latină: Sf. Ioan Casian, Dionisie cel Mic şi Ioan Maxenţiu, acesta din urmă aparţinînd grupului „călugărilor sciţi". De subliniat faptul că toţi trei erau călugări şi mai mult de jumătate din viaţă şi operele lor au fost realizate în afara Sciţiei Minor, dar totdeauna între graniţele imperiului roman sau bizantin.

a) Sfîntul Ioan Cassian

Deşi s-au purtat lungi discuţii asupra originii Sf. Ioan Cassian de către unii specialişti, totuşi, după prezentarea celui mai vechi biograf al său, Ghenadie de Marsilia, este de naţiune scită.[21] După îndelungi ocolişuri care au situat originea lui Cassian fie în Provence (Galia), din cauza admirabilei sale limbi latine, fie în Siria, fie în Palestina (Scythopolis), se revine acum la indicaţia precisă a lui Ghenadie, care era aproape un contemporan al lui Cassian, locuind în acelaşi oraş Marsilia. După numeroşi critici moderni, inclusiv după profesorul H.I. Marrou, aparţinea unei familii cu dare de mînă, deci înstărită. El a primit o formaţie clasică foarte îngrijită, făcînd studii de literatură clasică (Virgiliu, Horaţiu, Salustiu, Cicero etc.) într-unul sau mai multe din marile centre comerciale şi culturale de pe ţărmul sting al Pontului Euxin. Cunoştinţele dobîndite prin această formaţie, în domeniul poeziei, al legendelor, al istoriei războaielor, nu se vor şterge niciodată din memoria lui.[22]

Se pare că tînărul Cassian a cunoscut şi chiar a frecventat o comunitate monahală în vecinătatea locului său de naştere, întrucît el declară lui Castor că se stabilise din copilărie („a puerita nostra") printre călugări de la care asculta îndemnuri şi vedea exemple.[23] De altfel se poate presupune că tînărul Cassian n-ar fi plecat la monahii din Palestina dacă n-ar fi fost stimulat în această direcţie de frecventarea sau poate chiar de iniţierea în acest fel de viaţă, încă din ţara lui. Poate într-un asemenea mediu din ţara sa natală a întîlnit el pe compatriotul său Gherman cu care s-a împrietenit. Ei au plecat împreună în Palestina şi s-au aşezat în Betleem, într-o mănăstire unde au stat doi sau trei ani (378—380).[24] De aici ei au mers în Egipt, unde au făcut interesante experienţe ascetice.

Obligaţi să părăsească această ţară, ei vin la Constantinopol, unde Cassian a fost hirotonit diacon de Sf. Ioan Gură de Aur, pe lîngă care a rămas pînă la al doilea exil al acestuia, cînd, însărcinat cu un mesaj de către clerul şi poporul capitalei, el merge la Roma, la episcopul Inocenţiu I, pentru a-l face să intervină în favoarea lui Ioan, dar fără rezultat.

De la Roma a plecat la Marsilia, probabil invitat de episcopul acestui oraş, unde a întemeiat două mănăstiri; una de călugări şi alta de călugăriţe. Cassian îşi va consacra toată viaţa acestor mănăstiri, dîndu-le reguli scrise, care vor face din el un părinte duhovnicesc vestit. El se va amesteca şi în teologia vremii sale, nu fără oarecare ecou. Aici, la Marsilia, el şi-a redactat opera sa scrisă, *Aşezămintele chinoviţilor şi remediile contra celor opt păcate capitale,* în 12 cărţi; *Colaţiunile* sau *Conferinţele* în 24 cărţi şi *Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie,* în 7 cărţi (Conf. Ghenadie, *op. cit.*, 62).

În centrul teologiei Sfîntului Ioan Cassian stă hristologia, motivînd unirea lui Hristos cu Dumnezeu, fără împărţire şi fără interval, o unire indisolubilă între Dumnezeu şi om şi între Dumnezeu-omul, şi, implicit oamenii pămîntului Scythiei

21 *De viris Illustribus* 62, ed. Richardson (Texte und Untersuchungen XIV, 1), 1896, p. 82.

22 J. Cassien, *Collatio XIV,* 12, *P.L.* t. XLIX, col. 974 B C — 979 A.

23 *De Institutis coenobiorum*..., Prefatio, 4, p. 4: „... a pueritie nostra inter eosdem constituti atque ipsorum incitati cotidianis adhortationibus et exemplis...".

24 Jeane Claude Guy, S.J., *Jean Cassien — Vie et doctrine spirituelle,* Paris, P. Lethielleux, 1961, p. 16.

Minor, acoperit atunci, cum e și azi, de mii de cruci, înfățișînd pe Hristos răstignit pe „crucea morții și a învierii", cum zice o inscripție.[25]

Scriind la Marsilia, Sf. Ioan Cassian transmitea Apusului o hristologie hrisostomică îmbinată cu elemente din hristologia Sf. Grigorie de Nazians și aceea a Sf. Vasile, elemente cunoscute în Scythia Minor prin misionarii capadocieni și hrisostomi și prelucrate de autorul nostru în medii mai savante decît litoralul pontic.

Trebuie de asemenea să subliniem importanța operei *ascetico-monahale*, a Sf. Ioan Cassian, operă concretizată în lucrările: *„Despre așezămintele chinoviților și despre tămăduirea sau remediile celor 8 păcate capitale*, în 12 cărți și *Conlationes* sau *Conferințe*, în 24 de cărți, prin intermediul cărora Sf. Ioan Cassian a dus în Galia semințele unui monahism îmbogățit și îmbunătățit în Egipt, dar de origine daco-romană, căci el plecase dintr-o mănăstire „scitică", din Dobrogea, unde își însușise primele elemente ale unei vieți ascetice, elemente ce veniseră aici, parte din Asia și din Mesopotamia, prin Audius, parte prin oamenii Sf. Vasile cel Mare, poate și prin alții. Deci, autorul nostru aducea la Constantinopol, Roma și de-a lungul întregii Mediterane, un monahism de origine daco-romană, adaptat evident, situației locale. Prin acest fapt, Sf. Ioan Cassian, dimpreună cu alții, atinseră trei continente de-a lungul Mediteranei, constituind o verigă între romanitatea orientală și romanitatea occidentală. Ecumenismul său de frumos nivel poartă pecetea credinței daco-romane, prin abhorarea păcatului, recomandarea caldă a prieteniei, dorul nestins după desăvîrșire, învățătura scoasă din experiență și puritatea Ortodoxiei, toate desigur, viziuni comune cu întreaga Ortodoxie, care exprimate clasic de autorul nostru și continuate de atunci fără întrerupere în așezămintele monahale românești, în care numele Sf. Ioan Cassian cu „Patericul" sau „Conferințele" sale, n-a încetat de a fi venerat și ținut în actualitate.

Unele din operele Sf. Ioan Cassian fiind traduse în limba greacă, erau cunoscute și în mănăstiri care foloseau numai această limbă. Caracterul practic al ascetismului său i-a atras prețuirea din partea monahismului românesc care l-a adoptat fără rezervă, îndeosebi pentru trei lucruri cultivate în viața și opera sa: lupta contra păcatului, smerenia și cultul prieteniei. Întreaga viață și operă a Sf. Ioan Cassian este brăzdată de o serie de elemente ecumenice. Călătorind în trei continente, cunoscînd elita monahală și bisericească a Palestinei, Egiptului și Constantinopolului în frunte cu Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ioan Cassian a avut rezultate pozitive pentru întreaga creștinătate europeană: în primul rînd punerea în circulație a unei părți din teologia răsăriteană în Apus și apoi, organizarea monahismului chinovial la Marsilia, de unde el a radiat aproape peste tot în Occident. Astfel, Sf. Ioan Cassian este nu numai inițiatorul relațiilor dintre mănăstirile Daciei Pontice și cele ale Galiei, dar și al raporturilor seculare dintre romani și francezi. Legătura Sf. Ioan Cassian cu personalități de talia Sf. Ioan Gură de Aur au îmbogățit și stimulat ecumenismul scit, cu elemente perfect ortodoxe și pline de un dinamism evanghelic fără limite. Căci, a apăra, a iubi și a elogia pe Sf. Ioan Gură de Aur la Constantinopol, la Roma și în Galia, cum a făcut-o Sf. Ioan Cassian, însemna a uni Răsăritul și Apusul Europei în virtutea și valorile spirituale ale unuia din cei mai mari oameni ai Bisericii și ai lumii, a unui om care nu era nici măcar european, ci un asiatic, din Siria.

b) Dionisie cel Mic

La un secol după Sf. Cassian, un alt „scit", călugăr și el, apare în persoana lui Dionisie cel Mic, născut spre anul 470, în aceeași Scythia Minor, lucru confirmat și de prietenul și biograful său Casiodor, care îl caracterizează ca fiind „de neam scit, dar de maniere întru totul romane, foarte expert în ambele limbi".[26] El mulțumește unui episcop Petru, pentru a-i fi dat „hrană spirituală", în timpul copilăriei. Într-una din prefețele lucrărilor sale, el dă aproape o hartă spirituală a Scythiei Minor, din epoca sa, afirmînd: „Poate pare lucru nou celor neștiutori că Scytia, care se arată îngrozitoare prin frig și în același timp prin barbari, a

---

25 Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine...*, inscripția nr. 173.

26 *De Institutione divinarum litterarum*, XXIII, P. L., t. LXX, col. 1137 B.

crescut bărbaţi plini de căldură şi minunaţi prin blîndeţea purtării. Că lucrul stă aşa, eu ştiu nu numai printr-o cunoaştere din naştere, ci mi l-a arătat şi experienţa".[27]

În opoziţie cu frigul şi barbarii din Dobrogea, Dionisie subliniază şi blîndeţea purtării oamenilor, care erau strămoşii noştri. Dacă pămîntul ţării, era iarna îngheţat de frig şi cotropit de barbari, mai tot timpul, sufletul băştinaşilor daco-romani era cald, fapt care a legat pe autor de pămîntul natal pentru totdeauna. În aceeaşi Prefaţă, Dionisie notează că „sciţii săi", deşi erau simpli în cuvînt, erau pricepuţi în ştiinţă, detaliu important, care se referă probabil, nu numai la ştiinţa spirituală, ci şi la medicină, la cunoaşterea limbilor şi la astronomie, în care el însuşi strălucea în mod deosebit. Pentru ştiinţă şi educaţia căpătată de la episcopul Petru — despre care am amintit —, autorul nostru mulţumeşte prin cuvinte care denotă o rară delicateţe sufletească: „mi-aduc aminte de binefacerile Voastre, Venerabile Părinte şi podoabă a învăţătorilor lui Hristos, şi am mereu înaintea ochilor minţii, rîvna sfîntă pentru hrana duhovnicească pe care o cheltuiaţi cu mine, cînd eram copil, rîvnă pe care nici spaţiul şi nici timpul nu o pot uita. Vă rog să primiţi o mulţumire pe care ştiu că nu pot să V-o dau la înălţimea cuvenită".[28] Iată ce înaltă lecţie de recunoştinţă delicată faţă de învăţătorii noştri!

Probabil prin reţeaua raporturilor care existau atunci între această provincie şi Constantinopol, Dionisie a venit în capitală şi de aici a fost chemat la Roma, de Papa Ghelasie, pentru a-i pune ordine în colecţiile canonice ale Bisericii romane şi încheagă tot aici o frumoasă prietenie cu Cassiodor, în tovărăşia căruia a predat dialectica la aşezămîntul acestuia de la Vivarium.

La Roma a lucrat enorm sub zece papi, editînd *Decretele Pontificale*, a tradus *Canoanele primelor patru Sinoade ecumenice* pentru Biserica romană, apoi un număr de scrisori ale Sf. Chiril al Alexandriei, pentru nevoile „călugărilor sciţi", pe urmă opere din Grigorie de Nissa şi Proclu al Constantinopolului, un număr de lucrări de edificare şi alcătuirea unui important Florilegiu de texte patristice, în care, ca şi Sf. Ioan Cassian, citează scriitori din Apus şi Răsărit. Pe lîngă acestea, a scris şi opere originale şi anume lucrări de cronologie *Cartea despre Paşte, Argumente pasquale* şi două scrisori *„Despre calculul pascal"*.

Traducînd canoane şi opere patristice orientale pentru Apus, luînd poziţie critică de fond în unele din Prefeţele sale la operele traduse, iniţiind şi cultivînd legături strînse cu oameni de cultură, ca prietenul său Cassiodor, ori cu papi şi clerici ca Hormisdas, Iulian, Felician, Pastor şi Gaudenţiu, autorul nostru a adus mari servicii ecumenismului şi unităţii culturale dintre Răsărit şi Apus.

Participînd activ la controversele spirituale ale vremii, mai ales coordonînd diversele documente traduse din greacă în latină şi intuind de la Roma, cu pătrunzătoare viziune cursul istoriei contemporane, nu fără o influenţă din partea evenimentelor ce aveau loc în Scythia Minor, Dionisie cel Mic întemeiază era creştină propunînd anume ca anii erei în care trăia lumea atunci în cadrul Imperiului Roman, să nu mai fie socotiţi de la Diocleţian, ci de la întruparea lui Iisus Hristos, care este „începutul speranţei" şi „cauza reparării noastre" prin patima Sa.[29] Această propunere a fost adoptată întîi în Italia, în 525, apoi în Franţa, Anglia şi, progresiv, în toată lumea. Este era noastră de astăzi, avînd curs pe întreaga planetă. O asemenea achiziţie de valoare universală, datorită unui smerit călugăr plecat din Dacia Pontică, îmbracă literatura daco-romană, care a produs-o, cu o lumină şi o preţuire pe care nu o are nici o altă literatură europeană contemporană pentru o problemă aproximativ similară.

Limba lui Dionisie e o limbă cultă, ştiinţifică, dăltuită cu grijă în traducerile sale, dar e mai degajată şi mai uşoară în operele originale şi în Prefeţe. Ea continuă romanizarea începută de ceilalţi: Auxenţiu de Durostorum, Niceta de Remesiana, Ioan Cassian, Ioan de Tomis, contribuind nu numai la procesul de romanizare ci şi la conştiinţa romanităţii, la unitatea spirituală a Europei şi la întărirea forţei

---

27 Cf. *Scriptores „Illyrici minores"*, *Corpus Christianorum*, Series Latine, LXXXV Turnholti, 1972, p. 55. De aici înainte C.C.L.

28 *C. C. L.*, LXXXV, 1972, p. 59, 1.

29 Cf. *P. L.*, t. 67, col. 487 A.

morale împotriva năvălitorilor. El, ca şi Cassian, a îmbogăţit cu elemente de vechi civilizaţii, cele două romanităţi, orientală şi occidentală, şi deşi au scris la distanţă mare de Dacia Pontică (unul la Roma, şi celălalt în sudul Galiei), ei au menţinut totuşi contactul cu patria lor, fie prin circulaţia scrierilor lor în tot Imperiul, fie prin corespondenţă, fie prin persoane care ajungeau pînă în părţile noastre.

Ei au rămas tot timpul „sciţi", adică daco-romani din Scythia Minor, fie declarîndu-se ca atare în faţa apusenilor, fie acceptînd denumirea de „sciţi". Ei au rămas daco-romani, unul în sudul Galiei, şi celălalt la Roma, aşa cum Prudenţium şi Orosiu au rămas ibero-romani, deşi trăiau la Roma, în Palestina sau în Africa. Aşa cum literatura acestor autori aparţine în primul rînd ţărilor lor de baştină şi apoi celor de adopţie, tot aşa şi literatura şi personalităţile lui Ioan Cassian şi Dionisie cel Mic aparţin întîi Daciei Pontice şi apoi Galiei şi Italiei.

c) Ioan Maxenţiu

El face parte din grupul aşa-zişilor „călugări sciţi", care au avut un rol remarcabil în controversa teopashită, călătorind de la Constantinopol la Roma şi înapoi. Ioan Maxenţiu apare în manuscrise ca „Maxenţiu Ioan" şi semnează uneori şi „Maxenţiu cel Mic", sau smeritul, ca Dionisie, fiind cel mai învăţat dintre „călugării sciţi". El era, se pare, „Primus inter pares", între aceşti călugări. El n-a făcut parte din delegaţia „sciţilor" care, în anul 519 [30] s-a deplasat la Roma şi e foarte probabil „monahul" contra căruia scrie Trifolius. Maxenţiu a scris diverse opuscule, ca *Libellus fidei*, adresată la început, delegaţiei papale la Constantinopol şi apoi Papei, Hormizda însuşi, care a examinat-o cu episcopii săi şi a aprobat-o. A mai scris cîteva *Capitole doctrinare*, sub formă de anatematisme către fraţi, apoi o foarte scurtă *Profesiune de credinţă ortodoxă* şi o scurtă argumentare a *Unirii Cuvîntului lui Dumnezeu cu propriul Lui trup. Răspuns contra achefalilor, care după (unirea celor două firi), mărturisesc greşit „o singură fire în Hristos"*; un dialog *Contra nestorienilor*, în două cărţi, Răspuns la epistola Papei Hormizda.[31]

La aceste opere ale lui Maxenţiu, adăugăm *Epistola călugărilor* sciţi Petru, Ioan, Leonţiu şi Ioan, adresată episcopilor africani, în frunte cu Datian, Fortunat şi ceilalţi cu răspunsul acestora.[32] Aceste opere (ale sciţilor) sînt sau lucrări de poziţie oficială faţă de Biserica Romei, ca *Libellus fidei*, sau declaraţii de ortodoxie, ca mesajul către episcopii africani, dar mai ales lucrări misionare împotriva manevrelor nestoriene şi monofizite, apărute în ultima jumătate de veac împotriva hotărîrilor de la Calcedon. Sciţii sînt necalcedonieni, care apără cu îndîrjire Ortodoxia Calcedonului. Paginile zise „teopashite", mai ales în opera lui Ioan Maxenţiu, cu osebire în *Libellus fidei* şi Contra Nestorianos II, cît şi fragmentele păstrate din ceilalţi „sciţi", denotă o atitudine şi o doctrină în fond ortodoxă, şi credem că au avut efect, cum reiese din ecourile unor autori ca Marius Mercator, împăratul Justinian şi chiar la adversari ca Hormizda. Doctrina acestor oameni şi a operelor lor din perioada daco-romană, de formare a poporului român, a fost şi a rămas ortodoxă, ea nefiind decît o luptă îndîrjită pentru Ortodoxie.

*
* *

În concluzie, putem spune că patrimoniul geto-dacic, daco-roman şi creştin aşa de bogat, arătat de documente, îndeosebi de săpăturile arheologice şi păstrat firesc în propria noastră viaţă şi spiritualitate atestă din plin continuitatea poporului român pe pămîntul vechii Dacii. Spiritualitatea e strîns legată şi de pămîntul din care ieşim şi în care intrăm. Inscripţiile, moaştele martirilor, cultul morţilor, o întreagă aparatură de viaţă materială, texte ale autorilor patristici, de la Dunărea de Jos şi dinspre Marea Neagră, sînt pentru perioada secolelor III—IX, tot atîtea certificate de unitate şi continuitate a vieţii daco-romane şi a urmaşilor acestora pe meleagurile de azi ale ţării noastre.

---

30 *Prolegomena la Maxentii aliorumque scytharum monachorum*, în *C. C. L.*, LXXXV A, 1978, p. XL—XLI.
31 *Ibidem.*, p. 3—153.
32 *Ibidem*, p. 155—177.

Misionarii, episcopii şi Biserica în general au devenit elemente de rezistenţă şi de stabilitate. Limba latină şi credinţa ortodoxă au constituit şi constituie cei mai puternici factori ai conştiinţei romanităţii noastre, ciment de unitate şi vehicol de continuitate.

Patrimoniul spiritual geto-dacic şi patristic în spaţiul carpato-danubian e unul din cele mai bogate şi originale din istorie. El a generat, a susţinut şi susţine o insulă a romanităţii în mijlocul atîtor furtuni şi neamuri neromanice. El a dat Apusului, prin opere personale sau traduceri, o spiritualitate variată de la dogmă pînă la principii şi practici ascetice, preţuirea experienţei şi era creştină, adoptată azi de tot globul, a pus în legătură Răsăritul şi Apusul.

Consider că trebuie să subliniem o caracteristică foarte importantă a autorilor patristici din spaţiul carpato-danubian şi anume că deşi lor le-a fost drag pămîntul Daciei Pontice, unde s-au născut, totuşi ei au preţuit apoi Europa cu faptele şi oamenii ei mari, cu care se contopesc în Italia şi Galia. Ei sînt solidari cu Europa, căreia i-au adus atîtea servicii la începutul erei celei noi, ţinînd strîns unite romanitatea orientală şi romanitatea occidentală şi creînd, încă de acum 15 secole, tradiţia prieteniei dintre Dacia-România de o parte şi Galia-Franţa, Spania şi Italia, de alta.

Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu

DECLARAŢIA TEOLOGICĂ DE LA BARMEN ŞI SEMNIFICAŢIA EI ISTORICĂ ŞI ACTUALĂ

Unul din cele mai importante şi exemplare documente (discutat intens şi astăzi în teologia protestantă germană, dar practic necunoscut în teologia românească) din istoria contemporană a creştinismului european este, incontestabil, pe drept cuvînt celebra *Declaraţie teologică de la Barmen (Barmer theologische Erklärung)* din 31 mai 1934. Declaraţia a fost adoptată de primul sinod al „Bisericilor mărturisitoare" *(Bekennenden Kirchen)* în vîltoarea frămîntărilor interne ale aşa-numitei *Kirchenkampf*, generate în sînul protestantismului german de instaurarea şi instalarea pentru 12 ani (1933—1945) în Germania a regimului totalitar naţional-socialist.

Instaurarea nazismului a stat la baza unei crize de identitate de proporţii nemaicunoscute pînă atunci în Occident în viaţa Bisericilor din Germania, ea punînd în cauză în mod radical însăşi mărturisirea de credinţă şi învăţătura, ordinea bisericească şi morala creştină personală şi socială, însăşi înţelegerea de sine a Bisericii creştine în relaţia ei de principiu cu Dumnezeu şi Evanghelia pe de o parte, şi cu statul şi naţiunea, lumea şi istoria, pe de altă parte.

„Revoluţia" naţional-socialistă, „de sus" şi „de dreapta" (şi nu „de jos" şi „de stînga" ca în comunism) antisocialistă, anticomunistă, antiliberală şi antidemocratică, din 1933 a însemnat contestarea radicală a tuturor principiilor individualist-liberale de sorginte iluministă (deci creştin secularizată) ale revoluţiei franceze din 1789 şi constituirea structurilor fundamentale ale unui stat totalitar dictatorial cu o coloratură intens naţionalistă şi rasială: parlamentarismul şi separarea puterilor în stat au fost înlăturate în favoarea unui stat ultracentralizat şi ierarhizat, federalismul landurilor a fost suprimat într-o structură de stat monistă, distincţia între stat şi societate a fost abolită prin identificările succesive: poporul = statul = partidul unic (NSDAP), pluralismul ideologic a fost înlocuit cu dominaţia ideologiei de stat unice a naţional-socialismului hitlerist, iar principiul structurant la toate nivelele societăţii a devenit autoritarul *„Führerprinzip"*.

Obsedat de spectrul bolşevic, de ateismul socialist, şi dezamăgit de neputinţa şi eşecurile liberalismului şi democraţiei parlamentare în scoaterea Germaniei din grava criză economică, socială, politică şi morală în care se zbătea „republica de la Weimar", protestantismul naţional german conservator a salutat şi sprijinit în

primii ani „noua ordine" totalitară național-socialistă a lui Adolf Hitler, nereacționînd așa cum se cuvenea la persecutarea, arestarea, internarea în lagăre și chiar lichidarea democraților liberali, a social-democraților, comuniștilor și evreilor, a intelectualității democratice silite să emigreze. Doar grupuri mici și persoane izolate, reprezentînd cercuri ale protestanților liberali, ale socialiștilor religioși, ale acelor „teologi dialectici" au înțeles ce se petrecea, dar glasul lor n-a fost ascultat. Astfel încă în 1932, Paul Tillich (1886—1965), suspendat în aprilie 1933 din postul de profesor universitar de filosofie și teologie de la Frankfurt și emigrat în același an în S.U.A., teoreticianul cel mai de seamă al „socialismului religios" protestant, denunța lucid în termeni clari dramatica situație existentă în cele *10 teze despre Biserică și cel de al III-lea Reich:*

„1. Un protestant care se deschide național-socialismului și respinge socialismul e pe cale să trădeze încă o dată sarcina lui față de lume.

2. Ascultînd în aparență de principiul că Împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta, el se arată ascultînd, ca atît de adeseori deja în istoria lui, de forțele victorioase și demonia lor.

3. În măsura în care el justifică printr-o doctrină despre ordinea creației național-socialismul și ideologia sîngelui și rasei, el își abandonează fundamentul lui profetic unui neopăgînism manifest sau învăluit și-și trădează misiunea de a da mărturie pentru Dumnezeul cel *unul* și umanitatea cea *una*.

4. În măsura care el acordă consacrarea unei autorități voite de Dumnezeu formei de dominație capitalist-feudale a cărei protecție o asigură de fapt și o servește național-socialismul, el ajută la eternizarea luptei de clasă și-și trădează sarcina de a da mărturie împotriva violenței și pentru dreptate ca normă a oricărei ordini sociale.

5. Protestantismul e în cea mai mare primejdie de a o lua pe această cale vătămătoare pentru el într-o viziune mai largă. Îi lipsește de la începuturile lui un grup susținător independent de puterile lumești și de separațiile naționale. Îi lipsește un principiu de critică-socială profetic întemeiat. Îi lipsește pe teren luteran voința de a modela realitatea după imaginea Împărăției lui Dumnezeu. În Germania el este susținut aproape numai de grupuri care stau în spatele național-socialismului și sînt prin acesta legate de el ideologic și politic.

6. Declarațiile de neutralitate ale instanțelor bisericești nu schimbă cu nimic atitudinea celor mai largi cercuri evanghelice, de teologi și laici. Ele devin cu totul lipsite de valoare atunci cînd în același timp sînt luate măsuri împotriva unor pastori și comunități socialiste, iar teologi care se opun național-socialismului păgîn nu găsesc în Biserică nici un sprijin.

7. Protestantismul trebuie să-și păstreze caracterul profetic-creștin prin aceea că opune păgînismului crucii îmbîrligate creștinismul Crucii. El trebuie să dea mărturie că prin Cruce sînt sfărîmate în sfințenia lor și puse sub judecată atît națiunea, rasa și sîngele cît și stăpînirea.

8. Protestantismul nu are prin esența lui posibilitatea de a se manifesta într-o direcție politică anume. El trebuie să asigure libertatea ca protestanții să poată aparține oricărui partid politic, chiar și acelora care combat protestantismul în realizarea lui istorică. El trebuie însă să pună orice partid, ca și orice faptă omenească și bisericească, sub judecata și speranța propovăduirii profetice creștine originare a Împărăției lui Dumnezeu.

9. În acest mod el poate arăta voinței politice a grupărilor adunate în național-socialism, un țel adevărat și drept, potrivit nevoii lor sociale și elibera astfel mișcarea de demoniile distrugătoare de popor și umanitate cărora li se supun ele astăzi.

10. O alianță deschisă sau ascunsă a Bisericilor protestante cu partidul național-socialist pentru reprimarea socialismului și combaterea catolicismului trebuie să conducă după creșterea de putere aparentă acestor Biserici la disoluția viitoare a protestantismului german. *Kirchen- und Theologiegeschichte in Quellen. Ein Arbeitsbuch,* hg. von H.A. Oberman, A.M. Ritter u. H.W. Krumweide, IV/2 *Neuzeit,* 3 Aufl. 1989 (1980), Neukirchener Verlag, nr. 148; p. 112—113).

Caracterul funest și periculos al național-socialismului, al totalitarismului și rasismului promovat de el, a fost inițial subestimat de Bisericile Evanghelice. In-

trucît articolul 24 al programului partidului nazist se mărturisea pentru „*creştinismul pozitiv*", se aştepta în general că drepturile Bisericilor şi confesiunilor creştine vor fi respectate. De altfel, politica NSDAP faţă de creştinism şi Biserici a trecut prin mai multe ipostaze: de la o indiferenţă neutrală tactică iniţială, în interesul cîştigării şi consolidării puterii, între anii 1930—1935 s-a promovat şi susţinut activ o politică de sinteză între creştinism naţional-socialism, politică care odată cu eşecul parţial al acestei sinteze şi consolidarea puterii absolute a statului totalitar după 1935 a luat forma unei ostilităţi nemascate faţă de creştinism şi Biserică, simultan cu promovarea deconfesionalizării şi decreştinării publice şi a unui neopăgînism germanic „sui generis", inspirat din sumbra mitologie germanică a Walhalei.

Astfel, după ce la alegerile din 5 martie NSDAP nu obţinuse majoritatea absolută (doar 44% din voturi, 52% în alianţă cu „Frontul de luptă Negru-Alb-Roşu") partidul întreprinde o vastă campanie de cîştigare a Bisericilor creştine ale căror conducători se distanţaseră de Hitler sau după venirea lui la putere la 30 ianuarie 1933. Şi, astfel, la 23 martie 1933 Hitler emite o declaraţie de principiu foarte pozitivă la adresa relaţiei statului naţional-socialist cu Bisericile creştine (*ibidem*, nr. 149, p. 114), ceea ce a condus la o schimbare netă de atitudine a acestora în favoarea lui; astfel, pe baza ei, Conferinţa episcopilor romano-catolici de la Fulda din 28 martie 1933 (nr. 150; p. 115—116) revocă atitudinea sa anterioară negativă faţă de naţional-socialism exprimată de Conferinţa de la Fulda din 17—18 august 1932 (nr. 147; p. 112).

În altă ordine de idei, în protestantismul german, în iunie 1932 se constituise la Berlin — alături de „Mişcarea bisericească a creştinilor germani din Thuringia" înfiinţată în 1920 — „*Mişcarea de credinţă: creştinii germani*" (*Glaubensbewegung: Deutsche Christen*). Cu sprijinul oficial al partidului, „creştinii germani" au cîştigat la alegerile bisericeşti din noiembrie 1932 din Prusia cca. o treime din locurile din consiliile de conducere. Din orientările sau liniile directoare ale Mişcării din 6 iunie 1932 şi 16 mai 1933, elaborate de conducătorul ei, viitorul episcop al Reichului, Ludwig Müller şi profesorul de teologie din Tübingen, K. Fezer (nr. 152; p. 118—121), se poate observa cu uşurinţă felul în care programul „creştinilor germani" se lega strîns de programul naţional-socialist al lui Hitler. Ei militau pentru o unică Biserică protestantă a Reichului (ein Volk-ein Staat-eine Kirche) condusă de un „Reichsbischof" şi formată din „creştini de rasă ariană". În „revoluţia" naţional-socialistă din 1933 ei vedeau o revelaţie a harului divin, în „înnoirea poporului" produsă de aceasta o renaştere prin Dumnezeu şi în „puritatea rasială" o restaurare a creaţiei originare. De aceea, ei au acceptat şi susţinut antisemitismul politicii şi legislaţiei statului nazist. De aici provenea şi negarea deschisă a Vechiului Testament şi teologiei „rabinice" a lui Pavel, care nu mai trebuiau citite şi făcute obiect al predicii, ca şi lupta de a elimina din cult şi doctrina creştină orice element negerman.

Împotriva pretenţiei „creştinilor germani" de a fi unica mişcare de înnoire din Biserica evanghelică germană, s-a format la 9 mai 1933 „mişcarea neoreformatică" (Jungreformatorische Bewegung) în care impulsuri teologice provenite atît din renaşterea teologiei lui Luther cît şi din teologia dialectică a lui Barth se întîlneau cu voinţa de a reprima şi „reedifica" Biserica protestantă. Purtătorul de cuvînt al acestei mişcări a devenit pastorul Martin Niemoller, care în septembrie 1933 a transformat-o în „alianţa de necesitate a pastorilor" evanghelici germani — germenele viitoarei „Biserici mărturisitoare".

În acelaşi timp, o opoziţie intransigentă şi ireductibilă faţă de „ereziile" „creştinilor germani" a formulat-o întemeietorul teologiei „dialectice", Karl Barth (1886—1968) pe atunci profesor de teologie sistematică la Bonn (în iunie 1936 va fi suspendat pentru că în 1934 refuzase să presteze jurămîntul de fidelitate necondiţionată faţă de Führer şi se va stabili la Basel, oraşul lui natal, pînă la sfîrşitul vieţii), în celebra sa scriere din iunie 1933 intitulată: „*Theologische Existenz heute!*"; pînă la interzicerea ei în iulie 1934 ea a atins un tiraj de 37.000 de exemplare. În ea Barth îşi exprima „nu"-ul său hotărît „necondiţionat şi fără rezerve faţă de spiritul şi litera doctrinei" „creştinilor germani" şi „opoziţia" lui „directă şi indirectă nu faţă de noul sistem politic, ci faţă de sistemul unei legături obiective speciale a Bisericii faţă de acest sistem" (nr. 154; p. 122—124).

În 14 iulie 1933, guvernul Reichului ratifica atît Concordatul cu Vaticanul cît şi constituţia noii uniuni, mai strînse decît cea anterioară a Bisericilor evanghelice germane („Deutsche Evanghelische Kirche") formate din mai multe „Landeskirchen" în frunte cu un „Reichsbischof" luteran (L. Müller) reprezentativ şi un „Nationalsynode" (nr. 155; p. 125—127).

Ca şi în majoritatea Bisericilor evanghelice ale landurilor, „creştinii germani" au cîştigat la 23 iulie 1933 majoritatea absolută şi în Sinodul general al Bisericii Uniunii Vechii Prusii. Aşa-numitul „sinod brun" din 5—6 septembrie 1933 al Bisericii Uniunii Vechii Prusii a aplicat şi slujitorilor Bisericii jurămîntul de fidelitate absolută faţă de statul naţional-socialist şi paragraful privitor la necesitatea purităţii rasiale ariane a slujitorilor şi funcţionarilor Bisericii (cu excluderea nearienilor) din legislaţia de stat (nr. 157; p. 128—129). Retragerea minorităţii oponente din gruparea „Evanghelie şi Biserică" condusă de Karl Hoch şi Martin Niemoller a însemnat începutul propriu-zis al aşa-numitei „Kirchenkampf".

În octombrie 1933, Martin Niemoller înfiinţează din membrii fostei „Mişcări neoreformatorice", „Alianţa de necesitate a pastorilor" *(Pfarrernotbund)* nucleul „Bisericii mărturisitoare", ai cărei membri depuneau următorul *angajament* în 4 puncte redactat de Niemoller:

„1. Mă oblig să-mi îndeplinesc oficiul meu ca slujitor al Cuvîntului numai legat de Sf. Scriptură şi mărturisirile Reformei ca explicare corectă a Scripturii.

2. Mă oblig să protestez cu un angajament fără rezerve împotriva tuturor violărilor unei astfel de stări mărturisitoare (*Bekenntnisstand*).

4. Într-un astfel de angajament, dau mărturie că odată cu aplicarea paragrafului privitor la arieni în spaţiul Bisericii s-a creat o astfel de violare a stării mărturisitoare" (nr. 158; p. 129).

În acest context, între 29—31 mai 1934 are loc *la Barmen* primul Sinod al Bisericilor mărturisitoare *(Bekennenden Kirchen)* provocat de necesitatea unei delimitări critice prin actualizarea principiilor fundamentale ale mărturisirilor reformatorice „clasice" faţă de „ereziile" „creştinilor germani". „Declaraţia" în 6 puncte *„asupra stării actuale a Bisericii Evanghelice Germane"* redactată de comitetul de pregătire teologic al Sinodului — K. Barth, Hans Asmussen (1898—1968) şi Thomas Breit (1880—1966) — reprezintă din punct de vedere dogmatic punctul culminant al aşa-numitei *Kirchenkampf* şi „primul document din spaţiul protestantismului german cu calitate de mărturisire după mărturisirile reformatorice ale sec. XVI" şi cu o largă „rezonanţă ecumenică" (*ibidem*, nr. 130; p. 130). Ţelul ei teologic nemijlocit era după K. Barth „consolidarea mărturisirii bisericeşti în puritatea şi specificul ei" grav afectată de inovaţiile „creştinilor germani", nu o condamnare directă a ordinii de stat naţional-socialiste. Dar această reafirmare a libertăţii Bisericii şi a unei propovăduiri creştine angajate numai faţă de Cuvîntul lui Dumnezeu în condiţiile pretenţiilor totalitare ale statului naţional-socialist primea implicit, deşi doar indirect, un caracter politic. Vom reveni mai jos asupra interpretării tezelor Declaraţiei de la Barmen. În continuare, vom menţiona principalele jaloane ale luptei bisericeşti din protestantismul german pînă în 1945.

După înlăturarea prin măsuri poliţieneşti a conducerii lor şi integrarea cu forţa a Bisericilor din landurile Württemberg, Hessa şi Bavaria în Biserica Unică a Reichului dominată de „creştinii germani" şi „episcopul Reichului": Ludwig Müller, a avut loc la *Dahlem* între 19—20 octombrie 1934 cel de-al doilea Sinod al Bisericilor mărturisitoare. În mesajul lui, Sinodul a condamnat „introducerea contrară Scripturii a principiului Führerului în Biserică — nou papalism imposibil în Bisericile protestante — şi revendicarea unei supuneri necondiţionate faţă de Biserica naţională a Reichului care a legat pe slujitorii Bisericii de conducerea acestei Biserici şi nu de Hristos", ca şi „dizolvarea sinoadelor" care e în contradicţie şi a anihilat practic „doctrina protestantă şi reformatorică despre preoţia universală a tuturor credincioşilor". În consecinţă, Sinodul a proclamat „stare de necesitate" în Biserică *(Kirchliche Notrecht)*, a depus organele de conducere existente şi a ales noi organe de conducere pentru Bisericile evanghelice, cerînd de la credincioşi recunoaşterea numai a pastorilor Bisericilor mărturisitoare şi ieşirea din comuniune cu conducerile actuale infiltrate de „creştinii germani" (nr. 160; p. 132—134). Căci aşa cum scria în iunie 1936 *Dietrich Bonhoeffer* (1907—1946) — teolog din Berlin

şi unul din membrii marcanţi ai conducerii Bisericii mărturisitoare din Prusia, care avea să fie implicat în 1943 în conspiraţia generalilor împotriva lui Hitler şi după o detenţie de doi ani la închisoarea militară Tegel din Berlin avea să fie executat la 9 aprilie 1945 împreună cu amiralul Canaris şi alţi conspiratori în lagărul de la Flössenburg — *Extra ecclesia nulla salus*. Problema comuniunii bisericeşti este problema comuniunii mîntuirii. Limitele Bisericii sînt limitele mîntuirii. Cine se separă cu bună-ştiinţă de Biserica Mărturisitoare din Germania, se separă de mîntuire" (*Gesammelte Schriften* II, p. 238 sq.).

Din pricina măsurilor poliţieneşti tot mai dure ale statului împotriva Bisericii mărturisitoare şi a propagandei deschise pentru un neopăgînism germanic a fost convocat *la Ausburg* între 4—6 iunie 1935 cel de-al treilea Sinod al Bisericilor mărturisitoare, al cărui impresionant mesaj stă sub semnul Crucii, persecuţiei şi strîmtorărilor şi seamănă ca stil cu mărturisirile comunităţilor creştine persecutate din primele veacuri (nr. 164; p. 135).

La Sinodul Bisericii Mărturisitoare de la *Oeynhausen* (17—22 februarie 1936), s-a încercat zadarnic menţinerea unităţii dintre Bisericile Uniunii Vechii Prusii infiltrate în conducerea lor de „creştinii germani" şi Bisericile, a căror conducere rămăsese intactă, din Hannovra, Württemberg şi Bavaria. S-a ajuns la o schimbare: episcopul luteran de Hannovra, A. Marahrens, pronunţîndu-se pentru prima conducere provizorie (de compromis între cea impusă de stat şi cea instituită de Biserica mărturisitoare în noiembrie 1934), iar Martin Niemoller pentru cea de-a doua conducere, de necesitate, instituită de Sinodul de la Dahlem (oct. 1934) (nr. 164; p. 139—141).

Într-un *memoriu*, în 7 puncte datat 28 mai 1936 (nr. 165; p. 143—147) şi adresat direct Führer-ului, cea de-a doua conducere a Bisericii mărturisitoare denunţa în termeni categorici incompatibilitatea dintre credinţa creştină şi viziunea naţional-socialistă despre lume, acuzînd rînd pe rînd „creştinismul pozitiv" susţinut de regim, decreştinizarea şi deconfesionalizarea vieţii publice, distrugerea ordinii bisericeşti, viziunea naţional-socialistă despre lume şi starea morală şi de drept neşi anticreştină creată în Reichul nazist. Se sublinia cu claritate: „De la apartenenţii evanghelici ai organizaţiilor naţional-socialiste se cere să se angajeze necondiţionat şi nelimitat pentru viziunea naţional-socialistă asupra lumii. Această viziune e prezentată adeseori ca un substituit pozitiv al creştinismului ce trebuie depăşit. Atunci cînd aici sîngele, rasa, poporul şi onoarea primesc rangul de valori eterne, creştinul evanghelic este constrîns de prima poruncă (a Decalogului) să conteste această evaluare. Atunci cînd este glorificat omul arian, Cuvîntul lui Dumnezeu atestă păcătoşenia tuturor oamenilor. Atunci cînd creştinilor le este impus în cadrul viziunii naţional-socialiste asupra lumii antisemitismul, împotriva lui stă porunca creştină a iubirii de aproapele. Un conflict grav de conştiinţă pentru membri comunităţii noastre evanghelice se naşte atunci cînd ei trebuie să combată, potrivit datoriei lor de părinţi creştini, pătrunderea acestei lumi de idei anticreştine la copiii lor" (§ 5, nr. 165; p. 144). Sau: „Conştiinţa evanghelică care se ştie corespunsabilă pentru popor şi conducere, este împovărată în modul cel mai dur de faptul că în Germania, care se consideră un stat de drept, există încă mereu lagăre de concentrare şi că măsuri ale poliţiei de stat sînt lipsite de orice control juridic judecătoresc" (§ 6, p. 146). Sau: „chiar şi o cauză mare trebuie în cele din urmă să ducă poporul la pieire acolo unde ea se pune împotriva voinţei revelate a lui Dumnezeu. Biserica lui Dumnezeu va dăinui chiar dacă în încercarea de a decreştina poporul german, îşi vor pierde mîntuirea lor milioane de creştini evanghelici (...). Poporul nostru ameninţă să distrugă limitele puse lui de Dumnezeu: el vrea să se facă pe sine însuşi măsura tuturor lucrurilor. Aceasta e o aroganţă omenească care se ridică împotriva lui Dumnezeu. În acest context trebuie să înştiinţăm pe Führerul şi Cancelarul Reichului de îngrijorarea noastră de faptul că de multe ori i se aduce cinstire într-o formă îngăduită numai lui Dumnezeu. Cu puţini ani înainte Führerul însuşi a dezaprobat faptul de a i se pune tabloul pe altarele evanghelice. Astăzi el este făcut din ce în ce mai nestăvilit norma nu numai a deciziilor politice, ci şi a moralităţii şi dreptului în poporul nostru şi este investit cu demnitatea religioasă de preot al poporului, ba chiar de mijlocitor între popor şi Dumnezeu. Ne rugăm pentru libertatea poporului nostru de a putea merge în viitor pe calea sa sub semnul Crucii lui Hristos ca să nu-şi blesteme

cîndva nepoții părinții că ei le-au construit și lăsat un stat pe pămînt dar le-au închis însă Împărăția lui Dumnezeu. Ceea ce am spus Führer-ului în această scrisoare a trebuit să o spunem în responsabilitatea oficiului nostru. Biserica stă în mîna lui Dumnezeu" (§), p. 146—147). (Interesant de remarcat că în înștiințarea pentru comunități a înmînării acestui memoriu rostită în amvoanele Bisericii mărturisitoare au fost omise referințele la lagărele de concentrare și condamnarea antisemitismului. Psihoza antisemită era atît de puternică încît orice solidarizare cu ei cerea nu numai curaj, ci expunerea celui ce o condamna la un oprobiu public și o dezavuare morală aproape generală).

Singurul fapt îmbucurător în acest interval s-a înregistrat la Sinodul Bisericii Mărturisitoare al Uniunii Vechii Prusii de la Halle/Saale din 9—11 mai 1937 care, întrunit în condiții deosebit de grele, a hotărît că, potrivit Scripturii, nimic nu împiedică comuniunea euharistică deplină între luteranii, reformații și „unierte", membri ai Bisericii Mărturisitoare — în pofida disputelor lor istorice și excomunicărilor reciproce pe tema naturii prezenței reale în Euharistie a Trupului și Sîngelui Domnului. „Comuniunea euharistică își are temeiul nu în cunoașterea noastră despre Euharistie (Abendmahl) ci în harul Celui ce este Domnul Euharistiei. Diferențele care există între noi în doctrina despre Sfînta Euharistie privesc modul autocomunicării Domnului în Euharistie. Ele nu privesc faptul că Domnul Însuși este darul Euharistiei" (§ 2—3; nr. 167; p. 149—150). Dialogul început aici în cele mai grele condiții între luterani și reformați a fost reluat după război și s-a finalizat mai întîi în *tezele despre Euharistie de la Arnoldshain* (1957) (nr. 181; p. 175—177) aprobate în 1958 de Consiliul superior al Bisericii Evanghelice din Germania (EKD) și mai apoi, în *Concordia de la Leuenberg* (1971) 1973 (nr. 196; p. 214—219) care depășește diferențele în ce privește doctrina euharistică între Bisericile reformatorice din Europa și deschide posibilitatea intercomuniunii lor depline (în 1976, Concordia era semnată de 69 din cele 89 de Biserici protestante care au participat la dialogul din anii 1969—1971, 1971—1973).

În timpul războiului (1939—1945) situația Bisericilor Mărturisitoare și a creștinilor fideli Evangheliei în general din Germania se agravează considerabil. Asupra lor se întinde „noaptea și ceața" întunecată și însîngerată a teroarei persecuției în insulele de oroare reprezentate de arhipelagul lui KZ al îngrozitoarelor lagăre de concentrare și exterminare în masă. Majoritatea liderilor Bisericii Mărturisitoare sînt arestați și internați în lagăre sau închisori (M. Niemoller, H. Asmussen, D. Bonhoeffer, etc.). Înregistrăm doar protestul curajos din 1 iulie 1940 al celui mai bătrîn episcop luteran german, Wurm de Württenberg — alături de cel al episcopului romano-catolic de Münster, C.A. von Gallen de la 3 august 1941 — împotriva legii „eutanasiei" și distrugerii planificate a „vieții inferioare și nedemne de viață" (handicapați, alienați mintali, etc.) (nr. 169, 170; p. 152—156), protest reluat și de Sinodul Bisericii Mărturisitoare din Prusia Veche de la Breslau (octombrie 1943).

Cu toate aceste gesturi curajoase și exemplare, totuși, în concepția și acțiunea Bisericii Mărturisitoare și aceasta a fost una din limitele ei istorice — nu era vorba de o acțiune politică sau de o rezistență organizată împotriva puterii de stat, ci în primul rînd de o fidelitate față de mărturisirea credinței și integritatea exigențelor evanghelice.

Cel care a făcut deliberat, pasul de la mărturisirea religioasă a lui Hristos la responsabilitatea și acțiunea politică directă, de la pacifism la rezistența organizată, făcînd în perspectiva teologiei Crucii și „urmării" totale a lui Hristos experiența nouă a relației creștine cu lumea în radicala imanență și mundanitate *(Weltlichket, Diesseitigkeit)* așa cum apare în însemnările, poemele și scrisorile sale din timpul detenției sale la închisoarea militară Tegel din Berlin, fragmente strînse și publicate de prietenul lui, E. Bethge, în cunoscuta *Widerstand und Ergebung (Rezistență și supunere*, 1952) — a fost *Dietrich Bonhoeffer* (1907—1945), a cărei figură spirituală și gîndire teologică continuă să preocupe teologia occidentală contemporană, și care ar merita o analiză și interpretare și din punct de vedere ortodox.

În orice caz, cu toată mărturia, jertfele și martirii Bisericii Mărturisitoare, nu trebuie pierdut din vedere faptul că, pe ansamblu, rezistența bisericească din

al treilea Reich n-a avut decît un efect redus şi n-a putut împiedica mersul istoric al evenimentelor. Faptul că Biserica Mărturisitoare n-a susţinut nici revoluţia politică violentă, nici dreptul la rezistenţă generală activă a cetăţeanului împotriva totalitarismului naţional-socialist, privind ca legitimă numai rezistenţa pasivă împotriva injustiţiei de stat în interiorul sferei de competenţă profesională şi a oficiului fiecăruia, a fost recunoscut ca o „vină" a Bisericii, cum o arată *Declaraţiile de vinovăţie* de la Stuttgart (1945) şi, respectiv, Darmstadt (1947).

Redactată cu prilejul vizitei la 18 octombrie 1945 a unei delegaţii a Consiliului Ecumenic al Bisericilor la prima sesiune a Consiliului Bisericii Evanghelice din Germania de după înfrîngerea nazismului, *Declaraţia de vinovăţie de la Stuttgart (Stuttgarter Schulderklärung)* semnată printre alţii de Wurm, Asmussen, Niemoller, Dibelius, ş.a., are următorul conţinut: „sîntem recunoscători pentru această vizită, cu atît mai mult cu cît ne ştim împreună cu poporul nostru nu numai într-o mare comuniune de suferinţă, ci şi într-o solidaritate de vinovăţie. Cu mare durere spunem: prin noi s-a adus o suferinţă infinită asupra multor ţări şi popoare. Ceea ce am mărturisit adesea comunităţilor noastre, o spunem acum în numele întregii Biserici: ce-i drept, vreme de mulţi ani am luptat în numele lui Iisus Hristos împotriva spiritului care şi-a găsit expresia lui înfricoşătoare în regimul de forţă şi violenţă naţional-socialist; dar ne acuzăm că nu am mărturisit mai cu curaj, că nu ne-am rugat mai cu credincioşie, că n-am crezut mai cu bucurie şi nu am iubit mai fierbinte.

„Acum în Bisericile noastre trebuie făcut un nou început. Întemeiate pe Sfînta Scriptură, îndreptate cu toată seriozitatea spre unicul Domn al Bisericii, ele purced la curăţirea de influenţe străine de credinţă şi să pună în ordine ele însele. Nădăjduim în Dumnezeul harului şi milei că El se va folosi de Bisericile noastre ca nişte instrumente ale Lui şi le va da puterea Lui de a propovădui Cuvîntul Lui şi de a crea ascultare faţă de voinţa Lui, atît în noi înşine cît şi în întreg poporul nostru.

„Faptul că în acest nou început putem să ne ştim legaţi cordial de celelalte Biserici ale comunităţii ecumenice, ne umple de adîncă bucurie. Sperăm în Dumnezeu că prin slujirea comună a Bisericilor spiritul forţei şi răzbunării, care astăzi vrea să devină din nou puternic, va fi stăvilit şi spiritul păcii şi iubirii va ajunge să domine, singurul în care umanitatea chinuită, îşi poate afla însănătoşirea. Aşa că ne rugăm în acest ceas în care întreaga lume are nevoie de un nou început: „Veni Creator Spiritus"! (nr. 172, p. 163).

Împotriva tendinţelor conservatoare manifestate în EKD după 1945, „aripa stîngă" a Bisericilor Mărturisitoare, o minoritate din jurul lui K. Barth a redactat şi publicat la 8 august 1947 *„Cuvîntul de la Darmstadt al Consiliului frăţesc al Bisericii Evanghelice din Germania despre calea politică a poporului nostru,* cuvînt expus şi prezentat de L. Beckmann, H. Diem, M. Niemoller şi E. Wolf, în foile volante ale Bisericii Mărturisitoare (nr. 9—10/1948):

„1. Nouă ne-a fost adresat Cuvîntul împăcării lumii cu Dumnezeu în Hristos. Acest cuvînt trebuie să-l ascultăm, să-l primim, să-l facem şi să-l ducem la capăt. Acest cuvînt nu este auzit, nu este primit, nu este făcut şi nu este dus la capăt, dacă nu ne lăsăm dezlegaţi de întreaga noastră vină, de vina părinţilor noştri, ca şi de a noastră proprie, şi dacă nu ne lăsăm chemaţi acasă de Iisus Hristos, Bunul Păstor, şi de pe toate căile false şi rele pe care ca germani am rătăcit şi am greşit în voinţa şi acţiunea noastră politică.

2. Am rătăcit şi am greşit atunci cînd am început să visăm visul unei misiuni germane speciale, ca şi cum lumea s-ar putea însănătoşi pornind de la germani. Prin aceasta am pregătit calea întrebuinţării nelimitate a puterii politice şi am pus naţiunea noastră pe tronul lui Dumnezeu. A fost funest faptul că am început să întemeiem statul nostru în interior doar pe un guvern puternic şi în exterior numai pe dezvoltarea forţei militare. Prin aceasta ne-am trădat vocaţia noastră de a conlucra cu darurile acordate nouă, germanilor, la slujirea sarcinilor comune ale popoarelor.

3. Am rătăcit şi am greşit cînd am început să construim un „front creştin" împotriva unor noi orînduieli devenite necesare în viaţa socială a oamenilor. Alianţa Bisericii cu forţele care conservau vechiul şi trecutul s-a răzbunat greu asupra

noastră. Am trădat libertatea creştină care ne permite şi îngăduie să schimbăm formele de viaţă, acolo unde convieţuirea oamenilor cere o astfel de schimbare. Am negat dreptul la revoluţie dar am suportat şi salutat evoluţia spre dictatura absolută.

4. Am rătăcit şi am greşit cînd am crezut că trebuie să construim un front al binelui împotriva răului, al luminii împotriva întunericului, al dreptului împotriva nedreptului, în viaţa politică şi cu mijloace politice. Prin aceasta am falsificat oferirea liberă a harului lui Dumnezeu tuturor printr-o construire de front politică, socială şi ideologică şi am lăsat lumea în autojustificarea ei.

5. Am rătăcit şi am greşit cînd am trecut cu vederea faptul că materialismul economic al doctrinei marxiste trebuia să îndemne Biserica la sarcina şi misiunea comunităţii pentru viaţa şi convieţuirea oamenilor aici şi acum. Am omis să facem din cauza săracilor şi dezmoştenitilor, potrivit Evangheliei despre Împărăţia ce va să vină, cauza creştinătăţii.

6. Întrucît recunoaştem şi mărturisim aceasta, ne ştim dezlegaţi şi eliberaţi ca şi comunitate a lui Iisus Hristos spre o nouă şi mai bună slujire spre slava lui Dumnezeu şi mîntuirea veşnică şi vremelnică a oamenilor. Nu parola: creştinism şi cultură occidentală, ci întoarcere spre Dumnezeu şi îndreptare spre aproapele în puterea morţii şi Învierii lui Iisus Hristos este lucrul de care are nevoie poporul nostru şi în mijlocul poporului nostru, mai cu seamă creştinii.

7. Am dat mărturie şi dăm astăzi din nou mărturie: „Prin Iisus Hristos ni se întîmplă o eliberare voioasă din legăturile fără Dumnezeu ale acestei lumi spre o slujire liberă, recunoscătoare a creaturilor Lui" (Barmen 2). De aceea ne rugăm neîncetat: Nu lăsaţi ca disperarea să vă stăpînească, căci Hristos este Stăpînul şi Domnul. Părăsiţi orice indiferenţă lipsită de credinţă, nu vă lăsaţi seduşi de vise despre un trecut mai bun sau de speculaţii despre un viitor război, ci deveniţi conştienţi în această libertate şi cu mare luciditate de responsabilitatea pe care o au toţi şi fiecare din noi pentru edificarea unui stat german mai bun care să slujească dreptului, bunăstării, păcii interne şi reconcilierii popoarelor" (nr. 173; p. 163—164).

Să revenim acum la *Declaraţia teologică de la Barmen* din 31 mai 1934 care a constituit, cum am văzut, în primul rînd răspunsul dat de teologii protestanţi luterani, reformaţi şi „uniente" ai Bisericii Mărturisitoare, pe baza mărturisirilor reformatorice din sec. XVI, la provocarea „ereziilor" „creştinilor germani". In toate cele 6 teze, alcătuite fiecare dintr-o mărturisire urmată de o respingere a învăţăturii contrare prefaţate de cîte un motto biblic, ea exprimă aceeaşi concentrare hristologică. Acest *hristocentrism* se observă şi în succesiunea tezelor. Din valabilitatea unică şi exclusivă a Revelaţiei lui Hristos concentrate în Scriptură (teza 1) sînt trase consecinţele principiale ale acesteia pentru etica şi acţiunea creştină în lume (teza 2), pentru înţelegerea de sine a comunităţii Bisericii (teza 3), pentru natura şi sensul ministeriilor în Biserică (teza 4), pentru relaţia Biserică-stat, şi pentru slujirea propovedurii (teza 6). Trebuie remarcat că, în formularea tezelor Declaraţiei, nu s-a atins întotdeauna claritatea unui enunţ doctrinar precis şi suficient de întemeiat. Unele dintre ele permit posibilităţi de interpretare diferite şi de aceea încă foarte de curînd s-au iscat discuţii privitoare la sensul real al conţinutului lor teologic, procesul interpretării şi „recepţiei" critice, ca şi al istoriei influenţei ei, nefiind încă încheiată în protestantismul german în special.

Teza 1, care proclamă pe „Iisus Hristos, aşa cum ni se atestă în Sf. Scriptură", drept „Cuvîntul cel unul al lui Dumnezeu" şi ca atare unicul criteriu normativ al existenţei şi propovăduirii creştine, este îndreptată împotriva teologiei false a istoriei a „creştinilor germani" pentru care mişcarea naţional-socialistă şi persoana lui Hitler, istoria poporului german, erau învestite cu însuşirea de organe ale Revelaţiei divine. Caracterul exclusiv hristologic, de inspiraţie net barthiană, al înţelegerii Revelaţiei divine din această primă teză a Declaraţiei a fost şi este disputat pînă astăzi în teologia protestantă. În interpretarea dată de K. Barth, această primă teză ar însemna o cotitură decisivă în istoria şi evoluţia teologiei întrucît ar fi „primul document cu caracter mărturisitor" care ar implica o condamnare implicită a „teologiei naturale" de către Biserica evanghelică, teologie

naturală care şi-a găsit expresia ultimă în antropocentrismul teologiei liberale protestante din sec. XIX-XX împotriva căreia s-a ridicat protestul lui K. Barth (*Kirchlich Dogmatik* II, 1, p. 194, 187). Căci, pentru Barth, între „teologia naturală", antropocentrismul teologic al sec. XIX şi teologia istoriei a „creştinilor germani" există o legătură nemijlocită incontestabilă; de aceea el s-a simţit obligat să spună în 1934 un „*Nu*" (*Nein*) răspicat nu numai „creştinilor germani" ci şi teologiei lui E. Brunner (1889—1966) şi F. Schleiermacher (1768—1834), negaţie ridicată pe care el o considera aplicare în contemporaneitate a mărturisirilor reformatorice ale sec. XVI. Această interpretare a primei teze a Declaraţiei de la Barmen ca şi condamnare oficială a oricărei teologii naturale, a fost respinsă energic de H. Asmussen, comentatorul oficial la Sinod, şi criticată în fondul ei mai ales de către teologii luterani, ca Paul Althaus (1888—1966), ca una care ignoră atît realitatea Legii Vechiului Testament cît şi a Revelaţiei universale sau primordiale (*Das christliche Wahrheit*, 1972, p. 60).

Cea de-a *doua teză*, care subliniază legătura dintre credinţă şi faptă, justificare şi sfinţire în accepţiunea lor protestantă, poate fi considerată, cum s-a spus, un rezumat al unei *etici hristologice*. Nimic nu poate fi sustras domniei lui Hristos şi exigenţelor impuse de această domnie; o existenţă religioasă pur privată este o imposibilitate. Hristos este „eliberarea de legăturile fără Dumnezeu ale acestei lumi", ceea ce înseamnă implicit o contestare a pretenţiilor statului totalitar la dominaţie unică şi exclusivă asupra întregii realităţi sociale. Ca şi prima teză, şi aceasta este de inspiraţie şi orientare net barthiană şi exprimă hristologizarea eticii specifică acestei teologii; etica creştină nu se poate întemeia pe ordinea naturală a creaţiei (popor, istorie, etc.), cum voiau „creştinii germani", ci numai pe Revelaţia supranaturală în Hristos, sursa şi norma ei unică şi exclusivă, ea se deduce numai din hristologie (şi soteriologie, bineînţeles). Critic la adresa poziţiei exprimate de această a doua teză a Declaraţiei — căreia i s-a recunoscut meritul deosebit de a exprima revendicarea totală a Bisericii creştine de către Hristos, revendicare care include inclusiv acţiunea politică — s-a evidenţiat: faptul că invocarea domniei lui Hristos asupra socialului, economicului, politicului, juridicului şi statului, nu spune nimic despre medierea şi realizarea concretă a acestei domnii; dificultatea funcţionării acestui principiu, dincolo de o motivaţie fundamentală, ca un criteriu obiectiv pentru acţiunea şi atitudinea socială şi ca un program de etică socială creştină, dat fiind că realizarea domniei lui Hristos implică ascultarea din credinţă a creştinilor; şi, mai ales, absenţa învăţăturii despre legea naturală, universală a lui Dumnezeu care obligă pe toţi oamenii fără deosebire la slujire şi ajutorare reciprocă.

Teza *a treia* are un conţinut *ecleziologic*. Ea subliniază corect legătura dintre mesajul creştin şi ordinea bisericească şi faptul că Biserica ca şi comunitate de credinţă spirituală nu poate fi separată de ordinea ei juridică instituţională. „Semnificaţia epocală" a acestei teze a fost remarcată în ce priveşte mai ales respingerea învăţăturii false că Biserica ar trebui să-şi schimbe configuraţia mesajului şi organizării ei, „după schimbarea convingerilor politice sau ideologice care domină la un anumit moment dat". Prin aceasta se combate pericolul predării necondiţionate Bisericii statului naţional-socialist susţinute de „creştinii germani" adepţi ai unei Biserici unice a Reichului condusă, în conformitate cu principiul „Führer"-ului, de un „Reichsbischof" şi care transformă Bisericile autonome ale landurilor în simple provincii bisericeşti. Prin aceasta, Declaraţia de la Barmen a introdus o cotitură radicală în dreptul bisericesc protestant care ulterior a subliniat puternic autonomia juridică a Bisericii şi independenţa totală faţă de stat. Negativ trebuie remarcată, în ce priveşte definiţia reformatorică a Bisericii, absenţa notelor distinctive ale Bisericii ca şi neclaritatea definirii Bisericii ca şi „comunitate de fraţi".

Teza a *patra* continuă consideraţiile ecleziologice din teza a treia, şi exprimă lupta pentru o configuraţie juridică a Bisericii conformă constituţiei ei spirituale şi care să asigure propovăduirii Evangheliei şi dezvoltării vieţii creştine libertatea necesară. În referatul lui către Sinod, H. Asmussen a subliniat faptul că nu e nevoie de uniformitate, comunitatea creştină putînd avea o constituţie atît episcopală cît şi presbiterială în condiţiile existenţei unei diversităţi a slujirilor sau

ministeriilor în Biserică. Teza neagă explicit numai înțelegerea ierarhic dictatorială a *exercitării ministeriilor*: nu poate fi vorba nici de o stăpînire a slujitorilor bisericești asupra comunității, nici a comunității asupra slujitorilor bisericești, nici a conducerii superioare a Bisericii asupra slujitorilor și comunităților. Întrucît Hristos singur este Capul Bisericii și El nu și-a delegat domnia Sa nici unei instanțe pămîntești, trebuie negată orice ordine bisericească care înzestrează pe slujitorii bisericești cu „împuterniciri de dominație" speciale prin aplicarea principiului „Führer"-ului din statul totalitar.

Cea de-a *cincea* teză, de inspirație luterană, delimitează clar domeniile de competență și funcționare ale Bisericii și statului și arată limpede că doctrina despre stat și funcțiile lui este în creștinism un capitol de ecleziologie. Se respinge aici categoric orice confuzie între stat și Biserică: nici statul nu poate uzurpa și revendica în mod totalitar funcția Bisericii, nici Biserica nu poate pretinde funcții și responsabilități statale; nici stat-Biserică, nici Biserică-stat. În sensul cunoscutei doctrine a lui Luther despre cele două împărății: spirituală și lumească *(Zwiereichlehre)*, statul, se spune, are drept sarcină aceea de „a purta de grijă de dreptate și de pace într-o lume încă nemîntuită... prin amenințarea și folosirea forței", iar Biserica pe cea de „a aduce aminte de Împărăția, porunca și dreptatea lui Dumnezeu și prin aceasta de responsabilitatea celor ce conduc și celor conduși". Deși precizările tezei au, ca și toate celelalte de altfel, un caracter în primul rînd de mărturisire de credință împotriva unei erezii intrabisericești, indirect ele au avut (și au fost resimțite ca atare) și o semnificație implicit politică, de rezistență spiritual-teologică împotriva demonismului unei ordini de stat totalitare care la acea dată abia începea să-și manifeste caracterul inuman. Teza a cincea a Declarației de Barmen este o mărturisire teologică cu implicații politice directe formulate în condițiile dramatice ale uneia din cele mai dure lupte ale împărăției omului împotriva Împărăției lui Dumnezeu, și își păstrează o actualitate permanentă (cf. G. Brakelmann, *Barmen V — ein historisch-kritischer Rückblick*, „Evangelische Theologie" nr. 1/1985, p. 3—19).

În fine, *teza a șasea* și ultima insistă asupra libertății depline a propovăduirii Evangheliei față de orice „dorințe, scopuri și planuri" omenești care ar dori să și-o servească. Mesaj al harului liber al lui Dumnezeu și al eliberării omului din păcat, propovăduirea Bisericii n-are voie sub nici o formă să se pună „în slujba" intereselor individuale, sociale sau politice omenești. Înainte de a fi „Biserică slujitoare" a oamenilor ea trebuie să fie „Biserică mărturisitoare" a lui Dumnezeu, a harului și libertății Lui; să deducă, deci, slujirea din mărturisire și nu să pună mărturisirea în slujba intereselor omenești. Și această teză își păstrează intactă actualitatea și ne îndeamnă și pe noi pe toți la reflexie și pocăință.

Declarația de la Barmen evitase în mod conștient să se califice ca o mărturisire de credință. În concepția referentului ei, H. Asmussen, și a sinodalilor, ea trebuia explicată și interpretată în funcție de diferitele mărturisiri bisericești ale participanților (luterani, calvini, „unierte"), și nu invers. În contextul luptei bisericești din Germania anilor 1934—1945 s-au intensificat însă eforturile de a învesti Declarația de la Barmen cu autoritatea și demnitatea unei noi mărturisiri de credință obligatorii pentru întreaga Biserică evanghelică din Germania, fapt respins de consiliul luteran la 3 februarie 1937. Întregul protestantism a apreciat pozitiv Declarația, dar a evitat recunoașterea ei ca o „mărturisire bisericească" și echivalarea ei cu mărturisirile reformatorice ale sec. XVI. O excepție constituie acele Biserici (din Westfalia și Renania, de ex.) care au primit Declarația de la Barmen în angajamentul cerut candidaților la ceremonia de ordinație ca pastori, acordîndu-i astfel implicit demnitatea unei mărturisiri de credință. Este de altfel greu de spus că ea va fi recunoscută vreodată astfel, deși procesul ei de „recepție" în teologia protestantă nu este încheiat încă. Dar în ultimul timp ea a fost obiectul unor interpretări foarte diferite, chiar divergente, trăgîndu-se din ea consecințe dogmatice, de etică socială și politică opuse. Iar pe de altă parte se reamintește mereu că sinodalii din 1934 au vrut să adopte doar o „declarație teologică" și nu o „mărturisire de credință", iar H. Asmussen sublinia în 1961 că „absolutizarea celor șase teze de la Barmen și detașarea lor de introducerea, încheierea și referatul sinodal (al lui Asmussen, ca și parte integrantă și comentariu autentic al ei — n. tr.) este o nedreptate istorică" *(Zur jüngsten Kirchengeschichte*, p. 41). În esen-

ţă, deci, se consideră că „întrucît Declaraţia teologică de la Barmen a dat mărturie de învăţătura cea adevărată şi a respins învăţătura falsă, ea a fost o „mărturisire de credinţă" necesară atunci şi a rămas pînă astăzi, în prezentul nostru, un document teologic de cea mai mare importanţă" (G. Höring, în *Handbuch der Dogmen- und Theologiegeschichte III: Die Lehrentwicklung im Rahmen der ökumenizität*, Göttingen, 1984, p. 259. În orice caz, astăzi „pretenţia legată de Barmen" — în interpretarea lui Barth cel puţin — „de a fi revizuit două sute de ani de istorie a teologiei, nu se poate susţine" (H. J. Reese, *Bekenntnis und Bekennen. Vom 19. In zum Kirkhenkampf der national-sozialistischen Zeit*, Göttingen, 1974, p. 551, *apud* G. Höring, *Handbuch der Dogmen- und Theologigeschiegeschichte* III, p. 265).

Oricum, lupta bisericească dusă în condiţiile naţional-socialismului hitlerist a contribuit esenţial la redescoperirea teologiei reformatorice, la consolidarea simţului eclezial, la valorizarea pozitivă a ministeriului eclezial şi activizarea laicilor şi comunităţilor în protestantismul german. Deşi la multe probleme teologice şi etice nu s-au putut da decît răspunsuri şi propuneri de soluţii provizorii, aşa-numita „Kirchenkampf" a impulsionat şi fertilizat dezbaterile postbelice interprotestante în domenii esenţiale cum sînt: hristologia, eclezio1ogia, dreptul bisericesc, etica socială şi etica politică. Reconsiderarea etică a derulării rezistenţei bisericeşti a întărit convingerea că Biserica şi creştinătatea au şi o responsabilitate politică mijlocită de la care nu se pot sustrage şi că ele trebuie să intervină direct în susţinerea şi recunoaşterea drepturilor universale ale omului (pentru că impresia generală era şi este că Biserica mărturisitoare din al treilea Reich a luptat totuşi mai mult pentru propria lor susţinere şi nu s-a angajat politic aşa cum ar fi trebuit s-o facă).

Criticată îndeosebi a fost practica istorică a protestantismului german care făcea o separaţie prea netă între Dumnezeu şi lume, Biserică şi stat, morala privată şi morala socială, şi excludea astfel domenii întregi ale vieţii transpersonale cum sînt: politica, economia, ştiinţa, tehnica, dreptul, cultura din sfera domniei lui Dumnezeu, lăsînd întreaga iniţiativă în aceste domenii pe seama statului. In această concepţie „simfonia" tradiţională din statele luterane între „tron şi altar" însemna de fapt că Biserica slujea ca simplă instituţie morală a statului în care parohia şi jandarmeria erau vecini buni (exact aceeaşi concepţie a fost introdusă şi în Rusia pravoslavnică de Petru cel Mare la începutul sec. XVIII şi a dominat viaţa Bisericii Ortodoxe oficiale în întreg intervalul istoric dintre 1700—1917).

În interesanta discuţie postbelică, care s-a declanşat pe aceste teme de etică socială şi politică — asupra căreia ar merita insistat, cu un alt prilej desigur — între reformatul Karl Barth (în *Evangelium und Gesetz*, 1935; *Rechtfertigung und Recht*, 1938; şi *Christengemeinde und Bürgergemeinde*, 1946) şi luteranul Helmut Thielicke (*Theologische Ethik* I—III, 1958—1964, mai ales II/2: *Ethik des Politischen* 1958), primul dezvolta etica politică sub semnul tradiţionalei doctrine în calvinism despre „*Königsherrschaft Christi*", iar cel de-al doilea reactualiza, nuanţa şi dezvolta doctrina tradiţională a lui Luther despre „*die Zwei Reiche*". Divergenţa principală se referă la chestiunea principală dacă şi în ce măsură creştinul trebuie să ia în considerare în decizia şi atitudinea lui politică structurile lumii căzute; mai mult, dacă şi în ce măsură Dumnezeu însuşi ia în considerare aceste structuri în modul în care îşi realizează voinţa Sa în lume, dacă există, deci, un singur mod sau moduri ale exercitării domniei lui Dumnezeu în lume cf. referatul rezumativ al lui Heinz Zahrnt, *Die Sache mit Gott. Die protestantische Theologie im 20 Jahrhundert*, München, 1966, cap. VI: Die beiden Reiche, Taschenbuchausgabe DTV p. 187—215). Dar despre aceasta cu un alt prilej.

Pentru o Biserică ca a noastră, abia ieşită din lunga noapte a 50 de ani de totalitarism (nazist şi comunist), rememorarea tuturor acestor lucruri şi reflexia aprofundată asupra experienţei istorice şi lecţiilor scoase din această experienţă dramatică a anilor 1933—1945 de Bisericile protestante germane, poate sluji, credem, drept imbold la reflexia autocritică retrospectivă şi profetic prospectivă aprofundată asupra relaţiei ei cu lumea, statul, naţiunea şi istoria — parte integrantă indispensabilă din procesul de înnoire atît de necesar al vieţii ei actuale în lumina şi puterea Evangheliei lui Hristos şi a Împărăţiei Lui.

Întrucît această Declaraţie n-a fost cunoscută pînă acum în totalitatea ei, o prezentăm mai jos în traducere integrală:

DECLARAŢIA DE LA BARMEN*

hotărîtă la 31 mai 1934 de primul Sinod al Bisericii Mărturisitoare Evanghelice din Germania.

Declaraţie teologică asupra situaţiei actuale a Bisericii Evanghelice Germane

Biserica Evanghelică Germană este, potrivit cuvintelor introductive ale constituţiei ei din 11 iulie 1933, o alianţă de Biserici mărturisitoare ivite din Reformă, egale în drepturi unele faţă de altele. Premiza teologică a uniunii acestor Biserici este dată în articolul 1 şi 2.1 al Constituţiei Bisericii Evanghelice Germane recunoscută de guvernul Reichului la 14 iulie 1933.

„Art. 1: Baza intangibilă a Bisericii Evanghelice Germane este Evanghelia despre Iisus Hristos aşa cum este ea atestată în Sfînta Scriptură şi a ieşit din nou la lumină în mărturisirile de credinţă ale Reformei. Prin aceasta sînt determinate şi delimitate împuternicirile de care are nevoie pentru misiunea ei Biserica.

Art. 2.1: Biserica Evanghelică Germană se compune din Biserici membre ale landurilor (*Landeskirchen*)".

Întruniţi în Sinodul mărturisitor al Bisericii Evanghelice Germane, noi, reprezentanţii Bisericilor luterană, reformată şi „unială", ai sinoadelor, congreselor bisericeşti şi cercurilor comunitare liber, declarăm că stăm în comun pe terenul Bisericii Evanghelice Germane ca o alianţă a Bisericilor mărturisitoare germane. Ne strînge, deci, la un loc mărturisirea faţă de Domnul Cel Unul al Bisericii celei una, sfîntă, universală şi apostolică.

Declarăm în public, înaintea tuturor Bisericilor evanghelice ale Germaniei că comuniunea acestei mărturisiri ca şi unitatea Bisericii Evanghelice Germane este azi foarte grav periclitată. Ea este ameninţată de modul de învăţătură şi acţiune devenit din ce în ce mai vizibil în primul an de existenţă al Bisericii Evanghelice Germane al partidului bisericesc dominant al Creştinilor Germani şi al conducerii Bisericii deţinute de ei. Această ameninţare constă în aceea că premiza teologică în care este unită Biserica Evanghelică Germană este în mod constant şi principial încălcat şi făcută ineficientă prin premize străine atît de conducătorii şi purtătorii de cuvînt ai Creştinilor Germani, cît şi de conducerea Bisericii (deţinută de aceştia). Dacă aceste (premize) rămîn valabile, Biserica încetează, după toate mărturisirile aflate în vigoare la noi, de a mai fi Biserică. Dacă aceste (premize) rămîn valabile, atunci şi Biserica Evanghelică Germană ca alianţă de Biserici mărturisitoare devine în interior cu neputinţă. Ca membri ai Bisericilor luterană, reformată şi unială se cuvine şi trebuie să ne pronunţăm astăzi în comun în această chestiune. Tocmai pentru că vrem să fim şi să rămînem fideli diferitelor noastre mărturisiri nu avem voie să tăcem, deoarece credem că într-un timp de strîmtoare şi provocare comună ne este pus în gură un cuvînt comun. Încredinţăm lui Dumnezeu ceea ce ar putea însemna aceasta pentru relaţia Bisericilor mărturisitoare între ele.

În faţa erorilor creştinilor Germani şi ale conducerii actuale a Bisericii Reichului, erori ce pustiesc Biserica şi prin aceasta dinamitează şi unitatea Bisericii Evanghelice Germane, ne mărturisim pentru următoarele adevăruri evanghelice:

1. „Eu sînt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl decît numai prin Mine" (In. 14, 6).

„Adevărat, adevărat vă zic vouă: Cel ce nu intră pe uşă în staulul oilor, ci sare pe aiurea, acela este fur şi tîlhar. Eu sînt Uşa: cine va intra prin Mine se va mîntui" (In. 10, 1.9).

Iisus Hristos, aşa cum ne este El atestat în Sfînta Scriptură, este Cuvîntul unic al lui Dumnezeu pe Care trebuie să-L ascultăm, în Care trebuie să ne încredem şi pe care trebuie să-l urmăm în viaţă şi moarte.

---

* Traducere după: *Kirchen- und Theologiegeschichte in Quellen. Ein Arbeitsbuch* hg. von H.A. Oberman ,A.M. Ritter u.H.W. Krumwiede, IV/2: *Neuzeit*, Neukirchener Verlag, 1980, 1989, nr. 159, p. 130—132.

Respingem învăţătura falsă că Biserica ar putea şi ar trebui să recunoască ca Revelaţie a lui Dumnezeu şi deci ca izvor al propovăduirii ei, în afara şi pe lîngă acest Cuvînt unic al lui Dumnezeu, şi alte evenimente, forţe, figuri şi adevăruri.

2. „Iisus Hristos a fost făcut de Dumnezeu pentru noi înţelepciune, dreptate, sfinţenie şi răscumpărare" (I Cor. 1, 30).

După cum Iisus Hristos este făgăduinţa (Zuspruch) lui Dumnezeu de iertare a tuturor păcatelor noastre, aşa şi cu aceeaşi seriozitate El este şi revendicarea (Anspruch) cu putere a lui Dumnezeu la adresa întregii noastre vieţi; prin El ni se întîmplă o eliberare plină de bucurie din legăturile lipsite de Dumnezeu ale acestei lumi spre slujirea liberă şi recunoscătoare a creaturilor Lui.

Respingem învăţătura falsă că ar exista domenii ale vieţii noastre în care n-am aparţine lui Iisus Hristos, ci altor stăpîni, şi în care n-am avea nevoie de îndreptarea şi sfinţirea prin El.

3. „Ţinînd adevărul în iubire, să sporim întru toate pentru el, Care este Capul-Hristos, din care tot Trupul este alcătuit şi închegat" (Ef. 4, 15—16).

Biserica creştină este comunitatea de fraţi în care Iisus Hristos lucrează în prezent ca Domnul în Cuvînt şi Sacrament prin Duhul Sfînt. Ea trebuie să dea mărturie cu credinţa şi ascultarea ei, cu mesajul ca şi cu rînduiala (organizarea) ei, în mijlocul lumii păcatului, ca Biserica păcătoşilor care au primit harul (au fost graţiaţi — begnadigten) că ea este numai proprietatea Lui, că trăieşte şi vrea să trăiască numai din mîngîierea Lui şi sub povăţuirea Lui în aşteptarea venirii Lui.

Respingem învăţătura falsă că Biserica ar putea lăsa configuraţia mesajului şi rînduielii (organizării) ei la bunul ei plac sau după schimbarea convingerilor ideologice (de viziune asupra lumii) sau politice care domină la un moment dat.

4. „Ştiţi că domnii lumii stăpînesc şi cei mari domină cu forţa. Nu aşa va fi între voi, ucenicii Mei, ci cel ce va voi să fie între voi stăpînitor, acela să vă fie vouă slugă" (Mt. 20, 25—26).

Diferitele slujiri (ministerii, oficii) în Biserică nu întemeiază nici o stăpînire a unora asupra altora, ci exercitarea slujirii încredinţate şi poruncite întregii comunităţi.

Respingem învăţătura falsă că Biserica ar putea şi trebuie să-şi dea sau să lase să-i fie daţi, în afară de această slujire, şi alţi conducători (Führer) deosebiţi înzestraţi cu împuterniciri speciale de stăpînire.

5. „Temeţi-vă de Dumnezeu, cinstiţi pe împăratl!" (I Petru 2, 17).

Scriptura ne spune că, potrivit rînduielii lui Dumnezeu, statul are sarcina de a purta de grijă, pe măsura înţelegerii şi putinţei omeneşti şi sub ameninţarea şi exercitarea forţei, într-o lume încă nemîntuită în care se află şi Biserica, de dreptate şi pace.

Biserica recunoaşte cu mulţumire şi respect faţă de Dumnezeu binefacerea acestor rînduieli ale Lui. Ea aduce aminte de Împărăţia lui Dumnezeu, de porunca şi dreptatea Lui şi prin aceasta de responsabilitatea celor ce conduc ca şi a celor conduşi. Ea se încrede şi se supune puterii Cuvîntului prin care Dumnezeu ţine toate.

Respingem învăţătura falsă cum că statul ar trebui şi ar putea deveni, dincolo de însărcinarea lui specială, ordinea unică şi totală a vieţii omeneşti şi împlini astfel menirea Bisericii.

Respingem învăţătura falsă cum că Biserica ar trebui şi — şi ar putea fi ea însăşi, dincolo de misiunea ei specială, un fel de organism statal, cu sarcini statale şi demnitate statală şi deveni prin aceasta ea însăşi un organ al statului.

6. „Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrşitul veacurilor"! (Mt. 28, 20). „Cuvîntul lui Dumnezeu nu se leagă" (II Tim. 2, 9).

Misiunea Bisericii în care se întemeiază libertatea ei, constă în aceea de a adresa în locul lui Hristos şi deci în slujirea cuvîntului şi lucrării Lui, prin predică şi Sacrament, mesajul despre harul liber al lui Dumnezeu către tot poporul.

Respingem învăţătura cum că Biserica ar putea pune, în slăvire de sine omenească, cuvîntul şi lucrarea Domnului în slujba unor oarecari dorinţi, şi planuri alese cu de la sine putere.

Sinodul mărturisitor al Bisericii Evanghelice Germane declară că vede în recunoaşterea acestor adevăruri şi respingerea acestor erori, fundamentul teologic in-

dispensabil al Bisericii Evanghelice Germane ca o alianţă de Biserici mărturisitoare. El invită pe toţi cei ce se pot alătura Declaraţiei lui să-şi aducă aminte de aceste idei teologice în deciziile lor de politică bisericească. El roagă pe toţi cei vizaţi de acesta să se reîntoarcă în unitatea credinţei, iubirii şi speranţei.

VERBUM DEI MANET IN AETERNUM.

Prezentare şi traducere
de
Diac. asist. Ioan I. Ică

ASPECTE NEGATIVE CARE POT INTERVENI ÎN VIAŢA TINEREI FAMILII CREŞTINE

MIJLOACE DE PREVENIRE ŞI COMBATERE

I

Necesitatea pastoraţiei speciale a tinerei familii

Pregătirea mirilor pentru taina Sf. Cununii nu înlocuieşte grija ce trebuie s-o presteze preotul asupra tinerei familii, mai ales în etapa primilor ani după căsătorie. Ea poate doar uşura mult activitatea pastorală de mai tîrziu, dar scopul principal al ei este de-a deschide ochii sufleteşti ai mirilor spre marele şi prea complexul orizont al vieţii familiale în care, printre altele, ei pot sesiza multiple obligaţii, care condiţionează realizarea idealului familiei, precum şi bucuriile şi fericirea din familie.

Totodată din această pregătire, ei trebuie să înţeleagă şi chiar să-şi fixeze ca un capitol de conştiinţă, necesitatea progresului moral, adică angajarea lor comună, activă şi neîntreruptă într-o acţiune de desăvîrşire, iar, dacă e cazul, de purificare a vieţii lor morale, care asigură permanenta prospeţime a iubirii şi a convieţuirii lor.

Dar primii lor paşi se aseamănă cu primii paşi ai copilului. Dorinţa lui este de-a se deplasa pe propriile lui picioruşe. Prima reuşită îl face nespus de fericit, ceea ce-i sporeşte curajul şi-l impulsionează de-a cuceri noi distanţe între alte repere. Însă, necunoaşterea raportului între modestele sale forţe fizice şi psihice şi distanţa pînă la punctul spre care tinde, îi aduc dureroase eşecuri care îi topesc curajul. Asupra lui însă veghează ochiul şi braţele salvatoare ale mamei, care îl mîngîie şi-l încurajează şi atunci el cutează spre noi paşi.

Aşa şi tinerii căsătoriţi, iniţial sînt plini de elanul rodit din iubirea lor aprinsă. Dar acţionînd asupra lor factori negativi, stihii care lucrează fie în universul minţii lor, fie în mediul social în care sînt plasaţi să-şi ducă viaţa, îi derută întîmpinîndu-i cu încercări care, uneori, chiar îi timorează, scăzîndu-le elanul şi aruncînd în faţa lor confuzii şi derute.

Ochiul veghetor al Părintelui ceresc le aşterne în cale opera samarineană a sfintei Sale Biserici, atenţionîndu-i, avertizîndu-i şi oferindu-le mijloace de reechilibrare, de corectură, de restabilire a minţii şi a puterilor lor morale.

De aici, se deschide preotului un deosebit de bogat compartiment în pastoraţia familiei, care îi solicită şi îi stimulează abilitatea, capacitatea, talentul şi dragostea de părinte şi păstor sufletesc, ascuţindu-i simţul de răspundere morală faţă de viaţa familiei creştine, faţă de unitatea şi indisolubilitatea ei.

Pentru a putea contribui cu succes la apărarea şi la restabilirea morală a tinerei familii, noi, păstorii sufleteşti ai credincioşilor bisericii, trebuie să cunoaştem ce atacuri ameninţă din exterior viaţa familiei tinere, precum şi care sînt stările, am spune „patologice", care macină din interior viaţa soţilor în primii lor ani de familie.

Cunoscîndu-le pe acestea, cunoscînd şi metodele de acţiune vom putea interveni întru ocrotirea şi promovarea familiei creştine. Totodată, e bine să ne dăm seama, că anumite aspecte negative care pot să apară în frageda vîrstă a fami-

liei, dacă sînt neglijate pot avea repercursiuni grave şi ireparabile pentru toată viaţa.

II

A. *Agenţi negativi care atacă din afară viaţa tinerei familii creştine*

a) Prozelitismul sectelor religioase

Începînd cu primul război mondial la care se adaugă sfîrşitul celui de al doilea, prozelitismul sectelor religioase nu încetează a nelinişti viaţa Bisericii.

El a profitat întotdeauna de marile cataclisme naturale şi sociale, apărute asupra omenirii, mediu prielnic al pescuitului în ape tulburi. Strecurîndu-se prin false şi tendenţioase împrieteniri, exploatînd atmosfera de timorare creată de urgiile războiului şi de disperare în faţa pericolelor, înăbuşă viaţa tinerilor ostaşi cu explicaţii şi interpretări eronate ale Sfintei Scripturi, ademenindu-i în a-şi părăsi credinţa părinţilor în care s-au născut şi au crescut. Astfel, tînărul strivit de vacarmul tranşeelor, rupt din legătura cu sursele fireşti ale credinţei autentice devine receptiv la orice mijloc bun sau rău, care se oferă ca salvator al vieţii. Între ideile abordate de aceşti agenţi sînt şi false învăţături despre familie. Mînecînd de la atacul împotriva ierarhiei bisericeşti, susţin că familia nu este sfinţită de Dumnezeu prin sfînta Taină a Nunţii. Ea se întemeiază pe simpla hotărîre a celor doi parteneri. Nici dragostea nu este todeauna un element prea important, ea fiind neglijată, dacă i se impune un oarecare interes material, social sau religios. Deci, nu sînt necesari preoţii, nici rugăciunile lor ca să sfinţească dragostea şi convieţuirea familială prin diferitele lor practici cultuale, care împiedică libertatea şi îngreuiază convieţuirea soţilor cu oprelişti, interdicţii şi canoane.

Nu puţini s-au lăsat influenţaţi. Astfel, s-au putut întîlni în parohii tineri care au ezitat a se căsători, alunecînd pe panta dragostei libere, sau mulţumindu-se în concubinaj ca formă autentică şi liberă a căsătoriei.

În parohiile unde această situaţie a fost tratată cu indiferenţă a generat concubinaje, adultere, iar roadele acestora: familii descheiate, desfrîu practicat fără nici o răspundere şi copii părăsiţi sau neidentificaţi. Este chiar aşa precum a prevăzut Sf. Apostol Pavel. „Duhul grăieşte lămurit, că în vremile cele de apoi unii se vor depărta de la credinţă, luînd aminte la duhurile înşelătoare şi la învăţăturile demonilor... aceştia opresc pe tineri de la căsătorie".[1] Aceştia, la rîndul lor, devin lupi răpitori ai Bisericii.[2]

Deci, îndată după război în pastoraţia B.O.R. a apărut o problemă cu totul nouă, aceea a restabilirii şi reîmbisericirii familiei.

Agenţii sectelor religioase, cu deosebire „Martorii lui Iehova", dacă nu reuşesc a ademeni familia întreagă acaparează pe unul din soţi pentru ca să fie nesfîrşită zbuciumare şi contradicţie în viaţa familiei, mergînd pînă la despărţire.

Sectarii fac uz de metoda falselor prietenii prin care lovesc fidelitatea din familie, căci adulterul pus în slujba lor nu este considerat păcat împotriva căsătoriei. În general, la toate sectele religioase, loviturile lor împotriva Bisericii Creştine încep prin a lovi în Sf. Taină a familiei.

b) Împrieteniri cu persoane de moravuri uşoare

Dar familia tînără mai este ameninţată şi de elemente înrobite diferitelor patimi: oameni desfrînaţi, beţivi, leneşi, fără familii sau cu familii transformate în cuiburi de desfrîu, de trîndăvie, de furt, paraziţi care atacă prin tinerele familii întreaga societate. Tinerii cad uşor în mediul acestora prin întîlniri, la început aparent nevinovate, şi atraşi în localuri publice cu băuturi şi femei stricate, sau chiar şi în familii decăzute. Se ştie la oraşe de existenţa multor case unde se pun la cale întîlniri vinovate.

Satele noastre româneşti odinioară excelau în viaţa morală, predominînd simţul respectului şi al relaţiilor sociale curate, decente şi demne. Dar au început şi

---

1 I *Tim.* 1—3.

2 *Mt.* 7, 15.

ele să fie contaminate de moravuri uşoare, vehiculate din conglomeratul oraşelor. Ademeniţi de localuri cu consum de alcool, după orele de muncă, mulţi muncitori ajung tîrziu în familiile lor, în stare de ebrietate, dispuşi spre scandaluri şi storşi de bani. Ceea ce este mai dureros e faptul că majoritatea acestora sînt tineri cu familiile abia întemeiate, care nu-şi dau seama de climatul poluat pe care-l creează zi de zi în familie, mai ales atît de dăunător creşterii şi dezvoltării fizice şi sufleteşti a copiilor.

Chiar şi unele dintre mamele tinere sînt ademenite, încît aproape că nu mai e de mirare dacă în căminul conjugal al lor se află o cutie de ţigări, o ceaşcă de cafea lîngă o sticlă de băutură, savurate pe îndelete în companii vinovate. Urmările acestui flagel se văd în natalitatea redusă atît prin întreruperi de sarcini cît şi prin venirea pe lume a multor copii anormali şi chiar născuţi morţi. Copiii care supravieţuiesc în astfel de familii cresc dispuşi spre aceleaşi patimi ca şi ale părinţilor.

c) Lectură imorală

Sectele religioase şi prietenii imorali colportează cu aflux în rîndul tineretului cărţi dăunătoare vieţii religioase şi morale ale familiilor. Prin aceştia, familia este atacată mai întîi în fondul ei religios, ameninţată a-şi părăsi credinţa şi practicile tradiţionale creştine (sfidează icoanele, Sf. Cruce, cultul sfinţilor, frecventarea cultului divin în duminici şi sărbători, etc.), îndreptîndu-se spre casele de rugăciuni ale sectarilor, iar alţii decad într-o viaţă fără nici un ideal, neglijînd îndatoririle familiale şi devenind tributari desfrîului şi beţiei.

S-a putut observa că în faţa ofensivei dusă de acest colportaj, cei mai mulţi nu reacţionează. Unii, dintr-o naivă pasiune pentru citit, citesc orice carte ce le cade în mînă, fără a putea sesiza tendinţele de deviată de la linia corectă a credinţei. Cititorul se mulţumeşte că i se prezintă viaţa Mîntuitorului, cuvîntările şi minunile Lui, fără a-şi da seama de iscusinţa cu care cartea respectivă ocoleşte, omite, sau camuflează adevărul de credinţă, care e pasibil de interpretări variate. Paralel cu înmînarea acestor cărţi emisarii sectelor intervin şi cu dialoguri prin care îşi informează victimele de unele aspecte negative din viaţa Bisericii, cu prilejul cărora strecoară şi atacuri împotriva rugăciunilor din Sf. Taine, dar mai ales a Sf. Taine a Cununiei. În privinţa aceasta ei se folosesc de diferite prilejuri cum ar fi neînţelegeri în familie, patimile din care se nasc aceste neînţelegeri, subliniind că sînt de prisos rugăciunile preoţilor privind taina cununiei. Unii credincioşi — soţi tineri — sînt ademeniţi a vizita adunările sectare unde-i copleşesc gratuit cu alte cărţi şi cu discuţii, cu predici şi cu rugăciunile lor „în duh", în care improvizează cazuri recente de neînţelegeri între soţi.

În privinţa cărţilor cu conţinut imoral, atitudinea creştinului, de asemenea, este pasivă privitor la descrierea păcatelor. O schiţă, o nuvelă, un roman prezintă acţiuni de intrigi sociale, de scene obscene, istorisiri de relaţii indecente, de animozităţi brodate pe ambiţii şi revolte, toate acestea şi alte multe captează atenţia şi stimulează dorinţa şi curiozitatea tinerilor creînd în familie un climat de tensiuni morale care macină respectul dintre soţi, încrederea, decenţa şi preţuirea reciprocă, deschizînd drum liber spre adulter. O asemenea lectură anemiază credinţa şi necesitatea de a participa la cultul divin al Bisericii.

d) Atitudini greşite ale părinţilor faţă de familia tînără

Nu se poate nega dragostea firească a părinţilor faţă de familiile copiilor lor. Dar, uneori, lipseşte înţelepciunea care să dirijeze această dragoste. Apare o gelozie a unuia dintre părinţi, părîndu-i-se că feciorul sau fiica lor a transferat spre celălalt sentimentele datorate părinţilor. Sub pretextul că intenţionează să le vină în ajutor, părinţii decurg la imixtiuni în viaţa tinerilor, fie pe motive economice, fie prin atenţionări privitor la părutele greşeli în comportamentul lor moral, vizînd prin aceasta pe soţul aliat, sau acţionînd împotriva lui prin cuvinte şi acte conspirative. Dacă fiul natural se lasă sedus de aceştia, apar probleme în viaţa conjugală; dacă neagă şi respinge intervenţia bătrînilor creşte din ce în ce discrepanţa între bătrîni şi tineri, generînd scandaluri şi revolte interminabile.

Consecinţele nu se reduc numai în sfera familiei respective, ci ele se extind şi între cuscri. Familia tînără se rupe în două. Nu sînt puţine cazuri cînd soţii uneori sînt alungaţi din căminul lor, sau părăsesc casa socrilor, sau soţii îşi interzic unul altuia de a mai avea contigenţă cu părinţii lor naturali. Apar uneori şi situaţii „tragi-comice", cînd socrii nu întrebuinţează în discuţiile lor cu tinerii numele norei sau al ginerelui, precum şi viceversa.

Dscutînd cu o soţie tînără despre care am auzit ceva, am întrebat-o: Cum te adresezi tu soacrei tale? A răspuns: Nicicum, ea nu-mi spune mie pe nume, eu nu-i spun mamă. Această stare trădează un climat în care, poate izbucni oricînd o explozie, fie între soţi, fie între tineri şi părinţi, fie între cuscri.

Înrudite cu aceste situaţii sînt neînţelegeri între cuscri. Aceste neînţelegeri periclitează unitatea tinerilor şi slăbesc indisolubilitatea familiei lor. Starea de război între cuscri grăbeşte destrămarea soţilor, chiar dacă există cel mai neînsemnat motiv de neînţelegere.

În decursul timpului am căutat prilejul de a asista la desfăşurarea proceselor de divorţ. Din interogatoriile făcute de tribunal, din răspunsurile împricinaţilor, a martorilor, uneori şi din implicarea în chestiune a părinţilor, am ajuns la convingerea că multe din sentinţele de divorţ nu tribunalul le-a stabilit, ci părinţii, tribunalul doar le-a redactat. Părinţii, deşi iubindu-şi copiii pentru care au jertfit enorm de mult, au devenit autorii morali ai multor divorţuri din familiile tinere. Subiectivismul este cauza tuturor. O rezervă silită are loc în comportamentul celor bătrîni. Cultul de castă a propriei familii nu permite a privi spre celălalt cu înţelegere şi sub conştiinţa datoriei de a deschide braţele spre el, pentru a se simţi copii ca-n braţele părinţilor. Fiecare dintre ei se scot pe sine în evidenţă pentru a-şi afirma propria dinastie, găsind mii de noduri în papură pentru a-l umili pe celălalt, impunîndu-şi părerea că: fiul lor, după educaţia ce a primit-o în familie, ca urmaş al neamului din care se trage, n-ar fi meritat numai această alianţă.

Ceea ce este mai dureros e faptul că nu numai familiile din lumea largă, lumea de jos, a ţăranilor şi a muncitorilor, ci o mare parte şi dintre intelectualii din oraşe şi sate sînt erodaţi de aceste neajunsuri. Peste tot aceleaşi animozităţi generate de ideile amintite, dublate de egoism şi trufie care cimentează distanţe de netrecut între suflete. Este destul de dureros, destul de neserios, pînă la urmă chiar caraghios cînd apare un divorţ într-un scurt interval de timp de la o nuntă „ca în poveşti" cu sute de nuntaşi, cu sute de mii de lei la casă nouă, cu o remorcă de cadouri, acestea ca o bine meritată recompensă a unor părinţi care nu au ştiut cum să-şi iubească copiii.

Imixtiunea nu este sinonimă cu sfătuirea bună, cu intervenţia oportună, cu prevenirea sau cu corectarea unor atitudini greşite, sau cu concursul spre progres spiritual şi material al copiilor, acestea doar izvorăsc din dragostea sinceră, curată şi înţeleaptă a părinţilor. Imixtiunea părinţilor în viaţa familiilor tinere este un fenomen dureros, monstruos, viclean şi dezastruos, sub patronajul amorului propriu deşănţat.

B. Aspecte negative din viaţa intimă a tinerilor soţi

Cauzele capitulării tinerei familii în faţa factorilor negativi externi trebuiesc căutate nu atît în strategia lor. Fără doar şi poate pastoraţia trebuie să dispună de o armătură bine întocmită pentru combaterea lor. Dar înainte de toate trebuiesc diagnosticate unele răni sufleteşti care contaminează viaţa intimă a soţilor, care, atîta timp cît aceştia nu vor fi combătute, cele dintîi rămîn în toată libertatea de a se manifesta fără a se putea întreprinde vreo acţiune de stăvilire a lor. Aceste răni sînt patimile.

Agenţii externi aplică loviturile acolo unde găsesc deschise rănile sufleteşti, fie mai vechi, fie mai noi. Cînd sufletul creştinului este bine zidit, şi dispune de sănătate şi vigoare, diavolul, sub orice formă s-ar prezenta, nu are succes. Acolo unde viaţa intimă morală permite să pătrundă patimile, viaţa familiei este asediată mai întîi în interior, dînd apoi şanse şi duşmanilor externi.

Iată cîteva din rănile sufleteşti ale tinerilor soţi, mai ales unele din acelea care sînt mai frecvente şi mai puternice pentru a lovi în structura intimă a familiei.

a) Gelozia

Nu se poate afirma că gelozia ocupă cronologic locul întîi față de celelalte patimi. Ea poate să apară la orice vîrstă chiar și spre bătrînețe. Dar frecvența ei e specifică tinereții, chiar înainte de căsătorie. Se naște nu din impulsiuni din afară, ci din interiorul sufletului celui gelos. O mare parte dintre soți, indiferent de stadiul cultural și social, apreciază gelozia ca un simțămînt și o conștiință firească, considerînd-o ca cea mai reală dovadă a iubirii, susținînd că este ceva împotriva firii ca văzîndu-ți soția sfidînd fidelitatea cojugală, la rîndul tău să fii cu totul nepăsător și împăcat în conștiință, recurgînd ca contramăsură la adulter.

Analizînd acest proces, se constată că cele mai multe cazuri de gelozie provin din ficțiuni, roade ale unor stări psihice-patologice. Inima geloasă își impune motive imaginare. Ea are neapărată nevoie de cazuri reale de infidelitate. In orice clipă este roasă de gîndul că partenerul iubirii nu-i sincer, că tinde mereu spre a se arunca în brațele desfrîului și pe orice semen cunoscut sau necunoscut, prieten sau neprieten, chiar și rudă îl presupune complice la pîngărirea patului său conjugal.

Ca și patima zgîrceniei, ea are spre identificare un harpagon, ros fără milă și fără încetare de teama că îi este iminentă răpirea persoanei iubite. Intrebînd odată pe un gelos dacă bănuiala lui are o cauză verificată, el răspunde că nu are indicii reale, dar dacă ar avea vreo dovadă ar ucide-o.

Gelozia poate avea două cauze: Gelosul poate fi el însuși infidel. Ajungînd să cunoască prin desfrîu și alte femei, își judecă soția ca și pe partenerele lui de desfrîu. „Hoțul se teme de hoț", cum spune poporul.

O a doua cauză provine cu adevărat din stări patologice, dacă iubirea spirituală, proprie omului, este copleșită de cea a cărnii, femeia sau bărbatul sînt considerate ca instrumente destinate numai plăcerii carnale și poate a interesului economic. În acest caz, fiecare dintre ei au devenit obiecte încadrate în celelalte bunuri materiale. Aici apare arpagonul. Gelozia poate înrobi pe oricare dintre soți, roadele ei sînt: teama, neliniștea, bănuielile chinuitoare, discuții grele și nesfîrșite cu diferite aluzii sau direct acuze, certuri... sinucideri, ucideri etc. Ea devine din ce în ce o stare patologică foarte greu de vindecat. În practica pastorală s-au întîlnit multe adultere vindecate și iertate, familii refăcute după divorțuri decretate prin sentințe judecătorești, dar prea puțini geloși vindecați. În manifestarea ei gelozia de multe ori face front comun cu invidia și pisma. „Celelalte rele au un sfîrșit — zice Sfîntul Ciprian — și se termină cu consumarea lor. În adulter ticăloșia se termină cu săvîrșirea faptelor, tîlharul ajunge la omucidere și se oprește aici... numai gelozia (invidia, pisma) nu are limită, este un rău permanent".[3] Ea macină viața tinerei familii cu grabă, fără cruțare, cum macină cancerul corpul cel atacat. Gelozia este cancerul iubirii.

b) Desfrîul și beția

Desfrîul este unul din păcatele de moarte. Desfrînații nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu.[3a] Omul este părtaș cu Dumnezeu în munca de înnoire perpetuă a oamenilor.[4] În acest scop, este rînduită legătura trupească între bărbat și femeie, legătură valabilă numai în cadrul căsătoriei. În afară de căsătorie, practicarea acestei legături este desfrîul.

La păgîni se practica pe scară largă. De la ei s-au contaminat și evreii. Sf. Apostol Pavel avertizează pe creștini de acest păcat: „Îndeobște se aude că la voi e desfrînare și o astfel de desfrînare, cum nici între păgîni nu s-a văzut".[5] El ală-

---

3 Despre gelozie și invidie, Sf. Ciprian în Vol. „Apologeți de limbă latină", pag. 498, Edit. Institutului Biblic și de Mis. a B.O.R., Buc., 1981.

3 a I *Cor. 6—9.*

4 Dr. T. Toth, după Pr. drd. N. Dura în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 3—4, 1984, pag. 237.

5 I *Cor.* 5—1.

tură la desfrîu şi beţia: „...nici beţivii nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu",[6] de aceea spune: „feriţi-vă de vin, întru care este desfrînare".[7] Acestea sînt două păcate care se sprijină reciproc, nu poţi stabili dacă desfrîul naşte beţia, sau beţia naşte desfrîul. În viaţa practică ambele s-au întîlnit, că se cunosc cazuri cînd oameni cumpătaţi, căzînd în beţie au alunecat şi în desfrîu, sau tăvălindu-se în desfrîu, şi-au complicat şi adîncit păcatul prin beţie. De aceea sfinţii părinţi ai Bisericii consideră desfrîul şi toate variantele lui înrudite cu beţia. Aceste două păcate au nimicit prestigiul celui mai viteaz stat al antichităţii, căci ele atacă mai întîi individul, apoi familia şi prin familie întreaga societate. Ele intră în familie subversiv, prin prietenii rele, pentru care motiv Sfîntul Apostol Pavel scrie Corintenilor: „cu unul ca acesta nici să nu staţi la masă."[8] Ceea ce este mai dureros e faptul că, mulţi dintre tinerii care se apropie de Taina Sf. Cununii, vin echipaţi deja cu o largă experienţă din tainele tenebroase ale acestor patimi.

Veacul al 20-lea sub masca civilizaţiei şi a modernismului, prin elemente pătimaşe contaminează viaţa tineretului cu falsa idee despre libertate şi independenţă sexuală, practicate înainte de a întemeia familia. Alcoolul şi desfrîul atacă sănătatea fizică şi sufletească a fiilor Bisericii şi ai patriei. Pe temeiul acesta se practică parcă mai mult decît oricînd aşa-zisa căsătorie de probă, care prolifică familii incomplete, nestatornice şi copii care nu aparţin nici unei familii. Întemeindu-se familia pe această odioasă zestre, tinerii soţi cu greu pot îngropa trecutul lor mînjit şi tributar prieteniilor imorale şi cu greu se vor putea înscrie într-o viaţă disciplinată şi cumpătată la nivelul sfinţeniei patului binecuvîntat prin taina Sf. Cununii.

În cursul convieţuirii, recăderea oricînd poate fi iminentă, mai ales că antecedentele au încrustat în viaţa lor cicatricea obişnuinţei care poate fi oricînd instigată de foştii parteneri ai păcatului.

Sf. Ciprian prezintă un plastic tablou care demască strategia diavolului în lupta sa pentru căderea omului, mai ales la asediul familiei tinere. „El dă tîrcoale la fiecare şi ca un duşman care asediază pe cei înscrişi într-o cetate, cercetează zidurile şi caută să găsească dacă există vreo parte a corpului mai puţin sigură şi mai puţin întărită prin armele credinţei, pentru ca pe acolo să-şi facă drum şi să pătrundă în interior. Oferă ochilor forme atrăgătoare şi plăceri uşoare, pentru ca pe calea văzului să le distrugă cinstea; ispiteşte urechile prin cîntece frumoase pentru ca înşelînd auzul cu sunete plăcute să destrame şi să slăbească puterea creştină; îndeamnă limba la ocări prin injurii provocatoare, instigă mînia pînă la asasinate..., îl trage cu cîştigurile drepte... expune bunuri false ca să sustragă pe cele adevărate... mereu neliniştit şi neîmpăcat duşman al slujitorilor lui Dumnezeu; viclean în timp de pace şi violent în persecuţii".[9]

Sînt şi familii întemeiate fără a avea la bază iubirea sinceră şi dorinţa de a se însoţi. Se încheie căsătorii pe calcule social-materiale, care nu reuşesc întotdeauna a instaura o bună înţelegere, nici trupească, nici sufletească. În astfel de cazuri ori amîndoi soţii cad în desfrîu, dar trăiesc totuşi împreună datorită situaţiei lor civile, ori unul desfrînează fără oprire, iar celălalt suferă toată viaţa.

De obicei, căderile în desfrîu şi în beţie sînt promovate de lăcomie şi de lipsa de cumpătare. Sf. Maxim Mărturisitorul prezintă un plastic tablou privitor la ceea ce favorizează îmbuibarea. „Plăcerea şi săturarea de mîncări şi băuturi încălzeşte stomacul şi aprinde dorinţa spre pofte de ruşine, împingînd întreg animalul spre amestecare nelegiuită. Acesta nu mai este atunci decît ochi neruşinaţi, mînă desfrînată, limbă vorbitoare de lucruri care desfată auzul, ureche care primeşte cuvinte deşarte, minte dispreţuitoare de Dumnezeu şi suflet care desfrînează cu înţelegerea şi stîrneşte trupul spre fapta neîngăduită".[10]

Desfrîul şi beţia transformă viaţa de familie în adevărat coşmar, mai ales bărbaţii recurg la mijloace brutale împotriva soţiilor şi a copiilor. Ce este mai du-

6 I *Cor.* 6—10.
7 *Efes.* 5—18.
8 I *Cor.* 5, 11.
9 Sf. Ciprian, *op. cit.*, pag. 495.
10 *Filocalia* II, pag. 14, pct. 23 — Dr. D. Stăniloae.

reros și totodată mai dezonorant ca violența între soți, nu vorbim numai că e un păcat strigător la cer, dar cel impulsiv se dovedește cu totul inuman și necredincios, sfidînd însăși existența lui Dumnezeu, iar pe victima sa o desființează. De la abolirea sclaviei antice, istoria nu a mai înregistrat vreo epocă în care o concepție social-politică să îngăduie și să aprobe violența ca mijloc de reglementare a armoniei în viața de familie. Actul de violență a omului împotriva omului nu este decît o crimă ca și orice atentat la viață, căci pînă la urmă acesta este finalul. Dar și pînă la acest punct cîte alte imagini negre, un lanț nesfîrșit de nenorociri și păcate se încarcă pe viața familiei, care, dacă nu se sfîrșește cu sinucideri sau ucideri, panta descurajării celui slab îl aruncă în brațele desfrîului, ceea ce se afirmă că este aproape firesc în primii ani după căsătorie.

Patimile desfrîului și a beției în familiile tinere aduc pe lume copii, care din embrion poartă stigmatul acestora, afară de faptul că mulți se nasc handicapați, devenind o povară nu numai în familie dar și asupra societății omenești.

c) Avortul

Iarăși trebuie să amintesc că, vehiculat de cele două războaie mondiale, s-a importat în viața credincioșilor Bisericii și a fiilor patriei, ideea și practica de a evita încă în primii ani ai vieții conjugale nașterea de prunci. Astfel, diavolul a găsit un punct slab prin teama de greutățile nașterii și a creșterii pruncilor și prin aceasta alunecarea spre mai multă comoditate.

Aderenții ideii lui Malthus, mai mult astăzi decît ieri, timorează lumea cu doctrina calculelor demografice. Peregrinările de oameni au transportat aceste idei și la noi, contaminînd nu numai orașele ci și populația rurală. Mai întîi prin mijloace primitive, apoi trecînd la metode moderne, mulți practică întreruperi de sarcini sau evită cu desăvîrșire, încă din ziua căsătoriei, zămislirea. Multe mame tinere își pierd viața și practicînd fără întrerupere acest păcat, își duc zilele chinuite de boli. În primii ani ai căsătoriei dispare dorința de a avea copii și se instaurează o viață în doi care generează setea fără limite după plăcerea sexuală satisfăcută nu numai în familie. La aceștia apar egoismul, lăcomia, zgîrcenia etc. Altele, evitînd a deveni mame pentru a nu cădea victimă monotoniei și plictiselii, se asociază în grupuri, organizează întîlniri. Fie că sînt acompaniate de soții lor, fie în cupluri vinovate, consumă alcool, tutun, cafea, se îngroapă în jocuri de cărți pierzînd nopțile, banii și cinstea. Aceștia nu sînt identici cu familiile care nu au copii din cauze patologice și care sînt pururea doritori; tristețea lor alimentează mereu acest dor, cercetează și practică toate posibilitățile, de aceea ei iubesc sincer copiii, se bucură în compania lor, plănuiesc și încearcă adoptarea lor și sînt deschiși spre relațiile sociale corecte.

Întreruperea de sarcini a devenit o epidemie. Femeile tinere se îndeamnă una pe alta. Uneori soții doresc să aibă copii, fără să bănuiască sabotajul soțiilor lor, ceea ce cînd se descoperă periclitează continuarea vieții de familie.

Un fapt dureros este că înseși mamele devin acelea care inițiază fetițele lor să evite nașterile. Aceasta din impulsiunea unei iubiri materne, de cele mai multe ori lipsite de rațiune și de credință. Ele motivează în primul rînd cu situația materială precară. Tinerii au nevoie de o mulțime de realizări economice de care depinde creșterea copiilor. În al doilea rînd soții tineri, „fiind prea tineri", au și ei dreptul la a se bucura de tinerețea lor pînă mai e timp. Copiii incomodează, mai ales tinerețea. Astfel, mama crezînd că își menajează fiica o împinge cu dragoste spre crime, spre zdruncinarea sănătății ei și spre măcinarea încetul cu încetul a căminului ei conjugal, uneori chiar spre moarte.

d) Lăcomia spre îmbogățire

Aceasta nu se poate confunda nici justifica cu dragostea de muncă, cu hărnicia. Este sădit de Dumnezeu în firea tuturor ființelor vii necesitatea și capacitatea de a-și agonisi hrana zilnică. Dar spre deosebire de celelalte viețăți care acționează din instinct, omul acționează ca ființă spirituală și trupească. Munca omului este astfel nu numai efort biologic ci și expresie a spiritului. „... prin muncă... omul nu e numai imagine și asemănare a lui Dumnezeu ci și colaborator al lui Dumnezeu. Munca în concepția creștină are întreite sensuri: *sensul divin* (colaborator

al lui Dumnezeu), ea devenind activitate teandrică, *sensul social*, prin muncă omul împlineşte o funcţie socială, colaborînd cu întreaga omenire la progres, la cultură şi la civilizaţie, şi *sensul personal*, omul prin muncă se manifestă, se exercitează, formîndu-şi personalitatea purificată de înclinările rele şi se înveşmîntează în lumina virtuţilor".[11]

În familie, de asemenea devine un generator al vieţii trupeşti şi spirituale a membrilor ei.

Dar omul prin păcat a desfigurat sensul muncii. Refuzînd a mai colabora cu Dumnezeu [12] şi cu societatea omenească, a pierdut capacitatea de a-şi desăvîrşi personalitatea, aservind munca lăcomiei şi slavei deşarte,[13] goană după îmbogăţire, chiar şi atunci cînd nu poate scăpa de sărăcie.

Prin aceasta însăşi dragostea între soţi se anemiază, ba este înlocuită cu ahtierea spre îmbogăţire pe care niciodată nu o poate cuceri mulţumitor.

Am cunoscut un caz trist. Doi tineri ispitiţi de această patimă, au neglijat însăşi datoria de a-şi îngriji copilul, obţinut în primul an după căsătorie. Ambii fiind copii săraci, de la început idealul lor a fost de a deveni cît mai în grabă bogaţi. S-au angajat într-o febrilă şi istovitoare muncă agricolă, ei nu au mai fost doi soţi, ci două vite la jug. Pe copil, fiind doar de cîteva luni, ca să nu îi incomodeze la munca cîmpului îl lăsau singur acasă în leagăn, administrîndu-i într-o batistă, în loc de biberon, rachiu cu zahăr, pentru a dormi pînă la reîntoarcerea lor. Practicînd mereu aceasta, alcoolul a ars partea superioară a aparatului respirator. Apărînd cancerul a reclamat de urgenţă intervenţia chirurgicală la frageda vîrstă de 1 an şi o lună. A trăit copilul 26 de ani, cu respiraţie printr-o canulă direct din plămîni, fiind toată viaţa lui fără glas. În restul anilor, a fost întîmpinat şi de alte complicaţii, şi toate acestea ca rezultat al lăcomiei părinţilor lui.

Activitatea economică exagerată absoarbe toate funcţiunile spirituale ale soţilor paralizînd puterea de discernămînt pentru a aprecia în ordinea realităţilor problemele lor de viaţă. Raporturile dintre soţi devin dure, comandamentul lăcomiei îi transformă în roboţi, se chinuie şi se torturează unul pe altul, privirile le sînt încruntate şi alarmate de graba care nu le îngăduie odihnă. În acest caz nu mai este loc de nici o preocupare spirituală.

e) Slăbirea vieţii religioase

Toţi agenţii negativi externi şi interni amintiţi au efecte distructive asupra tinerei familii. Dovadă este numărul considerabil al celor ce capitulează în faţa lor. Frontul acesta împotriva omului este deschis de la tinereţe pînă la bătrîneţe. Nimenea nu este scutit de diferite încercări. Mîntuitorul ne-a avertizat: „În lume necazuri veţi avea", dar aceasta nu înseamnă o predestinaţie, a cădea sub aceste necazuri. Dacă ar fi aşa, n-ar fi completat cu: „Dar îndrăzniţi, eu am zidit lumea", adică totuşi aceste necazuri pot fi biruite, dar numai în colaborare cu Dumnezeu, care revarsă din belşug peste toţi Harul său. Legătura conştientă şi dinamică a omului cu Harul este o luptă cu succes împotriva păcatului şi urcuşul lui spre desăvîrşirea morală. Aceasta este trăirea religioasă; lipsind, devine pricina căderii în faţa ispitelor şi în faţa necazurilor.

Prin îndepărtarea de la credinţă, prin abandonarea practicii religioase, a rugăciunii, a postului, a participării la serviciile cultului divin, prin renunţarea la sfintele Taine ale Bisericii, îndeosebi a Sfintelor Taine euharistice, prin renunţarea la tălmăcirea corectă a Sf. Evanghelii, tinerii soţi renunţă la asistenţa asupra vieţii lor a proniei lui Dumnezeu. Nemaiavînd asistenţa harului, ei se rezumă absolut la puterile lor personale. Retrasă lumina harului, viaţa lor se tîrăşte prin întuneric „... cel care umblă pe întuneric nu ştie pe unde merge".[14]

---

11 Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Problema muncii în creştinism*. St. de Teologie Morală, pag. 45—65, Sibiu, 1969.

12 Sf. Grigorie de Nyssa, „Despre rugăciunea domnească", Părinţi şi scriitori bisericeşti, vol. 29, p. 437.

13 Sf. Grigorie de Nyssa *op. cit.*, pag. 437.

14 *In*. XII, 35.

În cazul acesta familia se reduce la două trupuri de pămînt în care diavolul construiește mii de cuiburi pentru adăpostirea patimilor. Cea dintîi virtute atacată de această „legiune“ [15] este iubirea. De aici urmează toate relele: lipsa de încredere, bănuiala, plictiseala unul de altul, curiozitatea spre desfrîu și căderea în adulter, ura, apoi divorțul, în cel mai ușor caz, dacă nu o ia mai înainte — uciderea sau sinuciderea.

Dacă nu va apare pe ecranul vieții familiei, pînă nu va fi prea tîrziu un salvator, drumul spre prăpastie devine ireversibil.

III

Salvarea tinerei familii

A. *Acțiuni pregătitoare*

a) O primă întîlnire a preotului cu tinerii soți

Biserica lui Hristos este salvatorul celui căzut între tîlharii patimilor, exponentul ei fiind preotul, slujitorul slujirii mîntuitoare a lui Hristos.[16] Strategia folosită de preot în această operațiune are două faze: întîi acțiunea de pregătire, apoi terapeutica specială aplicată asupra rănilor.

După săvîrșirea Sfintei cununii este necesară înaintea oricărei acțiuni, o scurtă întîlnire urmărită de preot, ocazionată într-o zi după sfîrșitul vreunui serviciu religios sau o întîlnire inopinată pe stradă.

Această întîlnire prilejuiește un mic popas, un scurt și amical dialog cu mirii, din care tinerii să înțeleagă interesul duhovnicesc și bucuria preotului pentru tînăra familie. Într-o scurtă discuție se va pune la curent asupra climatului cel nou din casa lor. Le va arăta satisfacția că le-a remarcat prezența lor în biserică, sau dacă nu i-a văzut, nu sub formă de dojană, se va arăta îngrijorat dacă absența lor, nu cumva a fost cauzată de vreo întîmplare nedorită. Își va exprima speranța că vor fi nelipsiți de la Sfintele rugăciuni ce se vor efectua în biserică.

b) La despărțire, în contextul urărilor de bine, își va exprima *dorința de a sta de vorbă cu ei.* Ca o consecință a acestor discuții, desigur va fi invitat a-i vizita la locuința lor, justificînd cu dorința de a continua în cîteva minute ceva din discuțiile avute cu prilejul pregătirilor pentru Sf. Taină a Cununiei.

În unele regiuni ale Transilvaniei, este tradiția ca în prima sau a doua duminică după nuntă mirii să invite la casa lor pe nași. Uneori și preotul este invitat pentru a se întreține cu toții (mirii, eventual părinții și nașii).

Preotul, cu precauție și delicatețe, va colabora la discuții prin completări oportune, contribuind la instaurarea unei atmosfere lejere și amicale, promovînd „printre rînduri“ realitatea religioasă a familiei. Va aborda subiecte care privesc buna conviețuire, bunele relații între toți ai casei, subliniind cu foarte multă finețe viața morală, pericolul patimilor, îndemnul spre fapte de milostenie, rugăciune și spre atașamentul față de Biserică și activitatea ei. Va cuprinde în discuții și pe nași, amintindu-le de misiunea lor față de ei, apreciind generozitatea lor. De așa natură se va înscrie preotul în contextul discuțiilor, ca să nu reiasă că a monopolizat tot timpul numai el. Va lăsa ca îndemn, spusa Sf. Apostol Pavel:[18] ceea ce poate fi apreciat ca firul central al conviețuirii familiale: „Supuneți-vă unul altuia, întru frica lui Dumnezeu“.

Urîndu-le bună înțelegere și sănătate tuturor care locuiesc în casă, nașilor înțelepciunea necesară a unor părinți spirituali și asigurîndu-i de toată dragostea concretizată în rugăciuni către Dumnezeu pentru ei, oricînd dispus la a le sta la dispoziție, se va retrage.

Nici într-un caz această vizită nu va fi transformată într-o prelegere pastorală, ea fiind mai mult un prilej în care să se pună un bun început de relații

---

15 *Mc.* 5, 9.

16 Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae „*Teologia dogmatică ortodoxă*“, vol. 3, pag. 149.

18 „Supuneți-vă unul altuia, din frica lui Dumnezeu“, *Efes.* 5—21.

duhovniceşti cu tinerii, cu părinţii şi cu naşii şi totodată să se creeze acea familiaritate necesară îndrăznelii tinerilor şi tuturor celorlalţi de a se apropia cu încredere de preot, spre a se folosi de asistenţa sa duhovnicească. Va fi mai mult, am putea zice, o vizită protocolară, o deschidere spre eventuale acţiuni viitoare de prevenire sau de combatere a răului.

c) Activitatea de informare

Preotul îşi va întocmi un plan de informare despre felul în care se desfăşoară convieţuirea tinerilor căsătoriţi din parohie. Aceasta nu se confundă cu o imixtiune în viaţa familiilor. Decenţa şi discreţia, prudenţa şi demnitatea vor fi condiţiile în care se va realiza această acţiune.

Starea morală a oricărei familii trebuie să stea permanent în atenţia preotului. Acolo unde viaţa decurge liniştit, contactele cu familia vor fi limitate mai mult pe linia cultului divin săvîrşit în casele lor şi la biserică, precum şi în orice împrejurare care în mod firesc şi spontan se înscrie în viaţa parohiei. Principalul este ca preotul să fie conştiincios în activitatea liturgică, pastorală, catehetică, predicatorială şi mai ales în taina spovedaniei.

Cînd este informat de cazuri care ameninţă cu creşterea în proporţie ieşite din comun ale unor abateri morale, acestea formează obiectul atenţiei lui. Se cere deci ca preotul să aibă mijloace de informare despre orice caz ieşit din comun în cuprinsul parohiei.

Dacă de la început familia este încredinţată că are la îndemînă un protector bun şi generos către Dumnezeu şi un bun şi înţelept prieten în persoana duhovnicului, va apela fără ezitare la preot spre a-i solicita ajutorul duhovnicesc. Este cea dintîi formă de informare că în acea familie a apărut o situaţie neobişnuită: o ceartă, o abatere de la conduita morală a unui membru din familie, o patimă gravă care ameninţă viaţa sau liniştea familiei.

Va putea fi informat în taina spovedaniei unde de obicei se spun nu numai păcatele ci şi necazurile abătute asupra familiei, care totuşi sînt generate de păcate. Astfel, spovedania va trebui să fie şi un laborator spiritual în care se analizează păcatele şi efectele lor. „Tertulian aseamănă mărturisirea păcatelor cu arătarea rănilor în faţa medicilor",[19] ori tot ceea ce frămîntă viaţa familiei sînt rănile păcatelor.

Informaţii despre starea negativă gravă în familii pot fi furnizate şi din opinia publică, dar în acest caz se cere o mare atenţie, multă precauţie şi un sever discernămînt. Preotul nu va putea întreprinde nici o acţiune pînă ce nu va putea cu multă discreţie identifica adevărul din multele discuţii pe care le vîntură „gura lumii". Deci, aceasta nu înseamnează ca preotul să se avînte în această „gura lumii".

Dar sînt cazuri cînd împătimirile se desfăşoară cu amploare, în văzul public, cum ar fi desfrîul, beţia, certurile care duc la violenţe, etc. despre care nu e nevoie de un aparat informativ, faptele fiind cunoscute de întreaga opinie publică. Chiar şi atunci intervenţia preotului nu va fi trîmbiţată. Contactul cu persoana sau familia în cauză se va face discret, personal şi direct.

De obicei, viaţa fiecărei familii este închisă în orbita ei şi nu se poate şti cu precizie locul şi timpul în care izbucneşte incendiul. Pentru a putea fi de folos la ameliorarea crizelor morale, am folosit pentru informare Comitetul parohial, format din femei. Pe lîngă atribuţiile prevăzute în statut, femeile s-au înrolat în misiunea de a oferi concurs preotului întru depistarea diverselor stări negative mai grave în familie ca cele amintite mai sus, la care se mai adaugă vagabondajul tinerilor, conflictele de dimensiuni grave între soţii tineri şi între părinţi etc.

Ele fiind 14 la număr, s-au angajat cîte două să primească în atenţia lor un sector al parohiei, în care folosindu-se de calitatea de rudenie sau prietenie aflau punctele ameninţate. Nu se foloseau în scopul acesta decît de elemente credincioase, bine intenţionate, vrednice de crezare, atît în conţinutul informaţiilor cît şi în discreţia lor.

---

19 Citat după D. Stăniloae, *op. cit.*, pag. 126.

Alteori aceste misionare fiind în bune relații cu familia în cauză, le sfătuiau să solicite ajutorul preotului. După modelul lor și alte persoane — femei și chiar bărbați — ușurau munca preotului facilitînd contactul lui cu persoanele vizate. Aceste misionare mă atenționau asupra amenințărilor sectare. Nu am avut niciodată secte religioase în parohiile în care am funcționat, dar deseori mi-a fost vizitată parohia de incursiuni subversive, de agenți de această natură. Misionarele au fost de mare folos în depistarea și combaterea acestora.

Paralel cu această acțiune, s-a inițiat și o lucrare a rugăciunii. S-au ales două săptămîni din an, săptămîna Înălțării Sf. Cruci, cuprinsă între 14—21 septembrie, și cea din postul Sf. Paști cuprinsă între Duminica Crucii și următoarea. În diminețile celor două praznice, după rînduiala tipiconală, se scoate Sf. Cruce. După sfințirea cea mică a apei rămîne în mijlocul bisericii pe masa împodobită în tot cursul săptămînii. În acest timp, biserica este deschisă ziua și noaptea la dispoziția credincioșilor care, voluntar, o parte dintre ei se angajau la o jumătate de oră de rugăciuni compuse din citirea Psaltirei, a acatistelor și a paracliselor, după preferință și după nevoile personale, propunîndu-și în intenția lor ca rugăciunile să fie de folos obștesc și în special în cauza stingerii neînțelegerilor dintre credincioși. În acestea se cuprind și cazurile tinerelor familii, care erau incendiate cu păcate grave, iminente spre divorț. Ei alimentau cu untdelemn candela de pe masa Sf. Cruci, ca simbol al neîncetatei rugăciuni.

S-au ameliorat multe dureri din familii, s-au curmat grave porniri spre divorț, s-au desființat chiar două divorțuri, a fost restabilită buna înțelegere între socri și gineri, între cuscri etc.

Se pot găsi și alte mijloace de informare despre starea morală din sînul familiilor tinere, precum și alte metode de lucru. Ceea ce merită să fie subliniat, este atît larga și hotărîta bunăvoință a preotului de a se ocupa de această problemă, convingerea că este dator să fie atent față de familiile tinere și simțul răspunderii înaintea lui Dumnezeu.

Primele întîlniri cu tinerii căsătoriți, prima vizită în casa lor și activitatea de informare asupra stării morale a lor constituie pregătirea activității pentru buna reușită a lucrării de salvare a familiei tinere, contaminate de rele sub amenințarea prăbușirii.

B. Mijloace pastorale

a) Spovedania este punctul de plecare. Fugar, am amintit că Taina Spovedaniei ne furnizează direct, de cele mai multe ori, primele date despre punctele slabe prin care pătrunde răul. Dar în cadrul acestei Sf. Taine nu numai ne informăm ci și lucrăm împreună cu penitentul la vindecarea lui. Pînă nu se ridică de sub patrafir, el trebuie să se înscrie în principiu pe linia îndreptării, care este rodul pocăinței. Aici duhovnicul caută să-i trezească simțul duhovnicesc, prin care să ajungă la convingerea că un litigiu aprins între el și soție sau părinți nu este nevinovat, ci poartă și el partea lui de culpă, dacă nu inițial și dacă nu în fond, cel puțin în greșita intîmpinare a atacului, în baza căreia el s-a crezut cu totul nevinovat, transformîndu-se în necruțător acuzator. Căci nu este posibil a se încheia o pace după un război dus numai de agresor; în acest caz nu este pace ci capitulare. Cel ce capitulează nu a încetat războiul ci, înăbușit sub condițiile capitulării, țese mijloace de revanșă. Taina spovedaniei nu este realizată asupra unui ins care nu și-a găsit încă motiv de pocăință. El a îngenuncheat în fața scaunului de spovedanie, sub presiunea lacrimilor, dar nu a lacrimilor rodite din povara păcatului, a vinei, ci sub impulsurile revoltei, a nemulțumirii, poate chiar a urei. În relațiile atît de intime care au loc numai între soții care prin dragoste și cu puterea Duhului Sfînt au devenit „un trup", un litigiu apare întotdeauna prin concursul amîndorura. Că, contribuția nu este egală, se poate, dar partea lui de vină fiecare o are, iar pacea între ei nu se poate instaura decît atunci cînd ambele părți cu fidelitate o recunosc, o regretă și doresc nu un oarecare armistițiu, ci pacea, acea pace pe care nu o instanță de judecată omenească o poate da, ci Domnul,[20] care iartă totul nu din

20 *In.* 14—27.

obligaţie ci din generozitate. De aceea, Duhovnicul, cu frică şi cu cutremur, trebuie să lucreze angajîndu-şi în această lucrare mintea, inima, talentul, dragostea şi simţul aproape terorizant al răspunderii în faţa lui Dumnezeu pentru rolul încredinţat lui de a contribui la adevărata însănătoşire a tuturor celor încredinţaţi în această macabră horă a familiei ameninţate.

Penitentul se va angaja în faţa Mîntuitorului, marele judecător al tuturor împricinaţilor, ca sculîndu-se să meargă acasă cu intenţia sinceră şi hotărîtă de a se împăca. Dacă el este cel căzut — să zicem în adulter sau într-o altă formă a călcat legile fidelităţii — dacă el este cel ros de ghimpele geloziei, dacă el este cel nemulţumit şi a căutat să-şi restabilească liniştea prin metode violente şi inumane, mărturisindu-şi păcatul, să-şi ceară iertare nu numai de la Dumnezeu ci şi de la cel pe care l-a lezat, cunoscînd că pocăinţa şi lacrimile ei nu sînt primite de Dumnezeu pînă nu se împacă pe cale cu pîrîşul.[21]

Dacă duhovnicul în faţa Sf. Altar a reuşit să rezolve cu bine totul, slavă Domnului.

b) Contacte directe cu tinerii soţi. Dar nereuşind, misiunea lui nu s-a încheiat. Cînd împricinaţii au ajuns pe scările tribunalelor, preotul se avîntă în vîltoare aprinsă ca prin prestigiul său, ca exponent al Bisericii lui Hristos, cu blîndeţe dar şi cu asprime, însă fără a ieşi din limita răbdării şi din ale dragostei faţă de sufletele care i-au fost încredinţate, să exploateze toate variantele posibile bătînd la porţile părinţilor din ambele părţi, la ale naşilor şi la ale celor de bună credinţă, mobilizînd într-o iscusită strategie pe toţi, ca să copleşească hotărîrile relative ale celor doi împricinaţi, să-i împiedice, să-i întîrzie, pînă cînd aceste negocieri se vor cristaliza în „pace".

În ajunul pronunţării unui divorţ, duhovnicul împreună cu naşii s-au dus la locuinţa părintească a unei soţii alungate împreună cu pruncul său la sîn din casa soţului şi a socrilor. Au luat pe copil şi pe mama lui şi în puterea unei nopţi ploioase de toamnă s-au înfăţişat la locuinţa conjugală. După multă stăruinţă, uşa li s-a deschis, iar ei intrînd în casă preotul a întrebat pe tînărul tată: recunoşti pe copilul acesta ca prunc al tău? A răspuns: Da. — Atunci, continuă preotul, ai tăria să-l arunci afară a doua oară? Şi întorcîndu-se spre părinţii soţului s-a adresat: Iar Dumneavoastră nu vă daţi seama că vreţi să sfărîmaţi o legătură pe care Dumnezeu a făcut-o şi a sfinţit-o?

Poate uluiţi, poate ruşinaţi, au primit pe copil şi pe mama lui. De atunci s-au scurs ani. Au mai avut copii. Unul din ei ca medic a salvat pe bunicul său, intervenind într-o hernie la vîrsta de 86 ani.

Dar după cum s-a arătat în prima parte, suferinţele intră în casa tinerilor familii nu numai prin litigiile, să le zicem, conjugale. Patimi diferite terorizează la nesfîrşit viaţa lor şi a celor care convieţuiesc împreună cu ei. Beţia, conflictele generate de probleme materiale, stîngismul dragostei părinţilor, precum şi alte multe ţin în alertă viaţa întregii case, precum şi a cercului de rudenii. Beţia — de pildă — am văzut că este una din bolile sufleteşti şi trupeşti care se vindecă mai greu. Dar puţinele cazuri vindecate au fost rodul unei colaborări între campania sanitară şi acţiunile duhovniceşti ale bisericii, duse cu răgaz, cu migală, cu sinceritate pînă la nesfîrşit. Sînt puţine asemenea cazuri, pentru că din regimentele oastei de preoţi, prea puţini au înţeles să se avînte în vacarmul acestui front de luptă, pentru că în mod general nu ne dăm seama ce înseamnează a pierde oaie după oaie în focul patimilor dintre oile cuvîntătoare ale staulului Bisericii. Pe toate acestea trebuie să le încadrăm mai întîi, desigur, cum s-a amintit, în taina spovedaniei, pentru a putea lua legătura cu bolnavul. Boala dacă se învecheşte, ajunge în stadiul din care nu mai este vindecabilă. Îndată ce a apărut această boală, avînd la îndemînă concursul familiei, pînă cînd se află în leagăn trebuieşte combătută. Relaţiile trebuiesc intensificate, astfel ca prin discuţii în doi, discuţii în familie să fie determinat bolnavul a părăsi patima, începînd cu a evita să mai intre în locul unde anturajul paralizează voinţa şi-l ruşinează de a se retrage. În această acţiune va fi combătută şi prietenia compromiţătoare, căci ea este cauza iniţială care îl atrage spre prăpastie. În discuţiile cu ei se vor folosi

21 *Mt.* 5, 24.

expuneri și analizele bolilor generate de această patimă (ulcer, cancer, nevroze, nașteri de copii anormali zămisliți în stare de ebrietate, apoi suferințele morale asupra întregii familii).

În felul acesta se procedează și față de celelalte, gelozie, lăcomie etc.

În lupta aceasta, în strategia aceasta vine în ajutorul preotului și Dumnezeu cu harul său care îi stimulează darurile spirituale și pune la îndemînă și puterea de inspirație din care decurg gîndurile în discuții și acțiunile practice. Sfîntul Apostol Pavel, după ce pune în fața ucenicului Său mozaicul firilor credincioșilor, precum și panorama uriașă a patimilor din legiunea care se războiește împotriva omului,[22] îl mîngîie și îl întărește zicînd: „Domnul îți va da pricepere în toate".[23]

c) Raporturile între cuscri. Din cuprinsul acțiunilor pastorale privind restabilirea și menținerea armoniei familiale la soții tineri, mai trebuie a se avea în vedere reglementarea raporturilor între părinți și tînăra familie precum și între cuscri.

Am văzut mai sus ce efecte grave pot avea stricarea raporturilor dintre ei. Începînd cu perioada prenupțială, din clipa în care s-a oficiat „Buna învoire", profitînd de toate contactele cu familiile materne, preotul va observa felul în care se vor manifesta unii față de alții. Ca un arbitru activ, dar înțelept, va oferi îndrumări și sfaturi pentru a cultiva încrederea între dînșii și spre a îmblînzi asperitățile care nasc discriminări. În discuții va presăra idei care să le arate că sînt periculoase contradicțiile, aducînd prejudicii în opinia publică, punînd la îndoială onoarea lor, dar mai mult va periclita armonia vieții tinerei familii. Din moment ce au ajuns să fie de acord cu căsătoria copiilor lor, ba au și realizat-o cu mari jertfe, e tardiv a constata deosebiri de stare socială, economică, de educație etc., ci mai înțelept este a înțelege că zestrea spirituală este bună la ambele familii și sînt datori de aici înainte, a colabora la toate acțiunile de ajutor patern și mai ales ca din toate calitățile cu care sînt înzestrați tinerii, din tezaurul cel bun al părinților, cu bună înțelegere și cu frățească dragoste să-și ajute copiii, a închega o frumoasă sinteză prin care să se poată construi „viitorul om" — adică pruncii ce vor rezulta din sînul lor. Să se elimine cu desăvîrșire orice conspirație între cuneri sau între părinții naturali și fiul cel inclus în familie, prin care se lucrează unul împotriva celuilalt. Relațiile cu fiii naturali în așa fel să fie și să se dezvolte, ca din toate să se vadă colaborarea între părinți în favorul copiilor și nimic să nu se întreprindă în ascuns. Acestea vor crea un climat în care se vor dezvolta cu succes stima, respectul, admirația între tineri și părinți.

Prietenia între cuscri, în mod natural, va aboli încă din fașă orice tentativă de neînțelegere între tinerii soți. Și totuși, apărînd divergențe între ei, ceea ce este oricînd firesc, copiii se vor rușina în fața unității părinților lor și a frumoasei lor colaborări și starea de alertă se va dizolva.

Viața celor doi tineri poate fi grav avariată dacă părinții se vor fixa pe linia subiectivismului lor. Ei trebuie să fie egali, bine știind că părintele va realiza cel mai prețios aport cu sinceritate în colaborare cu cuscrii. De aceea să nu se permită nici o rezervă față de noră, față de ginere și cuscri, să nu se admită cultul de castă a propriei familii, să se privească familiile încuscrite eliberate de orice păreri preconcepute sau inoculate de „gura lumii", să renunțe a-și afirma propria dinastie — cum s-a amintit — în detrimentul celorlalți.

Rolurile acestea de ginere, noră, socru și cuscru, dacă nu sînt aplicate cu toată dragostea, cu toată încrederea, sinceritatea și demnitatea, generează nenorocire pentru unitatea familiei.

Bine a zis cine a zis: pentru a purta aceste roluri trebuie să fii și calificat.

În cultura de veacuri a popoarelor, oamenii au avut, cu bune intenții, preocupări privind educația tinerilor pentru întemeierea familiei, educația tinerelor mame și chiar privind educația părinților. În vremurile noastre au apărut sub egida UNESCO publicații privitor la aceste teme.[24] Dar nu știm dacă vreuna din

---

22 *Mt.* 5, 9.

23 II *Tim.* 2—7.

24 H.H. Stern: *„Educarea părinților în lume"*.

ele se ocupă cu comportamentul practic şi relaţiile în amănunt al acestor factori, care compun ambianţa vieţii familiale începînd de la copilul proaspăt născut pînă la bunicul care supravieţuieşte marea vîrstă.

Părintele, cuscrul şi socrul trebuie să-şi finiseze în aşa fel comportamentul faţă de, să le zicem, „omologii lor" ca orice colaborare să fie expresia afluxului de cordialitate, de dragoste, prin care să se promoveze ordinea, disciplina, spiritul de slujire, de jertfă, considerate ca ideal atît de înalt încît activitatea economică, socială, culturală, tendinţa spre un nivel de viaţă cît mai perfect să fie rodul acestor calităţi spirituale. Acestea sînt laturi ale vieţii omeneşti, care fiecare în parte îşi are un specific de a fi, în faţa cărora trebuie să fie înzestrat cu o specifică concepţie de viaţă, cu o specifică simţire sufletească, şi să ştie să urmărească specificul ţel care în viaţa de familie dă tonul.

Înarmaţi cu această armătură spirituală fiecare va putea să înţeleagă modurile în care să aplice obligaţiile lor morale şi materiale faţă de copiii lor căsătoriţi.

Noţiunile de ginere, de noră, de socri şi cuscri nu exprimă complet realitatea pentru care sînt utilizate. Ele sînt oprite la dimensiunea mică de calitate oficial-socială. Ele trebuie să devină sinonime cu cele de fiu, de fiică, de părinte şi de frate. Atunci sudura tinerei familii se va realiza total, la nivelul imaginii *„un trup"*, iar părinţii cu adevărat vor putea da copiilor lor, în loc de şarpe, peşte şi în loc de piatră, pîine, începînd de la peştele şi pîinea materială pînă la hrana cea spirituală.[25]

În această activitate pastorală preotul să nu neglijeze şi să nu omită rolul naşilor de cununie. Sînt aspecte ale convieţuirii tinerilor soţi, în care părinţii nu au nici putinţa şi poate nici competenţa de-a interveni. Afară de aceasta datorită subiectivismului iubirii lor materne, intervenţia poate greşi. Naşii prin firea lucrurilor au un atuu în mod egal asupra fiecăruia dintre soţi şi pot trata atît prieteneşte cît şi de pe poziţii paterne, că ei nu iubesc pe unul mai mult decît pe celălalt ci pe amîndoi la fel, căci au tot interesul de a se salva viaţa familiei a cărei întemeiere au patronat-o şi faţă de care şi ei sînt mereu îngrijoraţi.

Preotul le va face o amănunţită catehizare asupra îndatoririlor lor faţă de fini. Să-i înveţe cînd şi cum să intervină, el însuşi să-i întrebuinţeze în anumite acţiuni, cum ar fi combaterea întreruperilor de sarcini (aici se evidenţiază concursul naşei), temperarea crizelor morale, promovarea actelor şi tradiţiilor religioase etc.

e) Predica. Toate cele prezentate mai sus privesc acţiunea pastorală aplicată direct asupra tinerilor soţi şi a părinţilor, dar lucrarea nu este încă completă.

Predica încă îşi are rolul ei. Dar ea nu mai este o legătură a preotului în cadrul intim duhovnicesc în cercul strîns al familiei. Este un act pastoral încadrat în cultul public. Nu se întrebuinţează pentru vindecarea rănilor unei familii în faţa credincioşilor. Predica vizează pe toţi credincioşii, indiferent în ce stadiu de virtuozitate se află sau că sînt vizaţi sau nu. Cei afectaţi de patimi pot primi o avertizare, o mustrare, un mijloc de îndreptare, iar pentru cei corecţi predica poate fi un memento, o încurajare, dar şi un prilej de a mulţumi lui Dumnezeu, rugîndu-l să-i ocrotească în faţa ispitelor.

În cadrul pastoraţiei s-au înregistrat practici greşite, cînd preotul a dat pe faţă, fie cu prilejul predicii la înmormîntare, fie în predica încadrată în cultul divin al Sf. Liturghii, rănile morale ale unor persoane, ceea ce a adus prejudicii preotului respectiv, prin revolta familiei în cauză, precum şi prin criticile severe ale credincioşilor. Prin aceasta a fost vizată însăşi Biserica. Dar dacă preotului i s-a adus la cunoştinţă că agenţi ai sectelor religioase s-au înfipt în vreo familie, această incursiune trebuieşte înfierată fără ocol şi cu toată energia pentru a aboli din faşă efectele lor. Privitor însă la aspectele morale negative, preotul să studieze cu multă migală cazul, pentru a putea avertiza pe toţi credincioşii, fără a se putea prin aceasta depista locul sau familia în cauză, fără a putea bănui cineva că preotul s-a referit în mod special la cineva.

---

25 *Lc.* 11, 11.

Încadrarea temei respective în predica zilei, se va face numai dacă pericopa Evangheliei conţine elemente înrudite cu tema care se află pe ordinea de zi a lucrării duhovniceşti la momentul curent.

Predicile din duminici şi sărbători se ocupă de un aspect anumit, pe care îl prezintă Sf. Evanghelie, iar cele din sărbători de virtuţile Sfinţilor.

Să analizăm un exemplu.

La Duminica vameşului şi fariseului tema principală este admonestarea mîndriei şi aprecierea smereniei. Mîndria este condamnată prin cuvintele Mîntuitorului: „Tot cel ce se va înălţa pre sine se va smeri", iar virtutea smereniei este apreciată prin cele ce urmează: „Iar cel ce se smereşte se va înălţa".[26]

În cuprinsul predicii ambele vor fi exemplificate aşa cum face însuşi Mîntuitorul. Dar exemplificarea nu se referă la anumite persoane. Ea este anonimă, tocmai pentru a i se crea dimensiuni nelimitate în care să se poată cuprinde orice om cu patimile şi cu neputinţele lui. Ascultătorii în mod natural înşişi se vor putea încadra în exemplele prezentate. Cel care în conştiinţa lui se simte vizat, îşi va putea face o sinceră judecată, iar cei buni se vor întări pe linia lor morală. Dacă în acest domeniu preotul va avea pe agenda lui de lucru un caz de conflict între soţi tineri şi familie, paralel cu acţiunea dusă prin mijloacele arătate mai sus, va putea include în evanghelia vameşului şi a fariseului ideea: ce efecte dezastruoase poate arăta în viaţa de familie trufia, iar dacă smerenia atît de plăcută tuturor, ea este nu numai inofensivă în rău ci atît de constructivă în bine, că cel ce este îmbogăţit cu ea poate progresa la îndreptarea sa simplă, ideea aceasta poate să servească ca îndrumare cazului în speţă.[27]

În forma acestei topici orice evanghelie sau apostol din duminici şi sărbători se pot folosi pentru a ajuta acţiunea pastorală la împăcarea litigiilor apărute în viaţa tinerelor familii.

Deci, toată acţiunea pastorală privind familia trebuieşte ajutată şi de predici, care în mod special tratează natura familiei creştine.

Sînt foarte folositoare şi necesare cicluri de predici despre familie, ceea ce creează o puternică înarmare a credincioşilor cu învăţăturile în acest domeniu.

Preocuparea preotului pentru stadiile negative care apar în familiile tinere nu cuprinde toată gama obiectivelor pastoraţiei, ci numai ceea ce reclamă cazurile izolate, ceea ce face parte din pastoraţia individuală. A te ocupa numai de aceste cazuri, deşi este o activitate destul de bogată şi fără întrerupere, este totuşi foarte puţin din volumul de aspecte pe care le vîntură viaţa. Un ciclu de predici bine întocmit este partea teoretică a pastoraţiei familiei tinere şi dacă se întocmeşte cu seriozitate un repertoriu de subiecte, credincioşii au posibilitatea să cunoască întreaga învăţătură a Sf. Biserici despre taina Sf. Nunţi şi despre familie.

În cursul anilor de pastoraţie am prezentat credincioşilor în biserică, în cadrul vecerniilor din duminici şi sărbători, de mai multe ori, cîte un ciclu de predici privitor la această învăţătură.

Prezint cîteva teme utilizate în timpul pastoraţiei:

1. Despre familie în general, familia creştină în special.
2. Taina Sfintei Nunţi, compoziţia ei.
3. Condiţiile morale ale mirilor (cum îşi alege tînărul creştin mireasa).
4. Pregătirea mirilor pentru taina Sfintei Cununii.
5. Pregătirea părinţilor pentru căsătoria fiilor lor.
6. Comportamentul tinerilor faţă de părinţi.
7. Actele care anticipează celebrarea nunţii: protocolul bunei învoiri, pregătirea actelor necesare, etc.
8. Celebrarea Sf. Taine.
9. Naşii de nuntă, semnificaţia şi datoriile lor.
10. Masa de nuntă.
11. Despre gineri, nurori, socri şi cuscri.
12. Virtuţile care promovează viaţa familiei.

---

26 *Lc*. XVIII, XIV.
27 *Lc*. 18, 14.

13. Patimile care vatămă viaţa familiei.
14. Despre unitatea şi indisolubilitatea familiei (şi altele).

IV

Repet expresia Sf. Ioan Gură de Aur: „Familia creştină este Biserica cea mică a lui Hristos". În toată istoria omenirii nimenea în lume nu a acordat o apreciere atît de înaltă familiei. Şi filozofiile, istoria, doctrinele social-politice au căutat în limita latitudinii şi altitudinii gîndirii lor s-o aprecieze numind-o „Cea mai de seamă cărămidă în compoziţia societăţii umane". Dar cînd zicem că familia este Biserica lui Hristos, cuprindem în cugetul nostru o dimensiune care depăşeşte puterea de imaginaţie a minţii omeneşti. Ca şi Biserica cea Mare, Familia, Biserica Mică, se desfăşoară pe dimensiuni care nu sînt suficiente pentru istoria familiei aici pe pămînt, ci ea continuă în viaţa veşnică. În cuprinsul credinţei noastre creştine, familia ca şi biserica lucrează realizarea împărăţiei lui Dumnezeu, lucrează mîntuirea omului atît pe pămînt, cît şi în Cer. Din cauza aceasta răspunderea preotului pentru grija familiei, din mîna lui o va cere Dumnezeu.

Preot Cornel Dascăl

CUVIOSUL SILUAN ATONITUL*

(1866—1938)

ÎNSEMNĂRI DUHOVNICEŞTI (X—XIV)

X. Sîntem copii ai lui Dumnezeu şi asemenea Domnului

Din pulberea pămîntului a zidit Domnul pe om, dar ne iubeşte ca pe proprii Lui copii şi ne aşteaptă cu mare dor. Domnul ne iubeşte cu o iubire atît de mare că S-a întrupat pentru noi, Şi-a vărsat Sîngele Lui pentru noi şi ni L-a dat băutură. Ne-a dat şi Trupul Lui preacurat şi aşa ne-am făcut copiii Lui, trup din Trupul Lui, Sînge din Sîngele Lui. Aşa cum copiii seamănă cu tatăl lor, oricare ar fi vîrsta lor, aşa şi noi ne-am făcut asemenea Domnului în omenitatea Lui, iar Duhul dă mărturie duhului nostru că vom fi veşnic împreună cu El.

*

Slavă Domnului Dumnezeu că ne-a dat pe Unul Fiul Său pentru mîntuirea noastră.

Slavă Fiului Celui Unul-Născut că a primit să Se nască din Prea Curata Fecioară, să pătimească pentru mîntuirea noastră, să ne dea Trupul Lui Prea Curat şi Sîngele Său Cel scump spre viaţa veşnică, şi să ne trimită Duhul Sfînt pe pămînt.

Duhul Sfînt ne descoperă tainele lui Dumnezeu. Duhul Sfînt învaţă sufletul să iubească pe oameni cu iubire negrăită. Duhul Sfînt îmbracă trupul şi sufletul cu frumuseţe pînă într-atît încît omul devine asemenea Domnului în trup, va trăi veşnic cu Domnul în cer şi va vedea slava Lui. În viaţa cea veşnică, toţi oamenii vor fi asemenea Domnului. Dar nimeni nu va putea cunoaşte această taină dacă nu i-o va fi descoperit Duhul Sfînt. Domnul e plin de bucurie şi strălucire şi oamenii vor fi strălucitori ca şi El, aşa cum Însuşi Domnul a spus: „iar drepţii vor străluci ca soarele", iar Sf. Ap. Ioan Teologul spune că „vom fi asemenea Lui".

*

Pînă la lacrimi plîng pe oamenii care nu cunosc pe Domnul, care nu cunosc bunătatea Lui. Dar nouă Domnul ni s-a arătat prin Duhul Sfînt şi noi vieţuim în lumina sfintelor Lui porunci.

Ce minune: harul mi-a dat să înţeleg că toţi oamenii care iubesc pe Dumnezeu şi păzesc poruncile Lui sînt plini de lumină şi asemenea Domnului. Dar cei ce se împotrivesc lui Dumnezeu sînt plini de întuneric şi asemenea vrăjmaşului.

E firesc. Domnul e Lumină şi luminează pe slujitorii Lui, dar cei ce slujesc vrăjmaşului au primit de la el întunericul.

*

Am cunoscut un băieţel. Avea aerul unui înger, era smerit, conştiincios şi blînd; chipul lui era luminos, cu obrajii roşii, ochii lui erau luminoşi, buni şi paşnici. Dar cînd s-a făcut mare, a început să trăiască fără curăţie şi a pierdut harul dumnezeiesc; iar cînd a ajuns la treizeci de ani semăna în acelaşi timp cu un om şi cu un demon, cu o fiară sălbatică şi un tîlhar, şi toată înfăţişarea lui era urîtă şi înfricoşătoare.

---

* Arhim. Sophrony, *Starets Silouane. Moine du Mont Athos. Vie-Doctrine-Ecrits*, Paris, 1973, p. 351—379.

Am cunoscut și o tînără fată foarte frumoasă: fața ei era atît de strălucitoare și plăcută că mulți invidiau frumusețea ei. Dar păcatele au făcut-o să piardă harul și nu te mai puteai uita la ea.

Dar am văzut și contrariul. Am văzut oameni care se făcuseră monahi și care aveau fețele desfigurate și urîte de păcate și de patimi dar care, prin pocăință și printr-o viață de rugăciune, s-au schimbat și au ajuns foarte plăcute la vedere.

Domnul mi-a dat încă să văd la Vechiul Russikon în momentul mărturisirii pe ieromonahul duhovnic schimbat la față după chipul lui Hristos. Stătea în picioare în locul în care se ascultă mărturisirile, strălucind într-un chip negrăit și deși părul său era cu totul alb din pricina vîrstei înaintate, fața lui era frumoasă, și tînără ca a unui bărbat tînăr. Am văzut același lucru petrecîndu-se cu un episcop în timpul Liturghiei. L-am văzut de asemenea pe părintele Ioan din Kronștadt: înfățișarea lui era cea a unui om obișnuit, dar harul dumnezeiesc dădea feței lui o strălucire asemănătoare celei a unui Înger și doreai să o privești.

Astfel, păcatul desfigurează pe om, dar harul îl face frumos.

*

Omul a fost făcut din pămînt, dar Dumnezeu l-a iubit atît că prin harul Lui l-a îmbrăcat cu frumusețe, iar omul s-a făcut asemenea Domnului.

E dureros că sînt atît de puțini oameni care știu aceasta, și aceasta pentru că sîntem mîndri. Dar dacă am fi smeriți, Domnul ne-ar descoperi această taină, căci mare e iubirea Lui pentru noi.

Domnul a zis Apostolilor Lui: „Copiilor, aveți ceva de mîncare?" (In. 21, 5). Ce iubire se simte în aceste cuvinte! Domnul iubește însă nu numai pe Apostolii Lui, ci încă și pe fiecare din noi cu aceeași iubire.

Cînd i se spune Domnului: „Iată mama Ta și frații Tăi au venit să Te vadă", El răspunde: „Cel ce face voia lui Dumnezeu acela Îmi este mamă, soră și frate" (Mt. 12, 47—50).

*

Unii zic că Dumnezeu nu există. Ei vorbesc așa pentru că în inima lor locuiește duhul mîndriei; acest duh le insinuează în suflete o minciună împotriva Adevărului și împotriva Bisericii lui Dumnezeu. Ei cred că sînt inteligenți și deștepți dar în realitate nu înțeleg nici măcar faptul că aceste gînduri nu sînt ale lor, ci provin de la vrăjmașul. Dacă un om le primește în inima lui, el se va identifica cu duhul cel rău. Facă Dumnezeu ca nimeni să nu moară în această stare.

Dar în inimile Sfinților locuiește harul Duhului Sfînt și el îi unește cu Dumnezeu. Ei sînt lămuriți că sînt copiii duhovnicești ai Tatălui lor care este în ceruri și de aceea zic: „Tatăl nostru" (cf. Rom. 8, 15—16; Gal. 4, 6—7).

La aceste cuvinte, sufletul simte bucurie și veselie. Prin Duhul Sfînt el știe că Domnul e Tatăl nostru. Deși sîntem zidiți din pămînt, Duhul Sfînt trăiește întru noi și ne face asemenea Domnului Iisus Hristos, așa cum copiii seamănă cu tatăl lor.

*

Omul a fost zidit din pămînt: ce lucru bun poate fi în el?

Dar iată că, în bunătatea Lui, Dumnezeu a dat omului harul Sfîntului Duh și el s-a făcut asemenea lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Mare este taina aceasta, mare e și bunătatea lui Dumnezeu față de om.

Dacă toate popoarele pămîntului ar ști cît de mult iubește Domnul pe oameni, toți ar iubi pe Hristos și smerenia Lui și ar dori să i se asemene întru toate. Dar, prin el însuși, omul nu ajunge la aceasta, căci numai în Duhul Sfînt omul devine asemenea lui Hristos. În starea sa de cădere, omul se curățește prin pocăință, se înnoiește prin harul Duhului Sfînt și se face cu totul asemenea Domnului.

Îți mulțumesc, Doamne, că ne-ai dat Duhul Sfînt pe pămînt. El învață sufletul cunoștința a ceea ce niciodată n-ar fi socotit să cunoască.

Duhul Sfînt ne învață smerenia lui Hristos, ca sufletul să poarte mereu în el harul dumnezeiesc care-l umple de bucurie, dar, în același timp, Domnul dă sufletului să plîngă pentru oameni și să se roage cu lacrimi ca toți oamenii să guste dulceața iubirii Lui.

*

Cel căruia Duhul Sfînt i-a descoperit iubirea lui Dumnezeu nu cunoaşte odihnă, nici ziua nici noaptea; deşi trupul lui cade de osteneală şi doreşte să se întindă pe patul lui, chiar şi acolo sufletul lui neobosit năzuieşte din toate puterile lui spre Dumnezeu, Tatăl lui. Domnul ne-a unit cu El. „Tu, Părinte, în Mine şi Eu în Tine, ca şi ei să fie una întru Noi" (In. 17, 21). Astfel, prin Duhul Sfînt, Domnul face din noi o singură familie cu Dumnezeu-Tatăl.

XI. Despre Maica Domnului

Cînd sufletul e cu totul pătruns de iubirea lui Dumnezeu, ah, cît de bun este atunci, cît este plin de dulceaţă şi bucurie totul! Dar, chiar şi atunci, nu scapi de întristări şi, cu cît este mai mare iubirea, cu atît mai mari sînt şi întristările. Maica Domnului n-a păcătuit niciodată, nici chiar cu un singur gînd şi n-a pierdut niciodată harul, dar şi ea a trebuit să sufere mari întristări. Cînd stătea la picioarele Crucii, durerea ei era întinsă ca marea. Durerile sufletului ei erau nemăsurat mai mari decît cele ale lui Adam cînd a fost izgonit din Rai, pentru că iubirea ei era nemăsurat mai mare decît cea a lui Adam. Şi dacă a rămas în viaţă, e numai pentru că o sprijinea puterea Domnului, căci Domnul voia ca ea să vadă Învierea Lui, şi ca, după Înălţarea Lui, să rămînă pe pămînt şi să bucure pe Apostoli şi noul popor creştin.

Noi nu ajungem la plinătatea iubirii Maicii Domnului şi de aceea nu putem înţelege pe deplin durerea ei. Iubirea ei era desăvîrşită. Ea iubea neînchipuit de mult pe Dumnezeul şi Fiul ei, dar iubea cu o mare iubire şi pe oameni. Şi ce n-a îndurat ea atunci cînd aceşti oameni pe care-i iubea atît şi pentru care a voit pînă la sfîrşit mîntuirea, au răstignit pe Fiul ei prea iubit.

Nu putem înţelege aceasta, căci iubirea noastră de Dumnezeu şi de oameni e prea slabă.

Aşa cum iubirea Maicii Domnului n-are măsură şi întrece înţelegerea noastră, aşa şi durerea ei e neînchipuit de mare şi de nepătruns pentru noi.

*

O, Fecioară Prea Curată, Maica lui Dumnezeu, spune-ne nouă, copiilor tăi, cum iubeai pe Fiul şi Dumnezeul Tău atunci cînd trăiai pe pămînt. Cum se bucură duhul tău în Dumnezeu, Mîntuitorul tău? Cum priveai minunata lui Faţă cu gîndul că El este Cel pe care-L slujesc cu frică şi dragoste toate Puterile cereşti?

Spune-ne, ce simţea sufletul tău cînd ţineai în braţele tale Pruncul cel dumnezeiesc? Cum l-ai crescut? Care au fost durerile sufletului tău cînd împreună cu Iosif l-ai căutat vreme de trei zile prin Ierusalim? Ce chinuri ai îndurat cînd Domnul a fost dat spre răstignire şi a murit pe Cruce?

Spune-ne, care a fost bucuria ta la Înviere şi ce dor a umplut sufletul tău după Înălţarea Domnului?

Sufletele noastre doresc să cunoască viaţa ta pe pămînt împreună cu Domnul, dar tu n-ai vrut să aşterni aceasta în scris şi ai învăluit taina ta în tăcere.

*

Am văzut multe minuni şi multe gesturi de dragoste din partea Domnului şi a Maicii Domnului şi nu pot să dau nimic în schimb pentru această bunătate.

Ce aş putea da Prea Sfintei Stăpîne pentru a-i mulţumi că n-a încercat urăciune faţă de mine cel îngropat în păcat, ci că m-a cercetat şi m-a îndemnat cu îndurare? N-am văzut-o, dar Duhul Sfînt mi-a dat să o recunosc după cuvintele ei cele pline de har. Mintea mea se bucură şi sufletul meu se îndreaptă spre Ea cu atîta bucurie că simpla chemare a numelui ei este dulce inimii mele.

Încă tînăr frate, mă rugam într-o zi înaintea icoanei Maicii Domnului şi rugăciunea lui Iisus a intrat în inima mea şi a început să se rostească de la sine fără nici un efort din partea mea.

Într-o zi cînd ascultam în biserică citirea paremiei din proorocul Isaia la cuvintele: „Spălaţi-vă şi veţi fi curaţi" (Is. 1, 16), mi-a venit gîndul: „Poate Maica Domnului a păcătuit vreodată, chiar şi numai cu gîndul". Şi, lucru uimitor, în inima mea deodată cu rugăciunea un glas mi-a spus, lămurit: „Maica Domnului n-a păcătuit niciodată, nici măcar cu gîndul". Astfel Duhul Sfînt a mărturisit în

inima mea curăția ei. Dar în timpul vieții ei pămîntești, și ea a avut o oarecare nedesăvîrșire și era supusă greșelilor, dar nu păcatelor. Se poate vedea aceasta în Evanghelie cînd, revenind de la Ierusalim, nu știa unde era Fiul ei și l-a căutat împreună cu Iosif vreme de trei zile (Lc. 2, 44—46).

Sufletul meu se înfricoșează și se cutremură cînd se gîndește la Slava Maicii Domnului.

Mintea mea este neajunsă, inima mea e săracă și slabă, dar sufletul meu se bucură și dorește să scrie despre ea cel puțin cîteva cuvinte.

Sufletului meu îi e frică de o asemenea întreprindere dar iubirea mă înghesuie să nu ascund recunoștința mea pentru milostivirea ei.

Maica Domnului n-a așternut în scris gîndurile ei, nici iubirea ei pentru Dumnezeul și Fiul ei, nici durerile sufletului ei în clipa Răstignirii căci nu le-am fi putut niciodată înțelege. Iubirea ei pentru Dumnezeu e, într-adevăr, mai tare și mai arzătoare decît iubirea Serafimilor și Heruvimilor, și toate Puterile cerești ale Îngerilor și Arhanghelilor sînt mute de uimire față de ea.

Deși viața Maicii Domnului e învăluită de o tăcere sfîntă, Domnul Bisericii noastre Ortodoxe ne-a lăsat totuși să știm că iubirea ei îmbrățișează întreaga lume și că, în Duhul Sfînt, ea vede toate popoarele pămîntului și că, ca și Fiul ei, ea are compătimire pentru toți oamenii.

Ah, dacă am putea ști cum iubește Prea Sfînta pe cei ce păzesc poruncile lui Hristos și cum compătimește și suferă pentru cei ce nu se îndreaptă! Eu însumi am avut experiența acestui fapt. Nu mint, vorbesc înaintea Feței lui Dumnezeu pe care sufletul meu îl cunoaște: am cunoscut pe Prea Curata Fecioară în duhul. Nu am văzut-o, dar Duhul Sfînt mi-a dat să o cunosc, ca și iubirea ei pentru noi. Fără îndurarea ei aș fi pierit de mult, dar ea a vrut să mă cerceteze și să mă îndemne să nu mai păcătuiesc. Ea mi-a spus: „Nu-mi place să văd ceea ce faci!" Cuvintele ei erau liniștite și blînde, dar ele au lucrat cu putere asupra sufletului meu. Au trecut mai mult de patruzeci de ani, dar sufletul meu n-a putut uita aceste cuvinte pline de blîndețe. Nu știu ce i-aș putea da în schimb pentru dragostea ei față de mine și cum aș putea mulțumi Maicii Domnului.

Ea este, într-adevăr, ocrotitoarea noastră la Dumnezeu și numele ei e de ajuns ca să bucure sufletul. Dar întreg cerul și tot pămîntul se bucură de iubirea ei.

Minune neînțeleasă! Ea trăiește în Ceruri și vede neîncetat Slava lui Dumnezeu dar nu uită, totuși, pe săracii ce sîntem și acoperă cu acoperămîntul și ocrotirea ei toate popoarele pămîntului.

Domnul ne-a dat-o pe Maica Sa Prea Curată. Ea este bucuria și nădejdea noastră. Ea e maica noastră după duh și e aproape de noi după fire ca orice ființă omenească. Și tot sufletul creștinesc se avîntă spre ea cu dragoste.

XII. Despre Sfinți

„Eu iubesc pe cei ce Mă iubesc și slăvesc pe cei ce Mă slăvesc", zice Domnul (Prov. 8, 17; I Sam. 2, 30).

Dumnezeu e slăvit în Sfinții Lui și Sfinții sînt slăviți de Dumnezeu.

Slava pe care Domnul o dă Sfinților e atît de mare că dacă oamenii ar putea vedea un sfînt așa cum el este în realitate, ar cădea la pămînt cu frică și cutremur căci omul nu poate îndura slava unei arătări cerești.

Nu vă mirați de aceasta. Domnul iubește pînă într-atît lucrul mîinilor Lui că El a dat omului revărsarea Duhului lui Sfînt și în Duhul Sfînt omul devine asemenea lui Dumnezeu.

De ce iubește Dumnezeu atît de mult pe om? Pentru că El este Iubirea însăși, dar această iubire nu e cunoscută decît prin Duhul Sfînt.

*

Prin Duhul Sfînt omul cunoaște pe Domnul, Ziditorul lui. Duhul Sfînt umple de harul Lui tot omul: suflet, minte și trup.

Domnul a dat harul Lui Sfinților și ei L-au iubit și s-au lipit de El pînă la capăt, căci dulceața iubirii lui Dumnezeu nu îngăduie să mai iubești lumea și frumusețea.

Şi dacă e aşa încă de aici pe pămînt, atunci cu cît mai mult sînt uniţi Sfinţii prin iubire cu Domnul în cer! Această iubire e negrăit de dulce; ea purcede din Duhul Sfînt şi toate Puterile cereşti se hrănesc din ea.

Dumnezeu este Iubire. Şi, în Sfinţi, Duhul Sfînt e iubire.

Prin Duhul Sfînt este cunoscut Domnul. Prin Duhul Sfînt este mărit Domnul în ceruri. Prin Duhul Sfînt măresc Sfinţii pe Domnul şi prin darurile Duhului Sfînt măreşte Domnul pe Sfinţi şi Slava aceasta nu are sfîrşit.

*

Mulţi oameni au impresia că Sfinţii sînt departe de noi. Ei sînt departe de cei ce s-au îndepărtat ei înşişi, dar sînt foarte aproape de cei ce păzesc poruncile lui Hristos şi au harul Duhului Sfînt.

În ceruri, totul viază şi se mişcă prin Duhul Sfînt, dar Duhul Sfînt este şi pe pămînt. El este prezent în Biserica noastră, lucrează în Tainele ei, simţi suflarea Lui în Sfintele Scripturi, face vii sufletele credincioşilor. Duhul Sfînt uneşte pe toţi oamenii şi de aceea Sfinţii sînt apropiaţi de noi. Cînd ne rugăm lor, atunci prin Duhul Sfînt ei aud rugăciunile noastre şi sufletele noastre simt că ei se roagă pentru noi.

Cît de fericiţi sîntem noi, creştinii ortodocşi, că Domnul ne-a dat viaţa în Duhul Sfînt, iar El bucură sufletele noastre. Dar El trebuie păstrat cu grijă, căci chiar şi pentru un singur gînd rău El părăseşte sufletul şi nu mai e cu noi şi e nevoie de mai multă îndrăzneală în rugăciune, de mai multă nădejde tare ca să dobîndim ceea ce cerem.

*

Sfinţii trăiesc în lumea cealaltă şi acolo prin Duhul Sfînt ei văd Slava lui Dumnezeu şi frumuseţea Feţei Domnului. În acelaşi Duh Sfînt ei văd viaţa şi lucrările noastre; cunosc ostenelile noastre şi aud rugăciunile noastre arzătoare. Cît au trăit pe pămînt au învăţat de la Duhul Sfînt iubirea de Dumnezeu; iar cel ce păzeşte pe pămînt iubirea trece împreună cu ea în viaţa veşnică, în Împărăţia cerurilor, unde iubirea creşte şi devine desăvîrşită. Şi, dacă aici pe pămînt iubirea nu poate uita pe fratele, atunci cu cît mai mult nu ne uită pe noi Sfinţii şi se roagă pentru noi!

*

Sfinţilor, Domnul le-a făcut darul Duhului Sfînt şi în Duhul Sfînt ne iubesc pe noi ei. Sufletele Sfinţilor cunosc pe Domnul şi bunătatea Lui pentru oameni şi de aceea duhul lor arde de iubire pentru popor. Cînd trăiau încă pe pămînt, ei nu puteau să audă fără durere de un om păcătos şi, în rugăciunile lor, vărsau lacrimi pentru el.

Duhul Sfînt i-a ales să se roage pentru întreaga lume şi le-a dat lacrimi neîncetate. Duhul Sfînt dă aleşilor Lui o asemenea iubire că sufletele lor sînt cuprinse ca de o flacără de dorinţa ca toţi oamenii să se mîntuiască şi să vadă Slava Damnului.

*

Chemaţi cu credinţă şi rugaţi pe Maica lui Dumnezeu şi pe Sfinţi. Ei aud rugăciunile noastre şi cunosc chiar şi gîndurile noastre.

Şi nu vă miraţi de aceasta. Întreg cerul Sfinţilor viază prin Duhul Sfînt şi în întreaga lume nimic nu e ascuns Duhului Sfînt. Eu însumi altădată nu înţelegeam cum Sfinţii Care locuiesc în cer pot vedea viaţa noastră, dar cînd Maica Domnului mi-a reproşat păcatele mele, am înţeles că în Duhul Sfînt ei ne văd şi cunosc întreaga noastră viaţă.

*

Prin Duhul Sfînt văd suferinţele oamenilor pe pămînt. Văd şi ştiu cît de plini sîntem de osteneli, cît de secătuite sînt inimile noastre, cît de mult paralizează întristarea sufletele noastre şi neîncetat mijlocesc pentru noi la Dumnezeu.

*

Sfinţii aud rugăciunile noastre şi primesc de la Dumnezeu puterea de a ne ajuta. Aceasta o ştie întreg poporul creştin.

Părintele Roman, fiu duhovnicesc al părintelui Dositei, mi-a povestit că atunci cînd era în lume, băiat tînăr, a trebuit odată să traverseze Donul iarna şi, iată, calul lui a căzut într-o crăpătură deschisă în gheaţă şi se cufunda tîrînd după

el şi căruţa sub gheaţă. Băiatul a strigat: „Sfinte Nicolae, ajută-mă să scot calul!" a tras de hamuri şi a reuşit să scoată calul şi căruţa de sub gheaţă.

Părintele Matei care era din acelaşi sat cu mine, fiind încă copil, păştea ca şi proorocul David oile tatălui său. Avea el însuşi înălţimea unui berbec. Fratele lui mai mare lucra de cealaltă parte a unui cîmp mare. Deodată a văzut lupii năpustindu-se asupra lui Mişa — numele Părintelui Matei în lume. Din locul lui Mişa a strigat: „Sfinte Nicolae, ajută-mă!" De-abia a scos acest strigăt că lupii au bătut în retragere fără a-i face nici un rău nici lui, nici turmei. Multă vreme se rîdea la noi în sat şi se spunea: „Mişa s-a speriat foarte tare de lupi, dar Sf. Nicolae l-a scăpat".

Cunoaştem încă multe cazuri în care Sfinţii au venit în ajutorul nostru de îndată ce i-am chemat. Prin aceasta se vede că toate cerurile aud rugăciunile noastre.

*

Sfinţii erau oameni asemenea nouă tuturor. Mulţi dintre ei au fost mari păcătoşi. Dar prin pocăinţă au ajuns în Împărăţia cerurilor. Şi toţi cei ce intră, intră aici prin pocăinţa pe care ne-a dat-o prin Patima Sa Domnul Cel milostiv.

*

Toţi Sfinţii viază în Împărăţia cerurilor, acolo unde se găsesc Domnul şi Prea Curata Lui Maică. Acolo sînt Sfinţii Apostoli şi Patriarhii care au mărturisit cu bărbăţie credinţa lor. Acolo sînt Proorocii care au primit pe Duhul Sfînt şi care prin cuvîntul lor au chemat poporul spre Dumnezeu. Acolo sînt Apostolii care au murit pentru că au vestit Evanghelia. Acolo sînt Mucenicii care din iubire de Hristos şi-au dat viaţa cu bucurie. Acolo Sfinţii Ierarhi care au imitat pe Domnul şi au purtat povara turmei lor duhovniceşti. Acolo sînt Sfinţii Nevoitori (Asceţi) şi Nebuni pentru Hristos care prin isprăvile lor au biruit lumea. Acolo sînt toţi Drepţii care au păzit poruncile lui Dumnezeu şi şi-au biruit patimile.

Acolo, în această minunată şi sfîntă Adunare strînsă de Duhul Sfînt e atras şi sufletul meu. Dar, vai mie! Pentru că n-am smerenie, Domnul nu-mi dă putere pentru lupta duhovnicească şi duhul meu neputincios tremură ca flacăra unei mici lumînări în vreme ce duhul Sfinţilor ardea cu flacără arzătoare şi nu numai că nu se stingea sub vîntul ispitelor, dar se aprindea încă cu mai multă putere. Ei mergeau cu picioarele lor pe pămînt şi lucrau cu mîinile lor, dar duhul lor rămînea neîncetat în Dumnezeu şi mintea lor nu voia să se dezlipească de pomenirea lui Dumnezeu. Din dragoste de Hristos au suferit pe pămînt toate necazurile şi nu s-au temut de nici o suferinţă, ci în acestea slăveau pe Domnul. De aceea Domnul i-a iubit şi i-a preamărit şi le-a dat în dar Împărăţia veşnică.

XIV. Despre monahi

Unii zic că monahii trebuie să slujească lumea ca să nu mănînce pe degeaba pîinea poporului. Dar trebuie bine înţeles în ce constă slujirea lor.

Monahul e un om care se roagă şi care plînge pentru întreaga lume; aceasta e principala lui ocupaţie.

Cine îl împinge să plîngă pentru întreaga lume?

Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. El dă monahului iubirea Duhului Sfînt şi această iubire umple inima monahului de durere pentru toţi oamenii pentru că nu toţi sînt pe calea mîntuirii. Domnul Însuşi a fost pînă într-atît de întristat pentru poporul Său, că S-a predat morţii Crucii. Maica Domnului a purtat în inima ei aceeaşi compătimire pentru oameni şi, ca şi Fiul ei Prea iubit, dorea cu toată fiinţa ei mîntuirea pentru toţi oamenii.

Domnul a dat Acelaşi Duh Sfînt Apostolilor, Sfinţilor noştri Părinţi şi păstorilor Bisericii. În aceasta constă slujirea noastră pentru lume. De aceea, nici păstorii Bisericii, nici monahii nu trebuie să se ocupe de treburile acestei lumi, ci trebuie să urmeze pilda Maicii Domnului care, în Templu, în Sfînta Sfintelor, cugeta ziua şi noaptea la Legea Domnului şi stăruia în rugăciune pentru popor.

Nu e treaba monahului să slujească lumea cu lucrul mîinilor lui. Aceasta e treaba oamenilor din lume. Omul din lume se roagă puţin, dar monahul se roagă neîncetat. Mulţumită monahilor, rugăciunea nu se întrerupe niciodată pe pămînt,

iar aceasta este de folos pentru întreagă lume căci lumea dăinuie (subzistă) prin rugăciune. Dar cînd rugăciunea va slăbi, atunci lumea va pieri.

Şi ce poate face cu mîinile lui un monah? Pentru o zi de muncă el poate cîştiga o foarte mică sumă de bani, dar ce este aceasta pentru Dumnezeu? În vreme ce un singur gînd plăcut lui Dumnezeu face minuni. Vedem aceasta în Sfînta Scriptură.

Proorocul Moise se ruga înăuntrul lui şi Domnul i-a zis: „Moise, de ce strigi către Dumnezeu?" şi el i-a scăpat pe evrei de la nimicire (Ieşire 14, 15). Sf. Antonie a ajutat lumea prin rugăciunea sa, nu prin lucrul mîinilor lui. Sfîntul Serghei de Radonej a ajutat poporul rus să se elibereze de sub jugul tătarilor prin post şi prin rugăciune. Sfîntul Serafim de Sarov s-a rugat înăuntrul lui şi Duhul Sfînt a pogorît asupra lui Motovilov. Iată lucrul monahilor.

Dar dacă monahul e fără de multă grijă şi n-ajunge să vadă neîncetat pe Domnul în sufletul Lui în vreme ce slujeşte pe pelerini şi ajută în lucrul lor pe oamenii din lume, să ştie că şi aceasta place Domnului, dar că e departe de monahism.

*

Monahul trebuie să lupte împotriva patimilor lui şi cu ajutorul lui Dumnezeu să le biruiască. Uneori este fericit şi trăieşte ca în Rai lîngă Dumnezeu, alteori plînge pentru întreaga lume că doreşte ca toţi oamenii să se mîntuiască.

Duhul Sfînt a învăţat pe monah să iubească pe Dumnezeu şi să iubească şi lumea.

Vei zice, poate, că nu mai sînt monahi care se roagă pentru întreaga lume; dar eu îţi voi spune că atunci cînd nu vor mai fi pe pămînt astfel de oameni, atunci va fi sfîrşitul lumii, mari nenorociri se vor abate asupra ei şi aceasta se întîmplă deja.

Lumea dăinuie, subzistă prin rugăciunile Sfinţilor. Şi monahul este chemat de asemenea să se roage pentru întreaga lume. Iată slujirea lui. Pentru aceasta nu-l supraîncărcaţi cu preocupările şi grijile acestei lumi care l-ar întoarce de la rugăciune. Monahul trebuie să trăiască într-o neîncetată trezvie, dar dacă se lasă prins în ocupaţiile lumii e silit să mănînce mai mult şi nu se va mai putea ruga cum trebuie; îi place să trăiască într-un trup secătuit.

*

Oamenii cred că monahii sînt oameni nefolositori. Dar n-au dreptate să gîndească aşa. Ei nu ştiu că monahul e un om ce se roagă pentru întreaga lume, nu văd rugăciunile lui şi nu ştiu cu cîtă bunătate le primeşte Domnul. Monahii duc o luptă crîncenă împotriva patimilor şi datorită acestei lupte ei sînt mari la Dumnezeu.

Eu însumi nu sînt vrednic să fiu numit monah. Am trăit mai mult de patruzeci de ani în mînăstire şi totuşi mă simt ca un frate începător. Dar cunosc monahi care sînt aproape de Dumnezeu şi de Maica Domnului. Domnul e atît de aproape de noi, mai aproape decît aerul pe care-l respirăm. Aerul intră înăuntrul trupului nostru şi ajunge la inimă, dar Domnul trăieşte în însăşi inima omului. „Şi-mi voi face sălaş şi voi umbla în mijlocul lor... Voi fi pentru ei Tată iar ei îmi vor fi fii şi fiice, zice Domnul" (II Cor. 6, 16—18).

Iată, bucuria noastră: Dumnezeu este cu noi şi în noi.

Ştiu toţi aceasta? Din nenorocire nu toţi, ci numai cei ce s-au smerit înaintea lui Dumnezeu şi şi-au părăsit voia proprie, căci Dumnezeu celor mîndri stă împotrivă şi nu locuieşte decît într-o inimă smerită. Domnul se bucură cînd ne aducem aminte de milostivirea Lui şi ne facem asemenea Lui prin smerenia noastră.

*

Aşa cum inima lui Luca şi Cleopa ardea în ei cînd Domnul mergea împreună cu ei pe cale, aşa şi acum inima multor monahi arde de iubire pentru Domnul; cu duh umilit şi iubitor ei s-au alipit de Dumnezeu Cel Unul. Dar sufletul unui monah care trage la bani sau la lucruri sau în genere pentru indiferent ce lucru pămîntesc, nu poate iubi cu adevărat pe Dumnezeu, căci mintea lui e împărţită între Dumnezeu şi Mamona, iar Domnul a spus că nu putem sluji la doi domni. La fel şi cu cei ce trăiesc în lume: mintea lor e ocupată de cele pămînteşti şi nu pot iubi pe Dumnezeu cum Îl iubesc monahii.

Desigur şi monahul se gîndeşte la cele pămînteşti, cel puţin în măsura în care acest lucru e necesar pentru viaţa sa trupească, dar mintea lui arde de iubire pentru Dumnezeu; deşi lucrează cu mîinile, el rămîne cu mintea în Dumnezeu. Aşa cum, atunci cînd Sfinţii Apostoli învăţau poporul, mintea lor era în întregime în Dumnezeu — căci Duhul Cel dumnezeiesc via în ei şi călăuzea şi inima lor — aşa şi monahul, deşi cu trupul se găseşte într-o chilie mică şi săracă, cu duhul vede Slava lui Dumnezeu. În toate el păzeşte conştiinţa curată şi de aceea, veghează să nu rănească pe fratele lui şi să nu întristeze prin vreun gînd rău oarecare pe Duhul Sfînt Care locuieşte în el (cf. Ef. 4, 30). El smereşte sufletul lui şi prin smerenia lui îndepărtează pe vrăjmaşi şi de la sine însuşi şi de la cei ce cer rugăciunile lui.

Există monahi care cunosc pe Dumnezeu, cunosc pe Maica Domnului, pe Sfinţii Îngeri şi Raiul, dar cunosc şi pe demoni şi chinurile iadului, şi cunosc aceasta din experienţă.

În Duhul Sfînt cunoaşte sufletul pe Dumnezeu. Duhul Sfînt ne dă încă de aici de pe pămînt să cunoaştem, pe cît e cu putinţă, plinătatea bucuriei Raiului, care e atît de mare încît omul n-ar putea-o suferi fără harul dumnezeiesc, ci ar muri din pricina ei.

Învăţat de îndelungata experienţă, monahul duce lupta împotriva vrăjmaşilor, mîndriei: Duhul Sfînt îl învaţă, luminează şi-i dă putere de a-i birui. Monahul care cunoaşte taina luptei duhovniceşti izgoneşte prin smerenia lui orice înălţare a minţii lui şi toată mîndria. El spune: „Nu sînt vrednic de Dumnezeu, nici de Rai. Sînt vrednic de chinurile iadului şi voi arde veşnic în foc. Sînt în adevăr mai rău decît toţi şi nevrednic de îndurare".

Duhul Sfînt îl învaţă să gîndească astfel despre sine însuşi, şi Domnul se bucură pentru noi cînd ne osîndim pe noi înşine şi dă sufletului harul Său.

Cel ce a atins smerenia a biruit toţi vrăjmaşii. Cel ce în inima lui se socoteşte vrednic de focul cel veşnic, nici un vrăjmaş nu poate să se apropie de el. Atunci nici un gînd al acestei lumi nu poate pătrunde în sufletul lui ci cu toată mintea şi cu toată inima lui rămîne în Domnul. Iar cel ce a cunoscut pe Duhul Sfînt şi a învăţat de la El smerenia a ajuns asemenea Învăţătorului său, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu.

*

Noi toţi care urmăm lui Hristos ducem lupta împotriva Vrăjmaşului. Sîntem în război şi lupta noastră e de fiece zi şi de fiecare ceas. Vrăjmaşul nu va izbuti împotriva celui ce îi place să-şi taie voia proprie. Pentru a birui asupra Vrăjmaşului trebuie să învăţăm smerenia lui Hristos, iar cel al cărui suflet a învăţat această smerenie a biruit pe Vrăjmaşul.

Dar să nu deznădăjduim căci Domnul e neînchipuit de milostiv şi ne iubeşte.

*

Prin harul Duhului Sfînt, Dumnezeu dă sufletului să cunoască ce rugăciune este cea a începutului, care e cea de la mijloc şi care este cea desăvîrşită. Dar Domnul n-ascultă o rugăciune, chiar desăvîrşită, pentru că sufletul ar fi desăvîrşit, ci pentru că El este îndurat şi vrea, ca o mamă ce-şi iubeşte copiii ei, să mîngîie sufletul, ca el să ardă cu o dragoste mai mare şi să nu cunoască odihnă nici ziua nici noaptea.

Rugăciunea curată are nevoie de pacea sufletului, dar pacea nu poate rămîne în suflet fără ascultare şi trezvie.

Sfinţii Părinţi pun ascultarea mai presus decît postul şi rugăciunea pentru că, fără ascultare, omul poate crede despre sine însuşi că e un nevoitor (ascet) şi un om de rugăciune; dar cel ce în toate şi-a tăiat voia sa înaintea bătrînului (stareţului) şi duhovnicului lui se roagă cu *minte curată*.

Un monah neascultător nu va şti niciodată *ce este rugăciunea curată*. Cel mîndru şi căruia îi place să-şi facă voia proprie, chiar dacă ar trăi o sută de ani în mînăstire, nu va cunoaşte nimic duhovnicesc, pentru că prin neascultarea lui supără pe bătrîni şi în ei pe Dumnezeu.

Vai monahului care n-ascultă de bătrîni. Ar fi făcut mai bine să rămînă în lume. Dar, chiar şi în lume, oamenii ascultă de părinţii lor şi respectă pe cei în vîrstă ai lor, se supun mai-marilor şi autorităţilor.

Vai nouă! Domnul, Împăratul cerului şi al pămîntului şi a toate S-a smerit şi a ascultat de Maica Sa şi de Sfîntul Iosif, dar noi nu vrem să ascultăm de bătrînul („Stareţ"-ul) nostru pe care îl iubeşte Domnul şi căruia El ne-a încredinţat. Dacă bătrînul (stareţul) are o fire aspră şi greu de suportat, măcar că acesta este o mare încercare pentru ucenicul lui, acesta trebuie totuşi să se roage lui Dumnezeu pentru el cu duh umilit şi atunci Domnul va avea milă şi de ucenic şi de bătrînul („stareţ"-ul) lui.

*

Unii monahi nu-şi găsesc pacea şi pretextează că ascultarea lor nu li se potriveşte, sau că chilia lor este rea sau că „stareţ"-ul lor are un caracter dificil. Ei nu înţeleg că nu chilia lor e de vină, nici ascultarea lor, nici „stareţ"-ul lor, ci sufletul lor e bolnav. Nimic nu poate mulţumi un suflet mîndru, dar totul este potrivit pentru cel smerit.

Dacă ai un stăpîn rău, roagă-te atunci pentru el şi vei avea pace în sufletul tău. Dacă chilia ta e rea, sau dacă ascultarea ta nu ţi se potriveşte sau dacă eşti zdrobit de boală, zi în tine însuţi: „Domnul mă vede şi cunoaşte starea mea; prin urmare, aşa îi place lui Dumnezeu" şi vei avea pace. Dacă sufletul nu se predă voii lui Dumnezeu el nu va găsi nicăieri pacea, chiar dacă ar păzi posturi aspre şi s-ar închina în rugăciuni. Cel ce acuză pe ceilalţi de faptul că îi fac reproşuri nu înţelege că sufletul lui e bolnav şi că nu reproşurile sînt adevărata cauză a suferinţei lui. Cel căruia îi place să-şi facă voia proprie nu e de loc înţelept, dar cel ce e ascultător va înainta duhovniceşte repede, căci Domnul îl iubeşte. Cel ce trăieşte, chiar şi în chip slab, harul Duhului Sfînt, iubeşte orice stăpînire rînduită de Dumnezeu şi i se supune cu bucurie spre slava lui Dumnezeu. În Biserica noastră Ortodoxă acest lucru se cunoaşte prin Duhul Sfînt şi Sfinţii Părinţi au scris despre acest lucru.

Nu ne putem păstra pacea sufletului dacă nu veghem asupra minţii noastre, adică dacă nu respingem gîndurile care nu plac lui Dumnezeu şi dacă, dimpotrivă, nu păzim pe cele plăcute Lui. Mintea noastră trebuie să fie mereu cu luare aminte la ceea ce se petrece în inima noastră şi să vadă dacă în ea este pace sau nu. Dacă nu e, atunci cercetează-te în ce ai păcătuit. Ca să ai pacea în suflet trebuie să fii cumpătat şi înfrînat, căci pacea se pierde şi din pricina trupului. Nu trebuie să fii curios şi iscoditor; nu trebuie să citeşti ziare, nici cărţi lumeşti, care fac sufletul deşert şi-l aruncă în întristare şi tulburare. Nu judeca pe ceilalţi, pentru că adesea se întîmplă că fără să cunoaştem pe om îl vorbim de rău, în vreme ce prin duhul lui el e asemenea unui Înger. Nu te sili să cunoşti treburile celuilalt, ci numai pe cele ale ale; nu te ocupa decît de ceea ce ţi s-a încredinţat de mai-marii tăi şi atunci, pentru ascultarea ta, Domnul te va ajuta cu harul Lui şi vei vedea în sufletul tău, roadele ascultării: pacea şi rugăciunea neîncetată.

În viaţa de chinovie, pacea dumnezeiască se pierde înainte de toate pentru că n-am învăţat să iubim pe fratele nostru potrivit poruncii Domnului. Dacă fratele tău te supără şi în acea clipă primeşti un gînd de mînie împotriva lui sau dacă-l judeci sau îl urăşti, vei simţi că harul te-a părăsit şi că pacea a dispărut. Ca să ai pacea în suflet trebuie să te obişnuieşti să iubeşti pe cel ce te-a supărat şi să te rogi de îndată pentru el. Sufletul nu poate avea pace dacă nu cere din toate puterile lui Domnului darul de a iubi pe toţi oamenii. Domnul a zis: „iubiţi pe vrăjmaşii voştri"; dacă nu vom iubi pe vrăjmaşii noştri nu vom avea pace în sufletele noastre. Este neapărat trebuincios să cîştigăm ascultarea, smerenia şi iubirea, altfel toate marile noastre nevoinţi şi privegherile noastre vor fi doar spre pierzanie. Un „stareţ" (bătrîn îmbunătăţit) a avut următoarea vedenie: un om vărsa apă într-un vas al cărui fund era spart, omul îşi dădea multă osteneală, dar toată apa se scurgea şi vasul rămînea gol. Aşa şi noi, trăim în nevoinţă, dar dacă neglijăm o singură virtute, din pricina ei sufletul nostru va rămîne gol (deşert).

*

Fraţilor, atleţi ai lui Hristos, să nu slăbim în truda duhovnicească şi în rugăciune, ci să păstrăm rîvna noastră toată viaţa noastră. Am cunoscut mulţi monahi care au venit cu un suflet arzător şi apoi au pierdut ardoarea lor de la început; dar cunosc şi pe unii care au păstrat-o pînă la sfîrşit.

Pentru a-ți păstra rîvna trebuie să-ți aduci aminte neîncetat de Domnul și să cugeți: sfîrșitul meu e aproape, a sosit, trebuie să mă înfățișez acum înaintea judecății lui Dumnezeu. Dacă sufletul este astfel neîncetat gata să moară, el nu se va mai teme de moarte ci va cunoaște smerita rugăciune de pocăință. Prin pocăință mintea ta se va curăți și nu se va mai lăsa amăgită de lume. Vei iubi pe toți oamenii și vei vărsa lacrimi pentru ei. Și cînd vei dobîndi aceasta, să știi că e un dar al lui Dumnezeu dar că, prin el însuși, omul nu e decît pămînt și păcat.

*

Am văzut oameni care erau buni cînd au venit la mînăstire, dar care apoi și-au pierdut însușirile lor bune. Am văzut și alții care au venit cu multe năravuri dar care, mai apoi, au devenit smeriți și blînzi și e o bucurie pentru suflet să-i privească. Cunosc un monah care, atunci cînd era tînăr, făcea înconjurul unui sat ca să nu cadă în ispită dar care, nu de mult, a rămas două ceasuri privind cu poftă și lăcomie o mulțime de pasageri de pe un vapor și mi-a spus el însuși că iubește lumea. Astfel, sufletul unui monah se poate schimba și întoarce spre lume. Și totuși, venise la mănăstire de tînăr, la șaptesprezece ani și trăise vreme de treizeci și cinci de ani. Prin aceasta se vede cît de mult trebuie să ne temem să nu se stingă în noi acest foc care ne-a împins să ne lepădăm de lume și să iubim pe Domnul.

*

Noi, monahii, ducem un război duhovnicesc. Un soldat care se ducea la Salonic a venit să mă vadă la magazie. Sufletul meu l-a îndrăgit și i-am zis: „Roagă-te ca ostenelile tale să se ușureze". Iar el mi-a zis: „Am învățat să mă rog la război. Am luat parte la multe bătălii. Gloanțele ploauau în jurul meu, dar eu am rămas în viață... Iată cum mă rugam: „Doamne, ai milă!" Îl priveam cum îmi arăta cum se ruga: se putea vedea că era pe de-a întregul cufundat în rugăciune. Și Domnul l-a păzit.

Astfel, împins de nevoi, el se ruga la război, unde e omorît numai trupul. Dar noi, monahii, noi ducem un război de alt fel, înlăuntrul nostru, și în care poate pieri însuși sufletul. De aceea, trebuie să ne rugăm încă mai mult și cu mai multă rîvnă ca sufletul nostru să fie cu Domnul. Nu trebuie numai să alergăm la El și să-L chemăm, ci să fim neîncetat în El. Așa cum Îngerii slujesc pururea pe Dumnezeu în duh, așa și monahul trebuie să rămînă neîncetat în Dumnezeu prin mintea lui și să cugete la Legea Lui ziua și noaptea.

*

Legea lui Dumnezeu e ca o mare și preafrumoasă grădină în care locuiesc Domnul și toți Sfinții: Proorocii, Apostolii, Sfinții Ierarhi, Mucenicii, smeriții Nevoitori (Asceți), cei foarte asemenea lui Hristos. Milostivirea lui Dumnezeu i-a strîns pe toți în chip minunat, și sufletul se bucură de vederea acestei sfinte, mari și minunate Adunări.

O, fraților, citiți mai mult Evanghelia, Epistolele Apostolilor și scrierile Sfinților Părinți. Prin această îndeletnicire sufletul vostru va cunoaște pe Dumnezeu și mintea voastră va fi pînă într-atît absorbită întru El că va uita cu totul lumea, ca și cum nu v-ați fi născut măcar. Domnul ne-a dat Evanghelia și vrea ca noi să-i urmăm ei, dar, pe lîngă aceasta, Domnul ne povățuiește nemijlocit însuși prin harul Lui, e adevărat, nu toți pot înțelege aceasta, ci numai unii, cei ce cu smerenie s-au dezlipit de voia lor proprie. Noi, însă, să întrebăm pe sfinții noștri părinți duhovnici și ei ne vor călăuzi la Hristos, căci lor li s-a dat harul de a lega și dezlega. Mergi cu credință la părintele tău duhovnicesc și vei primi Raiul.

*

E bine pentru un monah să fie ascultător și să se mărturisească des: astfel, părintele lui duhovnicesc va ști care sînt gîndurile de care pătimește sufletul lui. Un astfel de monah va fi întotdeauna cu pace în Dumnezeu, în sufletul lui se vor naște gînduri dumnezeiești, mintea lui va fi luminată de aceste gînduri și inima lui va afla odihna în Dumnezeu.

Un astfel de monah trăiește pe pămînt, în mijlocul amăgirilor și ispitelor de tot felul, dar nu se teme de nimic căci sufletul lui e întărit în Domnul și-L iubește pe El. Toată dorința lui e de a ști cum să devină smerit, căci Domnul iu-

bește sufletul smerit și sufletul știe ce așteaptă de la el Domnul, căci Domnul e Învățătorul lui.

*

Chiar în vremea noastră există mulți nevoitori (asceți) plăcuți lui Dumnezeu, deși nu fac minuni văzute.

Dar iată o minune a lui Dumnezeu pe care o putem vedea în sufletul nostru: dacă sufletul tău se smerește așa cum se cuvine, Domnul îi dă o mare bucurie și zdrobire de inimă. Dar dacă sufletul înclină oricît de puțin spre mîndrie, cade în întristare și în întuneric. Dar numai cei ce duc o viață de nevoință (asceză) știu aceasta.

*

Dacă venind la mînăstire ai iubit pe Domnul chiar și numai puțin și dacă crezi că Domnul te-a adus aici și El călăuzește pe cei mai mari ai tăi, harul dumnezeiesc va rămîne în tine și Domnul îți va da pacea și deosebirea binelui și răului. Sufletul tău va urma binele în fiecare ceas, căci el se desfătează de Legea lui Dumnezeu.

Dacă ai intrat în chinovie fii curajos și sufletul tău să nu se tulbure.

Dacă slujești la arhondaric, fii asemenea lui Avraam care a fost socotit vrednic să primească pe cei trei minunați Pelerini. Cu smerenie și bucurie slujește pe părinți, pe frați și pe pelerini și vei primi plata lui Avraam.

Dacă lucrezi printre frați și ți se întîmplă să te scandalizezi, fii atunci asemenea „nebunilor pentru Hristos" care se rugau pentru cei ce iscau ispitele. Pentru această iubire, Domnul le dădea harul Sfîntului Duh și le era ușor să trăiască printre oameni și să sufere tot felul de necazuri.

Cel ce săvîrșește o însărcinare din ascultare, deși poate uneori e cu nebăgare de seamă, Domnul este îndurător față de el; dar cel ce nu ascultă respinge el însuși harul dumnezeiesc.

Dacă te dedici rugăciunii curate în singurătatea chiliei tale, imită tăcerea avei Arsenie ca Duhul Sfînt să conducă barca sufletului tău.

Dacă te ostenești, adu-ți aminte de cuvintele pline de bunătate ale Domnului: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi" (Mt. 11, 28). Această odihnă în Duhul Sfînt, sufletul o primește prin pocăință.

Domnul iubește sufletul care-L caută din toată inima lui căci El a spus: „Cei ce Mă iubesc și cei ce Mă caută vor primi har" (Pr. 8, 17). Iar acest har împinge sufletul să-L caute pe Dumnezeu cu lacrimi.

Despre economul mînăstirii. Mulți monahi spun că economul n-are timp pentru rugăciune și că nu poate păzi pacea sufletului, pentru că toată ziua el trebuie să fie împreună cu oamenii. Dar eu voi spune că, dacă iubește pe oameni și cugetă despre lucrătorii lui: „Domnul iubește zidirea Sa", Domnul îi va da rugăciunea neîncetată, căci la Domnul totul e cu putință.

Economul trebuie să iubească pe lucrătorii lui, să aibă compătimire pentru ei și să se roage pentru ei: „Doamne, bucură sufletele întristate ale acestor oameni săraci, trimite-le lor Duhul Tău, pe Sfîntul Mîngîietor!" Sufletul lui va trăi atunci ca într-o pustie liniștită și Domnul îi va da în rugăciune zdrobire (de inimă) și lacrimi, va simți harul Duhului Sfînt viind întru El și sufletul lui va simți lămurit prezența lui Dumnezeu.

*

S-a întîmplat următorul caz. Economul mînăstirii a trimis un lucrător la o muncă oarecare dar lucrătorul din lipsă de experiență n-a vrut sa se d...ca. Economul i-a zis: „Du-te". Atunci lucrătorul s-a înfuriat și în prezența tuturor celor ce erau acolo — vreo patruzeci de persoane — l-a făcut pe econom „cîine". Dar economului i s-a făcut milă de lucrător, i-a dat ceai și zahăr și i-a spus: „cheamă-mă întotdeauna „cîine". Dintr-odată lucrătorul a fost cuprins de o asemenea rușine că fața lui s-a înroșit cu totul și, mai apoi, a devenit cel mai ascultător dintre toți.

E atît de bine să trăiești cu iubire. Atunci Domnul te ocrotește cu harul Lui și-ți dăruiește o rugăciune fierbinte pentru oameni. Dar dacă economul e mînios își va păgubi sufletul lui și va tulbura și pe alții prin mînia lui.

Experiența multor ani a arătat că economul trebuie să iubească pe oameni așa cum o mamă își iubește copiii. Dar dacă unul din ei nu e ascultător, din toată inima lui el trebuie să se roage lui Dumnezeu: „Doamne, dă minte slujitorului Tău, căci îl iubești". Rugăciunea ta va fi de folos pentru el și tu însuți vei recunoaște cît de bine e să te rogi pentru lucrători.

Toată lumea va iubi un econom bun pentru că la toți oamenii le place să fie tratați cu blîndețe. Experiența a arătat că nu trebuie să gîndești rău despre un om căci, din această cauză, harul Duhului Sfînt se retrage de la suflet. Dar cînd îi iubim pe oameni, Domnul ne va da rugăciunea, și atunci chiar în mijlocul unei mulțimi, sufletul va putea striga neîncetat către Dumnezeu.

Traducere de
Pr. prof. Dr. Ioan I. Ică

Îndrumări omiletice

PREDICĂ LA DUMINICA FIULUI RISIPITOR

În această duminică, sfînta Evanghelie ne oferă bucuria de a asculta una dintre cele mai frumoase pilde rostite de Mîntuitorul, aceea a Fiului Risipitor. Vom căuta să medităm cu toată atenția asupra conținutului acestei parabole atît de bogată în semnificații adînci și plină de folos.

După ce Mîntuitorul Iisus Hristos spuse celor ce erau de față, ascultîndu-L, pildele despre oaia cea pierdută și drahma regăsită, trece la o a treia pildă, în care stăruiește îndelung asupra dragostei și bunătății lui Dumnezeu pentru zidirea mîinilor Sale. Mîntuitorul începe astfel:

„Un om avea doi fii". Aceștia constituiau obiectul unei iubiri fără seamăn din partea părintelui lor. Pentru început și ei răspundeau cu aceeași dragoste și ascultare față de el. Fericirea și armonia erau depline; tatăl văzîndu-și fiii împreună, lipsiți de griji și grele osteneli, bucurîndu-se de tinerețe, de tihnă și bunăstarea casei părintești. Într-o zi, însă, fiul cel mai tînăr ia o hotărîre neașteptată: aceea de a părăsi casa tatălui său și de a pleca în țări îndepărtate.

Tinerețea este momentul în care cu ușurință se poate aluneca pe povîrnișul pasiunilor și rătăcirilor, și înțelept lucru este ca în această perioadă a vieții să fie ascultate sfaturile înțelepte ale părinților, spre a nu lua hotărîri pripite, păgubitoare și pierzătoare de suflet.

„Și a zis cel mai tînăr dintre ei tatălui său: Tată, dă-mi partea ce mi se cuvine din avere. Și el le-a împărțit averea." Aceste cuvinte sunau mai degrabă a poruncă și nicidecum a rugăminte; erau semnul unei mari nerăbdări, lipsită de respect și sfială. Fiul nesocotește rînduiala și datinile familiei. El nu vrea să aștepte pînă ce tatăl le va împărți averea la timpul potrivit. El vrea să plece acum, imediat, fără să chibzuiască dacă pasul ce urmează să-l facă îi va aduce fericire, sau lacrimi și suferință. Nu ia în seamă nici adînca durere pe care o cauzează tatălui său. Amăgirea unei fericiri iluzorii îi întunecă inima și mintea, dorind o viață petrecută departe de prezența și sfatul părintelui, rătăcind într-o țară străină și plină de deșarte promisiuni.

Tatăl agonisise averea și o păstra pentru fiii săi, grijindu-se să le asigure îndestularea și mulțumirea, iar nu spre a fi risipită cu nepăsare și nechibzuință. Pe cît era de mare grija și dragostea părintelui pentru aceștia, tot pe atît era nepăsarea și neascultarea fiului cel mai tînăr.

„Și nu după multe zile, adunînd toate, fiul cel mai tînăr s-a dus...". Pleacă fără teamă sau părere de rău, plin de dorințe și nădejdi. Dacă ar fi privit în jurul său, ar fi văzut tristețea și durerea din ochii tatălui și poate i s-ar fi redeșteptat în suflet sentimentul dragostei și supunerii, renunțînd la pasul necugetat pe care urma să-l facă. Dar el se îndepărtează fără să-și ia rămas bun, fără să-și ceară iertare, nu are nici un cuvînt de mulțumire pentru tatăl său și nici o îmbrățișare pentru fratele mai mare. Tatăl îl privește cu lacrimi în ochi, gîndindu-se dacă îl va mai revedea vreodată. Deși îi era nespus de dureros, nu se opune voinței fiului, îi respectă libertatea de alegere, sperînd că se va întoarce degrabă acasă.

„S-a dus într-o țară îndepărtată...".

Cel care rupe legătura cu Dumnezeu nu se oprește la primele păcate făcute, ci se scufundă tot mai adînc în ele, pînă devine rob al patimilor. În suflet îi apar remușcările conștiinței, dar nu vrea să țină seama de ele, rămîne mut și surd la toate chemările de întoarcere și îndreptare. Din bucuriile unei vieți trăite în virtute, din blîndețe și dragoste nu mai rămîne nimic. Din locuitor liber și stăpîn devine străin și slugă, din fiu al casei ajunge supus robiei, trimis să păzească

turma de porci. Cel ce n-a voit să se supună blîndeţelor părinteşti va trebui să slujească dobitoacelor. La casa părintească supunerea era dulce, munca era o libertate; nu se ştia de griji şi lipsuri, iar toată răspunderea şi osteneala erau pe umerii tatălui, fiii bucurîndu-se de roadele unei vieţi îndestulătoare şi luminoase.

„Şi acolo şi-a risipit averea, trăind în desfrînări."

Şi-a risipit averea! Tot ce avea de preţ a trebuit să vîndă spre a-şi plăti cheltuielile unei vieţi uşuratice. I-a fost luat inelul cel de mare preţ pe care-l purta pe deget, semnul dragostei şi cinstirii ce i le purtase tatăl. A fost nevoit să-şi schimbe haina cea scumpă pe zdrenţe de cerşetor, iar frumoasele lui încălţăminte rupîndu-se, îşi purta picioarele desculţe prin mărăcinii cîmpului şi arşiţa zilei.

Podoaba virtuţilor l-au părăsit rînd pe rînd, stăpînindu-l de-acuma pornirile cele rele şi păcătoase. Pe chipul său, altădată strălucitor de frumuseţe, sănătate şi nevinovăţie, s-au întipărit cutele dezonoarei, sărăciei şi viciului. El care odinioară era modelul curăţiei şi modestiei, este acum respins şi părăsit de toţi pentru urîţenia şi neruşinarea lui.

O viaţă moartă şi stearpă are acela ce trăieşte în păcat. Virtuţile se ofilesc şi mor, fiind între fărădelegile sale, lipsit de cinste şi demnitate.

„Şi după ce a cheltuit totul, s-a făcut foamete mare în ţara aceea, şi el a început să ducă lipsă".

Ţara pustiită de foamete e lumea plăcerilor şi păcatelor. Plăcerile gustate nu sînt îndestulătoare, ele nu satură, ci deşteaptă foame şi mai nesăţioasă. În casa părintească nu ducea nici o lipsă, departe de ţara sa şi de părintele său, îi lipseşte totul. Îşi caută un stăpîn care să-i ofere un adăpost şi un blid de mîncare. Pentru aceasta se dezbracă de orice ruşine, primind să ajungă robul celor mai murdare îndeletniciri. Nu e trimis să lucreze ogorul ţarinii, ci să păşuneze turma de porci a străinilor de neam. Este îndeobşte cunoscut că păcatul, în general, e stigmatizat prin asemănarea cu acest animal murdar.

„Dar venindu-şi în sine a zis: Cîţi argaţi ai tatălui meu sînt îndestulaţi de pîine, iar eu pier aici de foame".

Amintirea tatălui devine în gîndul său mereu mai stăruitoare, pe măsură ce foamea îl chinuia tot mai cumplit, fiindcă nu i se dădea să se sature nici din mîncarea porcilor. Din clipa în care a părăsit casa părintească şi-a pierdut pacea şi bucuria sufletească; alergînd după desfătări închipuite, fericirea şi mulţumirea erau tot mai îndepărtate. Belşugul şi bunăstarea nu l-au putut reţine la casa tatălui; foamea şi lipsurile şiroaie de lacrimi îi aduc, recăpătîndu-şi ruşinea şi iubirea fiască.

„Sculîndu-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta".

Îşi recunoaşte căderea. Constată cu luciditate, în prăpastia şi ruina în care a ajuns, dar tot mai păstrează un strop de încredere şi speranţă. Ştie de-acuma ce are de făcut. Fiind fără socotinţă, risipitor şi neascultător, a pierdut dreptul de a se mai numi fiu, dar tatăl, oare, şi-a pierdut cu desăvîrşire dragostea faţă de fiu şi puterea de a ierta? Şi fiul cel risipitor ştie, căci tatăl ca părinte n-a uitat că are dreptul de a-l primi sau nu înapoi, de a nu-l mai recunoaşte ca fiu, ori de a-l ierta şi întîmpina, îmbrăţişîndu-l.

„Şi încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său şi i s-a făcut milă şi alergînd, a căzut pe grumazul lui şi l-a sărutat".

Ochii părintelui, obosiţi de aşteptare şi lacrimi, se luminează, şi în clipa aceea se înseninează ochii şi faţa fiului, strălucind de bucurie, vărsînd lacrimile ispăşirii, ale căinţei; dar şi ale bucuriei iertării păcatului nesupunerii şi neascultării. Tatăl a căzut peste grumazul lui şi l-a sărutat cu o dragoste care a iertat totul, cu o iubire fără făţărnicie sau cuvinte de imputare. După cum părerea de rău a fiului a fost totală şi sinceră, aşa şi iertarea tatălui a fost desăvîrşită.

Puterea şi plinătatea iubirii nu caută la numărul şi mărimea păcatelor; de aceea tatăl îşi îmbrăţişează fiul, stingînd cu lacrimile şi sărutarea sa toată arsura păcatului şi alinîndu-i rănile sufletului.

„Fericiţi cărora li s-au iertat fărădelegile şi cărora s-au acoperit păcatele", spune psalmistul cel insuflat de Dumnezeu.

„Şi a zis tatăl către slugile sale: Aduceţi degrabă haina lui cea dintîi şi-l îmbrăcaţi şi daţi inel în mîna lui şi încălţăminte în picioarele lui... Căci acest fiu al meu era mort şi a înviat, era pierdut şi s-a aflat." (Luca cap. 15, 11—24).

Părintele a putut să sufere greşelile fiului său şi să îndure rătăcirea lui, iertîndu-l, dar de goliciunea lui s-a ruşinat şi n-a voit să fie văzut gol, ci a poruncit să i se aducă îmbrăcăminte spre a-l acoperi.

Dacă aţi avut fericirea, fraţilor creştini, să fiţi statornici în credinţă şi virtute pînă în momentul de acum, cînd veţi afla despre întoarcerea oricît de tîrzie a vreunui suflet păcătos, ce se înstrăinase de Dumnezeu, să nu fiţi ca fratele risipitorului, venind cu cîrtire şi nemulţumire, pentru iertarea şi ştergerea păcatelor acestuia; căci precum iubirea ne uneşte cu Dumnezeu, întocmai invidia şi pizma ne despart de harul şi dragostea Lui. Fiindcă Dumnezeu, adevăratul Tată, nu va refuza niciodată iertarea celor ce se întorc cu lacrimi şi sinceră căinţă la El.

Cîţi nefericiţi se chinuiesc în focul iadului, pentru că au pus la încercare îndelungata milă a lui Dumnezeu, petrecînd în păcate şi negrijindu-se de mîntuire, ci socotind în amăgirea lor că se vor întoarce la vreme de bătrîneţe de la faptele lor pierzătoare de suflet! Ei dormeau în nesimţire, pînă ce moartea venind pe neaşteptate, i-a aflat nepregătiţi sufleteşte şi neîmpăcaţi cu Dumnezeu. Aceştia sînt fiii risipitori care au îmbătrînit sufleteşte în ţara străină, fiind morţi cu sufletul înainte chiar de sfîrşitul lor.

Să ne ferească Dumnezeu de această mare nenorocire, şi să ne rugăm fierbinte ca sfîrşitul nostru să nu ne afle în pămînt străin, ci în sînul Bisericii lui Hristos unde prin pocăinţă şi sinceră părere de rău, primim iertarea păcatelor şi făgăduinţa fericirii raiului.

Arhim. Serafim Man

PREDICĂ LA DUMINICA A 13-A DUPĂ RUSALII — LUCRĂTORII VIEI — (Matei 21, 33—44)

Ce privelişte încîntătoare şi cîte satisfacţii ne procură o vie bine îngrijită şi plină de rod! În faţa ei se uită efortul şi cheltuiala, iar munca de-o vară se transformă în sărbătoare, sudoarea scursă se preschimbă în bucurie şi oftatul, în cîntec. Ce minunată parabolă brodează Mîntuitorul pe această realitate, ca să ne dea învăţături de neuitat!

„Un om oarecare, stăpîn al casei sale, a sădit vie". A împrejmuit-o cu un gard, a săpat în ea teasc, a clădit un turn şi dat-o lucrătorilor, iar el s-a dus departe" (Mt. 21, 33). Dar la timpul roadelor, lucrătorii s-au răzvrătit, au nesocotit pe săditorul viei şi pe reprezentanţii lui, au ucis pe fiul lui, nesocotind „piatra cea din capul unghiului" (Mt. 21, 42). Cît de nesocotiţi îi considerăm pe aceşti lucrători, şi cît de aspru îi judecăm! Dar să ne lămurim: Via este „lumea aceasta (cadru în care ne desfăşurăm noi viaţa); este firea omenească, deprinderea lipsită de patimi" (Sf. Maxim Mărt. *Fil. III*, 54), iar săditorul este Dumnezeu. Pentru că „începutul, mijlocul şi sfîrşitul existenţei este Dumnezeu. Este început, ca Făcător; mijloc, ca Proniator şi sfîrşit, ca Cel ce le împlineşte pe toate, „Căci de la El şi prin El şi întru El sînt toate" (Rom. 11, 36) (Sf. Maxim Mărt. III, 10, p. 127).

Lumea este loc de trăire pentru toţi oamenii, dar şi loc de osîndă pentru „cel ce-şi însuşeşte Scriptura trupeşte şi învaţă din ea păcatul cu fapta, şi trăieşte prin patimă şi prin poftă şi nu străbate cu mintea la duhul legii" (Sf. Max. Mărt. III, p. 451).

Gardul este „hotarul trebuinţelor fireşti" (Nil Ascet. *Fil.* I, 214). Gardul este legea sădită în noi de Creator şi reprezintă paza simţurilor, pentru că „cel ce a putut să-şi elibereze simţurile de patimi şi să-şi izbăvească sufletul de robia simţurilor a reuşit să ridice zid în calea intrării diavolului" (Sf. Maxim, III, 174). Gardul reprezintă „lumea hotărnicită (definită, determinată) prin raţiunile ei" (*Id.*, II, 70, p. 151).

Teascul este simbolul altarului de jertfă, iar „altarul este simbolul lui Dumnezeu, căruia toţi îi servim duhovniceşte, este chipul credinţei în El, căci credinţa

e temelia (Evr. 11, 1) care poartă zidirea faptelor și a înțelesurilor dumnezeiești" (Sf. Maxim, III, 125). Altarul este chipul jertfei lui Hristos pentru noi și spiritul nostru de jertfelnicie pentru semeni.

Turnul, care este o tărie, reprezintă cuvîntul lui Dumnezeu, cuvîntul „de nedărîmat al dogmelor despre dumnezeire, întăritură a adevărului" (Sf. Maxim, III, 169). Turnul „este întăritura poruncilor și învățătura pe care o scoate dreapta socoteală din porunci. Este rațiunea noastră care le leagă pe toate într-o armonie, ca o fortificație și ca un turn al fiecăreia dintre făpturi" (Sf. Maxim, III, 177).

Piatra este Hristos, „piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului" (Ps. 117, 22); „piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Hristos" (Efes. 2, 20). Capul unghiului este Biserica Sa, „căci precum unghiul face prin sine legătura dintre cele două zidiri, la fel Biserica lui Dumnezeu se face unire între două vieți. Și această unire are ca legătură pe Hristos". (Sf. Maxim, III, 169).

Lucrătorii viei sîntem noi, oamenii, care avem datoria bunei lucrări, „iar datoria bunei lucrări și-o împlinește cel ce se ostenește cu trupul ca să pregătească sufletului podoaba bogată și felurită a virtuților" (Sf. Maxim, II, 58, p. 144). Fiecare om care vine în lume are o menire și trebuie să și-o împlinească, fiecăruia ne zice Dumnezeu: „Fiule, du-te astăzi și lucrează în via mea" (Mt. 21, 28).

Fiecărui nou pămîntean îi zice Domnul prin Sf. Scriptură: „viață și moarte ți-am pus eu astăzi înainte și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi" (Deutr. 30, 19). Fiecăruia îi arată locul de lucrare și-i lasă fiecăruia libertatea de alegere. Într-adevăr, în via lui Dumnezeu, în lumea creată de El ne este dat să ne întindem pașii, să lucrăm și să ne săturăm de roade. Căci putem mînca pînă se va sătura sufletul nostru de bunătăți, de frumuseți și de bucurii: „Dă gurii mîncare, urechii ascultare și sufletului rugăciune, ca să te hrănești cu trupul și cu duhul și să lauzi pe cel ce te satură de cele bune", zice un cuvios părinte (Teolipt al Filadelfiei, *Fil. VII*, 64). Înseși realitățile lumii ne îndrumă să viețuim între „hotarele legii"; să fim iubitori și jertfitori unii pentru alții; să cultivăm tăria virtuții; să ne îmbăiem în ploaia de har revărsat prin Biserică și să ne desăvîrșim în Hristos.

În acest scop intrăm, pe o poartă a viei, goi, slabi și neavuți. Ne întremăm în vie — lumea aceasta — care nu este a noastră, strîngem comori de bunătăți și de frumuseți, ne desfătăm de priveliști minunate, sporim dar și distrugem viața, apoi, osteniți și sătui de roade, tot goi și neputincioși ieșim din vie — lumea aceasta — dar pe altă poartă, prin poarta morții demne. „Cei ce au trăit în puțime, ca și cei ce au viețuit în slavă și bogăție, ies din lume ca dintr-o ospătărie, neluînd nimic din desfătarea și bogăția vieții, fără numai faptele lor, bune sau rele, săvîrșite de ei în viața lor" (Sf. Antonie cel Mare, *Fil. I*, 80, p. 18). Putem să ne înfruptăm din toate roadele lumii, dar în coșuri nu putem lua nimic, căci așa-i pravila cea strîmtă a morții: la sfîrșit îi dă fiecărui om: „Patru scînduri prinse-n cui / Asta-i avuția lui".

Nici unul dintre cei ce intră în lume nu este lipsit de bunătățile ei, căci pămîntul e oferit tuturor, cu egală îndreptățire, după porunca Domnului: „Adunați fiecare cît să vă ajungă de mîncat" (Ieșire 16, 16). Aceasta este morala unei pîini cîștigate cu dreptate, prin muncă. Aceasta este legea care înlătură egoismul și lăcomia, este rînduiala dreaptă care dă tuturor egal și după vrednicie.

Via, ogorul sau lumea lui Dumnezeu cere de la fiecare dintre noi iscusință, muncă susținută, bună chivernisire, cinste, omenie și cumpătare, mai ales cumpătare în cheltuirea celor cîștigate prin muncă cinstită. Iar a munci înseamnă a te desăvîrși pe tine, înseamnă a investi știința, noblețea și morala în existența noastră, după îndemnul: „Lucrează cu mîna ta și îți umple panerul, ca și culegătorul de struguri" (Ierom. 6, 9).

Muncind, ne asemănăm cu Creatorul și, prin munca noastră, desăvîrșim opera Lui de creație, oficiem o cucernică slujbă: transformăm cîmpul în altar, pentru că munca-i rugăciune sfîntă. „Zgomotul uneltelor este cîntul cel mai măestru, sudoarea se preface în bobi de diamant, efortul e pasiune, iar roadele muncii sînt podoabe de flori" (Antoin de Saint Exupery).

Ori de cîte ori sîntem neîngăduitori, hrăpăreți ori răzvrătitori, tot de atîtea ori ne înfruntă Sf. Scriptură: „V-am dat țara cu care nu v-ați ostenit și cetățile

pe care nu le-ați zidit și trăiți în ele; din viile și din grădinile pe care nu le-ați sădit, iată mîncați roadă" (Iosua 24, 13).

„A sădit Dumnezeu viță de bun soi. Ridicat-a în mijlocul ei un turn, săpat-a și un teasc. Și avea nădejdea că va face struguri, dar ea a făcut agurida", zice proorocul Isaia (5, 2). De ce? Pentru că lucrătorii viei au întors pe dos rostul lucrurilor date de Dumnezeu. Au dărîmat gardul legii și via s-a pustiit; au preschimbat turnul tăriei dragostei în ură și via a fost călcată în picioare, iar săditorul ei omorît; au pîngărit teascul altarului și spiritul de jertfă, iar via a fost năpădită de bălării; au nesocotit piatra, pe Hristos, și piatra s-a prăvălit peste ei; au batjocorit capul unghiului — Biserica — și viața s-a arătat stearpă și lumea pustie. Pămîntenii au făcut lumea „întunecată și neguroasă", pentru că au lipsit-o de virtuți (Cf. Sf. Maxim, III, 390). Lucrătorii viei au făcut Legii „o slujire trupească în umbre și în chipuri, din chipuri și rînduieli, trecătoare" (Id. III, 60).

De aceea a trimis stăpînul viei pe Fiul Său. Și Domnul și Dumnezeul nostru, făcîndu-se om, a coborît din cer în oceanul vieții noastre și a răbdat moartea pe cruce, „n-a ținut seamă de ocara ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu" (Evrei 12, 2) și a ridicat, din nou, toată firea la demnitatea ei cea dintîi. Pe cei drepți îi răsplătește cu bine, pe cei răi îi va pedepsi. De fapt se pedepsesc ei singuri, după cum zice proorocul Ieremia: „Lepădarea ta de credință te va pedepsi și răutatea ta te va mustra. Înțelege și vezi cît e de rău și de amar de-a părăsi pe Domnul Dumnezeul tău și de-a nu mai avea nici o teamă de Mine, zice Domnul Dumnezeul puterilor. Eu te-am sădit ca pe o viță de soi, ca pe cea mai curată sămînță; cum, dar mi te-ai prefăcut în ramură sălbatică de viță străină?" (Ier. 2, 19, 21).

Iată de ce trebuie să fim înțelepți. Să îngrijim via și să chivernisim roadele ei, în folosul și spre fericirea noastră, pentru a nu cădea asupra noastră osînda Stăpînului.

Preot Ioan Mihu

DUMNEZEU CHEAMĂ SUFLETUL LA POCĂINȚĂ

„Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor" (Mat. 4, 17).

Păcatul este datorie înaintea lui Dumnezeu. El tulbură ființa și viața omului; strigă după *căință* și dorește *iertare* de la Dumnezeu, pe care L-a ofensat, călcînd voia Sa. Fără căință nu este iertare, iar fără iertare nu este pace cu Dumnezeu, cu aproapele și cu noi înșine.

Căința este ușa de intrare în împărăția lui Dumnezeu, care „nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt" (Rom. 14, 17). Ea este întoarcere de la întuneric la lumină, de la rătăcire la adevăr și la adorarea lui Dumnezeu. Căința este o mutație ontologică spirituală, o schimbare fundamentală despre lume și viață, a sensului de a trăi. Ea este durerea sinceră cu lacrimi a inimii, pentru trecutul nostru păcătos și dorința pentru o viață nouă și mai bună trăită după voia lui Dumnezeu. Cu ajutorul harului divin, căința sinceră și permanentă, restaurează „chipul" lui Dumnezeu în suflet, îl luminează și-l călăuzește să ajungă la armonie cu El, la „asemănarea" cu El — la îndumnezeirea sa.

Căința este fereastra sufletului omenesc deschisă de harul lui Dumnezeu ca să intre lumina și căldura Soarelui Hristos, dătător de viață curată și sfîntă. În lumina harului căinței, omul se regăsește pe sine ca fiu al lui Dumnezeu pe drumul destinului său de slujitor, colaborator și adorator al Său. Ea îl transfigurează total. Cel ce se căiește cu adevărat simte păcatele sale ca *răni* adînci în trupul sfînt al Domnului Hristos; îl doare inima pentru ele, îi pare rău și plînge pentru ele, pentru că prin ele a răstignit a doua oară pe bunul mîntuitor care suferă și merge la moarte pentru iertare, binele, mîntuirea noastră, a fiecăruia în parte.

Astfel prin căință adevărată, sinceră și reală, prin căință trăită intensiv și simțită ca durere personală, se desființează omul cel vechi din noi, se abolește

păcatul sub toate formele lui, în gînd, în vorbă și-n faptă, și renaște omul nou, creat după voia lui Dumnezeu. Căința îl îmbracă în haina nevinovăției, în „duh și adevăr", cum a ieșit din apa sf. botez. De aceea Sf. Pocăință este numită al doilea Botez de către Sfinții Părinți ai Bisericii.

Căința este forța cerească propulsoare, este glas ceresc care cheamă sufletul la autodepășirea păcatului, la colaborarea cu harul divin, este izvor inepuizabil de energie sfințitoare. Ea scoate sufletul dintr-o automulțumire dureroasă, îl face nemulțumit de sine însuși dar nu ca un revoltat, ci ca unul care se mustră că a făcut prea puțin pe calea virtuților, ca să se apropie și să se desăvîrșească în Dumnezeu. Prin această căință izvorîtă din smerenie profundă ca a vameșului, sufletul se leagă tot mai mult de Dumnezeu, se identifică cu El, ca să se îmbogățească în El și să rămînă în veci al Său.

Căindu-se, sufletul intră într-o relație nouă cu Dumnezeu, o relație creatoare fericită, în sensul că Dumnezeu îl atrage la Sine, ca un magnet spiritual uriaș, îi revelează drumul infailibil pentru unire cu El.

Prin efectul său îndumnezeitor, căința dovedește că este de la Dumnezeu și harul Său lucrează în ea. Dumnezeu a rînduit căința să-l ridice pe om la asemănarea cu Sine, cum a fost destinat creatural. În acest sens, Sf. Isaac Sirul zice: „Căința este drum care duce sufletul spre paradisul pierdut, către izvorul dragostei, la care ne cheamă Creatorul, ... este corabia care ne duce prin vîslașii fricii, iar cînd am ajuns la liman, am ajuns la Hristos-Dumnezeu și am ajuns la insula fericită, dincolo de moarte" (Cf. S. Radu, *Tezaur de Cugetări și Maxime creștine, pentru viață*, mss. dactilografiat, Sibiu, 1981, p. 368).

De la Dumnezeu — și nu de la om — izvorăște adevărata și binefăcătoarea căință, Dumnezeu a așezat-o, ca o piatră de hotar la deschiderea porților de intrare în Testamentul Nou, la legea cea nouă a iubirii și a împăcării noastre cu El. Cu chemarea la pocăință începe Domnul Iisus opera mesianică pentru izbăvirea neamului omenesc și tot cu ea și-a încheiat la Iordan opera profetică Sf. Ioan Botezătorul. Ei zic: „Pocăiți-vă ca s-a apropiat împărăția cerurilor..." (Mat. 3, 2; 4, 17). Domnul însuși se revelează ca mesager al pocăinței: „N-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință" (Mat. 9, 13). Pocăința vine din cer, de la Părintele ceresc, o vestesc proorocii și la ea cheamă pe toți oamenii, indiferent de neam, rasă, clasă socială, vîrstă și sex etc. O propovăduiește Iona ninivitenilor păcătoși, care l-au ascultat și urmat (Mat. 12, 41).

Sf. Apostoli primesc mandatul chemării neamurilor la pocăință, în numele Mîntuitorului Hristos, după cum este scris în Sf. Scriptură: „Hristos trebuia să pătimească și a treia zi să învieze din morți și să se propovăduiască în numele Lui pocăința și iertarea păcatelor la toate neamurile, începînd de la Ierusalim" (Luc. 24, 16—17).

Devotați Domnului Iisus și fideli pînă la moarte mandatului primit, Sf. Apostoli propovăduiesc și cheamă neamurile la pocăință. În lumina harului glasolaliei în ziua de Rusalii, la revărsarea Sfîntului Duh în Cincizecime peste Sf. Apostoli, Sf. Petru plin de credință și curaj vorbește neamurilor despre Hristos cel răstignit și înviat și mișcîndu-Le inima în adînc, la dorința acestora le zice: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare din voi în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcatelor și veți lua darul Sfîntului Duh... și au primit cu dragoste cuvîntul lui și s-au botezat... ca la trei mii de suflete" (F. Ap. 2, 37—41). Pe același drum merge Sf. Ap. Pavel care după ce vorbește filozofilor greci din areopagul Atenei despre „Dumnezeul cel necunoscut", revelat în Iisus Hristos cel Înviat, le zice cu fierul profund al credinței convingătoare: „Dumnezeu trecînd cu vederea anii neștiinței, acum poruncește tuturor oamenilor de pretutindeni *să se pocăiască*" (F. Ap. 17, 23, 30). Iar unii l-au ascultat și l-au urmat" (v. 34).

Dumnezeu a chemat și cheamă sufletul prin Aleșii Săi. La chemarea lor, sufletul iese din întuneric, se trezește din somnolența păcatului și se deschide spre Dumnezeu, ca și floarea de cicoare dimineața la lumina soarelui și urmează mersul lui. După cum nu oaia cea pierdută își caută păstorul, ci păstorul cel bun merge după ea și aflînd-o se bucură de ea (Luc. 15, 4—6) și după cum nu drahma cea pierdută se arată femeii care a pierdut-o și care găsind-o se bucură cu prietenele ei (Luc. 15, 8—9), tot așa nu sufletul rătăcit Îl află pe Dumnezeu, ci Dumnezeu cel plin de bunătate și milă față de soarta lui nenorocită îl caută de-a lungul vie-

ții sale. Dumnezeu caută pe om pentru că iubește sufletul lui care este „chipul" Său desfigurat de păcate. El îi vorbește blînd și-l readuce la lumină, pe drumul „asemănării" cu Sine, să se bucure cu îngerii în cer" (Luc. 15, 7).

Sfînta Scriptură ne stă mărturie dreaptă că Dumnezeu cheamă sufletul nostru la căință, iar nu sufletul merge de la sine spre ea. Astfel Mîntuitorul Hristos îl caută pe Zaheu vameșul în dud și chemîndu-l la Sine, îi zice: „Zaheu, grăbește de te coboară, că astăzi în casa ta trebuie să rămîn. Și grăbindu-se s-a coborît și i-a primit bucurîndu-se" (Luc. 19, 5—6). La fel, Domnul îl caută pe slăbănogul de 38 de ani la lacul Vitezda și îi dă sănătatea sufletească și trupească legată de iertarea păcatelor, apoi îl atenționează ca pe un fiu și frate al Său, zicîndu-i: „Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ceva mai rău" (In. 5, 14).

Domnul Iisus este cu noi toți de-a lungul vieții. El este în noi de la Botez și nu ne părăsește, chiar cînd noi îl alungăm prin păcatele noastre. De la naștere și pînă la mormînt, El ne vorbește tainic la „urechile" sufletului, să ne deschidă ochii inimii și să ne lumineze cugetele: „Iată stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine... *Sîrguiește dar și te pocăiește*" (Apoc. 3, 19—26).

Glasul Domnului a răsunat puternic în sufletul fiului pierdut, din Evanghelie. Nu de la sine i-a venit gîndul cel bun al întoarcerii, zicîndu-și: „Cîți argați ai tatălui meu sînt îndestulați cu pîine; iar eu pier aici de foame! Mă voi scula și mă voi duce la tatăl meu și-i voi zice: „Tată, am greșit la cer și înaintea ta și nu mai sînt vrednic să mă chem fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argații tăi. Și sculîndu-se a venit la tatăl său...", care l-a iertat și s-au bucurat împreună (Luc. 15, 17—32). Dacă ar fi avut acest gînd de la *sine*, nu s-ar fi lăsat robit de fărădelegi de la început, n-ar fi ajuns „să pască porcii" (v. 15), stare urîtă, rușinoasă și nenorocită. După gîndul său întunecat, el ar fi rămas mai departe în noroiul păcatelor. Dar, în nemărginita sa bunătate și milă față de el, Dumnezeu, care poartă grijă de toată opera Sa, i-a inspirat gîndul curat și fericit al căinței și întoarcerea la casa părintească.

În procesul căinței și al iertării sale, fiul cel pierdut are meritul mare de-a fi *ascultat* chemarea tainică a lui Hristos-Dumnezeu să se întoarcă la tatăl său.

Fericiți sînt toți cei ce ascultă și urmează chemarea lui Hristos Dumnezeu, care ni se adresează și nouă tuturor oamenilor, ca și lui Zaheu vameșul, tîlharului de pe cruce și tuturor păcătoșilor. Căci fără de El nu putem face nimic bun pentru mîntuirea și fericirea noastră (In. 15, 5). În schimb lîngă El și prin El avem bucuria tuturor darurilor Sale cerești.

Astăzi și în veac, Hristos Domnul și Dumnezeul nostru nu încetează să ne cheme la El ca pe Zaheu vameșul, să ne coborîm din „dudul" păcatelor noastre. Glasul Său părintesc răsună prin chemarea Bisericii Sale să venim la izvorul vieții veșnice, la cele șapte Sf. Taine, care ne dau harul divin izbăvitor de păcate. El ne cheamă de-a pururi să venim la Sfînta Spovedanie, Taina rînduită pentru iertarea păcatelor noastre, în ziua Învierii Sale, cînd a intrat la Apostolii Săi și salutîndu-i cu „Pace vouă"! i-a binecuvîntat și suflînd peste ei le-a zis: „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele se vor ierta și cărora le veți ține vor fi ținute" (Ioan 20, 22—23).

De aceea, cel chemat de Mîntuitorul Hristos la adevărata pocăință vine la scaunul Sf. Spovedanii, la preotul-duhovnic, își mărturisește sincer și deschis toate păcatele cu inimă smerită, înfrîntă și plină de durere, făgăduind îndreptare, primește iertare și harul ceresc pentru o viață nouă și fericită.

Părintele prof. Simion Radu

CUVÎNT LA CUNUNIE

MINTEA ȘI DRAGOSTEA

„Să fiți cuminți, să vă iubiți"

Am exprimat aici noțiunile a două virtuți necesare familiei voastre: mintea și dragostea. În viața oricărui creștin ele trebuie să se găsească în neîntreruptă

colaborare, căci nu poate fi folositor ca viaţa să fie condusă numai de minte, fără concursul iubirii, sau numai de iubire fără de minte.

Istoria secolului nostru ne-a dovedit că, atunci cînd a lucrat mintea singură, viaţa a devenit o teroare, strivind popoarele sub ghilotina lăcomiei şi a trufiei. Tot aşa ne putem da seama ce s-ar întîmpla cu viaţa oamenilor, dacă iubirea ar lucra în lume mînată numai de propriile ei capricii şi instincte, fără frîu, fără intuiţia consecinţelor, fără responsabilitate.

Cum se conjugă aceste două puteri sufleteşti în viaţa voastră de familie?

Sînt încredinţat că amîndoi ştiţi ce iubiţi. V-aţi cunoscut încă din fragedă copilărie. Pe traseul timpului aţi înmagazinat în mintea voastră date despre zidirea voastră sufletească. Procesul acesta s-a manifestat nu numai de raţiune, ci paralel şi uneori cu impulsiuni mai accentuate şi cu concursul inimii. Am putea spune că, în unele etape, şi-a impus energia mintea prin hotărîrile luate, alteori inima, rezultînd concluzia că v-aţi dăruit unul altuia. A avut deci loc un sever şi bine meditat discernămînt, în a evalua valorile voastre morale, cărora v-aţi lăsat cuceriţi, ceea ce se cheamă biruinţa dragostei.

În muncă, în relaţiile sociale, în bucurii şi necazuri, dragostea să încălzească mintea, să-i înaripeze puterea de observaţie şi de discernămînt, iar mintea îndulcită de dragoste să deschidă numeroase orizonturi pe cărarea iubirii, în a vă sluji unul pe altul. Astfel, mintea se îmbracă în haina dragostei, iar dragostea în haina minţii, încît aproape că se contopesc realităţile lor. Unite astfel, activitatea uneia devine şi a celeilalte, adică lucrarea raţiunii este în acelaşi timp şi lucrarea iubirii şi viceversa. De la un moment nu le mai poţi distinge, căci soţii se cugetă unul pe altul, prin puterea iubirii şi se iubesc cu lumina minţii. Deja avem aici imaginea fericită a unirii voastre, la un aşa grad că deşi două entităţi fizice deosebite sînt o singură fiinţă, după cuvîntul Sf. Scripturi, „amîndoi un trup".

Iubiţilor, încă nu e complet acest proces. Aratul şi semănatul grîului în ogor sînt acţiunile omului, dar aicea se cere un adaos: aşa cum nu e de ajuns munca plugarului pentru a dobîndi o recoltă îmbelşugată, oricît ar fi meşteşugul lui de perfect, ci trebuie să se coboare Harul lui Dumnezeu, care face să încolţească, să crească şi să se desăvîrşească grîul, tot aşa, la iscusinţa de a dobîndi o frumoasă şi binefăcătoare recoltă a lucrării dintre dragoste şi minte, nu orice lumină a minţii e folositoare, ci numai aceea care e alimentată de Harul lui Dumnezeu. Mintea fără de Dumnezeu, mai întîi, nici nu admite să împartă lumea cu altcineva. In felul acesta ea rodeşte dezastre, căci sub puterea trufiei, ea îndeamnă pe om să se creadă „supraom". Dacă însă ea primeşte lumina de la Dumnezeu, căci Dumnezeu este lumină, numai atunci se poate uni cu dragostea. Numai atunci soţii se supun unul altuia, întru frica lui Dumnezeu. În cazul acesta, avem de-a face cu credinţa. Mintea adîncită în lumina credinţei, încredinţează împlinirea tuturor nădejdilor bune (Evrei 11, 1). Ea vă ajută să aveţi între voi comportamentul plăcut lui Dumnezeu şi folositor vouă, va fi pavăza întregii voastre vieţi (Efes 6, 16), vă va întări nădejdea şi puterile răbdării în suferinţă, dacă şi voi vă ajutaţi de rugăciune, după care vă va răsplăti cu bucurii (Rom. 12, 12—18). Prin credinţă aţi primit sfinţirea unirii, venind Hristos la nunta voastră ca la cea din Cana Galileii, iar El nu se va îndepărta de la voi, dacă veţi rămîne credincioşi.

Avraam a fost ca un mort, spune Sfînta Carte (Evrei 11, 12), neavînd copii pînă la adînci bătrîneţe. Prin credinţă, el cel îmbătrînit în zile, cu soţia lui Sara cea stearpă, a devenit „tată a multe neamuri", fiind după trup strămoşii Fecioarei Maria, din care S-a născut Iisus. Tot aşa, credinţa va lumina mintea şi va întări şi va desăvîrşi dragostea şi atunci dorinţele voastre, nădejdile voastre, idealurile voastre, vor fi împlinite.

Să vă deprindeţi cu acest meşteşug de a folosi mintea luminată de credinţă, împreună lucrătoare cu iubirea, spre fericirea voastră şi a urmaşilor voştri. AMIN!.

Pr. Cornel Dascăl

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Alte activităţi în Arhiepiscopia Sibiului

Ca în întreaga Patriarhie Română, viaţa bisericească din Arhiepiscopia Sibiului se împleteşte strîns şi cu alte activităţi: sociale, culturale, patriotice, caritative etc., din care consemnăm cîteva din ultima perioadă de timp.

Astfel, vineri, 5 iulie 1991, în sala de festivităţi a Bibliotecii Astra din Sibiu a avut loc o adunare cu iubitori de carte din Sibiu, organizată de Inspectoratul pentru cultură al jud. Sibiu şi Biblioteca Astra.

Desfăşurată sub genericul: „Invitaţii noştri de onoare", în cadrul acestei adunări a avut loc o întîlnire cu Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei ocazionată de apariţia celor două volume ale Î. P. S. Sale: *„Tîlcuri noi la texte vechi"* şi *„Cuvinte la zile mari"*. A fost de faţă şi dl. pictor Sorin Dumitrescu, care a executat coperţile acestor cărţi.

Specificînd că „mă aflu pentru prima dată în ipostaza de lansator de carte", Î. P. S. Sa a explicat geneza celor două volume de predici mai sus arătate, ele constituind un act de datorie, de împlinire a poruncii Mîntuitorului Iisus Hristos: „Mergînd, învăţaţi toate neamurile...", menţionînd totodată că predicile cuprinse în cele două volume „au fost rostite într-o vreme de tăgăduire a lui Dumnezeu", gîndul principal urmărit prin ele fiind acela „de a dovedi că există Dumnezeu" şi că El „trebuie mărturisit".

„Am dorit ca predicile mele să atragă intelectualii" — a mai spus între altele vorbitorul — şi că „adevărurile religioase să fie exprimate prin instrumentele culturii", subliniind ideea că „o cultură bună se face cu ochii în Sus, către Dumnezeu".

„Trebuie să facem să dispară ruşinea omului de cultură faţă de realităţile şi valorile spirituale, faţă de Dumnezeu" — a mai spus Î. P. S. Mitropolit Antonie în cadrul întîlnirii menţionate, în continuare aducînd în atenţia ascultătorilor o seamă de idei fundamentale, pe care le-a urmărit în predicile Î. P. S. Sale, între care cea mai importantă a fost combaterea tezei materialiste. Am încercat să „insuflu — cum a spus Î. P. S. Sa — mai multă credinţă în Dumnezeu, mai multă nădejde şi dorinţă de zidire lăuntrică", în condiţiile exigenţelor actuale.

*

Duminică, 20 iulie 1991, din încredinţarea Î. P. S. Mitropolit Antonie, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul s-a aflat în parohia Breţcu, prot. Sf. Gheorghe, unde, după oficierea Sf. Liturghii, a săvîrşit sfinţirea bustului voievodului primei noastre uniri, după cucerirea Daciei de către romani, Mihai Viteazul, bust ridicat în mijlocul localităţii Breţcu de către românii localnici şi Fundaţia „Eremia Grigorescu" din Sf. Gheorghe, eveniment care a adunat pe mulţi locuitori din zonă, precum şi reprezentanţi ai autorităţilor locale şi centrale.

După slujba de sfinţire P. S. Episcop-vicar Serafim a rostit un cuvînt potrivit momentului.

*

În Sf. Scriptură găsim multe îndemnuri ca acestea: Nu zăbovi a face bine semenului tău cînd ai putinţa s-o faci. Sub impulsul unor astfel de îndemnuri, ca şi al dragostei lor creştineşti, preoţii şi credincioşii din Arhiepiscopia Sibiului şi-au deschis nu numai inima, ci şi punga şi cămara lor, ajutînd fiecare cu ceea ce a putut pe fraţii noştri moldoveni aflaţi în suferinţă în urma revărsărilor de ape care au trecut peste ei în vara acestui an.

Sume care depăşesc două milioane şi jumătate, precum şi zeci de tone de alimente şi îmbrăcăminte au plecat din multe parohii, unele însoţite chiar de preoţii lor, spre Moldova.

În numărul viitor al revistei noastre vom reveni cu informaţii mai precise privitoare la această problemă.

*

Duminică, 28 iulie 1991, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului s-a aflat în parohia Jina, prot. Sălişte, unde, în prezenţa unui mare număr de credincioşi români şi turişti de peste hotare, a sfinţit troiţa ridicată în curtea bisericii mari din Jina în memoria fiilor satului căzuţi în cele două războaie mondiale pentru apărarea Ţării.

În cuvîntul rostit cu acest prilej, Î. P. S. Sa a spus între altele:

„Jina devine în această zi un loc simbol din care ne afirmăm dăinuirea de milenii, ca pe o cupolă a lumii româneşti care se întinde spre cele patru zări, pînă acolo pînă unde şi-au avut vatra strămoşii noştri, dacii...

Toată suflarea românească adunată astăzi, aici, pe acest plai mioritic, în sărbătoare, să simtă că întrupează pe toţi românii de pretutindeni. Să-i facem şi pe cei care au venit din alte părţi ale lumii să ne vadă, din Belgia, din Turcia, din Mexic, să simtă şi ei frumuseţea şi unitatea noastră de suflet şi de inimă, de limbă şi de credinţă şi în costumele noastre, în obiceiurile noastre, să vadă tradiţii pastorale aici din cea mai adîncă vechime...

Monumentul acesta, Crucea aceea măreaţă, va aduce aminte jinarilor şi tuturor acelor care îl vor vedea că eroii au învins. Şi nu numai prin monumentul acesta, ci prin iubirea lor de Ţară, prin sacrificiul lor, prin biruinţa lor, ei rămîn vii pentru totdeauna în inima Ţării, în inimile noastre...

Să păstrăm şi credinţa moşilor şi strămoşilor noştri. În ea s-au născut, în ea au adormit, în ea s-au mîntuit. Ea, credinţa ortodoxă, ne-a apărat de tot răul şi de toţi duşmanii care au rîvnit la moşia noastră. Mărginimea Sibiului, pe care Jina parcă o adună pe acest loc, cel mai înalt, a dat şi martiri pentru credinţă, Oprea Nicolae, Sofronie de la Cioara, Ioan din Aciliu, Cosma din Deal şi mulţi alţii...".

*

Tot Duminică, 28 iulie 1991, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul a săvîrşit slujba punerii pietrei fundamentale pentru o biserică nouă în parohia Tohanul Vechi, prot. Braşov, preoţi parohi: Puşcariu Dorin şi Prodea Vasile.

Prezenţi fiind foarte mulţi credincioşi, noua biserică va împlini nevoile sufleteşti ale fiilor Bisericii noastre din noul şi marele cartier al Tohanului Vechi aflător la ieşirea înspre Poiana Mărului.

*

Joi, 15 august 1991, Adormirea Maicii Domnului, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul a săvîrşit sfinţirea bisericii de lemn din incinta Muzeului Tehnicii Populare din Sibiu, ridicată şi cu ajutorul financiar al Arhiepiscopiei Sibiului, care a şi înzestrat acest monument bisericesc cu cele necesare cultului.

Hram mănăstiresc

Asemenea multor mănăstiri din ţara noastră, Adormirea Maicii Domnului, 15 august, este şi hramul Mănăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, jud. Braşov, sărbătorit şi în acest an cu multă evlavie şi înălţare sufletească de către obştea sf. mănăstiri şi marele număr de preoţi şi credincioşi veniţi de pe toate plaiurile ţării.

În ajun, la altarul din pădure s-a săvîrşit slujba vecerniei, cuvînt de învăţătură rostind P. Cuv. arhim. T. Părăian, după care, la ora 22 a început slujba privegherii, terminată tîrziu după zenitul nopţii. De la Sibiu a sosit Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, însoţit fiind de P. C. rector Constantin Voicu, P. C. vicar A. Răduleţ, P. C. consilieri Gh. Papuc şi E. Oancea, P. Cuv. V. Bălţat, secretar eparhial.

În ziua praznicului, Sf. Liturghie arhierească a fost săvîrşită de Î. P. S. Mitropolit Antonie, la altarul din pădure, răspunsurile fiind date de tinerii monahi

ai mănăstirii, un grup de elevi seminarişti şi studenţi teologi, iar unele cîntări de întreaga obşte a credincioşilor.

La priceasnă a predicat P. Cuv. arhim. *Teofil Părăian*, care a valorificat cu deosebire un text liturgic, cuprins în rugăciunea ce se rosteşte de preot, imediat după prefacerea sf. daruri: „Pentru ca să fie celor ce se vor împărtăşi spre trezirea sufletului". P. Cuv. Sa a adus apoi în atenţia ascultătorilor o seamă de temeiuri în sprijinul cinstirii Maicii Domnului, ea fiind mai presus de ceea ce putem gîndi şi spune noi, cinstirea noastră însă trebuind a nu se reduce numai la gînd şi la cuvînt, ci ea trebuie să angajeze întreaga noastră vieţuire. „Să începem ziua cu Dumnezeu şi s-o sfîrşim cu El" — a îndemnat între altele P. Cuv. Sa.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, P. Cuv. ierom. Clement Pop a fost hirotesit duhovnic de către Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, după care Î. P. S. Sa a rostit un bogat şi ziditor cuvînt de învăţătură, în care a explicat noţiunea de „mijlocitoare" a Maicii Domnului, insistînd asupra mesajului pe care ni l-a lăsat, ca şi asupra martiriului familiei voievodului Constantin Brîncoveanu, toate aceste realităţi avînd darul de a ne îndemna să fim mai buni decît am venit la sf. mănăstire.

În cinstea Maicii Domnului şi în cinstea voievodului Constantin Brîncoveanu s-a rezidit ceea ce se vede, a spus între altele Î. P. S. Sa, exprimînd nădejdea că încă din acest an Brîncoveanu şi fiii săi vor fi canonizaţi, „în viitor avînd aici amintirea unor noi sfinţi români".

În partea finală Î. P. S. Sa a îndemnat pe cei prezenţi la pocăinţă şi la practicarea milosteniei, pentru ca prin faptele noastre să dovedim credinţa noastră.

În continuare, la altarul din pădure s-a săvîrşit Sf. Maslu de obşte, iar Î. P. S. Mitropolit Antonie a binecuvîntat paraclisul „Adormirii Maicii Domnului", din noua incintă a Mănăstirii Brîncoveanu, eveniment care a coincis şi cu împlinirea a 20 de ani de cînd P. Cuv. arhim. Veniamin Tohăneanu conduce ca stareţ cu dragoste şi dăruire destinele acestei ctitorii voievodale.

Resfinţirea bisericii din Bran-Poarta

Aşezată într-o oarecare măsură la umbra vestitei cetăţi a Branului, poarta de intrare în ţara Bîrsei venind dinspre ţara Muscelului, parohia Bran-Poartă este pomenită în documente cu multe veacuri înainte.

Biserica actuală, urmaşa alteia de lemn, a fost zidită între anii 1819—1827, în timpul păstoririi preotului Ioan Balca şi sfinţită în 7 iunie 1831 de episcopul Vasile Moga, ea fiind ridicată de credincioşii locali, nu prea mulţi la număr în acei ani, şi cu ajutorul celor plecaţi „în Valahia", cum spune un document.

În ultimii patru ani, în timpul şi prin străduinţele C. pr. Gheorghe Puşcariu, ajutat de consiliul parohial şi obştea credincioşilor, la această biserică s-au făcut investiţii de aproape 600 000 lei, efectuîndu-se împrejmuirea cimitirului, amenajarea intrării, iar biserica a fost întru totul înnoită prin reparaţii capitale în exterior, prin schimbarea mobilierului interior, dar mai ales prin restaurarea picturii, lucrare executată de pictorul Gh. Zugravu şi echipa sa.

Astfel înnoită, biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Bran-Poartă a fost resfinţită Duminică, 22 septembrie 1991, de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, însoţit de la Sibiu de P. C. cons. Gh. Papuc şi C. arhid. A. Băcilă, Î. P. S. Sale făcîndu-i-se o caldă primire de către credincioşii brăneni, tineri şi mai puţin tineri, înveşmîntaţi în bună parte în pitoreştile costume româneşti specifice zonei Branului.

După slujba de sfinţire s-a săvîrşit Sf. Litrughie arhierească, răspunsurile fiind date de corul mixt al bisericii parohiale din Poiana Ţapului, al cărei preot este fiu al Branului, condus de dl. C. Pescaru. Ectenie specială s-a rostit şi pentru ctitorii şi binefăcătorii trecuţi pe tărîmurile veşniciei, ca şi pentru şirul lung al preoţilor slujitori care s-au perindat pe la această biserică.

La momentul cuvenit, tînărul teolog Ciprian Popica a fost hirotonit diacon.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, au vorbit:

P. C. prot. Z. *Moşoiu* (Braşov), care, după ce a exprimat bucuria preotului paroh şi a credincioşilor prilejuită de prezenţa Ierarhului lor, a subliniat vrednicia şi spiritul gospodăresc al acestui preot şi al credincioşilor săi, făcînd apoi o scurtă prezentare a activităţii protopopiatului Braşov.

C. pr. *Gh. Pușcariu* parohul local, care, după unele considerații spirituale de ordin general, a făcut o prezentare a credincioșilor săi, „uniți în cuget și simțiri" între ei și cu preotul lor, precum și a bisericii și lucrărilor care s-au înfăptuit la ea, izvorîte toate din dragostea de Dumnezeu și de lăcașul Său de închinăciune. Această dragoste de Dumnezeu și de semeni s-a concretizat și cu prilejul ajutorării sinistraților din Moldova, precum și cu alte prilejuri.

„Într-o bună înțelegere și colaborare cu cadrele didactice — a subliniat de asemenea C. Sa — s-a desfășurat la școala din Bran-Poartă învățămîntul religios-moral, atît de necesar generațiilor tinere".

Vorbitorul a zăbovit apoi asupra valorii picturii vechi din biserică, pusă acum în lumină, ceea ce va contribui la mai bogata cercetare a ei de către credincioșii din Poartă, ceea ce le va ajuta să fie mai buni, mai jertfitori, mai tari în credință.

În partea finală a cuvîntului său, C. pr. Gh. Pușcariu a mulțumit lui Dumnezeu pentru toate binefacerile Sale revărsate asupra parohiei pe care o păstorește, credincioșilor pentru atașamentul și spiritul lor de jertfă, oaspeților, între care se aflau dl. prefect și dl. primar al Brașovului, preoților slujitori veniți din împrejurimi.

Un ziditor cuvînt de învățătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care, după ce a apreciat realizările pastorale și gospodărești din parohia Bran-Poartă, felicitînd pe preot și credincioși, a zăbovit asupra a ceea ce a însemnat Biserica în viața poporului nostru de-a lungul veacurilor, „ea ținîndu-ne vii pe noi românii, mai ales aici în Transilvania", afirmație pe care a întărit-o cu o seamă de fapte concrete. Tot pe această linie de idei Î. P. S. Sa a adus în atenția ascultătorilor și următorul pasaj din cuvîntarea rostită de episcopul Miron Cristea la marele eveniment de la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia: „În fața asupririlor și a nedreptăților, pe care nu le puteam opri, ne-am retras resemnați la vetrele familiilor și la altarele bisericilor noastre și acolo am străjuit cu neadormită grijă și am salvat scumpele comori ale sufletului: Legea, limba, datinile strămoșești și toată moștenirea ființei noastre etnice de români".

În continuare, Î. P. S. Sa a insistat asupra familiei și Bisericii, ca stîlpi de nădejde ai susținerii poporului român, ceea ce s-a vădit și în cei aproape 50 de ani de dictatură atee.

Acesta este și motivul — a subliniat vorbitorul — pentru care noi insistăm ca religia să fie introdusă în cadrul școlilor ca toate celelalte obiecte de învățămînt; insuflînd copiilor noștri frica de Dumnezeu, ei vor deveni oameni cinstiți, corecți, ceea ce nu poate face Codul penal. „Viață morală fără Dumnezeu nu se poate", afirmație întărită printr-o seamă de întîmplări din viață.

În partea finală, Î. P. S. Mitropolit Antonie a îndemnat la frecventarea bisericii, ea învățîndu-ne să fim buni, milostivi, ducîndu-ne la lepădare de egoism, la mărinimie și larghețe sufletească.

Pentru munca depusă pe plan pastoral-duhovnicesc și gospodăresc, C. pr. Gh. Pușcariu a fost distins și hirotesit „iconom", Î. P. S. Sa subliniind că această distincție se revarsă și asupra consiliului parohial și asupra tuturor bunilor credincioșilor din Bran-Poartă.

La agapa care s-a servit în sala căminului cultural din localitate au luat cuvîntul:

Dl. epitrop *Nicolae Andrei*, care a arătat între altele efortul depus la ceea ce s-a realizat la biserica din Bran-Poartă, rod și al bunelor raporturi existente între preot și organele parohiale.

P. C. cons. *Gh. Papuc*, care a evocat chipul nemuritor al unui vrednic fiu al poporului nostru, Badea Cârțan, la împlinirea a 80 de ani de la trecerea sa în veșnicie și care prin zona Branului a cărat multe din cărțile aduse de el în Transilvania.

Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care a readus în atenție importanța învățămîntului religios în școală, între altele și pentru că „noi nu dorim o democrație care să alunece spre o anarhie morală", mulțumind totodată tuturor celor ce au organizat și ostenit pentru frumosul praznic de la parohia Bran-Poartă.

Pr. Gh. Papuc

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

Grupul de Reflecție pentru Înnoirea Bisericii, vădit îngrijorat că Ministerul Învățămîntului și Științei a adoptat o formulă „ambiguă și aleatorie, al cărui caracter restrictiv este mult mai transparent decît învăluirile fals-generoase cu care ne obișnuise un anumit limbaj al ateismului comunist" prin care „ora de religie devine disciplină de educație moral-religioasă; predarea e limitată la clasele I—VIII; statutul ei se diluează în termeni vagi ca „facultativ", și „opțional"...", consideră că:

1. Ora de religie în școală nu constituie un deziderat nou, post-revoluționar, ci restaurarea statutului ei de pînă în 1948; ea nu se cere introdusă ci *reintrodusă* în învățămîntul de stat, ca disciplină în serviciul binelui public, menită acum să contribuie cu prioritate la vindecarea racilelor sociale, cum sînt delicvența și criminalitatea.

2. Religia nu e proprietatea Statului, nici a Ministerului și nici a Bisericii ca instituție; ea este un dat fundamental al poporului român, păstrat de-a lungul a două milenii și mărturisit de tinerii martiri din Decembrie 1989. Dacă actuala putere statală și-a propus și a făgăduit să-i înapoieze poporului român bunurile ce i-au fost furate de dictatura comunistă, e de neînțeles de ce-i retrocedează pămîntul dar refuză să-i restituie cerul.

3. Redresarea socială, economică și politică a poporului român va fi imposibilă fără temeiul moralei religioase, singura capabilă să-i redea echilibrul și să-l alinieze unei Europe de străveche tradiție creștină. Oare cît va mai trebui să fie repetat adevărul incontestabil că religia nu este o achiziție evolutivă istorică, ci un dat constitutiv al condiției umane. În acest proces de înnoire, Biserica e obligată să-și fortifice vocația misionară, iar Școala, ca instituție fundamentală pentru instruirea și educarea poporului, trebuie să-și recapete vechiul ei rol de vehicul al valorilor creștine.

4. Cerem ca Parlamentul (Adunarea Constituantă), Guvernul, Ministerul Invățămîntului și Secretariatul de Stat pentru Culte să reia problema orei de religie în școală, s-o examineze cu toată seriozitatea și s-o rezolve prin legiuiri care să-i redea și să-i garanteze statutul pe care l-a avut înainte de dictatura comunistă atee.

5. Cerem ca Sfîntul Sinod să adopte o poziție fermă asupra acestei probleme, cel puțin în spiritul hotărîrii Sale din 3 aprilie 1990. Ca drept al poporului român, ora de religie nu poate constitui obiect de negociere și compromisuri, mai ales din partea unei Biserici majoritare, care este nu numai depozitara doctrinei și tradiției, dar și principala răspunzătoare pentru înnoirea spirituală a națiunii.

6. Cerem ca ora de religie să fie predată în întreg ciclul primar, gimnazial și liceal, adică în clasele I—XII. Adolescentul nu poate fi abandonat tocmai la vîrsta crizelor personale de tot felul, cînd întrebările devin cruciale. Nimeni nu-i poate tăgădui tînărului de mai tîrziu dreptul la opțiune, dar nu există opțiune fără cunoașterea ființei umane în întregul ei. Dacă în structura învățămîntului public există destule discipline predate încă în spirit materialist-ateu, ora de religie împlinește cel puțin principiul echității. Necesitatea caracterului obligatoriu al religiei în școală se justifică prin poziția centrală a credinței creștine în structura intimă a poporului român. Elevii au nevoie de studiul religiei pentru a înțelege însăși natura ființei umane în general, precum și întregul traseu existențial al națiunii române. Excluderea religiei reprezintă o mutilare gravă a școlii românești, școală născută în sînul Bisericii și cu binecuvîntarea Bisericii. Altfel, cu aceleași argumente, pretins științifice, „umaniste", mîine va urma poate predarea facultativă a istoriei naționale sau chiar a limbii române.

7. Cerem ca ora săptămînală de religie să aibă caracter obligatoriu, facultativă fiind doar dispoziția elevilor de a-și însuși materia predată. Respectarea libertății lor poate fi tradusă printr-un sistem limitat de notare, între maximum 10 și minimum 5, ceea ce înseamnă răsplătirea celor buni dar nesancționarea celor dezinteresați; la religie nu se rămîne corigent, iar repetenția e de altă natură, decît cea didactică.

8. Facem apel către Bisericile surori, către Asociațiile, Conferințele, Ligile și Frățiile creștine, către opinia publică din România, către părinții cărora nu le este indiferentă soarta copiilor lor și a societății de mîine, să-și exprime sau reînnoiască demersurile pentru reintroducerea orei de religie în școală, adresîndu-se tuturor forurilor bisericești și statale în a căror competență se află rezolvarea acestei probleme de importanță vitală pentru existența și destinele poporului român".

(România Liberă, nr. 436/6—7 iulie 1991, p. 5)

Din argumentele pe care Pr. Emil T. Ciomîrtan le aduce în articolul *„Pentru sau contra predării religiei în școală?"* (România Liberă, nr. 476/31 august — 1 septembrie, 1991, p. 5) reiese că religia trebuie să fie „introdusă în planul de învățămînt ca obiect de studiu de sine stătător, nu facultativ". „Predarea religiei în școală este o cale de a ieși din criza morală". „Credința este balsamul care tămăduiește bolile sufletești și singura forță care unește pe oameni cu adevărat. Ea este cîrma, călăuza și lumina vieții fiecărui om. Tinerii fără credință se înrăiesc, se debusolează, iar bătrînii își pierd speranța. Școlile fără credință pot crește minți de savanți, dar savanți cu inimi împietrite.

Pentru noi românii educația religioasă în școală și în societate este deopotrivă o necesitate și un act de dreptate. Pentru tot ce a făcut Biserica în trecut, de-a lungul întregii noastre istorii. De ce să existe tocmai acum rezerve față de dînsa, de ce să fie respinsă?

Să cumpănim bine și drept aceste lucruri cu cîntarul minților și inimilor noastre și să hotărîm soarta MAMEI poporului: în inimi, în școli, în viața tuturor sau izgonită iarăși ca în ultimii patruzeci și ceva de ani. Să cumpănim ținînd seama că de ceea ce vom hotărî acum depinde sănătatea morală a poporului nostru, viitorul țării, destinul urmașilor noștri".

După cum mărturisește P.S. episcop Gherasim al Rîmnicului, în articolul „Repunere în drepturi firești" (România Liberă, nr. 471/24—25 august, 1991, p. 5), „poporul român, viețuind de aproape două milenii în vatra străbună, nu și-a părăsit niciodată religia pe care a îmbrățișat-o din zorii ființării sale. Religie, care i-a dat o limbă unitară, în care și-a cîntat bucuriile și și-a plîns durerile. Religie care a împodobit țara cu monumente de arhitectură de valoare universală. Religie creștin ortodoxă, care a dat neamului o morală în care și-au dat întîlnire omenia, ospitalitatea, îngăduința reciprocă și buna conviețuire cu naționalitățile care, în decursul vremurilor, au rămas printre noi". Din aceste motive azi, nici n-ar fi vorba de „introducerea" religiei în învățămîntul de stat, ci de repunerea ei în niște drepturi firești. Cum au fost alungați oamenii din casele lor, de pe pămînturile pe care s-au născut și pe care le-au lucrat cu sudoarea frunții, așa a fost alungat și învățămîntul religios din școlile de stat. Cum sînt repuși acum cetățenii în drepturile lor, în casele și pe pămînturile lor așa se cade să fie repus și învățămîntul religios în școlile de stat. Biserica nu cere o favoare, ci un drept."

Diacon P. Cherescu

Din actualitatea ecumenică şi panortodoxă

Comunicat al Comitetului catolic-ortodox asupra conflictelor legate de renaşterea Bisericilor unite.

În urma reuniunii ce a avut loc la 24 iunie a.c., la Paris, *Comitetul mixt catolic-ortodox din Franţa* a făcut public, la începutul lui iulie, următorul comunicat:

„În Europa orientală, astăzi, renaşterea Bisericilor zise „unite" (de rit bizantin dar unite cu Roma) repară o gravă nedreptate dar este însoţită şi de conflicte şi de violenţe, mai ales pentru repartiţia locaşurilor de cult. Minorităţile sînt adesea maltratate, fiind vorba de „uniţi" în România sau de ortodocşi în Ukraina occidentală şi în Slovacia".

„Opinia (publică) franceză îşi aminteşte mai ales de lichidarea violentă a Bisericilor unite cu Roma, imediat după cel de-al doilea război mondial, la ordinul lui Stalin, cu complicitatea silită a Bisericilor ortodoxe locale, chiar ele deja sau curînd persecutate. Ea ignoră adeseori că formarea comunităţilor unite, între 1596 şi 1708, s-a făcut în condiţii, uneori sub presiuni, pe care ortodocşii le contestă, astfel încît ei văd în aceste formaţii o tăgadă a propriei lor eclesialităţi.

Trebuie, aşadar, să ne rugăm şi să muncim pentru o mai bună înţelegere reciprocă care ar putea ajunge la o iertare reciprocă, la soluţii inspirate din duhul Evangheliei, şi, puţin cîte puţin, la o reconciliere a comunităţilor.

Trebuie evitat orice prozelitism intempestiv în detrimentul Bisericilor vlăguite de o lungă zdrobire totalitară. Aceste Biserici, care se redresează, au nevoie de un ajutor discret şi dezinteresat. Calea către unitate implică recunoaşterea şi respectul celuilalt.

În această perspectivă Comitetul mixt a înscris această chestiune în mod prioritar în programul lucrărilor sale pentru anul viitor". (SOP., nr. 160/1991, p. 4).

Prima vizită episcopală şi a delegaţiei C.E.B.

Episcopul Anastasios Yannoulatos, profesor la Facultatea de Teologie din Atena, a fost numit, la începutul acestui an, de către patriarhatul ecumenic, să reorganizeze Biserica Ortodoxă din Albania. Totodată, o delegaţie a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a Conferinţei Bisericilor Europene, din delegaţie făcînd parte şi Yorgo Lemopoulos, secretar de studii şi al relaţiilor ortodoxe la comisia Misiune şi Evanghelizare din cadrul C.E.B., a vizitat Albania între 1—8 iulie a.c.

Episcopul Anastasios a acordat prioritate redeschiderii cursurilor seminarului teologic din Tirana, întîlnindu-se, pentru aceasta, cu ultimul director, octogenarul Dhimiter Beduli. *„Ar fi un miracol dacă s-ar putea începe în septembrie"*, a afirmat exarhul patriarhului ecumenic, primul episcop ortodox care a putut să-şi îndeplinească sarcina în Albania după 1967, an în care ţara a devenit *„primul stat ateu din lume"* şi unde a fost închis primatul Bisericii autocefale din Albania, arhiepiscopul Damian, mort în captivitate în anul 1973.

Dacă în 1960, la 1 200 000 de locuitori Albania număra 20,9% ortodocşi, trebuie să menţionăm că astăzi, cînd atinge 3 milioane de locuitori, este dificil a determina proporţia celor care au rămas — sau au devenit — credincioşi în pofida persecuţiilor sistematice care au durat mai multe decenii. Delegaţia CEB a fost, totuşi, uimită să vadă creştini atît de mulţi şi de optimişti. *„Că sărăcia noastră nu vă înspăimîntă, sîntem obişnuiţi cu aceasta,* au declarat credincioşii ortodocşi din Tirana lui Yorgo Lemopoulos. *Dar ajutaţi-ne să ne reconstruim Biserica".*

Puţin cîte puţin, viaţa liturgică se reia. Au loc celebrări, botezurile se desfăşoară cu sutele, căsătoriile de asemenea, dar relativ mai puţin numeroase. Tot-

odată se face crud simţită lipsa preoţilor — cei cîţiva preoţi care au supravieţuit, foarte înaintaţi în vîrstă, sînt solicitaţi din toate părţile — şi deschiderea unui seminar este indispensabilă, subliniază responsabili ortodocşi locali.

La Tirana a fost format un *„Consiliu al Bisericii albaneze"*, de către laici. Aceştia, mărturiseşte Y. Lemopoulos, *„fac proba unui dinamism surprinzător (...) Ei gîndesc, deja, în termenii Bisericii locale şi autocefale, compusă din patru dieceze* (cum a fost înainte de suprimarea Bisericii din 1967). *Conştiinţa istorică şi conştiinţa Tradiţiei sînt vizibile. Şi acesta este un alt semn pozitiv. Este, deci, în funcţiune o Biserică ce păstrează continuitatea istorică şi pe care o construiesc în viitor şi fac inventarul nevoilor lor"*.

Asemenea consilii au fost constituite la Gjirokastër, la Korçë şi în alte locuri. Sînt laici care se oferă să organizeze viaţa parohială, uneori fără a avea biserică, adesea chiar fără a exista un preot.

Guvernul restituie bisericile dar nu şi alte proprietăţi care au aparţinut comunităţilor religioase. El promite să asiste comunităţile în misiunea lor, dar pentru moment situaţia economică nu-i permite. Principala dificultate vine din faptul că chiar dacă Constituţia provizorie recunoaşte libertatea religioasă şi libertatea de cult, ea nu defineşte drepturile şi obligaţiile comunităţilor religioase. *„Totul este, aşadar, provizoriu, totul este complicat, totul este fragil, în forma acestui prim guvern democratic, care are o existenţă de numai cîteva luni"*, constată delegatul CEB.

Comunităţile religioase (musulmană, bektashir, ortodoxă şi romano-catolică) par a fi astăzi în deplin acord unele cu altele şi colaborează pe cît posibil la crearea unui climat de încredere şi speranţă, atît de necesar pentru stabilitatea şi viitorul unei ţări torturate nu numai de o criză economică foarte serioasă, ci şi de consecinţele a ceea ce s-a întreprins în vederea abolirii pluralismului ideologic, religios şi cultural.

Observatorii notează că situaţia Bisericii ortodoxe este deosebit de dificilă. Pe lîngă lipsa preoţilor şi grijile materiale — care sînt imense — noua Biserică albaneză va trebui să ia în considerare faptul că se compune din mai multe entităţi etnice: albanezi, greci, sîrbi, macedoneni... fapt ce nu simplifică organizarea pastorală. Estimările numărului grecilor, de exemplu, variază între 40 000 (surse oficiale albaneze) şi 400 000 (surse greceşti). Şi patriarhia Serbiei a redeschis un vicariat episcopal la Skodra, încredinţîndu-i mitropolitului Amfilohie de Muntenegru responsabilitatea pastorală a satelor sîrbeşti şi macedonene din nordul Albaniei. (SOP, 160/1991, p. 10—11).

Interviul patriarhului Alexis II acordat ziarului Izvestia.

Cu prilejul primei aniversări a întronizării sale, la 10 iunie a.c., patriarhul Moscovei, Alexis II, a acordat un interviu cotidianului sovietic Izvestia. El a făcut un bilanţ la un an de activitate în fruntea Bisericii ortodoxe ruse şi s-a exprimat asupra mai multor teme de actualitate.

Întrebat asupra trecutului, patriarhul se declară solidar cu actele predecesorilor săi. *„Trebuie să iau asupra mea responsabilitatea a tot ceea ce a avut loc în viaţa Bisericii mele: nu numai binele ci şi paginile sumbre şi dureroase"*, afirmă el. Recunoscînd că declaraţia de loialitate faţă de autorităţile sovietice, semnată de mitropolitul Serghie (Stragorodsky) în 1927 şi interpretată ca un act de supunere din partea Bisericii, a fost obţinută sub constrîngerea mijloacelor de presiune morală teribile (ameninţarea de a împuşca mai multe zeci de episcopi), patriarhul Alexis afirmă că această declaraţie *„foarte departe de adevăr"* avea drept singur scop salvarea Bisericii.

„Ştiu că mulţi răspund că Hristos a salvat Biserica şi nu oamenii (...), dar (numai) Biserica universală este indestructibilă", explică patriarhul. Existau în Rusia forţe care doreau să suprime Biserica, la fel cum a dispărut Biserica din Cartagina precum şi diocezele Capadociei care sînt, cu toate acestea, creuzetul gîndirii creştine orientale. Astăzi, afirmă patriarhul Alexis, Biserica rusă a ieşit de sub

„tutela forțată a Statului", adăugînd că *„declarația mitropolitului Serghie este total surghiunită în trecut. (...) Noi nu ne mai inspirăm din ea."*

Revenind la experiența sa personală ca arhiepiscop în timpul lui Hrușciov și Brejnev, patriarhul recunoaște presiunile ce s-au exercitat atunci asupra ierarhiei de către autoritățile politice, relevînd că prin intervențiile sale a reușit să oprească, în 1960, închiderea catedralei din Tallin și a mînăstirii din Pioukhtitsa, în Estonia. Dar, admite el, *„pentru a apăra un lucru, trebuia a face concesii asupra altuia"*. *„Tuturor celor care aceste concesii, aceste tăceri, această pasivitate forțată sau aceste declarații de loialitate le-au cauzat suferințe, le cer iertare, îngăduință și rugăciunile lor"*, declară Alexis II.

Față de viitor, patriarhul se declară optimist, căci reîntoarcerea la izvoarele spirituale este angajată încă de acum și se asistă la o adevărată renaștere a tuturor aspectelor vieții bisericești. Cursuri de catehism, școli parohiale, servicii de acțiune socială și medicală se pun la punct la inițiativa diocezelor, parohiilor și frățiilor ortodoxe. Una din principalele probleme rămîne restaurarea și reconstruirea bisericilor, căci au fost pierdute numeroase tehnici. Finanțarea acestor lucrări este foarte dificilă.

Totodată, singurul pericol adevărat care poate repune în discuție acest proces îl reprezintă extinderea diviziunilor interne: *„Primejdia schismei este lucrul care mă întristează cel mai mult astăzi"*, explică patriarhul care se teme de pătrunderea pasiunilor politice în viața Bisericii. *„Nu poate exista o Biserică liberă a Rusiei, nici o Biserică democrată a Rusiei, nici o Biserică monarhistă a Rusiei"*, răspunde el celor care astăzi se opun patriarhiei Moscovei pentru motive de ordin ideologic. *„Cînd societatea este sfîșiată de contradicții etnice sau politice, Biserica trebuie să fie locul unde oamenii cei mai diverși trebuie să poată înțelege și trăi unitatea demnității lor de copii ai lui Dumnezeu, unitatea credinței lor și unitatea dragostei lui Dumnezeu față de noi toți"*, continuă el.

Adresîndu-se partizanilor Bisericii ruse din afara frontierelor care, anul trecut, a deschis o structură eclesială paralelă în Uniunea Sovietică, patriarhul subliniază că *„atît timp cît noi trăim în Rusia și ei în America, nu există încă o schismă ci numai o anumită dezbinare, dar cînd în aceeași stradă apar două biserici și în fiecare din ele un preot, și că în loc de a propovădui Cuvîntul lui Dumnezeu, se preocupă să explice pentru ce nu trebuie să meargă la biserica din apropiere, acolo va fi într-adevăr schismă"*.

„Aș vrea să vă reamintesc că Biserica din afara frontierelor, la începuturile sale, a promis că în momentul în care patriarhul Moscovei își va regăsi libertatea, sinodul din afara frontierelor va supune judecății sale toate problemele tratate în timpul perioadei de separare forțată. Astăzi, ei pun problema altfel: tot clerul Bisericii ruse trebuie să vină să facă penitență în fața tribunalului lor", declară patriarhul Alexis II, înainte de a repeta încă o dată că soluția dezbinărilor trece prin pocăința generală și că judecata faptelor trecutului aparține lui Dumnezeu și istoriei. (SOP nr. 160/1991, p. 15—16).

Reuniunea comitetului de coordonare a comisiei pentru dialogul catolic-ortodox.

Comitetul de coordonare a *Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic catolic-ortodox* s-a reunit între 10—15 iunie a.c. la Ariccia, lîngă Roma. Această reuniune de lucru — care s-a desfășurat „într-un climat de profundă frăție" — trebuia să permită elaborarea unui text de sinteză pornind de la trei documente pregătite în timpul anului de subcomisiile de studiu care s-au reunit: prima la Roma, în decembrie 1990, a doua tot la Roma, în martie 1991 și a treia la Viena, în aprilie 1991.

Textul astfel pregătit, intitulat *„Uniatismul, metodă de unire a trecutului și căutarea actuală a deplinei comuniuni"*, trebuie să fie supus spre examinare viitoarei sesiuni plenare a comisiei, prevăzute pentru 17—26 iunie 1992, după toate aparențele la Damasc (Siria). Se referă la problema, complexă pe plan istoric și eclesiologic, pe care o pune situația actuală a Bisericilor orientale unite cu Roma. Se știe că această problemă cunoaște, de curînd, noi desfășurări, mai ales în Eu-

ropa de Est și în Europa centrală, ceea ce conferea o oarecare urgență a lucrărilor comitetului.

Documentul de lucru elaborat la Ariccia se compune din două părți. In prima, se străduiește să discearnă principiile situației în cauză. Nașterea Bisericilor orientale catolice a creat *„o situație care a devenit sursă de conflict și de suferințe pentru ortodocși dar și pentru catolici"*. Ea a suscitat, de asemenea, acțiuni tinzînd la *„convertirea"* ortodocșilor *„pentru a-i face să se reîntoarcă la Biserica catolică (...) Această formă de „apostolat misionar" care a fost numită uniatism nu mai poate fi acceptată"* dată fiind *„noua manieră în care catolicii și ortodocșii se consideră"* începînd de la conferințele panortodoxe inițiate la Rodos în 1961 și de la Conciliul II Vatican, recunoscîndu-se de acum înainte *„ca Biserici surori"*.

Restabilirea unității trece așadar acum prin dialogul teologic care este *„singura cale"* pentru a atinge o *„comuniune perfectă și totală care să nu fie o absorbire nici chiar fuziune ci întîlnire în adevăr și dragoste"*. În legătură cu aceasta, documentul face apel la declarația comună făcută de papa Ioan-Paul II și patriarhul ecumenic Dimitrios I, în decembrie 1987 (SOP 124, 25), respingînd *„orice formă de prozelitism"*.

În partea a doua, teologii catolici și ortodocși reuniți la Ariccia propun sugestii privind atît pe credincioșii celor două Biserici cît și pe responsabilii cu aceștea. Nimic nu se va face *„dacă nu există mai întîi o voință de iertare, bazată pe Evanghelie"*. Numai *„dialogul dragostei poate surmonta obstacolele aparent de netrecut"*, declară ei în primul rînd.

Biserica catolică *„trebuie să administreze situația extrem de complexă care s-a creat în Europa centrală și orientală, în același timp în caritate și dreptate"*, refuzînd *„a-i considera pe ortodocși ca obiect de misiune"*. Biserica ortodoxă, la rîndul său, trebuie *„să accepte asigurările date de Biserica catolică"*, ca preocupîndu-se de soarta comunităților sale de rit oriental *„nu are nici o voință de expansiune în detrimentul Orientului ortodox"* și că ea *„nu face decît să fie fidelă sarcinilor pastorale față de cei ai săi"*.

Neîncrederea și dușmănia nu vor dispărea dacă nu *„se va ține seama cu scrupulozitate de libertatea credincioșilor"* care trebuie să poată *„decide fără presiune din afară dacă vor să fie în comuniune fie cu Biserica ortodoxă, fie cu Biserica catolică"*. Documentul stigmatizează în mod explicit practicile constînd în *„a atrage la sine credincioșii altei Biserici (...) sub pretextul ajutorului financiar"* sau *„promițîndu-le educație și avantaje materiale"* care ar lipsi în propria Biserică.

Comitetul de coordonare insistă, de asemenea, să fie respinsă orice *„violență, fie psihică sau verbală"*. În general, prin mijlocirea dialogului și înțelegerii — evitîndu-se a se recurge la arbitrajul autorităților civile — să se găsească soluții adecvate la problemele care se pun: *„acest lucru e preferabil în special pentru posesia sau restituirea bunurilor bisericești"*, specifică documentul.

În concluzie *„este necesar ca Bisericile să se asocieze pentru a manifesta recunoștință și respect tuturor celor care, cunoscuți sau necunoscuți, (...) ortodocși, catolici orientali sau latini, au suferit, mărturisit credința lor și au manifestat fidelitate față de Biserică, și, în general, tuturor creștinilor fără discriminare care au fost persecutați. Suferințele lor ne cheamă la unitate și la a da, la rîndul nostru, o mărturie comună pentru a răspunde rugăciunii lui Hristos „ca toți să fie una pentru ca lumea să creadă"* (SOP, 160/1991, p. 1—3).

Diac. P. Cherescu

MILORAD PAVIČ

SERBIA, BIZANŢUL ŞI EUROPA

I.

De mai multe luni deja şi degenerată într-un veritabil război civil, criza iugoslavă continuă să ocupe primul loc în atenţia opiniei publice mondiale. Pe drept cuvînt, deoarece în ea se poate vedea în mic, cu foarte mare claritate, cealaltă versiune posibilă, cea conflictuală, a prăbuşirii sistemului comunist în Europa. Dincolo de aspectele lui politice şi militare nemijlocite, o parte importantă şi decisivă a conflictului o reprezintă lupta pentru impunerea unei anumite imagini şi implicit a unei anumite interpretări, despre natura reală şi ultimă a acestuia în mass-mediile europene şi mondiale. Cu sprijinul activ al Vaticanului, propaganda croată şi slovenă a reuşit astfel să impună în mare măsură imaginea unui conflict între democraţia europeană de tip occidental, reprezentată de republicile catolice ale Croaţiei şi Sloveniei şi totalitarismul comunist reprezentat de republica Serbia şi susţinută activ de naţionalismul sîrb şi Biserica ortodoxă, sau, mai exact, au reuşit în bună parte să acrediteze în Occident şi America imaginea unui contra-atac comunisto-naţionalisto-ortodox împotriva valorilor democratice şi occidentale europene, care s-au impus în republicile catolice slovenă şi croată.

Că e vorba de fapt de un alt conflict, mai profund, de natură spirituală şi culturală, între Europa de Vest şi cea de Est, între Catolicism şi Ortodoxie — faptul este încă ignorat sau trecut cu vederea mai mult sau mai puţin intenţionat de mediile de informare occidentale. Că sub masca luptei împotriva comunismului şi totalitarismului, pentru democraţie şi Europa, se duce de fapt o luptă împotriva creştinismului răsăritean şi a Bisericii Ortodoxe în cadrul unei vaste campanii de ofensivă catolică în Estul Europei, o dovedesc reacţiile şi luările de poziţie clare în acest sens ale Vaticanului şi Conferinţei episcopilor catolici din Ungaria.

Că se tinde tot mai insistent spre un concept exclusivist, unilateral occidental (catolic şi protestant) de Europă, că e vorba de agresiunea unei Europe asupra celeilalte Europe, o arată remarcabil reflecţiile scriitorului sîrb Milorad Pavič, reflecţii publicate sub titlul *Serbien, Byzanz und Europe*, în săptămînalul german „Die Zeit", nr. 31, 26 Jul., 1991, p. 45 şi traduse de noi mai jos. Cu precizarea că autorul lor, născut în 1929 şi profesor de istoria literaturii la Universitatea din Belgrad, este unul din cei mai cunoscuţi scriitori sîrbi contemporani. Autor al mai multor volume de poezii şi nuvele, el a dobîndit o notorietate europeană prin cele două romane ale sale: *Peisaj pictat în ceai* şi *Dicţionarul hazar* (roman-lexicon), lucrări traduse şi în limbile germană şi franceză.

Am adăuga doar faptul că linia de demarcaţie şi conflict (cultural, militar) între cele două Europe trece nu doar prin mijlocul Jugoslaviei, dar şi prin inima României. Sub forma concurenţei confesionale redeschise — acum la căderea celei de a „treia Rome" moscovite — între adepţii Romei şi cei ai Bizanţului, se înfruntă de fapt două concepte de Europă: „roman" (papal) şi „ecumenic" (sobornicesc).

II.

De secole, Europa reprimă două culturi în timp ce pregăteşte calea unei a treia pe care o acceptă din ce în ce mai mult: o primă cultură iudaică şi cultura creştinismului răsăritean şi se islamizează din ce în ce mai mult. Vreau să spun

în modul cel mai clar că am cel mai mare respect pentru cultura arabă — aceasta o dovedesc cărţile mele. Dar fapt este că de secole puterea turcească şi islamul asaltează Europa, se instalează aici şi distrug cultura creştinismului răsăritean. Şi Europa susţine şi promovează această evoluţie. Sub ochii noştri dispare cu încetul una din cele două culturi propriu-zis europene: cultura creştinismului răsăritean, cultura bizantină, după cum o numea Arnold Toynbee. El susţinea pe bună dreptate că în Europa există *două* culturi, dintre care una provine din spaţiul vechiului Imperiu Roman de Apus, iar cealaltă din spaţiul Imperiului Roman de Răsărit.

Acest spaţiu cultural nu poate fi identificat cu Ortodoxia Rusiei, aflată în regres în raport cu aceasta. Centrele lui geografice se află în Grecia, Serbia, România şi Bulgaria, cuprinzînd în afară de acestea încă şi Ucraina, Rusia, Armenia şi Georgia. Cine nu ştie exact despre ce cultură este vorba, să se gîndească la Constantinopol, cel mai frumos oraş al Europei înainte de cucerirea otomană. E cultura icoanelor şi frescelor, e patria lui Justinian şi a sf. Ioan Gură de Aur, a Sfinţilor Chiril şi Metodie, a Sf. Ioan Damaschin şi a Sf. Sava al Serbiei, a lui El Greco şi Dostoievski, a lui Tolstoi şi Mendeleev, a lui Ionesco şi Brîncuşi, a lui Ivo Andrić şi Mircea Eliade, a lui Ceaikovski şi Haciaturian, a lui Kandinsky şi Tarkovski, a lui Maria Callas şi Kazantzakis, a lui Karpov, Kasparov şi Liuboievič, şi a multor altora, pînă la autorul acestor rînduri, pe care critica spaniolă l-a numit — în chip nefericit, dar poate pe drept cuvînt — „ultimul bizantin". E o cultură ce descinde în linie directă din cultura antică greacă, leagănul spiritului european. E cultura din al cărei roman, romanul bizantin, s-a inspirat romanul timpuriu european.

Însă creştinismul european şi cultura lui au fost expuse în secolul XX unei presiuni fără egal — presiunii regimurilor comuniste. De aproape un secol aceste regimuri au dus un război împotriva creştinismului apusean (împotriva catolicismului şi protestantismului) şi împotriva culturii lui, în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Jugoslavia şi în Republicile Baltice ale Uniunii Sovietice. Cu mult mai mult succes au oprimat regimurile comuniste creştinismul răsăritean şi cultura lui, promovînd islamizarea Rusiei, Ucrainei, Armeniei, Georgiei şi Jugoslaviei. Sînt adevărate războaie religioase sub mantia mai mult sau mai puţin transparentă a ideologiei. Genocidul din Armenia, genocidul sîrbilor din Kosovo şi cel din România sub Ceauşescu, situaţia îngrozitoare în care s-au aflat creştinii răsăriteni în România, grecii din Cipru, grecii şi sîrbii din Albania, — faptul că prima victimă a acţiunilor de epurare staliniste a fost cultura ortodoxă a Rusiei, toate acestea arată că ceea ce se petrece este declinul cu viteză crescîndă a culturii creştine din Răsăritul Europei.

Sîntem martorii unei reaşezări şi restratificări a tradiţiilor religioase în ţările Europei: de o parte se află catolicii şi protestanţii, de cealaltă musulmanii. Ortodoxia nu are un centru religios, o administraţie comună, un limbaj oficial comun, prin urmare n-are o organizare la nivel internaţional. Şi exact aici ameninţă să eşueze spre sfîrşitul secolului nostru, juridic cel puţin, Europa. Să mi se arate ţara care e în stare să apere cu ajutorul legilor pe acei dintre locuitorii ei ce nu se bucură de nici o protecţie internaţională, împotriva altora care sînt apăraţi de una din puternicile religii ale lumii. Fără protecţie religioasă internaţională oamenii sînt în Europa proscrişi.

Vreau să dau un exemplu în acest sens. În zilele noastre, în Jugoslavia sîrbii se află încă o dată expuşi pericolului unui nou genocid, practicat deja împotriva sîrbilor şi evreilor în cursul celui de-al doilea război mondial. Dar pentru prima dată frica de tot ce este sîrbesc, serbofobia este în toată Europa, ba chiar în întreaga lume, mult mai puternică decît antisemitismul. Dar unde duce serbofobia, ce va deveni ea? Ea nu atestă o acuitate a privirii, nici nu este fertilă în sens politic sau cultural. Să privim situaţia din unghi de vedere politic şi uman.

Cine are influenţă asupra celui mai mare popor al Balcanilor — deci asupra sîrbilor, va găsi un aliat în Balcani. Cu alte cuvinte, nu se poate discuta fără sîrbi despre o soluţie a problemei Jugoslaviei şi Balcanilor. Aceasta ar fi ca şi cum s-ar vrea rezolvarea problemei Europei fără germani.

Soarta dramatică a sîrbilor pe care a descris-o în urmă cu o sută de ani Victor Hugo nu s-a schimbat de atunci. Poate pentru că în Răsărit sîrbii contează

ca în Apus, iar în Occident ca în Răsărit, după cum afirmă Sfîntul Sava, rege şi poet sîrb din secolul XIII. Dar este acesta un motiv de a-i respinge şi da la o parte?

Serbofobia este şi omeneşte vorbind ilogică. Poate fi izolat un popor care a fost expus vreme de secole genocidului şi care este şi astăzi expus la genocid sub un regim comunist din partea naziştilor croaţi şi albanezi? Poate fi declarată vinovată victima? Democratizarea Serbiei nu poate fi promovată împingînd ţara în izolare. Pe de altă parte, Europa nu-şi poate îngădui să piardă vreuna din culturile ei, nici măcar cultura sîrbească, care e o parte importantă a culturii Europei răsăritene.

Pe scurt, în Europa se ridică un nou zid, de data asta mult mai lung decît cel al Berlinului şi poate mai periculos decît acela. E zidul dintre două culturi europene. În ziarele Europei occidentale se pot citi următoarele: „Să stabilim odată pentru totdeauna graniţele; pînă aici Europa, dincolo Bizanţul". Ca şi cum Bizanţul n-ar fi Europa. Cine are dreptul de a refuza, de a reţine şi ascunde continentului nostru spiritul Imperiului Roman de Răsărit? Evenimentele din Jugoslavia sînt parte integrantă a acestei evoluţii. Graniţa dintre cele două culturi europene trece prin mijlocul Jugoslaviei şi separă pe sîrbi de croaţi. Teritorii în care au trăit de secole sîrbii înainte de a fi întemeiat în 1918 statul Jugoslav, au fost anexate în 1943, în timpul războiului civil de către Tito (tot un croat) teritoriului Croaţiei. Dacă în acest moment al dezintegrării Jugoslaviei, Europa vrea să împiedice un nou război civil, aceste teritorii sîrbeşti trebuie retrocedate Serbiei. Aceasta e singura cale spre o posibilă reintegrare a Jugoslaviei.

Traducere şi prezentare
de
Diac. asist. Ioan I. Ică

Pentru reînviorarea misiunii Bisericii Ortodoxe

ARHIMANDRITUL JUSTIN POPOVICI
MISIUNEA INTERNĂ A BISERICII NOASTRE — REALIZAREA ORTODOXIEI

I.

Adormit în Domnul la 25 martie 1979, păr. arhimandrit Justin Popovici este unul din teologii cei mai de seamă ai Ortodoxiei contemporane. Profesor de dogmatică la Facultatea de teologie din Belgrad, în perioada dintre cele două războaie mondiale, autor al unei vaste opere teologice cuprinzînd un tratat de Teologie Dogmatică, în 3 volume, un ciclu complet de Vieţi ale Sfinţilor, în 12 volume şi comentarii la aproape toate cărţile Noului Testament, păr. Justin Popovici a marcat hotărîtor formarea multor generaţii de preoţi, ierarhi şi teologi ai Bisericii Ortodoxe Sîrbe. Pe aceştia i-a orientat în sensul reîntoarcerii la duhul şi textele Sfinţilor Părinţi, întoarcere al cărei zelos promotor a fost prin toată opera şi viaţa sa. Intransigenţa sa ortodoxă, fidelitatea necondiţionată faţă de litera şi spiritul Tradiţiei Sfinţilor Părinţi, zelul viguros în apărarea Ortodoxiei ca deţinătoare în exclusivitate a Revelaţiei divine, mergînd pînă la denunţarea ecumenismului contemporan drept „panerezia" epocii noastre, — toate acestea, ca şi opoziţia sa faţă de ideologia comunistă oficială, au făcut ca pînă la sfîrşitul vieţii sale să rămînă un simplu duhovnic al maicelor de la mînăstirea sîrbească Celie, de lîngă Valievo.

Departe de a fi însă un conservatorism formal, integrismul teologic al păr. Justin Popovici era dublat de un mare zel duhovnicesc. Esenţială pentru regăsirea de sine în epoca actuală, reîntoarcerea Ortodoxiei la Tradiţia vie a Sfinţilor Părinţi nu putea fi un demers pur intelectual, livresc, el se identifica cu restaurarea în Biserică la toate nivelele ei, a unui spirit duhovnicesc şi ascetic inspirat din nevoinţele şi virtuţile Sfinţilor ortodocşi din toate timpurile. Aplicare practică a Ortodoxiei dogmatice şi liturgice, acest nou ascetism este singurul capabil să reveleze adevărata universalitate a Bisericii şi fiinţei umane şi să le scoată din îngustimea intereselor personale şi naţionale prea meschine. Totodată, el oferă adevărata soluţie viabilă crizelor existenţiale în care se zbate omul modern sfîşiat între vremelnicie şi veşnicie, şi poartă în el implicit, nu doar restabilirea relaţiilor autentice între om şi Dumnezeu, ci şi a celor dintre oameni şi naţiuni.

Aceasta este esenţa mesajului vieţii şi activităţii teologice a păr. Justin Popovici, remarcabil sintetizate în articolul-program tradus mai jos, după versiunea franceză din „Le Messager Orthodoxe" nr. 103, 3—4/1986, p. 25—31.

Este greu, extrem de greu să faci ca viaţa infinită, viaţa divină să pătrundă în sufletul strîmt al omului şi în trupul lui încă şi mai îngust. Locuitorii captivi ai acestui pămînt privesc cu suspiciune tot ceea ce ţine de lumea de dincolo. Inchişi în închisoarea timpului şi spaţiului ei nu pot suporta, fie din atavism fie din inerţie, intruziunea în viaţa lor a ceea ce depăşeşte timpul şi spaţiul, a ceea ce ţine de lumea de dincolo, de veşnicie. Ros de „molia" timpului, omului nu-i place amestecul veşniciei în această viaţă, şi se obişnuieşte greu cu acest fapt. Il consideră adesea drept o violenţă şi îndrăzneală de neiertat. Uneori el luptă cu înverşunare împotriva veşniciei pentru că se vede mic şi neînsemnat înaintea ei sau o înfruntă cu ură sălbatică pentru că o percepe mult prea omeneşte şi pămîntesc ca pe un lucru din această lume. Cufundat trupeşte în materie, legat prin forţa gravitaţiei de timp şi de spaţiu, spiritul detaşat de veşnicie, locuitorul acestei lumi nu iubeşte excursiile primejdioase în lumea de dincolo şi în veşnicie. Abisul ce separă timpul de veşnicie este de netrecut pentru el, n-are nici forţa nici posibilitatea de a-l depăşi. Asediat din toate părţile de moarte, omul îi ia peste picior

pe cei care-i spun: „omul este nemuritor şi veşnic". Nemuritor? În ciuda timpului muritor? Veşnic? În ciuda spiritului lui neputincios?

Ca să fie nemuritor omul trebuie să simtă în însăşi centrul sensibilităţii lui faptul că e nemuritor, ca să fie veşnic, trebuie ca el să se simtă veşnic în însuşi centrul conştiinţei lui. Fără aceasta, atît nemurirea, cît şi veşnicia sînt pentru el stări impuse din exterior. Dacă omul a avut vreodată acest sentiment al nemuririi şi această conştiinţă a veşniciei, acest fapt urcă în el de atît de departe încît sentimentul acesta i s-a atrofiat de atunci sub povara morţii. Şi el s-a atrofiat neîndoielnic: e ceea ce ne spune întreaga structură tainică a fiinţei umane. Problema care ne chinuie e cuprinsă în întrebarea: cum să reînviem acest sentiment atrofiat? cum să retrezim această conştiinţă atrofiată? Nici oamenii, nici „dumnezeii" transcendenţi ai filosofiei nu pot ajunge să facă aceasta. Singur Dumnezeu o poate, El Care Şi-a întrupat Fiinţa nemuritoare în cunoaşterea de sine a omului şi Fiinţa lui veşnică în conştiinţa de sine omenească. E chiar ceea ce a făcut Hristos atunci cînd S-a întrupat şi S-a făcut Dumnezeu-Om. Numai în El s-a simţit omul veşnic şi a devenit conştient de veşnicia lui. Dumnezeu-Omul a depăşit în Persoana Lui abisul ce separă între ele timpul şi veşnicia şi a restabilit apoi legătura dintre ele. De aceea, Persoana lui Hristos a devenit pentru om unica trecere de la timp la eternitate. Din acest motiv Persoana lui Hristos, Dumnezeu-Omul, S-a făcut şi a rămas în Biserică, în Biserica Ortodoxă, singura cale şi singura călăuză ce duce de la timp la veşnicie, de la cunoaşterea de sine muritoare la cunoaşterea de sine nemuritoare, de la conştiinţa de sine efemeră la conştiinţă de sine veşnică şi infinită.

Persoana veşnic vie a Dumnezeu-Omului, Hristos este chiar Biserica. Biserica este de-a pururi persoană divino-umană, duh şi trup divino-umane. Definiţia Bisericii, viaţa Bisericii, scopul, spiritul, programul, metodele Bisericii sînt date în Persoana minunată a Dumnezeu-Omului, Hristos. Rezultă de aici că misiunea Bisericii e de-a uni pe toţi credincioşii ei în mod organic şi personal cu Persoana lui Hristos, de a face din simţămintele lor simţăminte conforme lui Hristos şi din conştiinţa lor o Conştiinţă conformă lui Hristos, de a face viaţa lor o viaţă în Hristos, din sufletul lor un suflet în Hristos şi prin Hristos, din persoana lor o persoană în Hristos şi prin Hristos, ca în ei să nu mai trăiască ei ci Hristos (Gal. 2, 30). Misiunea Bisericii e aceea de a asigura mădularelor ei nemurirea şi veşnicia făcîndu-le să participe la natura divină (II. Petru, 1, 4). Misiunea Bisericii mai e aceea de a sădi în fiecare din mădularele ei convingerea că nemurirea şi veşnicia şi nu vremelnicul şi muritorul constituie starea normală a persoanei umane. Sarcina ei mai e aceea de a-i convinge că omul e un călător ce prin moartea şi vremelnicia lui călătoreşte spre nemurire şi veşnicie.

Biserica e veşnicia divino-umană întrupată în limitele timpului şi spaţiului. Ea este în lume, dar nu este din lume (Ioan 18, 36). Ea este în această lume pentru a o ridica pînă la cealaltă lume, de unde îşi trage obîrşia. Ea este universală, catolică, divino-umană, veşnică şi prin urmare este o blasfemie, o blasfemie de neiertat, împotriva lui Hristos şi a Duhului Sfînt, de a face din ea o instituţie naţională şi de a o reduce la obiective şi metode vremelnice, trecătoare. Scopul ei e supraraţionalul, universal, şi priveşte întreaga umanitate: e acela de a uni în Hristos pe toţi oamenii indiferent de naţionalitate, rasă sau clasă. Aici nu mai există nici iudeu nici elin, nici rob nici bărbat nici femeie, căci toate nu mai sînt decît una în Hristos Iisus (Gal. 3, 28), pentru că Hristos este totul în toate (Col. 3, 11).

Metodele acestei uniri universale şi divino-umane a tuturor oamenilor în Hristos sînt date de Biserică în Sf. Taine şi în virtuţile divino-umane. Într-adevăr, Sfînta Taină a Euharistiei sintetizează, defineşte şi prezintă metoda şi mijloacele lui Hristos destinate să unească pe toţi oamenii: prin această Taină omul se uneşte organic cu Hristos şi cu toţi credincioşii. Prin exerciţiul personal al virtuţilor divino-umane — credinţa, rugăciunea, postul, iubirea, blîndeţea, mila faţă de toţi — omul se întăreşte în această unitate, se păstrează în această sfinţenie şi trăieşte el însuşi, personal, pe Hristos ca pe unitatea persoanei lui şi ca fiinţa unităţii lui cu celelalte mădulare ale Prea Sfîntului Trup al lui Hristos — Biserica.

Biserica este Persoana Dumnezeu-Omului Hristos, ea constituie un organism divino-uman şi nu o organizaţie umană. Biserica e indivizibilă cum este însăşi Persoana Dumnezeu-Omului, cum este Trupul lui Hristos. Faptul de a diviza organis-

mul divino-uman indivizibil într-o mulțime de organizații naționale minuscule este o eroare fundamentală. În mersul lor istoric numeroase sînt Bisericile care s-au limitat la naționalism, la scopuri și metode naționaliste. Numeroase sînt aceste Biserici printre care și a noastră. Biserica s-a adaptat poporului, în timp ce contrariul trebuia să fie regula, căci poporul trebuie să se adapteze Bisericii și nu invers. Sîntem nevoiți să constatăm că Biserica noastră a comis adeseori această eroare, dar știm că aici este vorba de neghina vieții noastre bisericești, neghină pe care Domnul nu o smulge, ci o lasă să crească împreună cu grîul pînă la seceriș (Mt. 13, 29—39). Mai știm — Domnul ne-a învățat aceasta — că această neghină vine de la cel ce de la început a fost vrăjmașul nostru și al lui Hristos, adică de la diavol (Mt. 13, 25—27). Dar constatarea acestui fapt e zadarnică dacă ea nu se va transforma în rugăciune pentru ca Domnul Iisus să ne păzească pe viitor să devenim noi înșine semănători și cultivatori de neghină.

E vremea, și e ceasul al doisprezecelea, ca reprezentanții noștri bisericești să înceteze a mai fi exclusiv slujitorii naționalismului și să devină preoții Bisericii celei Una, Sfîntă, Universală și Apostolească. Misiunea Bisericii Una, cum i-a fost încredințată de Hristos și cum au realizat-o Sfinții Părinți e de a grava și modela în sufletul poporului sentimentul și conștiința faptului că fiecare membru al Bisericii Ortodoxe e o persoană universală, o persoană eternă și divino-umană, fiecare mădular al Bisericii Ortodoxe este al lui Hristos și prin aceasta frate al tuturor oamenilor, slujitor al tuturor oamenilor și tuturor creaturilor. Acesta e scopul fixat Bisericii de Hristos. Orice alt scop nu e al lui Hristos, ci al lui Antihrist. Pentru ca Biserica noastră locală să fie Biserică a lui Hristos și Biserică universală (catolică), ea trebuie să realizeze neîncetat acest scop în poporul nostru. Dar prin ce mijloace poate ea atinge acest subiect divino-uman? Ele nu pot fi decît mijloace divino-umane, căci numai acest fel de mijloace sînt în măsură să realizeze un scop divino-uman. Mijloacele omenești sau altele nu pot face aceasta. Prin aceasta Biserica se deosebește esențial de tot ceea ce e omenesc, pămîntesc.

Aceste mijloace divino-umane nu sînt altele decît virtuțile și asceza nevoințelor divino-umane. Ele pot fi practicate cu succes doar de asceții divino-umani, hristofori. Faptele sau virtuțile divino-umane sînt legate organic între ele. Decurg unele din altele. Unele le completează pe altele.

Prima din aceste asceze este asceza *credinței*. În ea trebuie să se miște sufletul poporului; trebuie ca acesta să se predea fără rezerve și compromisuri lui Hristos, să se cufunde în adîncimile divino-umane, să se înalțe în înălțimile divino-umane. Trebuie să se creeze în popor sentimentul că credința în Hristos e supranațională, universală, treimică și că a crede în Hristos înseamnă a-L sluji pe El și numai pe El în toate evenimentele vieții lui.

Cea de-a *doua* este virtutea divino-umană a *rugăciunii și postului*. Trebuie să se facă din această virtute metoda vieții poporului nostru ortodox, trebuie făcut din aceasta sufletul sufletului lui, căci rugăciunea și postul sînt mijloace atotputernice date de Hristos spre a curăți de orice necurăție nu numai persoana umană, ci și societatea, poporul și umanitatea. Rugăciunea și postul pot curăți sufletul poporului nostru de toate necurățiile și păcatele lui (Mt. 17, 19—21; Lc. 19, 17—29). Sufletul poporului trebuie să se cufunde în rugăciunea ortodoxă. Rugăciunea și postul trebuie săvîrșite nu numai pentru indivizi, nu numai pentru popor, ci „pentru toți și pentru toate"; pentru cei ce ne iubesc și ne urăsc pe noi, pentru cei ce ne prigonesc și ne ucid, căci prin aceasta se deosebesc creștinii de păgîni (Mt. 3, 44—45).

Cea de-a *treia* este virtutea divino-umană a *iubirii*. Această iubire nu cunoaște margini, nu se întreabă cine e vrednic și cine nu este vrednic de ea, ci iubește pe toți oamenii, pe prieteni ca și pe dușmani. Iubește pe păcătoși și pe făcătorii de rele, dar nu iubește nici păcatele, nici fărădelegile lor; binecuvîntează pe cei ce blastămă și se arată ca și soarele ce răsare și peste cei buni și peste cei răi (Mt. 5, 45—46). Această iubire divin-umană trebuie sădită în poporul nostru, căci catolicitatea ei o distinge de celelalte tipuri de iubire, pretinse sau relative: iubire fariseică, umanistă, altruistă, națională sau chiar pur animală. Iubirea lui Hristos întotdeauna e o iubire universală. La ea se ajunge prin rugăciune, căci ea este un dar al lui Hristos. Iar inima ortodoxă se roagă cu căldură: „Doamne al iubirii, dă-mi iubirea Ta pentru toți și pentru toate!"

Cea de-a *patra* e virtutea divino-umană a *blîndeţei şi smereniei*. Doar cel blînd cu inima linişteşte inimile agitate şi sălbatice; doar cel smerit cu inima face smerite sufletele mîndre şi trufaşe. A da mărturie de blîndeţe tuturor oamenilor e datoria oricărui creştin adevărat (Tit. 3, 2). Dar omul devine cu adevărat blînd şi smerit abia atunci cînd face din blîndul şi smeritul Iisus inima însăşi a fiinţei lui, căci El Singur este cu adevărat blînd şi smerit cu inima (Mt. 11, 29). Trebuie îmblînzită inima poporului prin blîndeţea lui Hristos, fiecare din mădularele Lui trebuie să înveţe această rugăciune: „Blîndule Doamne, îmblînzeşte sufletul meu sălbatic!" Domnul a îmbrăcat cea mai adîncă smerenie: S-a întrupat, S-a făcut om. Dacă eşti al lui Hristos, smereşte-te pînă a te considera ca un vierme: întrupează-te în durerea celui care suferă, în întristarea celui încercat, în suferinţa celui răvăşit de chinuri, în chinurile pe care le îndură toate animalele şi păsărelele. Smereşte-te pogorîndu-te mai prejos decît toţi şi toate: fii totul pentru toţi, dar în Hristos şi potrivit lui Hristos. Cînd eşti singur, roagă-te: „Prea Smerite Doamne, fă-mă smerit prin smerenia Ta!"

Cea de-a *cincea* este virtutea divino-umană a *răbdării smerite*. E vorba de a suferi răul, de a nu răspunde răului cu rău, de-a ierta cu milă infinită ocările, calomniile, rănile. Faptul de a te simţi neîncetat răstignit în lume, de a fi prigonit de lume, înjurat şi acoperit de scuipat, e propriu lui Hristos şi ucenicilor Lui. Lumea nu suportă oamenii hristofori, cum n-a putut să-L suporte pe Hristos. Suferinţa e mediul în care creştinul îşi aduce roadele ei şi acest adevăr trebuie învăţat poporul nostru. Pentru ortodocşi suferinţa e purgatoriul. Creştineşte este nu numai a suporta suferinţele cu bucurie, ci încă şi a ierta cu milă pe cei ce le provoacă, de a se ruga cu milă lui Dumnezeu pentru ei, aşa cum au făcut-o Domnul şi îngerescul arhidiacon Ştefan. Roagă-te, deci aşa: „Îndelung-răbdătorule, Doamne, dă-mi îndelungă răbdare, bunătate şi blîndeţe!"

Misiunea Bisericii noastre e de a face aceste virtuţi şi nevoinţi ascetice divino-umane metoda de viaţă a poporului nostru, de a ţese în sufletul poporului virtuţile hristoforme. În aceasta stă mîntuirea sufletului, căci atunci sufletul e mîntuit şi izbăvit de toate mişcările tuturor organizaţiilor atee care fac să piară sufletele şi trupurile. Ateismului „cultivat" şi antropofagiei „civilizate" a lumii contemporane trebuie să li se opună personalităţile hristofore care vor birui cu blîndeţea lor de miel patimile dezlănţuite ale luptelor, iar prin curăţia şi nevinovăţia lor de porumbei vor mîntui sufletul poporului de putreziciunea fetidă a culturii şi politicii. Ascetismului cultural în numele omului pietrificat şi desfigurat de filosofiile „umaniste" europene în numele ateismului, al civilizaţiei şi al lui Antihrist, trebuie să li se opună asceza în numele lui Hristos. Rezultă de aici că principala datorie a Bisericii noastre e aceea de a suscita (naşte) asceţi hristofori. Cuvîntul de ordine pe care ea trebuie să-l facă să răsune în zilele noastre este: „Să ne întoarcem la asceţii noştri hristofori, la Sfinţii Părinţi! Să ne întoarcem la ostenelile ascetice ale Sfinţilor Părinţi! Să revenim la virtuţile Sfinţilor Antonie şi Atanasie, Vasile şi Ioan Gură-de-Aur şi Ioan Damaschin, ale Sfinţilor (ruşi) Serghei din Radoniej şi Serafim de Sarov, ale Sfinţilor (sîrbi) Sava, Prohor, şi Gavril, şi ale tuturor celorlalţi! Căci virtuţile şi asceza divino-umană au făcut din Antonie, pe Sfîntul Antonie, din Grigorie pe Sfîntul Grigorie, din Sava pe Sfîntul Sava. Şi astăzi numai aceste virtuţi şi această asceză sînt în măsură să facă sfînt fiece suflet, doar ele pot face sfînt sufletul poporului nostru. Căci scopul divino-uman e veşnic şi neschimbabil, ca şi mijloacele de a-l atinge, deoarece Hristos, ieri şi azi şi în veac, este Acelaşi (Evr. 13, 8). În aceasta stă diferenţa între lumea oamenilor şi cea a lui Hristos: ce ţine de oameni e supus schimbării şi e trecător, ce ţine de Hristos e neschimbat şi veşnic. Ca unica păzitoare a chipului desăvîrşit şi prealuminos al Dumnezeu-Omului Hristos, Ortodoxia se realizează exclusiv prin mijloace divino-umane şi ortodoxe, nu prin mijloace împrumutate din catolicism şi protestantism, căci acestea sînt creştinisme în versiunea mîndriei şi orgoliului omului european şi nu după smerenia Dumnezeu-Omului.

Această misiune a Bisericii noastre e uşurată de Dumnezeu Însuşi, căci spiritul ascetic există în poporul nostru. Acest spirit ascetic e cel ce a creat Ortodoxia de-a lungul veacurilor. Sufletul ortodox al poporului nostru se îndreaptă spre Sfinţii Părinţi, spre Asceţii ortodocşi. Asceza personală, familială şi parohială, înainte de toate asceza rugăciunii şi postului, sînt caracteristice Ortodoxiei. Poporul

nostru e poporul lui Hristos, un popor ortodox, pentru că el a sintetizat Evanghelia, așa cum o face Dumnezeu-Omul Însuși, în aceste două nevoințe ascetice: rugăciunea și postul. Poporul nostru cunoaște în adîncul inimii lui pe Hristos și Ortodoxia, știe ceea ce face ortodox pe omul ortodox. Ortodoxia creează mereu renașteri ascetice. Ea nu recunoaște alte „renașteri".

Asceții sînt singurii misionari adevărați ai Ortodoxiei; ascetismul constituie marea școală misionară a Ortodoxiei. Ortodoxia e asceză și viață, și de aceea ea nu propovăduiește și nu-și face activitatea misionară decît prin asceză și viață. Dezvoltarea ascezei personale și catolice (sobornicești, universale) trebuie să constituie misiunea internă a Bisericii noastre în sînul poporului nostru. Parohia trebuie făcută un centru ascetic. Dar aceasta o pot face doar parohi-asceți. De aceea trebuie intensificate rugăciunea și postul, trebuie dezvoltate frumusețea și măreția liturgică a cultului divin, căci ele constituie principalul mijloc de care dispune Ortodoxia pentru a îndemna omul să renască duhovnicește. Trebuie să renască duhovnicește comunitatea parohială însăși, căci ea trebuie să slujească în smerenie pe Domnul și toți oamenii în iubire de Hristos și de frați, iar aceasta cu blîndețe și smerenie, în spirit de sacrificiu și uitare de sine. Este absolut necesar ca această slujire să se hrănească din rugăciune. E esențial și indispensabil. Dar aceasta presupune o condiție prealabilă: ca episcopii noștri, preoții noștri și monahii noștri să devină ei înșiși asceți. Iar pentru aceasta: Domnului să ne rugăm!

Traducere și prezentare
Pr. prof. Dr. Ioan I. Ică

MISIUNEA SOCIAL-CARITATIVĂ A BISERICII

Biserica este un organism divin-uman, în care toate manifestările vieții ei ființiale și funcționale, atît sub raport ontologic-doctrinar, cît și misionar social, sînt teandrice, într-o împletire și colaborare tainică și reală a celor divine cu a celor umane. În acest sens, Biserica este Trupul tainic al Domnului, viața divinumană a Mîntuitorului Iisus Hristos continuată și actualizată prin acțiunea Sfîntului Duh în Sfintele Taine și rînduieli bisericești, în lucrările caritative, sociale și culturale ale clerului și credincioșilor.

Cea de-o ființă, de viață făcătoare, dumnezeiască și nedespărțită Treime — care fundamentează ființial existența și misiunea Bisericii — ni se revelează prin atributele sau însușirile sale, în manifestarea acestora prin marile acte ale creației, providenței și mîntuirii. Lumea creată, cosmosul întreg văzut și nevăzut, în centrul căruia stă omul, stăpîn și rege al creaturii, a început în timp prin manifestarea bunătății și atotputerniciei lui Dumnezeu, care creează și alte existențe și ființe spre a se împărtăși de darurile și binefacerile iubirii Sale, pentru fericirea acestora și preamărirea Creatorului.

Omul, coroana creaturii văzute și nevăzute, adevărat microcosm, poartă în sine chipul treimic al lui Dumnezeu în potență, spre a deveni prin o necontenită străduință asemenea cu Ziditorul său. Menirea sa era de-a colabora cu harul divin, într-o tot mai deplină iubire și ascultare, în împlinirea modului de viețuire treimic prin comuniune, ajutat de rațiune, voință liberă și celelalte însușiri ale ființei sale. Examenul acestei colaborări a primilor oameni cu voia Ziditorului, exprimată prin porunca divină, a adus acestora căderea, păcatul originar. Prin neascultare, pricinuită de curiozitatea cunoașterii, a mîndriei, a poftei — la care i-a îndemnat și ispititorul cel rău — primii oameni s-au rupt din ascultarea și comuniunea Tatălui ceresc. Urmările acestei neascultări a adus pe protopărinți și pe noi urmașii lor, care purtăm firea adamică, la o ruptură a echilibrului și armoniei firești, în raport cu noi înșine, cu semenii și cu lumea înconjurătoare. În firea omenească căzută apare egoismul cu acele cerințe și porniri exagerate, patimi, vicii, într-o legătură de idolatrie cu cele trupești, materiale și vremelnice. Astfel se alimentează trufia, lăcomia, dominația, avariția și libertinajul simțurilor și al rațiunii, cu toată gama de rătăciri și patimi ruinătoare în viața insului, a familiei, a societății și a omenirii.

Pronia dumnezeiască, în negrăita Sa bunătate și iubire de oameni, nu a părăsit zidirea mîinilor Sale, dînd primilor oameni și urmașilor acestora făgăduințe, chemări și sprijiniri prin Lege și prooroci, — în istoria poporului ales — și prin înțelepți și alte personalități în istoria celorlalte neamuri, spre a ajuta conștiința și legea morală din ființa oamenilor să năzuiască, să aștepte și să dorească după restaurarea chipului celui alterat al lui Dumnezeu din om, însă nedistrus total. Prin năzuințele cele bune și drepte, prin legi și porunci morale s-a încercat și restabilirea unor relații mai generoase și umane, între oameni, în locul celor deteriorate și învrăjbite prin asupriri, nedreptăți și discrepanțe între cei mici și cei mari, între săraci și bogați.

În acest sens, marele legiuitor și prooroc Moise atenționează cu mențiune deosebită: „Că Domnul Dumnezeul vostru... este Stăpînul stăpînilor... care nu caută la față, nici nu ia mită; care face dreptate orfanului și văduvei și iubește pe pribeag și-i dă pîine și hrană. Să iubiți și voi pe pribeag, că și voi ați fost pribegi în pămîntul Egiptului" (Deut. 10, 17—19).

Marele prooroc Isaia avertizează împotriva celor atașați la formalismul legalist și fără milă și dreptate: „Nu știți voi postul care-Mi place? — zice Domnul. Rupeți lanțurile nedreptății, dezlegați legăturile jugului, dați drumul celor asupriți... împarte pîinea cu cel flămînd, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l..." (Cap. 58, 7—8).

În viziunea mesianică a sfinților Prooroci, Hristos Unsul lui Dumnezeu are misiunea divină de-a binevesti săracilor, de-a vindeca pe cei zdrobiți cu inima, de-a propovădui celor robiți eliberarea, orbilor vederea și celor apăsați slobozirea (Cf. Isaia 42, 7 și Lc. 4, 6—21).

Iisus Hristos Mîntuitorul nostru s-a dovedit a fi prin viața și activitatea Sa, Samariteanul milostiv — care din negrăita Sa iubire de noi oamenii căzuți și neputincioși, asemenea acelui ce călătorea pe drumul de la Ierusalim la Ierihon din Evanghelie — se apleacă neîncetat spre a ne ierta păcatele și a ne vindeca de bolile și durerile noastre sufletești și trupești. Alături de activitatea sa dumnezeiască și conducătoare, Domnul Iisus Hristos a desfășurat și o dumnezeiască lucrare de binefacere și tămăduire sufletească și trupească, pentru toți cei ce veneau la El cu credință tare, dovedindu-se a fi Doctor al sufletelor și al trupurilor deopotrivă.

În predica de pe munte, Domnul a menționat între fericiți pe cei milostivi, că aceia se vor milui, încheind cu acel îndemn dumnezeiesc: „Fiți dar voi milostivi precum Tatăl vostru cel ceresc milostiv este" (Lc. 6, 36). Ca o încoronare a faptelor bune și binefăcătoare, Mîntuitorul a stabilit legea iubirii și întrajutorării milostive, ca o condiție a adevăraților ucenici și ca un criteriu după care se va judeca lumea. „Să vă iubiți unul pe altul, precum și Eu v-am iubit pe voi". (In. 15, 12). Iar la a doua venire și judecata cea mare, va spune: „... întrucît ați făcut unuia din acești frați ai mei prea mici în lume, Mie mi-ați făcut... Veniți binecuvîntații Părintelui Meu de moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii" (Mt. 25, 34, 40).

În Faptele Apostolilor ni se spune despre colecta de ajutorare pe care a organizat-o Sf. Apostol Pavel și colaboratorii săi în călătoriile misionare, adunînd daruri de la comunitățile creștine nou-înființate din Asia Mică, Grecia și Macedonia, în scopul ajutorării creștinilor din Palestina. „Cît despre strîngerea de ajutoare pentru sfinți — scrie credincioșilor din Corint — precum am rînduit pentru Bisericile Galatiei așa să faceți și voi" (I Cor. 16, 1). Precum este scris: „Celui cu mult nu i-a prisosit și, și celui cu puțin nu i-a lipsit" (II Cor. 8, 14—15).

Virtutea și fapta milosteniei au devenit o preocupare majoră în toată vremea pentru Biserica apostolică și patristică. Este cunoscut că temeiurile de susținere și întărire a credincioșilor creștini din primele veacuri, alături de propovăduirea cuvîntului, Sf. Euharistie și celelalte rînduieli și Taine, credința lucrătoare în fapte de dragoste dăruitoare și jertfitoare a fost una din cele mai edificatoare mijloace pentru dovedirea misiunii divine a Bisericii creștine, în confruntarea cu obstacolele și discrepanțele sociale ale păgînismului. „Creștinii nu se deosebesc de ceilalți oameni — zice Epistola către Diognet — nici prin patrie, limbă sau obiceiuri... dar se deosebesc prin minunata și uimitoarea rînduială a vieții și faptelor lor. Priviți cum se iubesc", adică cum se ajută și se ocrotesc.

O primă lucrare samariteană organizată a Bisericii primare o întîlnim în cuvintele Sfîntului Iustin Martirul: „Cei care au şi doresc de bunăvoie să aducă (cu ocazia Euharistiei n.n.) şi ceea ce se strînge se dă celui ce priveghează (Episcopului n.n.) şi el ajută orfanii, văduvele, bolnavii, pe cei neajutoraţi, prizonierii, oaspeţii străini, într-un cuvînt pe toţi cei ce au nevoie" (Apologia I, 67, P. G. 6, 429 C.).

Sfinţii Părinţi ai Bisericii aduc în argumentarea propovăduirii şi acţiunii de milostivire şi întrajutorare temeiuri din cele mai adînci: hristologice, eclesiologice, umanitare şi sociale. Asemănarea, unirea şi simţirea prezenţei divine a Mîntuitorului cel înviat şi preamărit, se face prin deschiderea noastră cu fapta faţă de cei sărmani, bolnavi şi neajutoraţi. La această temă se adaugă solidaritatea şi răspunderea mădularelor unul faţă de altul şi de toţi după imaginea Bisericii ca Trup al lui Hristos, ale căror mădulare sîntem noi, expusă de Sf. Apostol Pavel în epistolele sale" (I Cor. 12; Romani 12; Efes. 4).

De asemenea Sf. Părinţi menţionează ca temeiuri ale misiunii social-caritative a Bisericii, principiile creştine cu rezonanţă moral-socială: al unităţii, egalităţii şi frăţietăţii oamenilor, avînd o origine comună, o egalitate şi libertate de fii ai aceluiaşi Părinte ceresc, care ne-a răscumpărat prin jertfa şi învierea Fiului Său, devenind toţi cei credincioşi fraţi în credinţă şi în har. „Nu vă cer să înviaţi morţi — zice Sf. Ioan Gură de Aur — nici să vindecaţi leproşi, ci vă cer să arătaţi un semn mai mare decît acesta: dragostea milostivă". (*Omil. a VIII-a la Epistola către Romani*, 5, P. G. 60, 447).

Specificînd unicitatea şi valoarea virtuţii şi legii dragostei creştine, exprimate de Iisus Hristos în porunca iubirii semenilor şi reluată de Sf. Pavel în imnul dragostei din Epistola către Corinteni, Cap. 13 — Sfîntul Ioan Gură de Aur subliniază că dragostea creştină este mai presus decît toate darurile, decît credinţa, nădejdea, fecioria, postul, chiar martiriul, căci însuşi Dumnezeu este dragoste milostivă. Începutul, mijlocul şi scopul vieţii şi desăvîrşirii creştine este dragostea, care ne uneşte acum şi în vişnicie cu Cel ce ne-a iubit şi pe Sine s-a dat drept răscumpărare pentru noi (*Omilia la Epistola către Evrei* III P.G. 63, 37; la Dr. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, Sibiu, 1986, pag. 24).

Sub raportul organizării practice a lucrării social-caritative a Bisericii, locul de frunte îl ocupă Vasile cel Mare, prin acele minunate Vasiliade (azile, spitale) pentru străini, bătrîni şi bolnavi. Zice Sf. Vasile cel Mare: „Fiul lui Dumnezeu şi-a dat viaţa pentru lume, cînd S-a dat pe Sine de bunăvoie ca jertfă pentru păcatele noastre. Nouă nu ni se cere să ne jertfim viaţa, ci doar să jertfim din timpul şi interesele noastre, din bunurile noastre materiale şi sufleteşti, cu aceeaşi dragoste sinceră şi inimă curată după pilda Domnului" (Comentar la Ps. 28, 5).

Aceste lucrări de binefacere şi de caritate creştină s-au continuat în Bisericile ortodoxe autocefale-naţionale, ca şi în creştinătatea apuseană. Biserica Ortodoxă Română s-a preocupat în mod constant de această lucrare samariteană, concretizată prin acele bolniţe ale mînăstirilor şi bisericilor mai însemnate din ţara noastră. Am avut în spiritualitatea noastră monastică şi bisericească acel curent sănătos, ortodox de împletire a rugăciunii cu munca, a vieţii duhovniceşti cu fapta filantropică, aşa cum s-a manifestat aceasta în şcoala cerniceană, inaugurată şi organizată de stareţul Gheorghe şi Sf. Calinic de la Cernica (la Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 145—166).

De fapt această virtute a generozităţii, a bunătăţii milostive, a ospitalităţii deschise, a toleranţei faţă de alte naţionalităţi şi credinţe, a optimismului şi echilibrului moral-sufletesc — sînt tot atîtea feţe luminoase ale omeniei sufletului românesc şi creştin din începuturile istoriei sale pînă astăzi. Extremele şi excesele n-au caracterizat şi n-au mulţumit niciodată sufletul genuin al majorităţii populaţiei româneşti, a celor mulţi de la ţară, de la sate. Aici n-au prins deprinderile şi mentalităţile străine şi rătăcite, îmbinate cu indiferenţa, detaşarea egoistă şi fudulă, raţionalistă, materialistă şi atee, lipsită de respect şi evlavie faţă de cele dumnezeieşti şi cu răceală şi dispreţ faţă de cei mulţi, oropsiţi, neajutoraţi.

Se ştie că toate manifestările culturale autentice româneşti în literatura populară: proverbe, zicători, legende şi basme, ca şi creaţiile artistice, cîntece, port, pictură, sculptură şi arhitectură (cu acele cerdacuri deschise) vorbesc cu priso-

sință despre omenia, generozitatea, ospitalitatea și buna-cuviință în cuvînt și purtare a sufletului românesc. Cultura și literatura clasică românească, izvorîte din această atmosferă deschisă și senină, au îmbogățit patrimoniul culturii și civilizației universale prin asemenea creații cum sînt ale lui Eminescu, Enescu, Brîncuși, Blaga, Mircea Eliade, Noica și ale altora.

Ținem să mai consemnăm, în continuare, privind misiunea filantropică a Bisericii din trecut, că pe lîngă mînăstiri și biserici erau și acele numite *lazarete* temporare în vremuri de epidemii, de ciumă și de holeră, organizate și întreținute prin Biserică.

În secolul al XVIII-lea au apărut la noi primele spitale pe lîngă mînăstiri, cum a fost spitalul Colțea (1704), Pantelimon (1752), Sfîntul Spiridon (1757). În Moldova bolnițe-spital întîlnim la Mînăstirea Neamț (1843), Secu (1847), Rîșca (1875), Văratic (1853), etc.

Prin Regulamentul Organic și reformele domnitorului Alexandru I. Cuza, bolnițele mai însemnate, devenite spitale au trecut sub îndrumarea statului (vezi: Pr. Dr. At. Negoiță, Semnificația medico-istorică a bolnițelor mînăstirești, în rev. M.O., nr. 9—10, 1969, pag. 681—687).

Dezvoltarea medicinii și a medicamentelor farmaceutice au dus la o deplină organizare a spitalelor, în care se cuprind policlinicile și dispensarele. Această preocupare directă a statului a ușurat activitatea misionar-socială a Bisericii. Ea n-a putut fi însă înlocuită total, motiv pentru care Biserica a fost și este chemată să se preocupe de această misiune specială a sa.

După primul război mondial, în atmosfera de împliniri naționale, prin realizarea României Mari, Biserica și-a continuat opera samariteană prin ridicarea și organizarea de școli și orfelinate, dînd îndemnuri preoților de a-și face cu precădere o preocupare misionară pastorală în domeniul acesta medical-social. Cele două decenii (1920—1940) au fost prea scurte ca aceste acțiuni samaritene, organizate sub oblăduirea Bisericii strămoșești, să-și poată arăta roadele ei, într-o continuitate cu tradițiile Bsericii patristice, în condițiile unei medicini moderne. În perioada celor patru decenii de regim totalitar-comunist, Biserica nu și-a mai putut desfășura organizat aceste activități deosebit de însemnate. Asistența socială total preluată de statul comunist și ateu a dus la scoaterea lucrării dumnezeiești a binefacerii și milostivirii Domnului Hristos din spitale, azile și orfelinate. Așa încît la celelalte crize de ordin economic, social și moral, s-au adăugat cele din cîmpul social-umanitar. Societățile străine de binefacere, atît guvernamentale, cît și particulare ne-au ajutat și ne vor ajuta în climatul de libertate și democrație, dar rămîne ca Biserica noastră să se implice cu o responsabilitate sporită conform vechilor tradiții creștinești și românești.

De acum ierarhii și preoții avem îndatorirea de a renaște această lucrare samariteană în societatea noastră românească de astăzi. Se impune aceasta cu o stringentă necesitate, mai ales că celelalte Biserici din străinătate, cea Catolică și Protestantă, ca și cultele neprotestante, cu o bogată situație economică, își fac o preocupare principală de ajutorare a celor suferinzi, bătrîni neputincioși și copii handicapați. Rămînerea în espectativă și renunțarea la aceste activități din diferite motive va însemna o abdicare a noastră de la chemările Evangheliei Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți ai Bisericii, ca și de la tradițiile Bisericii strămoșești. Aceasta se va resimți în mod defavorabil pentru noi în rîndurile credincioșilor noștri și în atmosfera de libertate și democrație a societății noastre românești.

În acest sens, o activitate binevenită reprezintă Asociația filantropică Christiana, care și-a deschis încă din anul trecut la București o clinică cu 3—4 secții medicale, o școală post-liceală de asistente medicale (măicuțe) și cu perspective mai depline în următorii ani.

La Sibiu avem filiala județeană a Christianei, care s-a legalizat și a început să activeze prin o asistență mai sporită la spitale (o capelă la spitalul județean și una la cel de psihiatrie). Încercăm să intensificăm activitatea misionară socială la azile de bătrîni și orfelinate de copii. Spitalul-azil de bătrîni din Sibiu a adus mulțumiri publice pentru ajutoarele primite de la filiala Asocieației Christiana de la Sibiu, însumînd confecționarea a 1/3 din lengeria de corp și pat pentru bolnavii de aici.

În prezent avem bucuria creştină a găsirii unor cadre medicale, care sînt cu toată disponibilitatea sufletească pentru deschiderea unui dispensar medical şi apoi a unei policlinici cu consultare şi tratamente gratuite pentru oamenii bătrîni, neajutoraţi şi cu mijloace şi posibilităţi materiale-băneşti reduse.

Centrala Christianei din Bucureşti, prin directorul Dr. Chirilă Pavel şi colaboratorii de la clinică, ne-a adus din vară la Sibiu tipărituri în vederea întocmirii unor fişe sociale, pentru persoanele handicapate şi neajutorate din Arhiepiscopia Sibiului. Aceste fişe se vor centraliza pe ţară şi se vor putea cunoaşte ajutoarele necesare ce se vor solicita de la asociaţiile similare din străinătate. La întocmirea acestor fişe preoţii noştri sînt rugaţi să ia parte împreună cu medicul şi reprezentantul autorităţilor locale. În acest scop ar fi bine ca toţi preoţii noştri să fie membri ai asociaţiei filantropice Christiana.

Trebuie să amintim cu mulţumire de felul în care a răspuns populaţia oraşului Sibiu la apelurile unor preoţi ai Bisericii noastre, ai altor instituţii sociale, între care Crucea Roşie şi Christiana, la ajutorarea moldovenilor noştri sinistraţi în vara aceasta. S-au trimis sume de sute de mii, haine şi alimente cu numeroase tiruri încărcate, în urma cărora s-au primit mulţumiri verbale şi scrise.

Socotesc că a sosit momentul să reactualizăm Duminica bolnavilor, aşa cum se practica ea în Arhiepiscopia Sibiului, pînă acum cîteva decenii, să dăm o mînă de ajutor celor handicapaţi, să organizăm cantine, acolo unde este posibil, pentru bătrîni şi infirmi, să organizăm cercetarea caselor de copii, care să simtă cît de cît dragostea părintească, să dirijăm spre azile pomenile sau alte acte ale milei creştine, să susţinem întrajutorarea între enoriaşii noştri în cazuri de calamităţi, incendii, decese, etc. Pentru împlinirea acestor îndatoriri pastorale deosebit de însemnate astăzi, se cuvine să reactivăm membrii Consiliului şi Comitetului parohial şi pe alţi enoriaşi buni şi credincioşi cu vocaţie samariteană, în duh de credinţă sinceră şi milă întru dragoste creştină şi smerenie, cu evlavie faţă de această sfîntă şi creştinească lucrare a Sf. Biserici.

Toate acestea să constituie semne văzute şi fapte evidente ale dragostei noastre faţă de Dumnezeu şi de semeni, ale prezenţei Bisericii în nevoile şi imperativele vremii, spre preamărirea lui Dumnezeu, cinstea şi bucuria noastră a tuturor.

Preot Filaret Costea

Urme din trecut

UN PROCES DE MOŞTENIRE INTENTAT DE EPISCOPUL ANDREI ŞAGUNA

In anul 1915, la o întrunire culturală a preoţilor din protopopiatul Săliştei, profesorul Ioan Lupaş a încercat să facă cunoscută „biografia unei personalităţi voit incolore, care n-a lăsat după ea nici o pronunţată dîră de lumină în ogorul culturii româneşti". Acesta era Ioan Moga,[1] supranumit „Teologul" (1790—1856), unul din nepoţii episcopului Vasile Moga (1774—1845). Se ştie că unchiul a purtat o grijă deosebită acestui nepot, trimiţîndu-l la studii universitare în Viena, de unde încă la vîrsta de abia de 25 de ani a fost aşezat cu „lefşoară bunicică" de 450 florini pe an la catedra vacantă de teologie ca urmaş al lui Gheorghe Lazăr, al cărui salar nu ajunsese decît la 300 de florini. Pe lîngă catedră, „Teologul" a mai preluat şi slujba de asesor consistorial ca referent în chestiuni matrimoniale, care-i rotunjea copios veniturile lunare, mai ales că timp de peste 20 de ani el şi-a mai adăugat şi slujba de protopop I al Sibiului. Şi totuşi, cu tot venitul mare al acestor întreite servicii, atunci cînd la 24 noiembrie 1851 a fost trimis de către episcopul Andrei Şaguna să organizeze o colectă în protopopiatul Săliştei în vederea lărgirii unei săli de clasă pentru candidaţii de preoţie, acest protopop n-a putut duce cu sine şi cu cei împreună slujitori decît „vestea răcelii inimilor celor din Sălişte", fapt care l-a obligat pe Şaguna să scoată din lada Bisericii săliştenești 500 florini argint. Faţă de toate acestea, în toamna lui 1845, Ioan Moga n-a uitat să plece la Cluj îndată după moartea unchiului său, pentru ca să-şi pună candidatura la alegerea de episcop şi unde într-adevăr a întrunit cele mai multe voturi (33), încît numai schimbarea lucrurilor după „rînduieli mai înalte" l-a privat de reuşită, cum a declarat-o însuşi Andrei Şaguna, aflat pe atunci ca vicar al episcopiei ardelene.[2]

Nu-i mirare deci că la cîteva zile după moartea episcopului Moga, un articol din ziarul „Gazeta Transilvaniei" exprima oarecum critic opinia publică, atunci cînd scria: „acum domneşte în cler şi în popor acea opinie că moştenitorii Prea Sfinţitului Episcop cu cea dintîi ocazie îşi vor arăta credincioasa iubire prin împărtăşirea testamentelor lăsate de răposatul episcop, mai ales pentru motivul că deşi răposatul se plîngea mereu de sărăcia clerului, totuşi el încasase cu ocazia hirotonirii mai mult decît era scris în stolă". De aceea, se spunea mai departe, „este de dorit să se vadă din partea moştenitorilor o socoteală curată atît despre sumele adunate pentru fundaţia şcolară, din care se puteau purta tineri la şcoli mai înalte, cît şi creşterea veniturilor începînd de pe vremea episcopilor sîrbi, cît şi în cei 34 de ani cît a păstorit răposatul Moga".[3]

De fapt, într-o vreme de cumplită nedreptate a nobilimii reacţionare, în care i-a fost dat episcopului Vasile Moga să se strecoare cu greu printre chingile caudine ale celor 19 instrucţiuni de „iobăgie bisericească", singura realizare mai deosebită a fost cumpărarea, prin colectă publică, a unei „case a clerului", în care au fost nevoiţi a se îngrămădi, atît episcopul Moga cu reşedinţa lui şi cu birourile

---

1 Ioan Lupaş, Ioan Moga „Teologul" (1790—1856). Succesorul lui Gheorghe Lazăr la catedra Seminarului din Sibiu, în volumul „Studii, conferinţe şi comunicări istorice", III, pag. 151—172.

2 A se vedea studiul şi documentele publicate de Silviu Dragomir: André Şaguna et Joseph Rajacici, în revista „Balcania", VI (Bucureşti 1943) pag. 242—288. Traducerea acestor documente la: T. Bodogae: 100 de ani de la venirea lui Şaguna în Ardeal, în: „Revista Teologică", Sibiu, 1947.

3 „Gazeta Transilvaniei", nr. 88 din 1 nov. 1845.

Consistoriului, cît și Seminarul teologic împreună cu locuința unora dintre profesori. Lipsa de înțelegere a patriciatului săsesc purtase în primii trei ani pe episcopul român prin „trei sălașe și se aștepta acum să fie scos și din al patrulea", după cum ne informează însuși Petru Maior [4] în cartea sa „Istoria Bisericii Românilor". De aceea, nu-i mirare că și după revoluția din 1848, în clipa cînd episcopul Andrei Șaguna va lua apărarea cantorilor și crîsnicilor Bisericii neunite față de colegii lor de alte confesiuni, care de mult timp erau scutiți de sarcini publice și se bucurau și de porții canonice, însuși comitele săsesc Salmen afirma că astfel de pretenții însemnau „agitații".[5] Și totuși, comparînd azi stările de lucruri dintre răscoala lui Horea și cea a lui Tudor Vladimirescu nu se poate să nu surprindem mișcări tot mai clare ale doleanțelor românești, pe care țărănimea de pe ambele versante ale Carpaților așteptau pe „crăișorul Horea" și pe „Domnul Tudor" să vină să le facă dreptate.[6]

La lumina acestor frămîntări, însuși Ioan Moga a luat condeiul și a încercat un cuvînt de apărare față de acuza publică din „Gazeta Transilvaniei". E drept însă că și limbajul apologiilor sale n-a fost din cele mai preoțești.

Mai întîi de toate, zicea el, „averile răposatului episcop Vasile Moga n-au fost niciodată încredințate mîinilor subscrisului și așa subscrisul n-am avut a împărți neamurilor răposatului nimic. Răposatul episcop a făcut într-adevăr testament despre cele ce au putut face în favorul clerului... Neamurilor sale le-a dat răposatul din ce a păstrat, după cît a voit, la fieștecarele dînd în mînă și mai înainte, dar mai vîrtos pînă a fost bolnav, prevăzînd că de tămăduit nu mai putea avea nădejde. În mîna subscrisului a fost dat de către răposatul numai cheltuiala îngropăciunii. Și alte daruri ce a lăsat cunoscuților săi, și acele le-a administrat subscrisul la locurile sale... Alte sume mai mari împărțite între neamuri, nu știu. „Recunosc în ce scop am călătorit la Cluj, ca și alte două persoane".[7]

După cît se va vedea din documentele de mai jos, expunerea lui Ioan Moga despre „fundația pentru tinerii care vreau să învețe filosofia" este fluctuantă: declarația lui Șaguna precizează însă că înregistrarea oficială a „casei clerului" în foaia cadastrală din Sibiu poartă data: 1832, an în care la 12 septembrie „Curtea din Viena provoacă pe episcopul Moga să verse toți banii la Guvern, care va prelua administrarea lor".[8] Data aceasta e confirmată și de un bun cunoscător al faptelor, care declara că „despre banii strînși în colecta sa episcopul Moga n-a dat nici o socoteală",[9] iar dacă ar reuși să ajungă episcop Ioan Moga „Teologul", atunci abuzurile ar crește și mai mult decît acum".

Cu sufletul lui mare, episcopul Șaguna nu s-a răzbunat nici pentru răspîndirea zvonurilor din timpul alegerilor episcopale din 1847, cînd cei doi nepoți ai episcopului Vasile Moga (Moise Fulea și Ioan Moga) afirmau că „Șaguna e sîrb de origine", ci a lăsat pe ambii acești nepoți în funcțiile lor pînă tîrziu (Fulea 1849; I. Moga 1853). Dar deodată cu moartea „Teologului" — 24 octombrie 1856 — evenimentele au luat altă turnură și marele episcop s-a văzut obligat să intenteze proces de moștenire rudelor episcopului Moga spre a restabili lucrurile pe linia canonică-bisericească. Faptele impuneau și ele rezolvări mai hotărîte cu atît mai mult cu cît măsurile de represiune ale regimului absolutistic frîna orice inițiativă de progres în viața bisericească și culturală a românilor. Se știe că deodată cu venirea în fruntea Bisericii românești din Ardeal a lui Andrei Șaguna trebuia să se înceapă de la cele mai mărunte lucruri. În 1848, noului episcop român nu i s-a putut împrumuta de la Banca săsească „Sparkassa" nici măcar suma de 2000 de flo-

4 Istoria Bisericii Românilor, Buda 1813, pag. 141; 157.

5 A se vedea colecția „Telegrafului Român", anii 1851—1853 și 1861—1863.

6 A se vedea studiul lui Andrei Oțetea: Ecoul răscoalei lui Tudor în Transilvania, București, 1961.

7 Ceilalți doi vor fi fost Ioan Popasu de la Brașov și Ioan Panovici din Nocrich. Citațiile au fost luate din „Gazeta Transilvaniei".

8 Sebastian Stanca: Viața și activitatea episcopului Vasile Moga, Cluj, 1939, pag. 26.

9 I. Lupaș: Mitrop. Andrei Șaguna, scriere comemorativă, Sibiu, 1909, pag. 474—475.

rini ca să meargă la Carloviț, pentru a fi hirotonit episcop, de aceea s-a adresat unui rășinărean „cinstit și cu bună stare" Coman Cioran și acesta știm că l-a ajutat.[10] Dar Șaguna nu s-a speriat de „sărăcia Bisericii". Cu ajutorul material mai ales al macedonenilor el a început să cumpere pe rînd cîte o casă fără să se lase intimidat de observațiile ministrului de Culte Thum și ale primarului sas al Sibiului,[11] care născoceau și acum oprelișteie „medievale" ale așa-zisului „drept de vecinătate", pentru cei care vreau să cumpere case sau pămînt în oraș. N-au trecut decît cîțiva ani și episcopul Șaguna a reușit să înscrie pe numele Bisericii, în Cartea Funciară cîteva „realități" de frunte: reședința (în care s-a și mutat în 1857), Institutul Teologic, alte două case în strada Mitropoliei, una în spatele viitoarei Catedrale, în care a stat un timp tipografia, pe care a plătit-o Șaguna din banii lui. Ani de-a rîndul s-a dus cu gîndul să cumpere o moșie mare situată în comuna Drașov, de lîngă Sebeș, pentru care a făcut apel la cunoscuții mecenați (unii chiar rude îndepărtate), baronul Sim Sina, și prințul Grigorie Brîncoveanu,[12] dar proiectul nu s-a putut realiza". „Mai fericite au fost în această privință strădaniile duse cu Biserica „de pe groapă", unde a reușit să convingă pe fiul celebrului ctitor și negustor Hagi Constantin Pop, baronul Zenovie Pop să „închine" biserica respectivă episcopiei ortodoxe sub formă de „biserică patronată",[13] pe temeiul argumentului celui din urmă, cu care baronul s-a lăsat convins: „episcopul este trecător, dar episcopia e netrecătoare".

Față de toate aceste condiții, credem că un ierarh cu pregătire canonică atît de deosebită, cum știm că a avut-o Andrei Șaguna, a acționat așa cum trebuia împotriva pretențiilor ridicate de nepoții episcopului Moga — acțiune logică și necesară. E semnificativ modul în care se exprimă însuși Șaguna într-un prim referat adresat patriarhului Iosif Rajacici de la Carloviț — documentul nr. I. Dar nu mai puțin grăitoare sînt și documentele de sub numerii IV și VI.

În aparență, procesul pare neîncheiat. Totuși, în afară de actele anilor 1857—1860 ale Arhivei mitropolitane din Sibiu, n-am mai putut afla alte materiale care să ducă la „tergiversări" și amînări atît de obișnuite în dosarele judecătorești ale vremii. Potrivit prevederilor canonice (și Șaguna a dat dovadă clară prin consultarea celor mai sistematice tratate de drept canonic).[14] încă în canonul apostolic 38 se stabilise că „nici unui episcop să nu-i fie cu putință a-și însuși ceva din bunurile Bisericii sau a dărui rudelor sale din cele dăruite lui Dumnezeu,[15] iar în afară de cele cuprinse în documentul nr. IV (A.B.M. 2624), în care comentează lucrurile ca și cum s-ar referi aidoma la procesul acesta, Șaguna se exprimă în felul următor:

„drept este înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor ca nici Biserica să nu sufere vreo pagubă pentru nearătarea bunurilor episcopului, nici de la episcop, nici de la rudele lui să nu se iee ceva pentru Biserică", de aceea acest canon [16] rînduiește:

I. averea personală pe care-o posedă un episcop să se arate eparhiei precum și averea eparhială încă să fie făcută cunoscută înaintea eparhiei;

II. averile eparhiei, precum și ale mănăstirilor și ale altor fundații menite spre alte scopuri filantropice, se numesc în canoane „averi ale Domnului" și ele nu se înstrăinează;

10 Prot. Emilian Cioran: Șapte generații de preoți și protopopi din aceeași familie, Sibiu, 1955 (1991), pag. 46.

11 N. Popea: Arhiep. și mitropolit Andrei Șaguna, Sibiu, 1879, pag. 174 și următoarele.

12 I. Lupaș: Mitropolit Andrei Șaguna... pag. 482; T. Bodogae: Neue Angaben hinsichtlich der Beziehungen des Metropoliten Andreas Șaguna zu Baron Simeon Sina, în „Revue des études sud-est européennes" 1/1971 (și extras).

13 I. Lupaș: op. cit., p. 475.

14 „Synodicon sive Pantecte Canonum" ale lui William Beveregius 1636—1708, în 2 volume. Oxford 1672, operă clasică în materie, cu text în limba latină.

15 În formularea lui A. Șaguna: Enhiridion de canoane, Sibiu, 1871, pag. 23.

16 În legătură cu canonul 40 apostolic.

III. deosebirea averii private a episcopului de către cea a eparhiei, ajută pe episcop să poată testa oricui și oricum va voi el;

IV. la venirea unui nou episcop e necesară întocmirea unui inventar de bunuri personale, cu care el poate face ce vrea;

V. potrivit canonului 89 cartag., episcopul nou n-are voie să testeze rudelor sale mai mult decît jumătatea bunurilor sale;

VI. dacă un episcop moare fără ca el să-și fi făcut testament, cea care moștenește după el este eparhia.[17]

Aceleași dispoziții figurează și în colecția sîrbească intitulată „Kormeciaia kniga" (Cartea cîrmuirii), precum în „Îndreptarea legii" supranumită simplu „Pravila" tipărită la 1652 în Tîrgoviște, despre care avem aici dovada că deși Principatul transilvan era despărțit de Țara Românească și de Moldova, totuși ea se folosea și în Transilvania, iar Șaguna declară că în Biblioteca patriarhiei din Carloviț se găsea un exemplar „legat în piele neagră", aflat „din vechime", ca un simbol al legăturilor spirituale dintre românii din cele trei Principate.

La lipsa de înțelegere de care au dat dovadă birocrații administrației vieneze, despre care Șaguna afirma că „habar" n-aveau ce este un episcop „ortodox",[18] vor fi contribuit probabil și nepoții defunctului episcop, precum și cancelaria patriarhiei sîrbe din Carloviț față de care Șaguna afirma că „observațiile mele lămuritoare din 7 nov. 1859 clarifică suficient problema respectivă".[19] Dar insistența cu care episcopul Șaguna își apără dreptatea cauzei sale (în ciuda întreitei atribuiri „familiale") constituie o dovadă de nezdruncinat că în viața organismelor bisericești principiile canonice formează însăși „stîlpul și temelia adevărului", cum zice cuvîntul Apostolului. De altfel după lupta pe care a dus-o vreme de 15 ani cu cercurile conducătoare ale absolutismului austriac, cîștigul de cauză a trecut de astă-dată marelui episcop ardelean, cu atît mai mult cu cît, începînd cu anul 1860, s-a inaugurat regimul constituțional, iar cu cooptarea lui Șaguna însuși în Consiliul imperial lărgit era și pentru el un semn că în viața popoarelor începea să se introducă principiul „egalei îndreptățiri" pentru toate naționalitățile. În acest sens trebuie înțeles și acest capitol mai puțin cunoscut din viața Bisericii române din Transilvania, despre care lăsăm să ne vorbească cele 8 documente dintre anii 1857—1859, pe care le publicăm aici. Afară de unul singur (care a fost redactat în limba germană (nr. VII), toate celelalte au fost scrise în limba slavonă de redacție sîrbească, pe care Șaguna o cunoștea foarte bine, ca unul care a predat-o ca profesor și secretar.

I.

(Arhiva Bibl. Mitr. Sibiu no. 2580. Sibiu 15 mai 1857. În legătură cu procesul de moștenire după episcopul Vasile Moga, episcopul Andrei Șaguna cere patriarhului Iosif Rajacici să-i trimită în copii legalizate datele privitoare la tunderea lui în monahism și la hirotonirea lui ca episcop. Concept în limba slavonă de redacție sîrbească).

Răposatul episcop Vasile Moga, care a păstorit aici înaintea mea, a agonisit, între altele, și o casă, care încă și azi e înregistrată tot pe numele lui în Cartea Funciară din Sibiu. Numitul episcop a lăsat și un testament, prin care făcea cunoscut că s-au cheltuit pentru Eparhie o anumită sumă de bani, cam 23 000, mai corect spus 29 000 de florini în diferite monede. Tot în același testament, episcopul mai spunea că pe seama rudelor sale el a lăsat atîta cît a crezut de cuviință. Dar murind episcopul, au venit rudele lui și cu de la sine putere și-au însușit fiecare ce au găsit ca avere mișcătoare, iar fiind vorba de împărțirea a tot ce dobîndise episcopul, casa respectivă (a „clerului") a fost atribuită protoprezbiterului Ioan Moga. Acum a murit și acesta, iar casa cu pricina a rămas acum în seama celorlalte rude.

---

17 A. Șaguna: Enhiridion ... p. 26—27.

18 A B M 2582.

19 Act prezidial No. 400 din 16 nov. 1859.

Acestea s-au dus la Cartea Funciară (în Sibiu), dar mare le-a fost mirarea cînd acolo li s-a spus că respectiva casă nu-i trecută nici pe numele protoprezbiterului (Ioan Moga), ci figurează încă tot pe numele episcopului (Moga). Văzînd cum stau lucrurile, rudele au cerut să li se transcrie casa pe numele lor.

În timp ce rudele umblau pe la tribunal, am auzit noi de aceste lucruri și atunci am cerut fără întîrziere de la Tribunalul Suprem al Transilvaniei copia respectivă de la Cadastrul sibian, pe care am și primit-o și din care am văzut că acea casă (a „clerului“) a fost înregistrată în anul 1832 pe numele episcopului Vasile Moga în calitate de cumpărător. În fața acestei situații am hotărît să cerem pe cale judecătorească atribuirea respectivei case pe seama actualei Episcopii ardelene, dar pentru aceasta trebuie să știm mai întîi cînd și unde a fost tuns episcopul Moga ca monah? unde a fost făcut el arhimandrit? precum și în ce zi a fost hirotonit el episcop? La care ne mai trebuie și o copie de pe gramata mitropolitană, din care reiese data hirotonirii și instalării lui întru episcop.

De aceea rog cu tot respectul pe Sanctitatea Voastră să binevoiască a dispune eliberarea în copii legalizate a acestor documente după arhiva de la Mitropolia Carlovițului și a mi se trimite cît mai repede (Andrei, episcop).

(Pe verso: Dată prezidial sub numărul 147/1857).

II.

(A.B.M. no. 2582. Cu numărul prezidial 156 episcopul Șaguna cere patriarhului Iosif Rajacici să-i trimită sub formă de împrumut tratatul de drept canonic al lui William Beveregius spre a se documenta cît mai temeinic la redactarea memoriului în procesul de moștenire în cazul episcopului Vasile Moga. Concept)

Cer iertare Sanctității Voastre pentru această incomodare repetată, dar mă obligă obiectul procesului pornit împotriva rudeniilor episcopului Moga să cer respectuos Sanctității Voastre să dispuneți a mi se trimite cît mai repede tratatul de drept al lui Beveregius, pe care nu voi uita a-l restitui în termen de cel mult patru săptămîni, fiindu-mi necesar la întocmirea memoriului în privința averii rămase după moartea episcopului, pentru ca judecătorii profani care vor dezbate cazul să-și facă o idee clară despre ceea ce este la noi un episcop căci se vede că ei nu cunosc deloc astfel de probleme.

În speranța rezolvării acestei modeste cereri, rămîn în cea mai adîncă stimă, (Andrei, episcop).

III.

(A.B.M. no. 2581. Cu nr. 682, la data de 28 mai 1857 patriarhul Iosif Rajacici înștiințează pe episcopul Andrei Șaguna că-i va expedia cu prima diligență cele două volume de drept canonic al lui Beveregius. Original).

Excelența Voastră,

La stimata scrisoare a Excelenței Voastre din 22 mai a.c. cu no 156, avem onoarea a răspunde că sînt gata a satisface după dorință cererea D.Voastră și că ambele tomuri din Beveregius le vom expedia Excelenței Voastre prin prima dilijanță care vine încolo.

Astfel cu iubire și cu adîncă stimă sînt, cel mai devotat serv. Iosif.

(Pe verso: 2 iunie nr. prezidial 171-1857).

IV.

(A.B.M. 2624, 7 Nov. 1859. Cu nr. prezidențial 386/1859 Șaguna cere patriarhului Rajacici aprobarea în legătură cu procedura de urmat în procesul succesoral după episcopul V. Moga. Concept în l. slavonă de redacție sîrbească).

Sanctitatea Voastră,

În urma convorbirilor pe care le-am avut deunăzi cu un oarecare domn de încredere, Guvernul de aici a scris Sanctității Voastre cerînd lămuriri în 2 probleme privitoare la procesul pe care l-am intentat împotriva unei rude a fostului episcop de aici Vasile Moga.

După cît am înţeles una din aceste probleme este a şti dacă trebuie la noi, după rînduiala Bisericii noastre, ca episcopul să fie luat din cinul monahal? iar a doua: dacă episcopul poate testa?

În privinţa primului punct, n-am de făcut nici o observaţie, pentru că regula generală a Bisericii noastre despre aceea că episcopul trebuie să fie luat din cinul monahal, nici în această eparhie (care a suferit şi care suferе încă atîta) nu s-a călcat prin nici o decizie politică, cu atît mai puţin prin una bisericească, precum şi de nici un obicei, ci totdeauna s-a păstrat cu claritate.

În schimb, în privinţa celeilalte probleme am cu atît mai multe motive de a aduce, spre lămurirea Sanctităţii Voastre şi spre deosebire de Guvernul local, împrejurările speciale de aici, pentru că în această privinţă situaţia din eparhia de aici stă cu totul altfel decît altele din eparhiile noastre (din Austria). În general, legislaţia ardeleană şi Guvernul ei nu s-au deosebit niciodată în ce priveşte fiinţa organizaţiei lăuntrice a Bisericii noastre adică în canoane şi în dogme, ci ea a fost vizibilă numai în privinţa relaţiilor Bisericii noastre cu Statul şi cu alte confesiuni: legislaţia ardeleană de după lupta de la Mohaci (1526) a precizat situaţia Bisericii noastre în cadrul Statului că e numai „tolerată"; dar prin articolul de lege 60 din anul 1791 ea a fost declarată „receptă" prin textul următor*: „Religia de rit oriental grec neunit, care după legile acestei provincii era socotită pînă acum între religiile tolerate, se confirmă, în virtutea prezentului articol, în liberul său exerciţiu".

Şi într-adevăr, în liberul său exerciţiu, Biserica noastră n-a fost niciodată îngrădită, chiar dacă, pe de altă parte, ea a fost jertfită în folosul uniaţiei, dar împotriva dogmelor şi canoanelor nu s-a comis niciodată nici o vătămare. De unde urmează că episcopul din Transilvania trebuie să se întreţină cu totul numai din averea sa, cum prescrie Biserica.

Prin urmare: I. episcopul Vasile Moga în sensul canonului 40 apostolesc ar fi trebuit să-şi separe averea sa particulară de cea a Eparhiei, fapt pe care el însă l-a trecut cu vederea; II. episcopul Moga a mai călcat şi canonul 89 cartaginez, de aceea în privinţa casei sale, pentru care s-a pornit acum proces din partea eparhiei, nu a făcut testament clar; III. El a greşit şi împotriva canonului 24 de la Antiohia, adică nu a făcut cunoscut clerului şi poporului său eparhial tot ce e al său şi ce este al eparhiei; IV. în general, e lucru cunoscut că Vasile Moga a fost făcut episcop din preot de mir provenit din părinţi de gospodari de rînd, de la care n-a putut moşteni nimic sau în orice caz puţin de tot. Or, întrucît el n-a arătat Eparhiei ceea ce a moştenit, urmează că tot ce a agonisit ca episcop, n-a agonisit pentru el, ci pentru Eparhie, întrucît numai Eparhia poate moşteni întreaga lui avere fie moştenită, fie dobîndită de el. Despre acest lucru, în afară de canonul amintit, avem în „Kormciaja" românească (numită în româneşte „Pravila" şi sub acest nume e cunoscută şi de Guvern) glava 57 pagina 48, următoarea dispoziţie, care în traducere germană ar suna aşa: „Was der Bischof vor dem Antritte zum Bischof gesass, das gibt er wohin er will, und teilt es beim Tode oder im Leben aus; was er aber, nachdem er Bischof geworden ist, erworben hat, das gehört der Kirche, das ist dem Bistum oder der Metropolie und diesbezüglich macht er kein Testament. Sollte es sich aber ereignet haben, dass er irgendwelche Sachen von seinen Eltern oder Onkeln oder Schwesterr oder Brüdern oder auch von anderen Anverwandten geerbt hätte, darf er sie an dieselben vertheilen und kann nach Belieben darüber verfügen".

Şi ceva mai departe:

„Nach dem Tode des Bischofs soll niemand dessen Sachen oder was sich immer vorfinden mag entweder, sonder nur im Angerichte des ganzes Klerus soll des Oeconomus dieselben in ein Inventar oder Conscription aufnehmen bis ein anderer Bischof kommt, der sie von Ihm in Empfang nimmt". Adică în româneşte „Ceea ce poseda episcopul înainte de a intra în episcopat o poate da cui vrea şi o poate dărui la moarte sau în timpul vieţii; ceea ce însă a agonisit el după ce a ajuns

* În text se citează: în latineşte: religio orientalis graeci ritus non unita inter tolleratas religiones recensita fuit, vigore praesentis articuli in libere suo exercito confirmatua.

episcop, aceea aparține Bisericii, adică episcopatului sau mitropoliei și despre aceasta nu face nici un testament. Dacă s-ar întîmpla însă să fi moștenit vreun obiect de la părinți, ori de la unchi, ori de la surori sau frați, sau de la alte rude, pe acestea le poate împărți tot la rude și poate dispune de ele cum dorește". (Și ceva mai jos):

(„După moartea episcopului nimeni nu poate folosi bunurile lui sau tot ce a rămas de la el, ci numai cu știrea întregului cler trebuie să le ia în primire iconomul prin inventar sau prin conscripție, pînă cînd vine un alt episcop, care le primește apoi de la el").

„Mi-aduc aminte că această „Pravilă" românească se află și în biblioteca mitropolitană din Carloviț tocmai la început unde se află foliantele mari și e legată în piele neagră, de unde și Sanctitatea Voastră se poate încredința despre deplina adeveritate a citației mele.

Prezentîndu-Vă acest lucvru, rog pe Sanctitatea Voastră să binevoiți să se clarifice acolo problema amintită (la Guvernul Ardelean) și în răspunsul pe care îl veți da Guvernului de aici și după rînduielile Bisericii noastre ortodoxe, episcopul din Ardeal, numai în spiritul pomenitului canon și a capitolului respectiv din „Pravilă", poate și trebuie să încheie testament, iar fiindcă Moga tocmai aceste lucruri nu le-a observat și n-a amintit în testamentul său despre casa respectivă, de aceea averea lui o poate moșteni numai Eparhia în care el a păstorit, iar nu alții din rudele lui. (Andrei, episcop).

V.

(A.B.M. No. Mitrop. 1228. 11, Nov. 1859. Patriarhul Rajacici răspunde lui Șaguna în problema lăsămîntului episcopului Moga. — text slavon de redacție sîrbească, original).

Excelența Voastră,

Ce fel de probleme ne-a creat înalta Locotenență cesaro-crăiască din Ardeal binevoiască Excelența Voastră a vedea din anexa de față.

Presupun că la urzirea acestor probleme a dat prilej intervenția Excelenței Voastre privitoare la pertractarea massei succesorale a răposatului episcop Vasile Moga.

Deoarece e vorba de punerea anumitor probleme și de rezolvarea lor cuvenită, peste tot de o reglementare principială, de aceea nevrînd a proceda unilateral într-o chestiune ca aceasta, atît spre a ajuta oarecum acțiunea Excelenței Voastre, cît și dorind a strînge material din mai multe părți, apelez la Excelența Voastră să binevoiți a transpune integral, în copie, însuși textul întîmpinării ce ați făcut împotriva urmașilor episcopului Moga la judecătoria respectivă dimpreună cu toate observațiile Voastre confirmate de legiuirile bisericești existente.

Toate acestea le cerem pentru a stabili vinovăția, fiindcă presupunem că Excelența Voastră avînd lipsă de această succesiune, V-ați întemeiat pretenția și ați întărit obiectul cererii tocmai pe vinovăția lui.

Oricum i s-ar mai spune acestei cărți de legi de care face amintire guvernul vostru, credem că și la Voi sub acest nume se înțelege tot „Kormciaia", de aceea binevoiți Excelența Voastră a ne clarifica ce altceva înțelegeți și Voi și autoritățile de acolo sub numele de „Pravilă".

Încolo, rugîndu-vă să binevoiți a Vă grăbi cu răspunsul într-o problemă care nu suferă amînare, rămîn, cu iubire și adîncă stimă, al Excelenței Voastre, prea devotat serv, Iosif.

VI.

(No. $\frac{22\,966}{3\,342}$ /859 — Sibiu 14 nov. 1859. Lichtenstein, guvernatorul Ardealului, cere patriarhului Rajacici precizări în legătură cu procesul de moștenire intentat de A. Șaguna rudelor episcopului Vasile Moga).

Euer Excellenz!

Aus Anlass einer Rechtsstreites, welcher Prinzipien behandelt, die sich auf dem Gebiete der gr. orientalischen Kirchenrechts bewegen und somit in Sphären

der kompetenten Kultusbehörde fallen, hat sich das K.K. Oberlandsgericht für Siebenbürgen an diese Statthalterei gewendet und um Aufklärung über folgende, auf die gewichtliche Entscheidung wesentlich einwirkunde Fragen ersucht:

1. Gilt die „Pravilus" (Direktorium) in Siebenbürgen als Kirchengesetz für die gr. orientalische Kirche?

2. gilt sie bloss „quoad spiritualia" oder auch „quoad temporalia" und gelten in letzterer Richtung namentlich die Bestimmungen über *Erwerbsfahigkeit* der Bischöfe dieser Kirche?

3. hatte die Pravila gleiche Kraft, als die gr. orientalische Kirche nur bloss geduldet war, also vor dem Jahre 1848?

4. blieb ein aus dem Mönchsorden ernannter Bischof der gr. orientalischen Kirche auch als solcher Mönch und an die Regeln seines Ordens bezüglich der *Eigenthumserwerbung* gebunden?

5. liegt vielleicht schon darin, dass jeder gr. orientalische Bischof nur aus dem regulär-Klerus gewählt werden kann, somit Mönch gewesen sein muss, ein seine Erwerbs — und freie Dispositionsfähigkeit beschränkendes Moment und in wie weit?

Je weniger die Statthalterei die Wichtigkeit und Bedeutung dieser zum Teil in das innere Kirchenrecht einschlagenden Prinzipienfragen unter schätzen kann, um so mehr muss sie es für angezeigt halten, bei der Beantwortung derselben mit der gewissenhaftlichsten Gründlichkeit vorzugehen.

Uber die drei ersten Fragen geben die älteren Akten des siebenbürgischen Guberniums einige, wenn auch nicht hinreichend aufklärende Auskunft und es wird namentlich die zweite Frage insofern schwieriger zu beantworten sein, als man, da hieramts keine „Pravila" vorliegt und dieses Kirchengesetzbuch nur äusserst selten zu erlangen ist, die Bestimmungen nicht kennt, welche darin über die Erwerbsfähigkeit der gr. orientalischen Bischöfe enthalten sind.

Bezüglich der vierten und fünften Frage aber, welche rein kirchlicher Natur sind, dürfte vor allem die oberkirchliche Metropolitanbehörde, welcher „in dogmaticis" der siebenbürger gr. orientalische Bischof untersteht, in der Lage und berufen sein, eine kompetente Äusserung abgeben zu können.

Die Statthalterei gibt sich demnach die Ehre, Euer Exzellenz zu ersuchen über die vierte und fünfte der obberuhrten Fragen, vom Standpunckte des Dogmas und des Kirchenrechtes sich gefälligst auszusprechen und die geschätze Äusserung, wenn nur immerhin möglich thunlichter Beschleunigung dieser Statthalterei mitteilen zu wollen, wobei man sich noch zu besonderem Danke verpflichtet fühlen würde, wenn der erbetenen Ausserung ein Auszug der in der zweiten Frage berührten Bestimmungen über die Erwerbsfähigkeit der Bischöfe aus der „Pravila" in lateinischer Sprache beigeschlossen werden könnte.

Genehmigen, Euer Excellenz, die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung.

der Gouverneur Lichtenstein

Hermannstadt am 14 November 1859
An Seine Excellenz den Hochwürdigsten Herrn Patriarchen Joseph Rajacics Erzbischof und Metropolit in Carlovitz.

VII.

No. $\frac{22\,969}{3\,342}$ 1859, *Sibiu, 14 nov. 1859. Traducerea documentului anterior*

Excelența Voastră,

Cu prilejul unei controverse care are ca obiect un principiu legat de sectorul vieții bisericești greco-orientale și care cade în sfera de competență a autorităților de cult, Tribunalul Suprem din Transilvania s-a adresat către această Locotenență și a cerut răspuns autoritativ la următoarele probleme de drept:

I. Sînt prevederile „Pravilei" (sau Directorium) valabile și normative și pentru Biserica greco-ortodoxă din Transilvania?

[illegible]

2. Sînt ele normative pentru episcopii acestei Biserici numai în probleme „strict spirituale", sau sînt valabile în ultimă instanță și în cele „temporale", îndreptățind inclusiv dreptul de a strînge avere?

3. Avut-a cumva „Pravila" aceeași autoritate în Biserica orientală și pe vremea cînd era numai „tolerată", deci și înainte de anul 1848?

4. Orice episcop al Bisericii gr.-orientale care provenea din monahism, era supus încă de pe cînd era simplu călugăr acelorași norme în legătură cu strîngerea de averi?

5. Nu cumva, abia prin faptul că episcopul gr.-ortodox a ajuns să fie ales numai dintre monahi, deci numai din clerul monahal, a intervenit un moment cînd i s-a restrîns dreptul de a aduna și de a dispune liber de averea sa și în ce măsură?

Oricît de puțin ar putea subestima Locotenența importanța, însemnătatea acestor probleme principiale pentru dreptul bisericesc, cu atît mai mult va trebui ca ea să le aprecieze ca indicate și să procedeze la rezolvarea lor cu cea mai deplină conștiinciozitate.

În legătură cu primele trei întrebări actele mai vechi ale Guvernului ne oferă cîteva lămuriri, chiar dacă ele nu-s destul de clare, îndeosebi cînd e vorba de cea de a doua, la care cu atît mai greu e de a da un răspuns corect, cu cît serviciul respectiv de la Locotenența noastră nu posedă nici un exemplar din „Pravila", care a devenit extrem de greu de găsit, de aceea nici nu cunoaștem dispozițiile numitei „Pravile" în legătură cu dobîndirea averii episcopului gr. oriental.*

(Meteș, *Ist. bis.*, pag. 302, 353, 480—481).

Cît despre întrebările IV și V, care sînt de natură strict bisericească, un răspuns competent și autoritativ ar putea da în primul rînd autoritățile bisericești superioare (mitropolitane) cărora e subordonat episcopul gr.-ortodox-transilvănean.

Locotenența își face o cinste din a ruga pe Excelența Voastră să se exprime în legătură cu întrebările IV și V, și dacă e posibil ca acest răspuns să-l comunice cît mai urgent acestei Locotenențe, pe lîngă care ea se simte deosebit în îndatoritoare a Vă mulțumi ca răspunsul privind prevederile achiziționării averii episcopului potrivit „Pravilei" să ni se transpună în limba latină.

Îngăduiți, Excelență, să vă asigurăm de stima cea mai aleasă,

Sibiu, 14 noiembrie 1859.

Lichtenstein guvernator

Excelenței Sale Î. P. S. Domn Patriarh Iosif Rajacici — arhiepiscop și Mitropolit, Carlovit.

VIII.

No. prez. 400 Sibiu 16 Nov. 1859. Șaguna răspunde lui Rajacici în problema dezbaterii de moștenire după episcopul Moga. (Concept în limba slavonă de redacție sîrbească).

În ceasul acesta am primit mult stimata epistolă a Sanctității Voastre din 11 a prezentei luni, cu nr. 1228 și mă grăbesc ca să Vă comunic că toate actele privitoare la procesul eparhiei cu privire la casa răposatului episcop Moga le-am primit; am rugămintea să mi le restituiți după ce le veți cerceta părintește; mai departe subliniez că observațiunile mele lămuritoare pe care le-am supus Excelenței Voastre în 7 a acestei luni cu no. 380, clarifică suficient problema respectivă.

Așteptînd și pe mai departe dispozițiile Excelenței Voastre, cu cea mai profundă stimă, (Andrei, episcop).

Pr. prof. T. Bodogae

---

* La 1 an după ce a ieșit de sub tipar, un exemplar din „Pravila Mare" (1652) era donat bisericii din Porcești (Sibiu). Voevodul Șerban Cantacuzino știa că rolul Pravilei în viața Bisericii ortodoxe e hotărîtor.

Se știe că „Pravila" a circulat mult prin Transilvania.

BIBLIOTECA LUI GHEORGHE LAZĂR

CUVÎNT ÎNAINTE*

După editarea operei lui Gheorghe Lazăr de către Traian Lalescu, Gh. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu ,profesorul sibian Axente Creangă ne-a dat o editare completă a scrierilor matematice ale lui Lazăr (Editura Academiei, București, 1968), ediție care s-a epuizat de mult.

Acum, profesorul Axente Creangă împreună cu Gheorghe Răduțiu (din Avrig, urmaș al lui Lazăr), prezintă o lucrare despre Biblioteca personală a lui Gheorghe Lazăr, cuprinzînd multe elemente noi față de lucrările publicate anterior despre *Catalogul bibliotecii lui Lazăr*. Cum orice detaliu privind viața, opera, lecturile și influențele exercitate asupra unei personalități naționale de talia lui Gheorghe Lazăr constituie un subiect de deosebit interes pentru biografii și exegeții operei sale, cît și pentru toți oamenii de cultură din țara noastră, considerăm acest adaus ca binevenit... aducînd astfel un real serviciu cauzei culturii românești.

Acad. Caius Iacob

SCURT ISTORIC

Prima mențiune despre biblioteca lui Gheorghe Lazăr se face în Certificatul medical de carantină, eliberat de serviciul sanitar al postului de vamă de la Turnu Roșu la 16 iulie 1823, cînd Lazăr se întorcea bolnav din București în Avrigul natal. Acest certificat a fost publicat de publicistul Horia Petra-Petrescu în *Convorbiri Literare*, anul 1906 și reprodus de *G. Bogdan-Duică* și *G. Popa-Lisseanu* în cartea lor: *Vieața și opera lui Gheorghe Lazăr*, în 1924, București. Între obiectele de inventar ale lui Lazăr se menționează „o vană de baie cu 300 de cărți".

Mult timp nu s-a știut ce s-a ales de aceste cărți. În 1889 apare la Sibiu cartea Arhimandritului Dr. Ilarion Pușcariu: *Documente pentru limbă și Istorie* (în două volume), în care, sub titlul: *Un manuscris vechiu aflat în biblioteca lui Gheorghe Lazăr* (v.I.), autorul, între altele, scrie:

„Dînd cu socoteala că trebuie să fi rămas ceva din cărțile și scrisorile lui George Lazăr în această comună Avrig, mi s-a făcut descoperire din partea administratorului protopresbiterial de atunci *Vasiliu Maxim*, că există atari cărți și scrisori rămase după Lazăr, și că aceste cărți se află în păstrare la dînsul; cu ocaziunea ținerii adunării generale a despărțămîntului III al asociațiunii transilvane ținute la Avrig în 1884 mi-am făcut consemnare despre aceste cărți și mai tîrziu cu buna înțelegere mi le-am procurat prin cumpărare...".

„Mai pe toate cărțile rămase după Lazăr este scris cu mîna proprie numele lui cu litere latinești frumoase iară ici colea se află prin cărți notițe și însemnări de pe timpul acela, scrise de mîna lui".

Nu mult timp după aceea, la 1892, Ilarion Pușcariu dăruiește Academiei Române cărțile cumpărate la Avrig, însoțindu-le de un catalog care cuprindea 80 de titluri însumînd un număr de 120 volume.

Așadar, după 70 de ani de la moartea lui Lazăr, din cele 300 de volume, intrau la Biblioteca Academiei doar 120.

* Extras din PREFAȚA (mai dezvoltată) destinată să prezinte o nouă ediție a SCRIERILOR MATEMATICE ale lui GHORGHE LAZĂR, care includea și Biblioteca lui Gh. Lazăr.

Catalogul lui Ilarion Puşcariu
CATALOGUL
cărţilor din biblioteca „Georgiu Lazar" din Avrig

Nr. crt.	Numirea cărţilor	Cîte tomuri	Observări
1.	Crusius-Bergpredigt — Leipzig, 1763	1	*Pe cele mai multe din cărţi se află manuscris numele lui Georgiu Lazar, iar pe unele din ele se află şi notiţe de numitul literat precum d.e. pe una din cărţi se află scris latinesce notiţe despre o luptă în România la anii 1821 şi 1822; iar airea se află notiţe despre împrejurările foametei la o comună în Ardeal pe la anul 1817.* (De fapt e vorba de anul 1814. n.A.C. —G.R.)
2.	Mayer-Evangelium, Wien, 1783	1	
3.	Storcheanu — Philosophie der Religion — Wien	6	
4.	Dissertatio historica	1	
5.	Hoffmann-Erinnerungen, Wien 1795	2	
6.	Carpe — Philosophia practica, Wien 1864	2	
7.	Wolffen — Natur u. Kunst — Halle, 1745	5	
8.	Mazzioli — Predigten, Augsburg, 1793	1	
9.	Sonnenfels-Polizeiwissenschaft, Wien, 1771	1	
10.	Wendel — Religionslehre — Wien, 1780	2	
11.	Ramler — Schöne Wissenschaft, Wien, 1771	2	
12.	Kleemans — Reisen — Wien, 1775	1	
13.	Sandini — Vitae Pontificum, Ferrara, 1748	1	
14.	Bauer — Pius VI — Wien, 1782	1	
15.	Richard — Italie — Paris, 1770	1	
16.	Decades de Tit Live — Lyon, 1694	1	
17.	Schütz — Apologie Lessings, Leipzig, 1781	1	
18.	Lanjuinnais — Joseph II — Lausane, 1774	2	
19.	Stelle — Schwätzer — Leipzig, 1756	1	
20.	Schonberger — Historia Romana, Vienae 1806	1	
21.	Jacquin — Chymie — Wien, 1803	2	
22.	Reichenberger — Pastoral, Wien 1805	2	
23.	Grey — Weltgeschichte, Troppau, 1785	7	
24.	Reine Filosofie, Wien, 1803	1	
25.	Mannharts — Christliche Alterthümer, 1779	1	
26.	Gramatică fără titulă	1	
27.	Schram — jus eclesiasticum, Augsburg, 1774	2	
28.	Friederich II — Hinterlassene Werke, 1780	1	
29.	Errichtung v. Bisthümer, Wien, 1790	1	
30.	Uhsen. Römische Kaiser, Leipzig 1716	1	
	suma	53	
	Transport	53	
31.	Allen — medicina — Frankfurt, 1753	1	
32.	Wendel — Predigten — Augsburg, 1791	1	
33.	Faesch — Kriegslexikon — Dresden, 1735	1	
34.	Goll — Christliche Religion, Wien	1	
35.	Seiler — Heilige Schrift — Erlangen 1788	1	
36.	Spectacle de la nature, Paris, 1752	2	
37.	Knoll — Vocabularium biblicum, 1700	1	
38.	Steiner — Altes u. neues Testament, Wien, 1807	4	
39.	Sancta scriptura in limba germ. veche	1	

Nr. crt.	Numirea cărților	Cîte tomuri	Observări
40.	Wernischek — Plantae, Vienae, 1763	1	
41.	Weltgeschichte, german, fără titlu (rupt)	1	
42.	Gesetze. Joseph II. Wien 1786	1	
43.	Valerius — Mineralogia. Vienae 1778	1	
44.	Cicerones — Orationes (Titlul rupt)	4	
45.	Festa — Tyrnaviae, 1753	1	
46.	S. Christliche Lesungen, Wien, 1786	1	
47.	Fourbonnais — Oekonomie, Wien, 1767	1	
48.	De jure civitatis, Budae, 1795	1	
49.	Evangelium, fără titlu	1	
50.	Vogel — Arzney, Wien 1789	1	
51.	Concilium Tridentinum	1	
52.	Martini — Völkerrecht, Wien, 1783	1	
53.	Daunermayr — Institutiones eclesiasticae, Vienae, 1806	1	
54.	Iahn — Altes Bund, Wien 1805	1	
55.	Burghart — Venus Seuche, Breslau 1753	1	
56.	L'école de moeurs, Lyon, 1790	2	
57.	Iehovah — Andachten Filadelfia, 1789	1	
58.	Hübner — Philosophischer Geist, München, 1781	1	
59.	Curtii Rufi — Alexander Maced. Fuldae, 1778	1	
60.	Coing — Theologia moralis, Frankfurt, 1784	1	
61.	Liberte for M.D.Cr. Amsterdam, 1754	1	
62.	Gazzanica — Theologia dogmatica, Vienae, 1787	1	
63.	Philosophie der Religion, Augsburg, 1775	2	
64.	Forstner — Homiletische Bibliot. S. Polten	7	
65.	Biblia veche latină cu două texturi	2	
66.	Simonis. Biblia hebraica	1	
	Report	105	
	Transport	105	
67.	Gauhen — Adels-Lexicon, Leipzig, 1740	1	—
68.	Biblia cu note de L[azăr]	1	
69.	Biblia	1	
70.	Manuscris. Studiu de scóla teologică ale lui Lazăr	2	
71.	Palten. Seneca Berichte,[1] Rostok 1766	1	
72.	Elementa Filosophiae (cu notițe de L[azăr])	1	1) Briefe (n.n.)
73.	Gramatica jidovească cu note de L[azăr]	1	
74.	Reiberger — Ethica Christiana, Vienae, 1808	1	
75.	Pomey. Syntacsa Latin. Claudopoli, 1772	1	
76.	Cuvêntări românesci, 1803	1	
77.	Catehism în trei limbi vechi cu titlul rupt	1	
78.	Dogolioni — Compendio historico — Venetia 1632	1	
79.	Liturghier vechiu latin-elin cu manuscris românesc, traducere	1	
80.	Manuscris vechiu psalmi și cîntări bisericești	1	
	suma	120	

În 1924 apar cărțile lui G. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu[1]; în ambele se publică și un catalog al bibliotecii lui Gheorghe Lazăr, întocmit științificește de I. Băcilă, funcționar al Bibliotecii Academiei. Pe lîngă faptul că, deși cele două cărți au pe unul dintre autori comun, totuși cataloagele nu sînt identice, li s-au mai strecurat destul de multe greșeli (de tipar, omisiuni, de neglijență etc.).

De atunci pînă în 1982 catalogul bibliotecii lui Lazăr a mai apărut în alte trei publicații[2]. Numărul greșelilor a crescut în mod supărător.

Între timp s-au mai descoperit și alte cărți care au aparținut lui Lazăr;

— în Avrig, de către profesorul Onisifor Ghibu, care a și donat Muzeului de acolo zece dintre cărțile descoperite de dînsul;

— tot în Avrig, la urmași de-ai lui Lazăr: Gh.-Răduțiu, învățător, Lidia Chialda, profesoară și Nicolae Grancea, profesor.

— la Biblioteca muzeului Brukenthal din Sibiu.

În felul acesta biblioteca lui Lazăr numără acum 100 de titluri (cuprinse în 110 volume distincte).

De aici se ivește necesitatea de a face cunoscut publicului un catalog complet și corect. Este ceea ce am încercat în lucrarea de față, adăugînd și o noutate: traducerea în românește a tuturor titlurilor străine.

Cele 100 de cărți sînt împrăștiate astfel: la Biblioteca Academiei, București: 75; la Muzeul din Avrig: 15; la Biblioteca pedagogică București: 1; la Biblioteca muzeului Brukenthal: 1; la familia învățătorului Gh. Răduțiu: 7; la Dr. Octavian Ghibu, București: 1.

Alte destăinuiri ale cifrelor pot fi interesante.

Cele 100 de titluri au 72 de autori *distincți*, (14 dintre ele sînt fără indicare a autorilor). Ele sînt scrise: în limba germană: 55, în limba latină: 27; în limba franceză: 6; în limba română: 3; în limba italiană: 2; în limba greacă: 1; apoi, bilingve: 3 greco-latine; 1 latino-ebraică; 1 latino-germană; 1 germano-ebraică și 1 româno-franceză. În afară de aceasta, multe din ele au *Indexuri* în două sau mai multe limbi (una din ele are un index în limba suedeză!).

După cuprins: cu caracter teologic-religios: 41; științifice: 20; filozofice: 10; literar-artistice: 10; istorice 19.

Trebuie să mai menționăm că în decursul timpurilor parte din cărțile lui Lazăr au fost comentate — sumar sau mai dezvoltat de diverși autori: O. Lugoșianu, în „Floarea Darurilor", an I—1907, p. 299—300, Onisifor Ghibu, în mai multe publicații tipărite și în manuscris (mai recent în „Repere sibiene", p. 33—62); G. Bogdan Duică (op. cit.,); Dimitrie Popovici în „La littérature roumaine à l'époque des Lumières", Sibiu, 1945; Emilia St. Milicescu (op. cit.); Mihăilescu Teodor, Biblioteca lui Gh. Lazăr..., București 1974.

Ne-au rămas așa de puține lucruri dintre cele care au aparținut lui Gheorghe Lazăr, încît e foarte firesc interesul pentru cărțile din biblioteca lui. Acest interes a fost manifestat nu numai de Ilarion Pușcariu și de conducerea Academiei ci și — mai tîrziu — de Nicolae Iorga, lucru care se cunoaște mai puțin.

În revista publicată de N. Iorga: „Floarea Darurilor", anul I, 1907, pg. 299—300, profesorul-publicist Octavian Lugoșianu, se ocupă sumar de biblioteca lui Lazăr, al cărei catalog se vede că i s-a prezentat lui Iorga. Iată cum rezumă marele istoric cuprinsul acestui catalog, care nu e altul decît catalogul lui Ilarion Pușcariu:

„Între cărți aflăm de acelea care trebuiau să intereseze pe un teolog și să-i folosească: biblia ebraică, greacă, germană, dicționare biblice, exegeze cu privire la textul biblic, predici, opere de morală, *teze* de discuție privitoare la dogme, opere de drept bisericesc, de disciplină ierarhică; cele mai multe germane și latine, dar între ele, *Catehismul cel mic românesc* din Viena, 1777.

1 — G. Bogdan-Duică: Gheorghe Lazăr. Cultura Națională. București 1924.
— G. Bogdan Duică și Popa-Lisseanu: Viața și opera lui Gheorghe Lazăr, București, Tip. Jockey-Club, 1924.

2 — Gheorghe Pârnuță: Gheorghe Lazăr, Edit. științifică, București, 1973;
— Doina Elena Făget și Rodica Calcan: Gheorghe Lazăr. Biobibliografie. Biblioteca centrală universitară București, 1979. (Xerografiată).
— Emilia St. Milicescu: Gheorghe Lazăr. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.

Pentru filozofie, pe lîngă un Seneca pe nemţeşte, două tratate franceze (unul de abatele Blanchard; din acest scriitor s-a tradus în româneşte şi s-a tipărit la 1819 un „Plutarc nou“ fără nume de traducător, ceea ce îngăduie o ipoteză în favoarea lui Lazăr); unele în nemţeşte. Din istorie — lexicoane, repertorii, memorii, manuale de antichităţi inscripţii şi călătorii, autori clasici; din cărţile privitoare la noi, Doglioni şi Kleemann, cel care a călătorit pe Dunăre. Cîteva lucrări de ştiinţe de stat. Gramatice pentru mai multe limbi; versurile din 1808 ale lui Lazăr însuşi. Lucrări de inginerie, medicină, ştiinţe naturale. Un Cicerone şi un Steele — în nemţeşte, acesta. Note de curs din Viena, Mart[ie] 1809, — Lazăr fiind teolog în anul al treilea. Ca volume pierdute trebuie să se însemne cu părere de rău „Cuvîntări româneşti, 1803“ şi „Liturghieriu vechi latin-elen cu manuscris românesc, — traducere“. Şi — precizează Iorga — „Aici s-a dat o privire asupra catalogului pe care dl. Lugoşianu mi l-a comunicat“.

Din rezumatul de mai sus putem trage concluzia că, în decursul timpului, fondul Lazăr de la Academie s-a îmbogăţit şi cu alte cărţi. Două din acestea se întrezăresc în rezumat şi anume: Versurile lui Lazăr de la 1808, (37), precum şi o carte de inscripţii, e vorba de cartea lui Aicher: Hortus... inscriptionum... (1). Ambele nu figurau în catalogul lui Puşcariu.

După cum, tot de aici rezultă şi pierderea a două titluri (deci înainte de (1907!): Cuvîntări româneşti şi Liturghierul (numerele 76 şi 79 din catalogul lui Puşcariu).

Interesul pentru cărţile lui Lazăr s-a reaprins — cum am văzut — în 1924 şi creşte azi cînd s-au descoperit noi cărţi. În mod firesc şi inevitabil ajungem la examinarea problemei *probabilităţii apartinerii* lui Lazăr a cărţilor descoperite ulterior daniei lui Puşcariu. Se pot găsi unii — vorbesc numai de cei de bună credinţă — care să conteste această apartinere.

Vom semnala aici cîtva argumente *în favoarea* acestei probabilităţi.

Cărţile descoperite de profesorul Onisifor Ghibu, în 1942 la Avrig, au fost găsite la urmaşi ai lui Lazăr, cum menţionează profesorul (Onisifor Ghibu) pe unele din ele, în momentul descoperirii. Şi, ceea ce e important: două din ele poartă semnătura lui Lazăr: (82) şi (99). Adăugînd pentru celelalte autoritatea cuvîntului profesorului Ghibu, credem că problema lor este suficient de susţinută.

Celelalte 12 cărţi care se mai află la Avrig prezintă următoarele „certificări“: Două din ele sînt semnate de Lazăr: (93) şi (95). „Compendium...“, (97), e tocmai cartea pe care a folosit-o Lazăr la întocmirea manualului său de aritmetică (manuscris, la Academie). Altă carte: Hinterlassene Werke, a lui Friederich II, (22), e volumul IV al colecţiei din care la Academie mai sînt alte trei volume duse de Puşcariu, (toate au absolut aceleaşi date bibliografice, vizibil au fost surori..., vol. 13, 14 şi 15, coligate în (23)). Volumul: Sechs Reden, (92), este ediţia germană a cărţii lui Cicero, din care, ediţia latină (11) se află la Academie, provenită din Catalogul lui Puşcariu (44) — deci tot două... surori.

Şi — pe lîngă toate acestea — *toate provin de la urmaşi de ai lui Lazăr*, aşa cum se poate vedea în foarte sumara schiţă genealogică anexată. Ultima linie a tabelului îi cuprinde pe cei patru posesori ai cărţilor de mai sus. (Trei dintre ei le-au donat Muzeului din Avrig).

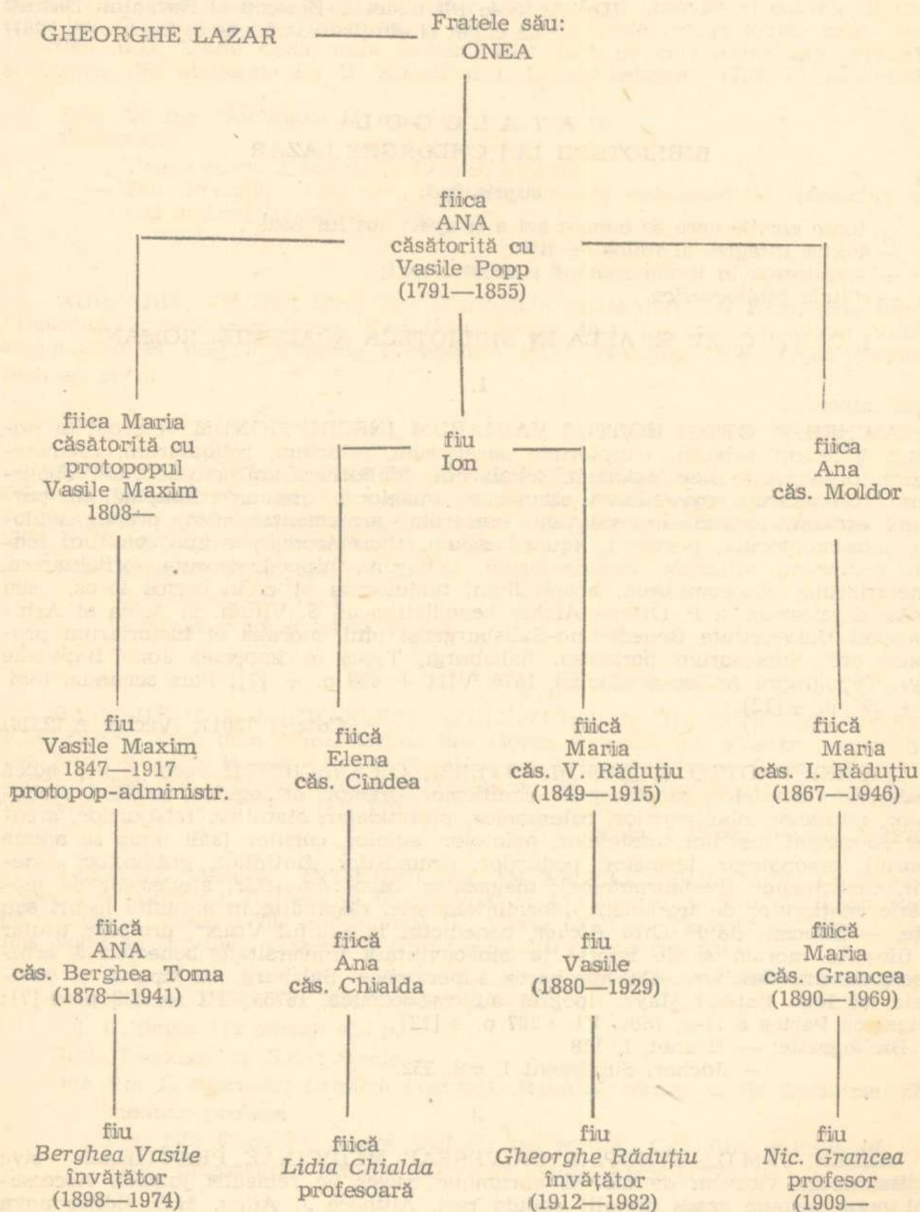
Poate că un for cultural superior va găsi o modalitate de a da un verdict de autoritate asupra acestei chestiuni.

*

În încheiere trebuie să aducem viile noastre mulţumiri tuturor persoanelor şi instituţiilor cărora ne-am adresat şi care ne-au ajutat substanţial să ducem la bun sfîrşit această lucrare. Cităm: *Biblioteca Academiei Române* prin marea solicitudine a d-lui bibliotecar *Traian Teodorescu;* Biblioteca *Astra* — Sibiu; *Biblioteca Mitropoliei ortodoxe* — Sibiu; Biblioteca *Muzeului Brukenthal* — Sibiu; *Profesorilor* de la *Institutul teologic universitar* — Sibiu; Biblioteca *Universităţii* şi cea a *Filialei Academiei din Cluj-Napoca; Muzeului din Avrig*, prin dl. *Vasile Răluţiu;* Biblioteca *Liceului Lazăr* — Sibiu; Biblioteca *Bisericii romano-catolice.* Tuturor le datorăm recunoştinţă.

Autorii

Extras dintr-un arbore genealogic dezvoltat întocmit de Gheorghe Răduţiu.

„... *era cel mai mare om al acelor vremuri româneşti* şi ducea cu sine semnele şi instrumentele culturii şi ale civilizaţiei, pe care le dăruise României într-un efort concentrat, generos şi genial".

(Dr. Antonie Plămădeală, Episcop al Buzăului: Dascăli de cuget şi simţire românească, Bucureşti, 1981)

CATALOGUL
BIBLIOTECII LUI GHEORGHE LAZĂR

cuprinzînd:

— toate cărţile care se cunosc azi a fi aparţinut lui Lazăr,
— textul integral al foilor de titlu;
— traducerea în limba română a acestui text;
— datele bibliografice.

I. CĂRŢI CARE SE AFLĂ ÎN BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

1.

AICHER P. OTTO: HORTUS VARIARUM INSCRIPTIONUM veterum et novarum Videlicet urbium, templorum, sacellorum, altarium, reliquiarum, caemeteriorum, organorum, horologiorum, scholarum, bibliothecarum, musaeorum, obeliscorum, columnarum, pyramidum, statuarum, imaginum, arcuum triumphalium, portarum, arcium, palatiorum, aularum, curiarum, armamentariorum, propugnaculorum, munimentorum, portuum, aquaeductuum, thermarum, pontium, viarum, fontium, hortorum, villarum, caenaculorum, cellarum, hippodromorum, officinarum, monetariarum, nosocomiorum, hospitolium, tumulorum et c. in certos locos, seu areolas digestarum, a *P. Ottone Aicher* benedictino ad S. Vitum, in Alma et Arhiepiscopali Universitate Benedictino-Salisburgensi phil. moralis et historiarum professore ord. Superiorum permissu. Salisburgi, Typis et impensis Joan Baptistae Mayr, Typographi Aulico-academici, 1676. VIII + 429 p. + [7]; Pars secunda, 1684. VI + 297 p. + [12].

Cota: I 73011; (Veche: A 12314)

AICHER P. OTTO: ALBUMUL DIVERSELOR INSCRIPŢII vechi şi noi, adică al oraşelor, templelor, sanctuarelor, cimitirelor, orgelor, orologiilor, şcolilor, bibliotecilor, muzeelor, obeliscurilor, columnelor, piramidelor, statuilor, tablourilor, arcurilor de triumf, porţilor, castelelor, palatelor, aulelor, curiilor [săli unde se aduna poporul], arsenalelor, termelor, podurilor, drumurilor, fîntînilor, grădinilor, conacelor, cenaclurilor [restaurantelor], magaziilor, hipodromurilor, atelierelor de monetărie, staţiunilor de tratament, mormintelor etc. răspîndite în anumite locuri sau pieţe, — întocmit de *P. Otto Aicher*, benedictin la Sfîntul Vitus*, profesor titular de filozofie morală şi de istorie la binecuvîntata universitate benedictină arhiepiscopală din Salzburg. Cu aprobarea superiorilor. Salzburg, cu tiparul şi cheltuiala lui Ioan Baptist Mayr, tipograf aulico-academic, 1676. VIII + 429 p. + [7]; Coligat cu Partea a II-a, *1684. VI* +297 p. + [12].

Bibliografie: — Brunet, I, 118
— Jöcher, Supliment I, col. 352.

2

ALLEN, J.-M.D.: SYNOPSIS UNIVERSAE MEDICINAE PRACTICAE: sive doctissimorum virorum de morbis eorumque causis ac remediis judicia. Accesserunt nunc demum casus nonulli oppido rari. Authore *J. Allen, M.D.* Editio nova

* Vitus, călugăr dominican sanctificat (+1252), care a predicat în Letonia.

prioribus multum emendatior. Francofurti et Lipsiae, ex officina B. Knoch et. Jo. Georg. Eslinger. MDCCLIII. — VI +655 p. +[7].

Cota: II 76259; (Veche: A 12289)

ALLEN, J.-M.D.: EXPUNERE A MEDICINII UNIVERSALE PRACTICE, sau considerații despre bolile bărbaților celor mai învățați, precum și cauzele și remediile lor. Completată — pentru prima dată — cu unele cazuri foarte rare. Autor: *J. Allen M.D.* Ediție nouă, mult îmbunătățită față de cele anterioare. Frankfurt și Lipsca, din atelierele lui B. Knoch și I. Georg Eslinger. 1753. — IV +655 p. +[7].

Bibl.: Jöcher, Supliment II, col. 614.

Observații:

— Prima ediție a apărut la Londra în 1719;

— Din Prefață: „Medicina, omnium artium nobilissima". (Medicina este cea mai nobilă dintre arte).

3

AURELIUS, VICTOR SEXTUS: HISTORIA ROMANA. Ex recensione Ioannis Friederici Gruneri, cura Franc. Xav. Schönberger, in c. nec non c.r. Gymn. Vindob. eloquentiae et linguae graecae professoris P.O.[1] Viennae, 1806. Typis Antonii Pichler. 218 p.

Semnată: Lazar

Cota I 72946; (Veche: A 12260)

AURELIUS, VICTOR SEXTUS: ISTORIA ROMANĂ. Din Culegerea lui Ioan Friederic Gruner, prin grija lui Francisc Xavier Schönberger, profesor de elocvență și limba greacă la liceul regal și cezaro-crăiesc academic din Viena. — Viena, 1806. În Tipografia lui Anton Pichler. 218 p.

Bibl. Graesse, VI, p. 292, col. 2;

Brunet, V, col. 1178;

Scriitori greci și latini, p. 388.

4

BATTEUX, L'abbé [CHARLES]: EINLEITUNG IN DIE SCHÖNEN WISSENSCHAFTEN. Nach dem französischen des Herrn *Batteux*, mit Zusätzen vermehret von *Karl Wilhelm Ramler*. Erster Theil. Wien 1770. — Vierter Band, Wien 1771. Gedruckt bey Ioh. Thomas Edlem v. Trattnern, K.K. Hofbuchdruckern und Buchhändlern. XXIV + 387 p +[6]; 410 p.

Cota: I 72254; [veche: A 12262]

BATTEUX, Abatele: INTRODUCERE ÎN ARTELE FRUMOASE. După ediția franceză a Domnului *Batteux* și completată cu suplimente de *Karl Wilhelm Ramler*. Partea I, Viena 1770. — Volumul IV, Viena 1771. — Tipărită la Iohann Thomas Nobil de Trattner, tipograf și librar al Curții cezaro-crăiești.

Ambele volume semnate: Lazar

vol. I, (legat 1/2 piele): XXIV +387 p. +[6];

vol. II, (legat 1/2 pînză): 410 p.

Bibl.: Larousse du XX-e Siècle

Obs. Vol I. cuprinde: Estetică generală. Relațiile dintre artele frumoase. Elementele poeticei.

Vol. IV.: Genurile prozei, inclusiv cel retoric, Calitățile stilului, etc.

Titlul originalului francez: *Cours de belles lettres* (1750).

---

1 P.O. poate însemna: [Professor] ordinarius (profesor titular) sau [prof.] publicus ordinarius (profesor public titular).

5

BAUER A.F.: AUSFÜHRLICHE GESCHICHTE DER REISE DES PABSTES PIUS VI. (Braschi), von Rom nach Wien, und der Rückreise von Wien nach Rom, nebst Beschreibung aller, auf dieser Reise sowohl, als während seinen Aufenthalte zu Wien, und an andern Oertern vorgegangenen Merkwürdigkeiten, feierlichen Ceremonien u.s.w. Sammt einem Anhange der zwischen Sr. Majestät dem Kaiser und dem Pabste gewechselten Briefe, aller bei der Ankunft, und der Gegenwart des Pabstes zu Wien erschienenen Gedichte, und verschiedener noch ungedruckter Briefe und Anekdoten. — Erster Teil. — Zweiter Teil. Gesammelt und herausgegeben von A.F. *Bauer*. Wien 1782. Zu finden bei Math. Tomicy, bürgerl. Buchbinder, in seinem Gewölbe an der St. Peterskirche.

Două volume coligate (în piele): X +110 p.; IV +140 p.

Semnat, pe copertă: George Lazar theologu; pe foaia de titlu: Lazar.

Cota: I 73058; [Veche: A 12303]

A. F. BAUER: ISTORISIREA AMĂNUNȚITĂ A CĂLĂTORIEI PAPEI PIUS AL VI-LEA (Braschi) de la Roma la Viena și înapoi, de la Viena la Roma împreună cu descrierea tuturor întîmplărilor mai deosebite care s-au petrecut în această călătorie sau în timpul șederii sale la Viena, ori în alte localități, ca ceremoniile festive ș.a., cuprinzînd un supliment cu toate scrisorile schimbate de Majestatea Sa Împăratul și Papa, precum și toate poemele apărute la sosire și în timpul șederii în Viena, precum și diferitele scrisori și anecdote încă netipărite. Volumul I. — Volumul II. Culese și publicate de *A. F. Bauer*. Viena 1782. — Se găsește la Math. Tomicy, compactor orășenesc, în prăvălia sa de lîngă biserica Sf. Petru. — X + 110 p.; IV +140 p.

6

BIBLIA SACRA vulgatae editionis SIXTI V. Pont. Max. iussu recognita atque edita. Antverpiae ex officina Plantiniana, M.DC.XLV. 1105 p. +[54] p. nenumerotate[1].

Cota: I 73136; [veche: A 12290]

SFÎNTA SCRIPTURĂ — ediția „vulgata" [populară] publicată din ordinul Papei SIXTUS al V-lea, revizuită și editată la Antwerpen în atelierul lui Plantin, 1645. — 1105 p. +[54][2]. Legată în piele încrustată.

Obs.: 1) Cartea cuprinde textele biblice, inclusiv Apocalipsul, precum și cărțile lui Manase, Ezdra. E scrisă pe două coloane.

I

— Hebraicarum, chaldeorum, graecorum nominum interpretatio (Interpretarea cuvintelor ebraice, caldeene și grecești), precum și un Index Biblicus, scris pe trei coloane.

II

Obs.: Importanța prezenței acestei cărți în biblioteca lui Lazăr crește datorită celor două însemnări ale lui:

— pe r⁰ primei file:

Die 9-a May 809 Galli viennam occuparunt. (În ziua de 9 mai Francezii au ocupat Viena).

În partea superioară a filei, o semnătură neobișnuit de mare a lui Lazar

— Pe v⁰ aceleiași file, însemnarea:

Spre veacinică pomenire să scrie că astăzi 21-a Maiu 1814 au adus de la munții Gaieșului la Sibiu la vreo 8 sute de familii fugite de la satul Ceatea de preste murăș de foame mare vroind să treacă la țara românească și de foamete mare mai multe săptămîni au trăit numai cu iarbă și buruieni. Lazar.

2) *Vulgata*, versiunea latină a Bibliei folosită în biserica catolică și care a fost declarată autentică în Conciliul de la Trient (Trento), 1545—1563.

Biblia Sacra . . . Sixti V.

Cele două însemnări ale lui Gh. Lazăr pe BIBLIA SACRA . . .

7

BLANCHARD, L'Abbé: L'ÉCOLE DES MOEURS ou réflexions morales et historiques sur les maximes de la sagesse. Ouvrage utile aux jeunes gens et aux autres personnes, pour se bien conduire dans le monde. Quatrième édition. Revue et corrigée avec soin, et augumentée de plusieurs nouveaux traits d'histoire. Par M. l'Abbé Blanchard, Chanoine d'Avenay. Tome premier. Tome troisième. A Lyon, chez Jean-Marie Bruyset Père et Fils, rue Saint-Dominique. MDCCXC. Avec Approbation et privilège du Roi. XXIV +454 p.; XL +512 p.

Ambele volume semnate: Lazar

Cota: I 73079 — [Veche: 12261]

Abatele [Jean-Baptiste] BLANCHARD: ŞCOALA MORAVURILOR, sau reflecţii morale şi istorice asupra maximelor înţelepciunii. Lucrare folositoare tinerilor şi altor persoane pentru a şti să se poarte în viaţă. Ediţia a 4-a revizuită, corectată cu grijă şi îmbogăţită cu mai multe noi consideraţii istorice — de *Abatele Blanchard*, canonic de Avenay. Volumul I şi volumul III; la Lyon, la Jean-Marie Bruyset-Tatăl şi Fiul, Str. Sf. Dominic. — 1790. Cu aprobarea şi Privilegiul Regelui. XXIV + 454; X + 512 p.

Bibliografie: Larousse du XX-ème siècle.

Obs.: E o carte de educaţie moral-creştină. În vol. I. în 9 capitole are „maxime" despre educaţie, despre metodele ce trebuie folosite pentru a „perfecţiona educaţia", terminînd cu învăţături practice despre ce înseamnează să fii tată bun, un bun soţ şi un bun stăpîn: „Cinstiţi-vă părinţii, mai ales la bătrîneţea lor". — În vol. III: „Nu cereţi de la Dumnezeu nici măriri, nici bogăţie. Dar, pentru a vă conduce în viaţă cereţi-I înţelepciune".

8

BOERHAAVE HERMANN: ACADEMISCHE VORLESUNGEN ODER MEDICINISCH-PRACTISCHE ABHANDLUNG von der Venus-Seuche, aus dem Lateinischen ins Deutsche gebracht und mit einigen Anmerckungen erläutert von D. Gottfried Heinrich Burghart, Med. Professore Primario des Königlichen Colegii zu Brieg ordentlichen, öffentlichen Lehrer der Mathematik, Naturlehre und Dichtkunst der Kayserlich-Königlichen Gesellschaft der schönen Wissenschaften Mitglied. Breslau und Leipzig. Verlegts Daniel Pietsch, Buchhändler, 1753. Semnată Lazar. XXXII +1036 p. (legat în pînză).

Cota: I 73089; [Veche: A 12300]

BOERHAAVE HERMANN: PRELEGERI ACADEMICE, SAU TRATAT DE MEDICINĂ PRACTICĂ asupra epidemiei venerice. Tradusă din latineşte în germană şi lămurită prin unele observaţii de D. Gottfried Heinrich Burghart, Medic, Profesor emerit la Colegiul regal din Brieg: Profesor titular-public de matematică, ştiinţe naturale şi de arta poetică; membru al Societăţii cezaro-crăieşti pentru artele frumoase. Breslau şi Leipzig, Editura Daniel Pietsch, librar, 1753. XXXII + 1036 p.

Bibl.: Brunet I, col. 1178,9

9

CHRISTLICHE LESUNGEN über verschiedene fromme materien auf jeden Tag des Monats. Zum Trost frommer Seelen. Von der Verfasser der Nachfolgung Mariae. Aus dem Französischen von S***, Wien, gedruckt bey Ioh. David Hörling, 1786. 368 p.

Cota: I 73708; [Veche: A 12257]

PRELEGERI CREŞTINE asupra diferitelor chestiuni de evlavie, pentru fiecare zi a lunii. Pentru mîngîierea sufletelor evlavioase. De autorul Imitaţiei Fecioarei Maria. Traducere din limba franceză de S***. Viena, tipărită la Iohan David Hörling, 1786, 368 p.

Obs.: Pe lîngă îndrumări de practică creştină, cartea cuprinde o culegere de cugetări evlavioase extrase din învăţătura Sf. Augustin. (Autorul şi traducătorul necunoscuţi).

10

CICERONIS M. TULLII: OPERA AD OPTIMAS EDITIONES COLLATA. Studiis Societatis Bipontinae. Volumen octavum. Biponti, Ex. Typographia Societatis, 1781. 517 p.

Cota: II 43062; (Veche: A 12271)

CICERO MARCUS TULLIUS: OPERA ALCĂTUITĂ DUPĂ CELE MAI BUNE EDIŢII. Din Studiile Societăţii Bipontine. Volumul VIII. Bipons [Zweibrücken — oraş în Phalz, Germania], Tipografia Societăţii. 1781. 517 p.

Bibl.: Colectiv de autori: Scriitori greci şi latini.

Obs.: Cartea este volumul VIII din *Opera Omnia* a lui Cicero, apărută la Bipons (Zweibrücken), cuprinzînd Cartea XVI-a cu corespondenţa lui Cicero, începînd cu scrisoarea acestuia către soţia sa Terenţia şi fiica sa Tullia, terminînd cu epistola adresată prietenului său preferat Atticus.

11

CICERONIS M.T.: ORATIONES. Pro Archia, In Catilinam, post reditum pro lege Manilia, pro Milone, emendatae et illustratae a Christoph. Augusto Heumanno. Isenaci. Apud Mich. Gottl. Griesbachium. MDCCXXXV. XXII +592 p. +[16].

Cota: I 45709; (Veche: A 12259)

CICERO MARCUS TULLIUS: DISCURSURI. În apărarea poetului Archias. Împotriva lui Catilina. Discursurile ţinute după întoarcerea din exil. În sprijinul legii Manilia. În apărarea lui Milo. — Îndreptate şi ilustrate de Cristofor August Heumann. Eisenach. La Mihail Gottlieb Griesbach. 1735. XIII +592 p. +[16].

Bibl.: Colectiv de autori: Scriitori greci şi latini.

12

COING JO. FRANCISCUS: COMPENDIUM THEOLOGIAE MORALIS quod in usum praelectionum suarum edidit *Jo. Franciscus Coing* theologiae doctor et in Universitate Litt. Marburgensi Professor publicus ordinarius principalium alumnorum ephorus. Francofurti ad Moenum, Impensis Jo. Gottl. Garbe, 1784 II +332 p.

Semnată: Lazar

Cota: II 73166; [Veche: A 12279]

COING JOHANN FRANCISC: COMPENDIU DE MORALĂ TEOLOGICĂ, editat în folosul prelegilor sale de *Joseph Francisc Coing*, doctor în teologie, profesor public titular la Facultatea de litere din Marbung, efor al principalelor internate. Frankfurt pe Mayn. Cu cheltuiala lui Iohann Gottlieb Garbe, 1784. II +332 p.

Obs.: Cuprinde Teologie morală sau Etică creştină (Despre iubirea creştină, cultul divin, despre cumpătare etc.).

13

CRUSII D. CHR. AUGUST, profesoris primarii zu Leipzig, ABHANDLUNG VON DEM WAHREN BEGRIFFE DER CHRISTLICHEN FRÖMMIGKEIT, nebst einen Anhange von dem evangelischen Endzwecke der Bergpredigt Christi, aus dem Lateinischen überzetzt von M. Iohann Andreas Jacobi, Pfarer zu Striesen, in der Inspection Grossenhayn, Leipzig. Zu finden bey Iohann Kristian Langenheim, 1763. XVI + 295 p. +[17]; (leg. piele) Semnat: Lazar

Cota: I 73081; [Veche: A 12308]

CRUSI D. CRISTIAN AUGUST, *profesor emerit la Leipzig*: *TRATAT DESPRE* ADEVĂRATA CONCEPŢIE A PIETĂŢII CREŞTINE cu o anexă despre scopul final evanghelic al Predicei de pe munte a lui [Isus] Christos, tradus din [limba] latină de M. Iohann Andreas Iacobi, preot în Striesen din Inspectoratul Grossenhayn. Leipzig. Se află la Ioann Cristian Langenheim, 1763. XVI +295 p. + [17].

Obs.: Cuprinde: Despre însemnătatea cuvîntului pietate şi despre relaţiile ei cu virtutea şi cu ştiinţa. Despre stimularea pietăţii creştine, prin care se arată ce poate învăţa o minte sănătoasă, etc.

Bibl.: Jöcher II, col. 587; — G.L.U.

14

CURTIUS Q[UINTUS] RUFUS: HISTORIA DE REBUS GESTIS ALEXANDRI M, MACEDONUM regis XXIV, cum supplementis, ad optimas recentissimasque editiones accuratissime recusa. Herbipole et Fuldae, Imp. et Typis Joann Jacobi Stahel, Universit. Bibliopolae et Typographi. MDCCLXXVIII. — 270 p. Semnat: Lazar ing (?)

Cota: I 72330; (Veche: A 12310)

CURTIUS QUINTUS RUFUS: ISTORIA FAPTELOR LUI ALEXANDRU CEL MARE, regele Macedoniei XXIV, cu suplimente; adaptată cu mare grijă celor mai bune şi mai recente ediţii. Würzburg şi Fulda. Cu cheltuiala şi tiparul lui Ioan Iacob Stahel. Tipografia şi librăria Universtăţii. 1778. 270 p.

Bibl. G.L.U.

(va urma)

Prof. Axente Creangă şi Gheorghe Răduţiu

Recenzii

Mitropolit Nicolae Corneanu, QUO VADIS?
— studii, note şi comentarii teologice —
Timişoara, 1990, 428 pp.

„Quo vadis?" sînt cuvinte luate dintr-o legendă primară, folosită de marele Origen şi, în timpul mai apropiat de noi, de cunoscutul scriitor polonez Henryk Sienkiewicz. Inspirat acest „împrumut"; a alegere fastă ce sintetizează o întrebare fundamentală în viaţa cotidiană: încotro mergem?, vizînd şi direcţia spre care se îndreaptă Teologia creştină în general şi cea ortodoxă în special.

Deci este vorba despre o carte de orientări, o carte de atitudini, o carte necesară şi aşteptată astăzi. Fără a urmări o examinare literară, sociologică sau filosofică a cărţii, fără pretenţia de a-i putea contura personalitatea şi autonomia, încercăm un act consemnativ. Este una din cărţile care sporesc zestrea făuritorilor de filosofie creştină, adăugînd vigoarea şi rigoarea ştiinţifică a veacului nostru. Sînt atacate, în acest volum, zeci de probleme, actualizate la acest sfîrşit de veac, rezolvate în perspectiva mileniului viitor.

De o jumătate de veac, din anii studenţiei, Î. P. S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, citeşte şi meditează, scrie şi adînceşte, o impresionantă varietate de probleme actuale, punîndu-le în contingenţe cu gîndirea teologică. Relaţiile interumane, progresul şi noutăţile ştiinţifice au fost prioritare în lecturile Î. P. S. Sale. Literatura patristică l-a ajutat să-şi asigure o solidă cultură clasică. Astfel, după relevantele volume: „Studii patristice" (1984), „Patristica mirabilia" (1987) şi alte cîteva volume, pe care le-am prezentat la timp, înaltul ierarh oferă literaturii române un nou volum de „studii, note şi comentarii", apărute parţial în diferite reviste. Reunite în volume, întregite cu „noutăţi" surprinzătoare, reflecţiile autorului dobîndesc noi dimensiuni, definindu-şi istoriceşte, fără echivoc, liniile certe. Deşi unele studii şi comentarii se referă la probleme vechi, reiterate, în reflecţiile autorului ele se reîmprospătează într-o viziune vaticinară. Majoritatea eseurilor au fost scrise în perioada de severă „vigilenţă" politică. Supus măsurilor restrictive a cuvîntului scris, autorul şi-a subtilizat stilul pentru a-şi exprima judecata. Experienţa aceasta o au toţi scriitorii care n-au încetat să gîndească, dar au cutezat să treacă prin „furcile caudine".

Exegezele Î. P. S. Sale apar în dubla ipostază: a necesităţii şi a posibilităţii înnoirilor. Conexiunea lor decelabilă în confesiuni şi mai ales în avertismente, discret idealizate, şi orientate cu optimism spre o plenitudine morală. „Omenirea — scrie Î. P.S. Sa — nu va consimţi ca sărăcia să dăinuiască la nesfîrşit, iar noi, creştinii, refuzăm să credem că Mîntuitorul ar fi nutrit o concepţie atît de îngustă încît să vadă în sărăcie o realitate fatidică, un dat existenţial cu neputinţă de înlăturat vreodată". (p. 172). Sînt capitole pe care le parcurgem cu emoţie, aşteptînd rezoluţia autorului. Unitate le conferă o viziune clară şi acuitate în sesizarea drumului pe care mergem sub presiunea progresului uman. Aprecierile proprii îşi creau importanţa prin relaţia cu marii gînditori pe care i-a studiat sau cu care se află în ocurenţă ideatică.

Fraza e limpede, directă, frustă. Substanţa ei nu este utopică, abstractă, ci se dezvoltă organic din convulsiile noului. Aici îşi are obîrşia arta comunicării şi farmecul tuturor textelor scrise de Mitropolitul Banatului.

Convins că cititorii preferă să cunoască materia volumului, voi încerca, renunţînd la aprecieri personale, modeste şi inexpresive, să-i prezint, foarte succint, conţinutul.

Masivul volum se deschide cu o problemă de acută actualitate în Teologia noastră: „pluralismul teologic" — definiţie, extindere, note comune şi particularităţi, finalitate. — Ne sînt prezentate „Teologiile continentelor". Remarcabil este faptul că, peste tot, creştinii nu caută numai rezolvarea problemelor religioase, ci, în egală

măsură, și rezolvarea problemelor sociale legate de realitățile imediate. Teologia ortodocșilor arabi (cu prestigiul vechilor școli: antiohiană ,siriană, nestoriană), prin poziția ei este aptă să realizeze apropirea creștinismului de mozaism și islamism. „Factorul arab" poate constitui un ferment de ecumenism în regiune. Teologia asiatică are „modul propriu de a teologhisi", adaptat realităților continentului, o teologie orientală, penetrată de confucianism, budism, taoism... „Continentul negru", care-și scutură lanțurile robiei coloniale, își face intrarea în arena mondială cu un potențial material și spiritual uimitor. Pornind de la spiritualitatea autohtonă, africanii vădesc o viziune originală, menită să înnoiască teologia tradițională. Se produce, aici, un proces de „indigenizare" a teologiei. Viața religioasă nord-americană se află sub semnul unui „pluralism confesional". Recent se conturează ciudate teorii și concepții. Teologia latino-americanilor și-a găsit identitatea și a intrat în atenția lumii. Aflate pe trepte diferite de dezvoltare economică, țările latine sînt confruntate cu profundele crize, contradicții și tensiuni care se transmit și teologiei („Teologia eliberării").

Teologia europeană (teologia creștină „propriu-zisă") se diferențiază după structura popoarelor și confesiunilor. Nuanțările interpretative au creat „curente și sisteme", mai ales în protestantism. Teologii noi se anunță și în sînul romano-catolicismului. Teologia ortodoxă evită extremele, menținîndu-se în limitele propovăduirii Sfinților Apostoli, deschisă totuși gîndirii contemporane. Teologia ortodocșilor români nu depășește cadrul teologiei ortodoxe în general. Sintezele teologiei noastre sînt analizate pluridimensional, concepînd unitatea și diversitatea în chip dinamic. Nu este trecută cu vederea nici contribuția Banatului la teologia și spiritualitatea ortodoxă.

„Ortodoxia astăzi", cu 11 subcapitole, toate la fel de importante, oferind fiecare material informativ pentru un bogat volum — Problemele Ortodoxiei în zilele noastre. „Dascăl" și „exemplu" pentru Apus. Nostalgia Răsăritului ortodox. Ortodoxie și națiune. Factorul național în structura comunităților bisericești locale. Diaspora ortodoxă . Diaspora și Bisericile mame. Unitatea diasporei ortodoxe. Prezența Ortodoxiei românești. Ortodocșii români pe meridianele lumii. În slujba unității spirituale a neamului românesc.

Bisericile creștine și ecumenismul. Mișcarea ecumenică este fermentul pertinent în viața creștină actuală. Autorul pe care-l prezentăm, cunoscînd nemijlocit această mișcare prin prezența sa activă, aprofundează ceea ce este cunoscut și decelează aspectele necunoscute sau mai puțin lămurite în devenirea ei. Se insistă asupra mai vechilor încercări de apropiere a religiilor și a cultelor, dar perioadele istorice din trecut erau dominate de un spirit apologetic îngust, de tentația unor paralelisme superficiale. Reluarea pe alte coordonate a dialogului va ajunge la apropierea reală a religiilor pe temeiul respectului reciproc. Perspectivele ecumenismului se lărgesc, relațiile interreligioase sînt prezentate în spirit optimist, chiar și în cazurile în care constată opinii care justifică un scepticism deconcertant.

Terminologie ecumenistă. Noile relații interreligioase au impus o terminologie adecvată, nouă, îmbogățind lexicul uzual. Pentru a înlesni înțelegerea acestui lexic, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a inițiat întocmirea unui „glosar" (1967), cuprinzînd termeni noi sau vechi cu sens nou (pluralism religios, sincretism, comuniune deschisă, comuniune închisă, intercelebrare, demitologizare, nonviolență, proexistență etc., etc.) Cuvintele noi indică, desigur, un mod nou de a gîndi și a pune problemele. Sintagmele: unitate în diversitate, identitate și conciliaritate, comuniunea Bisericilor (Koinonia), universal și particular, catolicitatea, sincretismul, prozelitismul, dialogul, vertical și orizontal, integrismul, secularizarea, solidaritatea, participarea, ascetismul etc., sînt analizate în sensul și conținutul lor, separînd, la fiecare, notele pozitive de cele negative, cu prețioase considerații de semasiologie.

Bisericile și unele din marile probleme ale lumii de azi.

Dinamica populației reprezintă o problemă dintre cele mai grave. Explozia populației a produs îngrijorări. Se caută soluții pentru prevenirea primejdiei. Puțini teologi au cutezat să răspundă la această problemă dilematică. Rflecția creștină este încă la începuturile ei.

Prin naștere (de prunci) se continuă într-un fel însăși opera divină. O problemă care suscită dezbateri și contradiții este „apariția vieții" sau „unirea sufletului cu trupul", momentul în care se poate vorbi de o ființă vie. Sînt analizate

critic cele trei opinii teologice: preexistenţialismul, sincronismul şi postexistenţialismul. De credit se bucură sincronismul (coexistenţialismul). Viaţa începe odată cu conceperea, cînd se produce şi unirea sufletului cu corpul.

Sînt prezentate critic şi alte aspecte ale problemei, cu soluţii rezonabile. Nu atît proliferarea populaţiei constituie o primejdie, ci călcarea legilor morale, inechităţile sociale. Ca în toate problemele abordate, viziunea autorului este optimistă.

Reflecţiile din capitolele următoare, sub genericul *„Sărăcia este potrivnică voii lui Dumnezeu"*, întăresc concluziile capitolului anterior: „Nu pentru că ar ceda simplist în preocupările la ordinea zilei, nici pentru că i-ar fi dragi acomodările ieftine, alături de temele majore specifice, toate problemele pe care le ridică viaţa şi care se impun atenţiei obşteşti".

Într-un capitol de actualitate autorul tratează „punctele de convergenţă între Teologie şi ecologie". E de datoria Teologiei să arate ce înseamnă dreptul de stăpînire a pămîntului.

Alte probleme cu care ne confruntăm, ca: „Femeia în lumea contemporană", „Locul şi rolul credincioşilor în Biserică", sînt soluţionate în spirit tradiţional. Cu legitimă rezervă însă este privită „hirotonia femeilor", care suscită vii discuţii în forurile ecumenice. Dezbaterile se poartă în contradictoriu. Biserica ortodoxă se opune exagerărilor „mişcării feministe...".

Mai multă atenţie se acordă îngrijirii copilului, vîrstei a treia şi handicapaţilor.

Reflecţii teologice pe marginea unora din cuceririle mai noi ale ştiinţei, constituie un alt grupaj, cu dulce mireasmă de grădină în luna mai. Prospeţime şi orizont lărgit.

„Explorarea cosmosului şi Teologia. Expunerea „crizelor" ce s-au produs în evoluţia cunoaşterii cosmosului este impresionantă. Prin „criză" autorul înţelege raportul dintre viziunea biblică şi cea ştiinţifică. Din toate „crizele" concepţia creştină a ieşit „purificată, mai profundă şi, pînă la un punct, mai consolidată".

Frumoase pagini de inspiraţie creştină în: „Ecouri ale primei aselenizări" — un grandios succes al omului menit să stăpînească universul. Antropocentrismul naturii este una din tezele biblice.

„Spre dezlegarea unui mister", „Există viaţă extraterestră?" „Ce ne învaţă planeta Marte?" În toate aceste eseuri găsim atîtea frumuseţi literare, gîndire profundă, concluzii utile, încît este o încîntare lectura lor şi un răspuns satisfăcător la setea de a cunoaşte „tainele" în care plutim.

„Grefa inimii şi persoana umană". Iată o încercare (reuşită) care a uimit lumea: înlocuirea prin transplant a inimii (1967). Performanţa ştiinţifică o explică medicii. Autorul de care ne ocupăm urmăreşte semnificaţia morală pe care ne-o sugerează succesul ştiinţific. (Inima este considerată şi ca centru al vieţii morale). Deocamdată se manifestă multă prudenţă. Problema va fi rezolvată în plenitudinea ei, probbail, prin „inima artificială".

Realizări ale geneticii moderne. Materie vie în laborator? O formă simplă, primitivă ((acidul dezoxiribonucleic). Dar oricum materie vie, viaţă în sensul atribuit de ştiinţă. Dintr-o combinaţie de substanţe inerte s-a obţinut una organizată biologic. O moleculă D.N.A. — codul genetic —. Se va ajunge la o creaţie nouă, cu însuşiri prestabilite? Omul continuă opera de creaţie a lui Dumnezeu. Şi dacă apar erori? S-au ridicat şi opoziţii la aceste temerare încercări.

Gînduri despre viaţă şi moarte. Fenomenul morţii şi readucerea la viaţă (reanimarea).

Fără a pătrunde în amănunte de specialitate, ne sînt prezentate unele „Orientări noi în biologie" — note şi comentarii la interesantele cercetări în acest domeniu — evoluţionism, selecţie naturală, generaţie spontanee etc. —.

Şi după acest frumos mănunchi de reflecţii, autorul introduce şi un grupaj de fenomene mai puţin plăcute: *„Strîmbătăţi şi racile contemporane* — Erezia nazistă, tragedia aborigenilor, toxicomania, sida...

După un ultim grupaj de reflecţii privind *„Preocupări actuale în Teologie"* — probleme vechi actualizate în zilele noastre —, autorul abordează teza care, printr-o frumoasă metaforă, conferă titlul volumului: *„Quo vadis" — Prezenţa Sfîntului Apostol Petru la Roma: adevăr sau legendă?"*

Este, poate, problema cea mai spinoasă în cadrul dezbaterilor ecumeniste, problemă de prim plan, șocantă în contextul cărții. Enunțurile sînt variate, contradicțiile acerbe și ireductibile, adîncind prăpastia care ne desparte, deși se pare că în ultimii ani disensiunile s-au mai redus. În esență problema se reduce la teza romano-catolică după care Sf. Apostol Petru a întemeiat comunitatea creștină din Roma, a fost episcopul ei 25 de ani și a transmis prerogativele proprii urmașilor și astfel de justifică „primatul papal". Protestanții radicali au negat chiar prezența Sf. Petru la Roma (Școala din Tübingen). Alții, mai moderați, admit că Sf. Petru a ajuns la Roma, unde a suferit moartea martirică, dar n-a fost episcopul ei. Teologii ortodocși au evitat pozițiile extremiste. N-au contestat prezența la Roma a Sf. Petru, dar nici teoria primatului n-au acceptat-o. Autorul volumului nu acceptă ceea ce nu se poate argumenta științific și, în consecință, episcopatul Sf. Petru la Roma și transmiterea unor prerogative primațiale urmașilor săi, le consideră fără temei teologic, istoric sau științific. Toate izvoarele, teoriile, ipotezele, apocrifele și legendele, cărțile de ritual și mărturiile arheologice sînt meticulos analizate, folosind o foarte bogată bibliografie și o logică stringentă, dar fără patimă, fără ură confesională. Autorul studiului citează și analizează documentele și autorii în ordine cronologică, începînd cu secolul I, dar dovezile privind „primatul papal" nu apar. În schimb „tradițiile pioase" au îmbogățit pînă la desfigurare adevărul istoric.

Reflecțiile se întemeiază cu prioritate pe Sfînta Scriptură, dar autorul nu reproduce doar din necesități științifice „cuvîntul revelat", ci după ce l-a absorbit în conștiință se exprimă pe sine în cuvîntul revelat.

Condescendența pare o preocupare permanentă a autorului, chiar și în volbura polemicilor, dar totdeauna, dincolo de această amabilitate regăsim maniera geometrică a gîndirii.

Spațiul nu ne îngăduie o etalare corespunzătoare a tuturor problemelor din acest volum. Am transcris mai mult titlul problemelor, pentru a atrage atenția asupra lor.

Este o carte de cultură, scrisă cu talent și sudoare, indicînd căile spre progres ale Teologiei cu certitudinea că nimic din cele revelate de Creator nu se pierde, ci se adîncește și se lămurește.

Scrisul apolinic, blînd, atît în apărarea propriilor opinii, cît și combaterea tezelor contrare, nu slăbește tăria argumentelor, dimpotrivă, le dă o simțită acuitate și putere de penetrație.

În toate expunerile Î. P. S. Sale se simte ceva nou, deschis spre zări senine. Acolo unde argumentarea devine mai dură, intervine un cuvînt înmiresmat de căldură, de înțelegere.

Repetată, maniera ne conduce la concluzia că tot ce concepe și scrie Mitropolitul Banatului izvorăște din iubire și iubirea este frumusețe.

Prot. Dr. Marcu Bănescu

Heinz Ohme: DAS CONCILIUM QUINISEXTUM UND SEINE BISCHOFSLISTE. STUDIEN ZUM KONSTANTINOPOLERER KONCIL VON 692 (=Sinodul cinci—șaselea și lista episcopilor care au luat parte la el. Studii asupra Sinodului ținut la Constantinopol în anul 692). Berlin—New York 1990. XIII +423 pagini.

Înainte de a apărea în forma actuală, cînd a fost primit ca al 58-lea volum din prestigioasa serie de studii istorice luterane „Arbeiten zur Kirchengeschiste" întemeiate de cunoscuții teologi protestanți Karl Holl și Hans Lietzmann, cartea de față a fost prezentată în 1988 ca teză de doctorat la Universitatea Evanghelică din Erlangen sub titlul: „Lista episcopilor care au semnat participarea la Sinodul Trulan din 692. Studiu canonic și geografic". Întrucît ea aducea mult material inedit, pe care autorul ei l-a prezentat în mod critic, lucrarea a fost distinsă de Universitatea respectivă cu un premiu special. Trebuie spus că în acest scop autorul a făcut studii temeinice ca stipendiat al Bisericii Grecești (anii 1975—1977) după cum s-a bucu-

rat şi altfel de îndrumări serioase şi variate, cum a fost cazul cu profesorii dr. Ev. Hrysos din Ianina (ortodox), prof. dr. Rud. Riedinger din Würzburg (r. catolic), dar mai ales de profesorii dr. Chr. Felmy şi de dr. Fairy v. Lilienfeld de la Erlangen. În felul acesta, potrivit duhului larg, ecumenic, în care s-a pregătit, dl. Ohme a ajuns la concluzii fireşti, obiective, cum era şi de aşteptat cînd ne gîndim că dînsul a consultat un impresionant număr de izvoare şi studii (12 pagini de titluri informative!). Acelaşi lucru se poate spune şi despre indicii cărţii şi despre cele 5 hărţi proprii pline cu date privind geografia eclesiastică.

Desigur, realizarea unui astfel de plan n-a fost uşoară, mai întîi pentru că — vorba istoricului Ostrogorski — „nici o altă epocă a istoriei bizantine n-a fost atît de lipsită de izvoare istorice, cum a fost cea de după Heraclie" (641). Cele două cronici „cea a lui Teofan Mărturisitorul mort la 818 şi cea a patriarhului Nichifor, care a murit la anul 829, abia dacă ne păstrează cîteva ştiri palide despre „certurile cu papa de la Roma, certuri cunoscute mai ales în urma unui aşa-zis sinod de la Trullo, despre care Teofan ştie doar atîta că în acel sinod au fost osîndite „unele tradiţii eretice în legătură cu postul armenilor". Patriarhul Nichifor încearcă să dea şi amănunte cronologice, dar greşeşte. În schimb reţine că „înainte cu 120 de ani au fost rînduite acolo (în sinod) canoanele Sinodului al şaselea ecumenic (!), pe care le-au votat un împărat evlavios dimpreună cu episcopii lui, după cum se poate vedea pînă azi semnăturile lor". Între altele, patriarhul Nichifor citează de 2 ori cîteva pasaje din canonul 3 trulan.

De „evlavios" ce era (deşi era nechibzuit şi crud), împăratul Iustinian II a fost cel dintîi suveran care a bătut monedă cu chipul Domnului Hristos şi dorea neapărat să se facă ascultat pe linie creştină şi de către papa de la Roma. În acest scop el a căutat chiar să aresteze pe papa Serghie numai să-l poată obliga să semneze hotărîrile Sinodului Trulan, despre care „oficiosul" Vaticanului, „Liber Pontificalis", relata: „in vremea aceea împăratul a convocat un sinod în capitala Imperiului, la care sînt plecaţi şi delegaţii papali, care au fost ademeniţi şi au semnat şi ei". În alt pasaj acelaşi „oficios" mai declara, fără să atace: „ştim că unele capitole din cele hotărîte (de Sinodul Trulan) sînt contrare învăţăturii papale". Dacă felul de a acţiona al împăratului ar fi fost mai înţelept, desigur că papa Serghie n-ar fi declarat: „mai bine prefer să mor, decît să consimt la astfel de rătăciri" (ca cele aprobate în Sinodul Trulan) deşi poate că papa mai curînd se va fi gîndit la moartea papii Martin, pe care tot un împărat bizantin l-a jertfit de dragul unei formule dogmatice duplicitare (Typos).

Dar oricît de despotic şi de nesătul după putere s-a arătat Iustinian II (685—695, 705—711), nu-i mai puţin adevărat că prin reformele sale sociale, militare şi organizatorice, el este acela care a pus bazele noii rînduieli statale, prin care Imperiul Bizantin „a întinerit" oarecum, trăind încă 700 de ani. Mai întîi, prin „Legea agricolă" el a ştiut atrage de partea sa mica ţărănime, din care a organizat cunoscutele unităţi militare ale „stratioţilor" adecă a soldaţilor şi care printr-un impozit rezonabil, s-au hotărît să-şi apere „patria" lor (prin organizaţia themelor). Întrucît cuceririle arabe au ajuns pînă la porţile Constantinopolului, împăratul a fos nevoit să strămute de la margine spre interior şi invers, colonizînd în chip strategic, mari mulţimi de popoare: pe ciprioţi, colonizîndu-i în ţinuturile Cizicului de lîngă Bosfor, iar 30 000 de slavi mutîndu-i din Macedonia în Asia Mică. Operaţia a fost, desigur, dură şi ea a lăsat urme adînci şi în canoanele Sinodului Trulan (aşa numitele „amestecuri" cu barbarii) ca să nu mai vorbim de aspectele moral, cultural şi disciplinar ale problemelor.

Autorul acestei scrieri se miră că în faţa acestei multitudini de date şi de aspecte nimeni nu s-a pasionat să studieze în chip monografic. De astfel nici dînsul nu are pretenţia de a fi elucidat complet problema. Miezul tezei sale constă în faptul că alături de studierea celor 102 canoane legiferate de Sinodul Trulan din anul 692, trebuie adîncită problema redactării şi iscălirii listelor episcopale şi se poate spune că el a încheiat o lucrare interesantă, deşi nu-i nici prea uşor de urmărit. Indiferent dacă listele de semnături au fost completate în 6 exemplare, cum ne informa „Liber Pontificalis" ori numai în 5 exemplare, cum va spune-o patriarhul Constantinopolei Tarasie în cadrul unei şedinţe a Sinodului VII Ecumenic, cîte unul din cei 5 patriarhi: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia şi Ierusalimul. Acelaşi patriarh Tarasie mărturisea că la lucrările Sinodului VII Ecu-

menic a făcut parte integrantă și canonul 82 al Sinodului Trulan ceea ce — precizează H. Ohme — constituie și astăzi un fapt cu semnificație ecumenică deplină (pag. 383). Dacă luăm astăzi în discuție primele 39 canoane ale Sinodului Trulan, care tratează probleme de disciplină a clerului, apoi pe următoarele 9 (numerii 40—49), care privesc îmbunătățirea vieții monahale și, în sfîrșit, pe celelalte (numerii 50—102), care cuprind observații privitoare la moralitatea poporului, va trebui totuși să recunoaștem că abaterile semnalate încă din 1054 prin canoanele cu numerii 11, 13, 52 și 55, care se referă toate la inovații liturgice și morale constatăm că ele nu mai sînt numai „simple discuții teologice", ci sînt cu mult mai mult.

Dar să mai amintim și alte aspecte din teza d-lui H. Ohme. Din totalul de 227 episcopi, care au semnat la Sinodul Trulan, majoritatea absolută, adică 183 erau dependenți de jurisdicția patriarhiei de Constantinopol, iar dacă ne oprim la întîietatea canonică, așa cum apare pe paginile 144—170, pe locul prim semnează „iscălind cu chinovar (cerneală imperială) evlaviosul întru Hristos Împăratul Iustinian", după care urmau în ordine, Papa Romei, apoi Pavel al Constantinopolei, Petru al Alexandriei, Gheorghe al Antiohiei și Anastasie al Ierusalimului, după care, pe locul 9, Ioan al Neo-Iustinianopolei (fost înainte mitropolit al Ciprului, iar acum „eliberat de Împărat din mîna barbarilor" și transferat în provincia Helespont, în scaunul mitropolitan al Cizicului, cum ni se istorisește în canonul 39 trulan.

Zece episcopi din Iliricum (dependenți formal de Papa) au semnat acum ca delegați papali, dar la sinoadele ecumenice VI și VII ei nu apar, desigur din pricina „barbarilor". Scaunul de la Stobi a fost distrus de un cutremur. Cel din Corint a fost prădat de avari în anul 585, iar în veacurile VI—VIII era cu totul decăzut. Situație similară a avut și mitropolia Traciei, care pînă în secolul V avusese 6 episcopi sufragani.

Or, cu toată cruzimea manierelor sale, Iustinian II voia cu tot dinadinsul să unifice și „bisericește" Imperiul, de aceea în anul 710 schimbîndu-și de astădată metoda a invitat pe papa Constantin să participe la o ședință festivă și cu această ocazie să aprobe și canoanele. Papa a acceptat. Primirea sărbătorească cu care l-a primit precum și ceremonia cu care Împăratul a sărutat piciorul papii, care l-a îmbrățișat, l-a împărtășit cu Sfintele Taine, așa că acum au fost semnate și hotărîrile sinoadele iar Împăratul a confirmat „privilegiul papii" în sensul că i se recunoaște întîietatea canonică față de ceilalți patriarhi.

Și astfel „graiul" documentelor poate duce la concluzii apropiate de adevăr iar afirmația făcută de Împărat înainte de a deschide Sinodul Trulan, prin care se confirmă strînsa legătură dintre Sinodul VI și care „nu demult" s-a încheiat și între sinodul din 692, ne ajută și ea să credem în unitatea de credință a aceluiași „popor al lui Dumnezeu".

Pr. prof. T. Bodogae

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ ŞI PANORTODOXĂ

ORTODOXIA ŞI EUROPA

PENTRU REÎNVIORAREA MISIUNII BISERICII ORTODOXE

URME DIN TRECUT

RECENZII